

**Causa Helvetica orthodoxae fidei : Disputatio Helvetiorum in
Baden superiori, coram duodecim cantonum oratoribus &
nuntijs, pro sanctae fidei catholicae ueritate, & diuinarum
literarum defensione, habita co[n]tra Martini Lutheri, Vlrichi
Zwinglij, & Oecolampadij peruersa & famosa dogmata.**

<https://hdl.handle.net/1874/424365>

2

CAVSSA HELVETI
CA ORTHODO-
XAE FIDEI.

DISPVTATIO HELVETIORVM IN BA-
DEN SVPERIORI, CORAM DVODE-

cim cantonum oratoribus & nuntijs, pro sanctæ
fidei catholicæ ueritate, & diuinarum literarum
defensione, habita cōtra Martini
Lutheri, Vlrichi Zwinglij, & Oe-
colampadij peruerfa & fa-
mofa dogmata. 1528

Inchoata 16 may Anno 1526

PROLOQVVM.

In nomine sanctæ Trinitatis, Amen.

ET SI DEI HONOREM ET LAUDEM Efferre, extollere, plantare, fateri, & augere omni liceat creaturæ, præcipue tamen omni Christiano incumbit ea neq; impedire, neq; intermittere, sed omnibus huius mundi negotijs antepone. Quare nos Sculteti, Ammanni terrarum ac ditionum, & Ammanni, minores atq; maiores cõsules, totaq; ciuitatum & terrarũ Heluetiorũ infra nominatorũ Cantonũ cõmunitates Lutzernẽ, Vraniorũ, Schwitensũ, Subsiluaniorum, sub & supra syluam Kern, dictam Zug una cum exteriori officio Glarancorũ, Friburgeñ, Solodoreñ. & eorum qui ex Appenzel sunt. Nũtiamus omnibus & singulis, cum religiosis, tum secularibus superioritatibus, cõmunitatibus, singularibusq; personis, in & extra nostras cõfœderationis terras, in cõmunicq; oĩbus Christo fidelibus hominibus communiter, ac cuiq; iuxta dignitatem & statũ suum, decentibus cuiusq; titulis & honoribus nominatis & salutatis.

Dilecti probiq; Christiani, auxiliante Deo, per hæc notũ uobis facimus, oĩbus patere, quomodo paucis elapsis annis nostræ sanctæ, & multacentariæ, uere, atq; probatæ Christianæ fidei, aliquorũ nouorũ falsorũ prophetarũ (sicut nominatim Martini Lutheri, suorumq; cõplicũ seductoria doctrina & articuli (spretis sacro sanctis sacramētis) & reprobæ sacrarum literarũ interpretatio, irrisio Christianorũ conciliorum, alteratio, & abolitio sacrarũ missarũ, confessionũ, aliarumq; laudatarũ Christianarũ ordinationũ, ceremoniarũ, ornatũ & institutionũ Christianæ ecclesiæ, specialiter detractionũ, uenerationũ ac intercessionũ laudatissimæ genitricis Dei saluatoris nostri Ihesu Christi, immaculatæ uirginis Mariæ, omniumq; sanctorũ, per eorũ seductorias e suggesto contiones, & scripta, & multis alijs inenarrabilibus uijs plurimũ obfuerunt,

PROLOQVIVM HELVETIORVM

runt, diffamarunt, atq; iniuriati sunt. Per quæ in plærifq; superioris Germaniæ locis & nationibus errores magni, tum multus, malevolentia, graues & intollerabiles inobedientie deuastationes, sanguinis effusiones, scandala, & desperationes exortæ sunt.

Papalis igitur sanctitas, atq; maiestas Imperatoria, etsi ut capita, defensoresq; ecclesiæ ad extirpandâ & delendam eiusmodi sapius ante damnatâ doctrinam, principio pia paterna & gratiosa monitione, exhortatione, informatione, & post hæc Luthero, complicibusq; suis, ut filiis inobedientibus & malitiosis ab eorū ceptis peruersis non resipiscentibus) penarū libellus bullis edictis & præceptis, prout de iure nihil intermiserunt. Fuit nihilominus id omne post hac apud Lutherum, eiusq; compliees non solum non acceptū, infructiferum, & ad eorū emendationem, ac errorū suorū abnegationem, reditūq; ad sanctâ ecclesiam nequaquā profuturū. Quin potius Lutherus ipse peruersa & obstinata mente tale uirus & uenenū, ad obcecandam Christofidelium plebem, & damnationē pauperum animarū, & oppressionē sanctæ matris ecclesiæ, per multos peruersos libellos, germano atq; latino eloquio editos, iugiter & crebro infudit ac disseminauit. Fecitq; sibi adulatione sua, iuriumq; pruritu in dies maximā adhærentiā, socios & amicos sibi undequaq; copulādo, ad seq; trahēdo. Inter quos unum ualde sibi deuotū, obsequiosum, & benevolentem adeptus est discipulū inter Heluetios nomine Ulrichum Zwinglium, Thuregiorū prædicantem, qui primo Lutherū, eiusq; seductoriā doctrinā mira laude extulit, eum scribens talem esse strenuū ualidumq; Dei seruū & propugnatorē, qui tam maxima diligētia sacras scrutetur literas, uerbumq; Dei tam fideliter & habundanter exportet, qualis non fuerit etiam in mille elapsis annis. Quemadmodū itaq; apud Saxones Lutherus, ita & apud Heluetios Zwinglius antiquos sanctos patres & tot centenis annis possessam spiritus sancti unitatē.

PROLOQVIUM

& Christianæ ecclesiæ unanimem intelligentiam, & sacrarū literarū interpretationē, expositionemq; concionibus ac scriptis opprimere, scindere, euertere, contemnere, & annihilare satagit atq; conatus est.

UPosteaq; autē apud illos quos callide deceperat, quosq; sua falsa & seditiosa doctrīna sibi deuotos cōcilauerat, expertus est, omnia Christiana cœpit euertere præcepta, omnia sacramenta annihilare & contaminare, oēs Christianas deleuit ordinationes, ex diuino officio supremo Ihesu Christi missæ sacrificitio idolatriam fecit, uenerabile altaris sacramentū (etiam cōtra magistrū suum Lutherū) pistorium appellauit panem. Omnia bona opera qualia sunt, orationes, cantus, lectiōes, Dei laudes, gratiarū actiones, ieiunia, feriæ &c. oppressit carnis libertatē, pro libertate spiritus docuit, Deo deuotas claustrales utriusq; sexus personas, periuras Deo fieri sollicitauit & monasteria sua derelinquere, atq; se matrimonio copulare iussit, monasteria & ecclesias oibus suis ornatibus spoliarunt, imagines non in ecclesijs solū, uerū & in campo adorti destruxerunt atq; exusserunt, oēs religiosos supremis contumelijs affecit, & odiosos reddidit. Ad hæc nouā & peculiarē erexit ecclesiam in qua dispensat, relaxat, excōmunicat, ligat, soluit, præcipit, prohibet, nouas facit ordinationes antiquas destituit, quasi uel Cæsar uel Pontifex esset maximus. Et ut summatim claudamus postq; omnē deuotionē, Dei timorē, sinceritatemq; destruxerat hoīm, omneq; in Dei & proximi amorem ducens, sua doctrīna (ad quā firmandā Dei uerbo & euangelio abutitur) dillecasset, diuisisset, deuastasset, penitusq; decussisset, & ex obedienti, Dei timorato popello, efferrum, indomitū, & frendentem, absq; timore, ac propriæ uoluntatis effecerat, sicq; in terris nihil irrumpendū plus reperiens, euertendū, peiorandū, ad purgatorios descendit ignes, pauperes uidelicet captiuas & pœnales animas adiutorio, & uiuorū intercellidē spoliare adortus est, neq; eius rei satiatas
in cœlos

in cœlos se extulit, Ihesum Christũ saluatorẽ nostrũ adgrei-
sus, qui cum in cœlo esset, falsus est, esse non posse sub panis
speciebus illius immensæ misericordiæ & omnipotentiæ infaz-
miam irrogans. Post hæc Mariã gratia plenã eius benedictã
genitricem perpetuã uirginem, omnesq; sanctos Dei (quod
pro nobis intercedere nequeant, quodq; nos illos nec uene-
rari debeamus nec inuocare possimus) dehonestarũt ac par-
ui fecerunt. Sic neq; supra terram, nec in terris, sed nec in cœ-
lo quiddã superfuit, qd̄ molitus non fuerit extirpare & per-
uertere, etsi Zwinglius ipse cõmuni & simplici uiro id omne
tam subtili cõmento proposuit, ut ad Dei sacra etiã iurarent,
omne hoc bonũ esse, & sacris literis consonum. Quæ omnia
nos non immerito cordi accipiẽtes, non his solum ex causis
quasi fauore peculiari, & genuino amore erga nostros pro-
genitores, defensionẽ Christianæ fidei moliremur, sed quod
optime sciremus impossibile, nec sperandũ ullam uel ciuita-
tem uel cõmunitatẽ posse aut uirescere aut durare, in quibus
Christianæ fidei non fuerit unitas reperta, uerbisq; Dei Chri-
stianus intellectus, & Christiana ordinatio, quũ omne in se
regnum diuisum desolabitur. Sed quod supreme doleamus,
per eiusmodi peruersam ac seductoriã doctrinã Zwinglii,
eiusq; complicum tot hominum milia, a communi Christia-
norum fide in plures damnatos & noxios errores abduci, &
in animabus perpetuo perire.

¶ Quare nobis, nostrisq; terris & subditis profuturũ ducen-
tes ad animarũ perpetuã salutem, & ad defensionẽ nostræ an-
tiquæ, indubitatæ Christianæ fidei pacis & unitatis. Speciali-
ter tamẽ ad profectũ dilectorũ nobis & fidelium cõfœderatorũ
Thuricentiũ, ab ipso Zwinglio malitiose seductorum, quos
sapius & crebro tentauimus per bonas & amicas adhortati-
ones eo mouere, ut pluris ducerent oĩm Christiofidelium natio-
num multacentenariã hæctenus habitã unanimem in fide in-
telligentiã, quã unius uel paucorũ de se presumentium singula-

PROLOQVIVM

ritatem aut pertinaciã. Et ut speramus erga præfatos nostros dilectos & fideles confœderatos Thuricenses amica & Christiana monitione & exhortatione, omniq; illo quod nobis possibile fuit, quodq; ad id deseruire putauimus ut eos cõmone remus indefessa diligentia nihil prætermisimus.

¶ At quoties sæpius & amice hac in re illos adorti rogauimus, nulla nobis altera responsione obuiarũt, quã ut semper proponerent sese in eorũ & ciuitate & terris omnibus parrochis, curatis, & prædicantibus publicum dedisse mandatũ ut omnes libere, sancta euangelia, & apostolorũ epistolas uniuersimiter scdm̃ Dei spiritũ, & ueras diuinas literas antiqui & noui testamenti prædicarent, & quicquid prædictis scripturis tenere & probare possent, absq; ulla humanarũ doctrinarum & institutionum permixtione prædicando nuntiarent. Nam oĩno eius mentis essent claro Dei uerbo nihil adimẽtes obrẽperare, quantũ eis uires Deus ipse suppeditaret. Quod etiã eorũ mandatũ prædicãtes eorũ fideliter exequuti fuissent.

¶ Ad hæc circũsedentes episcopos Constantien. Curien. & Basilien. & aliquas uniuersitates doctosq; uiros & nos plurim'es scribendo rogarint, & ut Christianos fratres uocarint, monuerint, si quis eos uel eorũ prædicãtes, reperiat erroneos diuini noĩs intuitu id om̃e uerbo diuino Bibliacæ & Euãgelicę scripture edoceret, qd' usq; modo adhuc petãt atq; desiderẽt.

¶ Sed ubi ex fundamento nobis non cõstetisset hanc nostrorum dilectorũ, & fidelium confœderatorũ Thuricen. responsionem ac petitionẽ, cum uniuerso negotio Zwingliũ & practicasse ac fabrefecisse. Fuissetq; causa in setalis & uera uti illã nobis dilecti confœderati nostri Thuricen. per Zwingliũ falso decepti & eo loco deducti proponebant, uolebamus nos illos neq; adfectare abducere, aut a tali proposito cõpellere, quin potius cum eis sotij quicquid ad defensionẽ nostrę sanctę Christianę fidei, & ad Dei uerbũ firmandũ attineret corũ us pariter & uitam nostrã ponere ac fundere, & auxilio no-

stro

stro leuare. Quum nobis illud omnino menti infideat libenter nos progenitorum nostrorum (qui præ cæteris nationibus ut amatores & defensores Christianæ fidei & sanctæ ecclesiæ sunt habiti) uestigia imitari & sequi. Zwinglius enim uero si scripturis informari uoluisset, ut sapius (et si absq; fundo) se obtulit eius rei gratia neq; diligentia, sed nec labor ullus intermissa fuere, præcipue a gratioso domino nostro Constantien. Episcopo cæterisq; doctis & libris editis, alijsq; uis cui paternæ Christianæ & sufficienti informationi ipse non solū non obtemperans, sed & ex toto ingratus extitit. Insuper & ipsos pios monitores in cancellis ac libris suis alijsq; locis, contra omnē Christianū pudorem, & fraternam charitatem derisit, eisq; turpissime est iniuriatus. Sed quid mirum illū nulli us uiuentis doctrinā & informationem acceptare, qui etiam (Zwingliū uolumus) nec ullam glossam, expositionem, intellectum, cuiuscunq; defuncti, quantūq; ueteris, sancti, famati, ac docti, acceptare & admittere patitur, quin etiam temeret oēs Christianas congregationes & concilia a sancta & non decipiēte ecclesia acceptata approbataq; (ubi suæ doctrinæ seductoriæ aduersant) impudenter diffamare & reiicere.

Quia uero Zwinglius sicut & magister eius Lutherus supra oēs iam memoratas, paternas, amicas, & Christianas adhortatiōes & informatiōes in sua pertinaci & obcæcata mente & sensu perdurat. Iuxta hac tamen semper se iactitat, quod doceat, prædicet, utaturq; nihil alio quā sacris & Bibliicis scripturis, dilucido, & claro diuini uerbo, quo cōmento populū maiorem partem seducit eoq; duxit, ut omne id quod scribat, doceat, prædicet sacras æstimēt literas. Ut autē errores memorati & damnati ex cordibus seductorum hoīm euellantur, & hij quos Zwinglius & sui cōplices sic a Christiana fide abduxerunt, ad uerā uia reducantur, & doceant, probiq; & constantes Christiani a defectiōe custodiantur, ac in eorum Christiana fide confortentur, atq; cum ueritate duranter permaneāt,

PROLOQVIVM

post alia fructifera media, summa diligentia ut uera necessitas ipsa requirit cogitauimus atq; consultauius.

Medio aut̄ consultatiōis nostrę tempore euenit, tres egregios & eruditos doctores, nominatim Dñm Iohannē de Eck ordinariū & uicecancellariū uniuersitatis Ingolstadt terrę Bauarię. Dñm Iohannē Fabri, illustrissimi ducis Austrię &c. nři gratiosi dñi uirū a secretis. Et dñm Thomā Murner, tūc temporis lector in Lutzerna, sese non rogatos, sed bona eorū ac prona uoluntate & scriptis & ore obtulisse, quū Zwinglius in scriptis suis uarios & multiplices errores inducat, uerā Christianam fidem cōtaminet, uim faciat uerbo Dei & sacris literis, dilaceretq; , & in peruersum intellectu scandalose trahat contra spiritus sancti sensum, sed nihilominus in angulis uniuersis exclamet, sese ostendet, ut scripturis secum agatur, & ex Dei uerbo aliter instruatur. Velintq; sic ipsi ob Dei gloriam & laudē, & ob defensionē nostrę antiquę & uere Christianę fidei, obq; Christianā ac fraternā charitatē erga uniuersos confœderatos, ne simplices per Zwinglij falsam doctrinā sub uerbi Dei pallio coloratā seducantur, ubi & quando nobis placuerit, acceptumq; fuerit talia, disputatione contra præfatum Zwinglium Dei adiutorio ad finem usq; perducere & defendere.

Ex qua triū doctorū amica & Christiana exhibitione non parū & cōsolatiōis & gaudij suscepimus, quū indubitata nos spes habebat, ubi eo animo cōueniretur, & amico colloquio conferretur, cōpertū futurū, quis nam sacris literis uel uterē recte uel abuteretur. Et is qui usq; ad hæc tempora scripturis fuisset abusus, errorem suū reuocaturus esset, sicq; simplices reduci possent ad unanimum intelligentiā fidei.

Ad hæc certa sciētia & consensu Reuerēdissimorū in Christo patrū gratiosorū dominorū nostrorū quatuor episcoporū Constantiē. Basiliē. Walleſiē. & Lausañ. qui suā canonicam in nostris terris & ditionibus habent Iurisdictionē, suntq;
noſtri

HELVE TIORVM.

§

noſtri ſpirituales paſtores, & animarū noſtrarū curatores, de diſputatione ſiue colloquio (quomodo illud nominari placeat) habenda concluſimus, inq; ciuitatem Baden in Ergow octo Heluetiorū cantonibus ſubditā collocauimus xvi. Maij *diſputatio*
anni xxvi. numeri minoris. Noſtriſq; dilectis confœderatis *15 26 habita*
Thuriceñ. maturo & bono tempore ante hac ſcriptis ſignificauimus, & quo potuimus amicitius & ſupreme rogauimus ſuam legationem & nuntiū ad illam dietā ordinarent, ſeſſuri nobiſcū, adiuturiq; hanc diſputationem fieri & cōpleri maſgiſtrum Vlrichū Zwingliū, alioſq; prædicantes & doctos uiros ciuitatis eorū & ditiōis etiā ad hanc diſputationē & Chriſti anū colloquiū uenire monituri ac præcepturi, exhibētes nos optima & ſuprema ſecuritate ſaluū conductū illis daturōs.

¶ Ut autē hac in re maiore fructu, ſolicitiusq; res hæc geratur prænomīnatis gratioſis dominis noſtris Epiſcopis ſupplicauimus, pro quanto poſſint in proprijs perſonīs, aut ſi nequeant per eorū fide dignos nuntios & legatos eorū nomine dignarentur huic futuræ adelle diſputationi, ſecumq; ducant ſiue mittant tres aut quatuor probos Chriſtianos uiros ſacrarum literarū peritos, ſic & nos facturi a ſingulis cantonibus noſtros doctos & prædicantes præſentes ſtatuemus.

¶ Sed & ſimili modo tribus nominatis doctoribus ſcribere mandauimus, ut ad (ſcriptis edictam a nobis) diſputationem compareant eorum exhibitioni ſatiſfacturi.

¶ Ad quā diſputationē in oībus noſtræ confœderationis terris ſingulisq; locis, alijsq; nobis iunctis, & oībus promiſſa eſt libera ſecuritas & ſaluus conductus. Et ne quis merito querendū putaret, ſibi nequaquā conuenire in præfato loco diſputationem hanc uiſitare, neſcio quid periculofum aut captioſum ratus egimus ſeptem cantones, ſimul cū nūtijs noſtrorū confœderatorū Thuriceñ. quorū octo cantonū iuriſdictio eſt & ſuperioritas comitatus Badenſis, dedimusq; omnibus præſatis perſonīs, oībus quoq; alijs undecunq; aduenientibus, ſi

B

PROLOQVIVM

ad disputandū uenerint, tota durāte disputatione, sed & post completā disputationē, ut sese in sua loca tuta, & munitiones recipere possint, liberū & securū promissimus & scriptis promulgatum largiti sumus saluum conductum.

¶ Ad talem itaq; scriptis publicatā & promulgatā diē, & ob datam securitatē, in nostra ciuitate Baden cōparuerunt gratiosi dñi nostri per eor; fide dignos & prāstātes nuntios, comperēti numero egregior; eruditor; probor; & honestor; uiror;, sacrarū literarū peritor;. Sed & tres illi doctores prānotinati, dñs Iohānes de Eck, dñs Iohānes Faber, & dñs Thomas Murner, qui etiā sabatho sancto diei Penthecostes in parrochiali ecclesia Badensi, eor; prius factā exhibitionem, coram nostra Heluetior; cōmunitate duodecim cantonū, ac nobis foedere iunctis honestis consulū nuntijs, & corā oibus manifeste renouarunt, quod ob id a suis illustrissimis & gratiosis dominis missi uenissent, atq; se offerrent, & exhiberent ut ante fecissent, antiquā uerā Christianā fidem, contra omnes & singulos auxiliō Dei manu tenere & defendere.

¶ Sic igitur consulū nuntijs duodecim cantonū nostrae confederationis, & alijs nobis iunctis, sed & non paruo numero doctoz; uiror; in Baden congregatis, nec Vlricho Zwinglio alijsq; prādicantibus & doctis ex Thuriceñ. ditione apparentibus, sed foris manētibus, nostri missi consulū nuntij duodecim cantonū cum dilectis nobis confederatis Thuriceñ. consulū nuntijs etiā prāsentibus uaria & proposuerunt, egerunt, & collocuti sunt, si medijs quibusdam uijs inueniri queat, quibus, forma, spetie, modo, Zwinglio eorūq; doctis uiris, saluus conductus & securitas danda esset, ut inde fatiantur, ad hanc disputationē & ipsi uenturi, quum eiusmodi disputatio, & colloquiū, eor; fuisset maxime caussa decretū, multis & uarijs uerbis & actis non hic necessario differēdis, & si apud nuntios Thuriceñ. illa neq; grata, neq; cum fructu tractabātur. Nam a nostris confederatis Thuriceñ. per eor; nuntios

HELVETIORVM. 6.

nuntios & scripta ex toto sunt hæc nobis denegata, uarijs ex
caussis, quarū præcipua erat Zwinglio locum in Baden non
acceptum sed esse suspectum.

Nostri uero dilecti confœderati Thuriceñ. & Ulrichus
Zwinglius una cum cæteris doctis uiris ne ulla ex re permo-
ti, conqueri possent (quãuis nos confœderati iuxta nostrorū
fœderum articulos, & capitula nullo egeamus uel securitate
uel saluo conductu) Ideoq; ad superabundantiã, ut oibus &
singulis patere potuisset, nos honestate, probitate, totoq; sin-
ceritatis desyderio agere uoluissē, cum nullo quoq; præiudic-
tialiter quiddã machinari, septem cantonū nuntijs, quorū est
Badensis & dominiū & superioritas cōmissimus & mandauis-
mus, ut nostra plenaria potestate eis data (nō attēta nostrorū
confœderatorū Thuriceñ. & Zwinglij absq; fundamento da-
ta responsione & exceptione) copias & rescriptū literarū sal-
ui conductus & securitatis conciperēt, quas etiã nostris con-
fœderatis Thuriceñ. trãsmisimus cum exhibitione, si his quis
etari malint, aut si quid deesset, meliore forma excogitanda
ipsi uel adderent uel formarent. Hanc ipsi septem cantones
essent firmaturi & sigillaturi seu obsignaturi ipsiq; missuri,
fuitq; eiusmodi salui conductus literarum copia & tenor de
uerbo ad uerbum talis,

LLITERAE SALVI CONDVCTVS ET SE-
curitatis Ulricho Zwinglio, alijsq; Thuriceñ. data.

NOS POST NOMINATORVM CANTO-
rum Heluetiorū siue cōfœderatorū nominatim Bernēñ.
Lutzerneñ. Vraniorū, Schwitensiu, Subsyluaniorū Zugeñ.
& Glaraneorū consulū nuntij, iam in hac dieta, in subscripta
caussa cū plenitudine potestatis nostrorū dñorū & superiorū
Baden in Ergow congregati. Fatemur, notūq; facimus om-
nibus præsentibus literis. Sicut paucis exactis diebus per dō

PROLOQVVM

minos & superiores nostros ex caussa maximorū & grauissimorū euentuū, etiā duplicitatis & contrarietatis intelligentie sacri Dei uerbi, & nostræ uere Christianæ fidei, quæ nūc heu in plerisque locis & cantonibus nostræ confœderationis præ oculis habentur, post multos labores fatigationesq; bonū ac fructiferū estimarunt, ob id se sperantes denuo cum Dei adiutorio & gratia, quietem, pacem, & fidei unitatem adepturos, cōmune colloquiū siue disputationē (qualiter hoc congrue nominari debeat) edicere & ordinare. Quia tamen magister Ulrichus Zwinglius prædicans Thuriceñ. non minimus sed præcipuus est, qui eiusmodi nouā doctrinā in Thuringo prædicat & alias unde quaq; in nostræ confœderationis terris, suis scriptis & expressis libellis plātauit & effudit. Quare nostros confœderatos Thuriceñ. in certis ante habitis diebus, sed & nūc in hac die, supreme & enixissime ex parte nostrorū dñorū & superiorū, tentauimus & rogauimus, quatenus magistrū Ulrichū Zwingliū, aliosq; eorū prædicantes & doctos eorū uiros, ciuitatis suæ ditionis & territorij, ad talem disputationē uenire monerent, & cum effectu mitterent. Ad hanc etiam fide dignā legationē & ordinarent ac mittere uellent, quod scilicet tamē semper in plerisque diebus per eorū nuntios, ac sapius in eorū scriptis se exhibentes obtulerūt, si quis melius ex sanctis scripturis eos informare posset & instruere, libenter se duci passuros &c. Nunc autē, quia Zwinglius talem nouā doctrinā non solū in ditione Thuriceñ. sed ob suā superabundantiā, scripta & expressos libellos unde quaq; in nostræ confœderationis terris effudit. Quare nostra æstimatione putamus nostros cōfœderatos Thuriceñ. pro ut æquitas ipsa poposcit etiā iuxta ipsorū met exhibitionē tale nobis non denegaturos, sed & eorū prædicantes, & doctos uiros, etiā ad huiusmodi disputationē uenire monerent atq; cōpellerent, futurū rati, ut cum Dei & gratia & auxilio, ad ueram & rectā intelligentiā duceremur, pacem, quietem, & unitatē nostræ

nostræ fidei denuo recuperaturi. Ne aut̃ Vlrichus Zwingli-
us, alijsq; prædicantes, & suæ partis docti uiri conquæri possint,
neq; debeant, locū in Baden illis non esse cōmunem siue
acceptū, & quod securi non sint. Habemus nos consulū nūtijs
præfati cōmuniter & singuli a dñis nostris & superioribus in
mandatis cum plenitudine potestatis, ipsum Zwingliū, cum
sibi adhærentibus supreme & securissime saluos ducere, & in
Baden ad huiusmodi disputationem assecurare, iterūq; redu-
cere, ut ad eorū loca tuta peruenire possint. Quamobrem ex
mandato dñorū nostrorū & superiorum, damus & scribimus
magistro Vlricho Zwinglio, & alijs sibi adhærētibus doctis
uiris suæ partis, oībusq; alijs, quos non dolose aut malo ani-
mo secū duxerint, pro eorū & corporibus & bonis ad talē col-
lationem seu disputationē, ad Baden in Ergow, & post cōple-
tam eiusmodi disputationē (non attento quis in hoc casu uel
disputatione uincat siue uincatur, recte uel non recte habeat,
seu uictoriā obtineat) ut de Baden iterū ad sua tuta loca redi-
re possint, liberū damus & securū saluū cōductū, in suprema
ualidiori & optima forma, quantū facere tenemur, scimus, &
possumus in nostro, nostrorūq; dñorū & superiorū nomine,
eorūq; nomine qui nostris dñis & superioribus iuncti sunt,
uel quouis modo associati, harū literarū tenore eo tamen ad-
dito, quod se quilibet teneat assecuratorū cōsuetudine & mo-
re. Et si nostri confœderati Thuriceñ. uel magister Vlrichus
Zwinglius, aut sibi adhærentes sese æstimarent talibus salui
conductus & securitatis, literis non sufficienter securos, &
quiddā in his defectuū arbitrarētur, qua in forma, uel in quo
id esset, ideo & illud cōplendū, & ad oēm securitatē faciendā,
quæ ad optimā & supremā pertinet salui conductus securita-
tem, atq; necessaria est, uolumus talem & eiusmodi salui con-
ductus securitatē, qualiter & quomodo illa securissima & op-
tima forma scribi potest & concipi, etiam his literis dedisse, &
harū tenore literarū præstitisse. Sed & hic in ciuitate & comi

PROLOQVIVM

tatu Baden talem faciemus prouidentia, sub panis corpora
& bonorū interdicturi, sicq; curaturi & acturi, ut proculdu
bio in magistro Vlricho Zwinglio & sibi adhaerentibus, sed
& in oibus alijs qui ob nostrā datā securitatē uenient, talis no
stra salui conductus securitas, fideliter, honeste, & probe ob
seruabitur, & cum ea tueri debebunt atq; defendi. Et ad ple
nariam securitatē in hac dieta erga nostros dilectorū confœ
deratorū Thuriceñ, nuntios exhibuimus, sed & præsentiu li
terarū tenore adhuc nos exhibemus, ubi magister Vlrichus
Zwinglius sibiq; adhaerentes huiusmodi nostræ salui condu
ctus securitati non fiderent, si ultro oportet mittemus nostrū
terræ Badensis præfectū una cum uiginti uel tribus honestis
probiq; uiris ad Thuregū, qui cum huc in Baden saluū con
ducent & custodient, sed & in Baden, & post totius actus cō
plementū denuo in Thuregū reducēt, & ad eorū tuta loca du
cant atq; custodiant, ut nostræ salui conductus & securitatis
literæ in eo fideliter obseruentur. Ad hæc cum dilectorū no
stroz cōfœderatorū Thuriceñ, nuntijs loquuti sumus, ut nos
bis assideant consultaturi nobiscū, si in tali salui conductus se
curitate adhuc quiddam deesset, quomodo aut in qua forma
hæc securitas firmari & fieri possit, ut inde Zwinglius satiare
tur, cuius talis superabundantis exhibitionis uolumus nobis
præsentis literas nostras esse testes efficaces, transeuntes præ
sentis causas, quas nostri confœderati Thuricensiū nuntij,
instructionis suæ tenore nobis proposuerunt suo ualore sta
re nostris superioribus nūtiādas, etsi putemus eiusmodi eorū
causas nec locū habere, nec quadrare, attēta nostroz dñoz
& superiorū atq; nostra superhabundanti exhibitione spera
turi omnino nostros dilectos cōfœderatos Thuriceñ, & ma
gistrum Vlrichum Zwingliū, & alios sibi adhaerentes in hac
nostra salui conductus securitate, & superhabundanti exhi
bitione cōtentos futuros, & omnino eiusmodi disputationē
in Baden uisituros, In cuius rei testimonium &c.

Sed

Quod quicquid consulū nuntij nouem cantonū, una cū alijs consulū nuntijs, totius nostræ confœderationis erga nostros dilectos confœderatos Thuricēn. prætendebāt, agebāt, sese exhibebant, rogabant, exposcebant, petebant, fuit id omne casum & inane, sed & nostri confœderati Thuricēn. illud nihil faciebāt, & ex prætensis caussis denegabant, iam non memorandis, eo q̄ ad rem nihil deseruiant. Eorū insuper nuntij domū redierunt ex toto se huic rei ultro non intromissuri, sic neq̄ Zwinglius nec aliij prædicantes ex Thuricensium ditione comparuere.

Ne aut̄ laudabilis hæc & ueneranda congregatio doctorū honorabiliumq̄ uirorū, frustra & uocata fuisset & uenisset, quum ex utraq̄ parte docti uiri præsentēs erāt, nihilominus caussæ sumpta sunt exordia, disputatio hæc, seu Christianum colloquium ceptum est agi, & ut progredereetur, dimissum atq̄ concessum.

Vespere itaq̄ sancto Penthecostes, utraq̄ pars & oēs docti uiri, una cum consulū nuntijs Heluetiorū confœderatorū, in ecclesia Badensi post meridiem conuenerunt, ubi uenerabilis & religiosus Abbas Barnabas monasterij montis angelorū, nostrorū confœderatorū nomine, egregios & eruditos uiros, intraneos & extraneos, omnesq̄ alios amicis cōpositis uerbis, & salutationibus excepit, narratione quorū huc uentū fuisset, post quā exceptionē, multa & uaria uerba & data sunt & relata, hic ad memorandū non necessaria. Vbi & quatuor notarij ex qualibet parte duo fuere delecti, qui & merita & decencia conscribendæ disputationis iuramenta præstiterūt, elegerūt quoq̄ consulū nuntij Heluetiorū quatuor præsidentes, ordinationem ob id statuentes, quam publice ad ecclesiarum ualuas adfixerunt, huius tenoris.

In nomine sanctæ Trinitatis, Amen.

Ad laudem & honorem omnipotentis Dei, & ad præsentem disputationē, seu cōmune Christianū colloquiū promouendum

PROLOQVVM

uendum gratiosi domini nostri duodecim cantonū consulti nuntij, cum eorū adiunctis presentem statuerunt ordinatiōnem, uolentes eam ut sequitur ab omnibus obseruari.

Primo, quod omni die mane ad quintā horam ad laudem & honorem omnipotentis Dei, sacrata missæ celebretur officium cum adiuncta (ad mediæ horæ spatiū) contione ad populum, ad rogandū & inuocandū omnipotentem Deū, per mediū gratiæ suæ, & spiritus sancti iuuari nos, ad bonū principium, melius mediū, & ad optimū huius disputationis finē, ut per id ad ueram cognitiōnē, unionem Christianæ fidei, ad quietem & pacem peruenire ualeamus.

Secundo, gratiosi dñi nostri ad hanc disputationē regenerandam, ordinandam, & ad finem usq; deducendā delegerunt & ordinarunt, uenerabiles, egregios, strenuos, ualidos, prouidos & prudentes uiros dñm Ludovicū Bären de Basilea, sacræ Theologiæ doctorē Parisiensem, dñm Barnabam Abbatem monasterij montis Angelorū, dñm Iacobum Stapffer de sancto Gallo equitem auratū, & magistrum Iohannem Honecker Scultetum in Bremgarten.

Tertio, ut pars quælibet duos dispositos & probos scribas ad hoc deligat, qui omnia acta conscribant, & ut quæq; pars duos ad hoc ordinet, qui alterius partis assisteāt, scriptoribus uisuri si omnia ordinate & recte conscribantur, & quod singulis diebus uespere, quatuor scribæ, cum quatuor assessoribus, quū disputare cessat, conueniāt, diligenterq; peruideāt, si oīa acta ordinate & diligenter conscripta fuerint, & si quid uarietatis aut contrarietatis incidisset, illud præsidētibus manifestent, desuper sententiā accepturi, sed & ipsa scripta semper apud præsidentes deponantur & custodiantur.

Quarto, uisum est dñis nostris, estq; ardua mens illorū & præceptū, qui disputare nolit, nihil scribat, uel signet, & si qui huius præcepti transgressor, quiddā uel in domibus aut alijs locis cōscripserit, & uel scriptis uel expressionib; in uulgādo publicarit,

HELVE TIORVM. 9.

publicarit, hoc nostri domini, nūc pro falso inutili & mendaci
ci recognoscunt, & declaratū habere uolunt, hij quoq; a suis
dominis & superioribus puniri debebunt.

Quinto, conclusiones disputandæ ad ecclesiarum ualuas
publice affigi debent.

Sexto, qui disputare præsumit, uultq; parum aut multum
disputare, suū debet propriū baptismatis nomē & cognō
men præsentibus nominare, & in scriptis præsentare, & po
steaq; disputauerit usq; ad finē & sententiā expectare, & absq;
scitu & licētia quatuor præsentū de Baden non abscedere.

Et sic ipso præfato sancto Pēthecostes die uespere post me
ridiem doctor Eckius ad ualuas parrochialis ecclesiæ, & sena
toriū domū in Baden has subscriptas cōclusiones affigi iussit.

CONCLUSIONES VERAE ET ANTI quæ fidei cum Zwinglio, per Iohannem Eck disputandæ & tenendæ.

Prima. Verum Christi corpus & eius sanguis præsentia sunt
in sacramento altaris. folio. 11.

Secunda. Quæ & uere offeruntur in officio missæ, pro uiuis
& defunctis. 65.

Tertia. Maria & sancti inuocandi sunt ut intercessores. 85.

Quarta. Domini nostri Ihesu & sanctorum imagines, delenda
non sunt. 99.

Quinta. Post hanc uitam ignis est purgatorius. 116.

Sexta. Pueruli etiā christianorū in peccato originali nascuntur

Septima. Baptismus Christi non Iohānis tollit originale pec
catum.

Ad hæc omne quod arguere Zwinglius
intendit in nostra uera & indubitata fide.

Similiter & D. Thomas Murner, ipso iam nominato Penthe
costes die, subscriptas conclusiones publice ad ualuas ecclesi
arum affigi fecit, de uerbo ad uerbum, ita sonantes.

PROLOQVIVM

CONCLVSIONES DOCTORIS THOMAE
Murner, contra Vlrichum Zwinglium, & omnes
doctrinae suae adherentes.

Conclusio prima. In sacramento unionis corporis & sanguinis domini nostri Ihesu Christi, Christum saluatore sub utraq; specie praesentem credere, adorare, uenerari, idolatria censeri non potest, ob diuinas literas illud docentes. Neq; furti accusari debet, populū una specie (panis uidelicet) cōmunicās, quasi uini speciem a Christi plebecula furtim abstulisset.

Conclusio secunda. Nullis sacris literis probari potest, quicquid in bonis fortunae seu personae proximi, absq; sententia & solo facto, aufertur, alienat, atq; tentatur, quocumq; etiā pietatis, reformationis, fidei & religionis titulis praetextetur. Sed censebitur id omne iniuria, famose, & improbe gestum.

Et qm̄ ad haec respōsurus non ciuilit̄, sed criminaliter, & p̄iniuriā accusatus fuerim, neq; uolo, neq; debeo respondere cuiq;, sed nec ipse quēq; accusare, nisi in scriptis.

Thomas Murner ordinis minorū, sacrarū literarū, & utriusq; iuris doctor, pp̄ria manu.

Dieso die lunae, quae erat xxi. Maij, posteaq; diuina officia laudabiliter completa fuerant, congregati sunt uniuersi, & religiosi & seculares, intranei & extranei in ecclesia Badēsi, sicq; in praesentia & assidentia oīm doctorū uirorū, etiam quatuor praesidentium & duodecim cantonum Heluetiorum, seu confederatorum, una cum dilectis nobis iunctis confederatis consulum nuntijs, nominatim

De Berna dño Caspar de Mulinen equite aurato, consule.

De Lucerna Iohanne Hug antiquo Sculteto.

De Vrania Iodoco Blatteli, consule.

De Schwitz Egidio Richmūt antiquo terrae Ammanno.

De Subsyluania Nicolao Halter, antiquo terrae Ammanno.

De Zug Caspar Schell magistro bursa.

De Glaris Marco mad Ammanno terrae.

De Bassi

De Basilea Adelberto meyer, ciuium Magistro, & Urbano de Brunnen, consule.

De Friburgo Theodorico de Engelsperg Sculteto, & post eius recessum Iohanne Gugelberg consule.

De Solodoro Petro Hebolt antiquo Sculteto.

De Schaffhusen Iohanne Ziegler, ciuium magistro, & post eius recessum Iacobo Mürbach consule.

De Appenzel Ammanno Ysenhüt, & Henrico broman.

De Abbate S. Galli dño Iacobo Stapffer equite aurato, dñi Abbatis magistro Curie, qui in præsidem electus fuerat.

De ciuitate S. Galli Casparo Zollikoffer, & Andrea Müller ambo uiri consulares. (ciuium magistro.)

De Mülnhusen ab initio scriba ipsorum, post ei⁹ recessum eorum

Et in præsentia adhuc pluriū aliorum intraneorum & extraneorum, & corā uniuersis, apertis ianuis (nam omnibus auscultandi fuerat concessa facultas) ibi doctor Iohannes Eckius, & ex opposito eius contra eum doctor Iohannes Huschin, parrochus & prædicans ad S. Martinum in Basilea conscenderunt, præsentemq; disputationem exorsi sunt.

Qadhuc etsi inter dicendū ac respondendū disputantiū aliquid quando euenit ut proprio motu præsidēs interloquerent, & aliquñ ex dñorum cōfæderatorum consulum nuntiorum mandato, prout necessitas ipsa postulabat, ad moderandas & tollendas superfluas & uagas circūloquutiōes & iniurias ab utraq; parte factas & illatas. Similiter & ab utraq; parte uerba dicta sunt, quæ scriptis mandari & cōmitti nolebant, oia illa intermissa sunt, ne per ea presentis disputationis & nucleus & fundamentum obnubiletur, errarētq;. Sed id solū quod ab utraq; parte bonis & intelligibilibus uerbis in calamū loquuti sunt fideliter hic per notarios conscriptū est, omniq; die collationatum & actum iuxta tenorem præpositæ, affixæ ordinationis.

Sequitur tenor actorem per notarios conscriptorum, nihilo omnino addito, de uerbo ad uerbum.

COLLATIO I.
DISPVTATIO HEL

VETIORVM INTER ORTHODOXOS

& Lutheranae sectae deuotos, aut Euangelicos (ut se nominant) habita lunae, quae erat xvi. Maij excepta, Anno Christi saluatoris, M. D. XXVI. & per notarios sacramento adactos conscripta, a duodecim Heluetiorum cantonibus edi-

cta, & in Baden superiori finita.

COLLATIO PRIMA.

Conclusio prima, de sacramento corporis Christi.

VERVM CHRISTI CORPVS ET
sanguis eius praesentia sunt in Sacramento.

DOCTOR IOHANNES ECKIUS.

IN NOMINE TVO DVLCIS DOMINE Ihesu Christe, Fauorabiles dñi, dilecti probitateq; praediti Christo fideles. Posteaq; dñs noster Ihesus Christus, ecclesiae Christianae, nobisq; pauperibus ac egētib; mortalibus, pro futurū dereliquit, sacro sanctū corpus, sanctumq; sanguinē suum in sacramento. Hunc pretiosum thesaurū ecclesia Christiana, summa deuotiōe humiliter tractauit, ac illo usa est, ordineq; quo Christus Ihesus instituit, celebrē semper habuit. Nunc quum exorti sint dogmatistae peruersi, qui ecclesiā sanctam Dei conati sunt, hoc maximo thesauro priuare, nec minus uniuersos Christianos temere adorti idolatriae insimularunt, quippe quod Ihesum Christū in sacramento adorēt praesentem, quod longe absit ab sancta fidelium ecclesia.

CAduersus inq; istā & illi per similem nocentē neq; sibi constantē doctrinā, ego me dñis magnificis foederis Heluetiorū obtuli atq; promissi oppugnatōrē & Christianae ueritatis defensorē.

At qui

CONCLUSIO PRIMA. *De tena dmita*

Quod qui Iohāni Oecolampadio de Winsperg eiusmodi peruersam doctrinam disseminare curæ fuit, asto hic illi præsentissimus, monens illum, ut edicat, notum faciat, quo tamen fundamento id audere præsumat, & si non dubitem istiusmodi doctrinæ eum omni fundamento carere.

Ego uero, adiuuante me Deo, ei probe respondebo in ecclesiæ sanctæ nomine, ita me iuuet semper summe laudata uirgo Maria, & omnes sancti Dei.

DOCTOR OECOLAMPADIUS.

Gratia & pax a Deo patreque nostro cœlesti, qui nobis mittat lumen suum & ueritatem in corda nostra, quibus inducamur in ueram cognitionem, nobilissimi domini nostri Ihesu Christi crucifixi, Amen.

Dilecti, probique Christo fideles, nemo miretur hesternò uesperì nos mox ad disputandū non obtulisse, id nempe non est factū, ut cū ueritate nobis quicquid formidemus, aut lucem horreamus, præsto enim sumus nostra sponte, de Christiana nostra, & non seductoria doctrina, diuino auxilio responsionem dare, atque rationem reddere, hoc ergo eam ob causam factum est, ne in tam laude digna congregatione, temere prorumperemus in mediū. Prestolabamur namque & alios Christianos fratres aduenturos, quorum præsentia non nihil addidisset charitatis augmento, & claræ ueritatis manifestationi, ad magnū honorem & gloriam Christi. Quum autem seres in eum euentum, ut nunc est, adaptarit, in nomine domini, causam utique præsentem adgrediemur.

Pincipio necessariū duximus, aliquas contumelias a nobis auertere auditu horrendas, quibus insimulamur. Merito speraturi, in hac tanta nobis præstita securitate ab his nos secururos futuros, acturosque amice (ut fratres) scripturā scripturæ comparando, mallems enim hæc taceri, & in huiusmodi nos non lædi. Illa namque, si transiremus intacta frustra respondendo desudarems. Magni enim est, ad ueritatem obteneo

brandam, mētes mortaliū quasi in uestibulo & ianuis in nos
exacerbari. At qui forte factū est ex præcedentibus contioni-
bus e suggesto plebi habitis, quibus non obscure, ante dispu-
tatiōis exordia delati sumus, quasi doctrinæ nouæ fuerimus
sparsores, & omnes maiores atq; progenitores nostros dam-
naremus, prohiberemusq; opera bona fieri. Ea inq; si uera
essent, queso quæ nos possent Christianæ aures ferre. Hæc
aūt, quum se non ita habeant, prout neq; sunt quo nam mo-
do possumus hæc surda aure pertransire. O dilecti Christo fi-
deles, longe aliter hæc caussa uobis proponitur, quā in se ue-
ritas habeat, cuius rei in cœlo Deus commiseretur.

Galat. 2.

Primo, nouā doctrinā non docemus, sed id solū quod per
Apostolos & Euangelistas edocti fuimus, idq; unicū causæ
est, maximi in nos odij & inuidentiæ, quod ad diuinas literas
nihil addere uolumus, sed nec adimere quicq; , quæ nulla uia
temerare audemus, a Deo equidem nobis præceptū est, & a
gratiosis nostris Christifidelibus superioribus, limites nō ex-
cedere scripturæ, ut inquit Paulus ad Galatas secūdo & ipse
ad nos ait, etiam si de cœlo angelus aduenerit, qui aliter doce-
re præsumeret, anathema sit, diuina uerba docere non est no-
uum aliquid docere. Scitu em̄ perspicuū est, hominū doctri-
nas partim longo tēpore post Apostolos, partim fere ad Apo-
stolorū tempora, ob id noua non est doctrina censenda, esto
illam non cognouerunt uel mater mea uel auia, & si Christia-
na sit doctrina. Eo exemplo, si hoc die lex noua conderetur
iuxta uerbum Dei, & post annos centum, quemq; excitaret
Deus, qui clare uerbū Dei prædicaret, is propterea non cen-
sebitur nouā inuehere doctrinā, & hæc pro primo dicta sint.
Secundo exacerbare quem posset, quod dicitur tot homi-
num milia errauisse, neq; ueritatē clare cognouisse, quasi ob
id damnati forent, essetq; Deus non iustus, quod neq; nos di-
cimus. Nos uero, si in præcipuis fidei articulis quiddam pere-
grinum crederemus, id procul dubio suspicari posset. At ma-
nent

CONCLUSIO PRIMA. 12 *D. S. m. ca*

Cend.

nent illeſi articuli fidei principales, Petri tenemus confeſſio-
nem, ſuper quem ædificata eſt eccleſia. Hæc eſt igitur prædi-
catio noſtra, Iheſum Chriſtū eſſe filium Dei uiuentis, ſicut il-
lud hodierna die non inepte fuit eſſe ſuggeſto prædicatū. Spes
itaq; nos habet indubitata, maiores noſtros hac ſimplici fide,
ex hoc ſeculo bene migrante. Forte Deo ſic ordinante in mor-
tis anguſtijs alloquuti fuere, omnis namq; ſpes eorum in Dei
miſericordia reſoſita erat, uereq; in eum fidere oportet, ut in
cruce latro. Deo itaq; laus, cauſa bonis ſtat limitibus, illud
inq; quod in cruce latroni ſatis fuit, id nobis quoq; proderit,
& hoc in caſu ſatis erit ad ſalutem. Nouit Deus quantum ſa-
pientiæ & cognitionis, cuiq; impartiat, plus uni alteri mi-
nus. Nos quoq; Theologi non tam eſſe deberemus præcipi-
tes & feſtini ad iudicandū quemq; facilimis de cauſis, & ex li-
bris eruere, abſq; ulla articuloꝝ neceſſitate. Cogor hic ueſtre
dilectioni dicere dictum Auguſtini, ni fallor contra regulā
fundamēti etiā in ſcripturis fundatū, ubi dicit. Eſt in eccleſia
Chriſtiana uſq; ad ſatietatem uera ſapiētia reperiatur, pauci
nihilominus illam attingunt ſpirituales, ac in pauca parte
cognoscūt, ſpirituales eos nominat, qui Dei ſpiritu ſunt præ-
diti, non qui ſtatu ratione ſpirituales cenſentur. Vos igitur
dilecti Chriſtiani perpendite, cum pauci ſint ſpirituales, qui
uere ſpiritu Dei ducuntur, pauciq; illuc perueniant, merito
ceſſare debet temerariū iuditiū. Hoc dictū in uerbis Chri-
ſti firmatū eſt domini noſtri, quod uocati multi ſint, pauci ue-
ro electi. Volui ab hoc articulo temperare, at quum non ne-
ſciam in hac propoſita materia maximū haberi offenſionis la-
pidem, ad quem plurimi offendunt, operæpretiū mihi uideo
præcaueri, tolliq; ex cordibus fidelium tam horrendam ſuſpiti-
onem. Audite queſo dilecti dñi & Chriſto fideles, ille idem
dñs noſter Iheſus Chriſtus, qui ſua iuſtitia nos iuſtificat, ablu-
itq; merito effuſionis ſanguinis ſui maculas peccatoꝝ noſtroꝝ
rum, & eccleſiæ rugas, quæ hic peregrinatur ille ipſe ſpiritu
ſapientiæ

*Aug? con
epitom ſu-
damenti.*

sapientiae suae in conspectu coelestis patris sui, illuminare nos
uit, illuminatq; tenebras & errores nostros, ita ut obesse non
queant, eo addito, ut fidei simplicitas non laedatur. Ideoq; me-
rito nemine iudicare debemus, iam si quis corde cogitet, que
ante hac Christus dixerit, quidq; doceat historia, clare emer-
serit nihil hic noui esse, consideret quis quid Israhelis filijs.

DOCTOR ECKIUS.

Rogo ut longos sermonum circuitus, & sermones non ne-
cessarios uitetis, nam ueritas uerborum multitudine, magis ob-
nubilatur quam clarescat. Secundo precor, causae manus ap-
ponere uelit, quam tractamus de Sacramento, omnemq; ali-
am materiam, quaecumq; illa sit, quiescere sinatis, quo ad suis lo-
cis quaeuis adducatur. Ob id namq; hic stans permanebo, eius
gratia licentiam habens a Christiano principe Bauariae, tanto
hic tempore durare, quanto placuerit laudandi foederis Hel-
uetiorum dominis. Mox igitur prodite manus causae confertur-
rus, tenorem enim scitis conclusionis de Sacramento, et si hoc
tempore ex eo portionem rapae faciant.

COECOLAMPADIVS.

Fratres & dilecti domini, iactitat se doctor Eckius manda-
ti sui, meiq; gratiosi domini ducis Bauariae, & ego quoq; me
iactito domini mei Ihesu Christi, cuius gratia hic sto, suam cupiens
laudem enuntiare, ideoq; mihi licere non uideo, paucis uer-
bis bonam causam perdere. Loquendum est enim, prout expe-
dire uidebitur, circuitus non necessarios libes demitto, quod
mihi necessitatis aestimauero, fideliter proponam, obtempera-
bo & nunc in plerisque, sed iuxta rogabo, ne festinanter mecum
agatur, ubi illud causae necessitas poposcerit. Vnicum hoc a uo-
bis rogatum cupio, nihil nobis obfuturam censerim ullam uel iniu-
riam uel contumeliam, quam nobis innocenter & immerito obij-
ciuntur, alioqui ad ueritatis cognitionem nunquam ueniret. Con-
fido quemadmodum a meis gratiosis dominis huc sum expedi-
tus, stabit id omne firmum, quod scilicet hic non stem, quasi
uinctus

CONCLUSIO PRIMA. 13.

uinctus huc adductus, aut quod imperio potestatis quiddam in me, uelut hereticum tentetur. In tam imperiosa petitione cupio rationem reddere in longanimitate, qua uellem etiam uti aduersarios meos.

U Deo omnipotentis laus, qui nostra uult opera ueritatem manifestare. Ut autem causam ordiar non inepte, uobis dominis meis notum faciam fundamentum meum, non huius solius doctrinae descriptum, sed omnis doctrinae meae. Est autem fundamentum meum meorumque fratrum, quemadmodum Paulus ad Corinthios scripsit, *i. Cor. 1.* predicamus Ihesum crucifixum, Iudaeis scandalum, Gentibus autem siue Graecis stultitiam, sed fidelibus Christum uiuentem, & sapientiam Dei, crux Ihesu Christi fundamentum est meum, crux Ihesu Christi arma mea sunt, cum quibus in Deum dominum meum spero ab hostibus meis liberari. Certum habeo ubi uerba bene intelligentur, conclusiones doctoris Eckii (de quibus loquor) ultimae namque duae Christianae sunt, non paruo ariete quatient.

Eckius dicit, quod a Zwinglio fugiam, facit Christiana charitas, fratrem innocentem exulari. Aestimo equidem Zwinglium ultimas duas propositiones non oppugnaturum.

In dicto Pauli allegato supremam docemus sapientiam, uerbum crucis uirtutem & sapientiam esse Dei, ita nos met Christus ipse docuit, ac illo diuertendum indicauit, ad ueritatem ediscendam, quum dicit, ego sum uia ueritas & uita, quibus in uerbis nos docet ad ueritatem peruenire. Prius enim discipulis suis passionem suam indicarat, & ex hoc seculo migrationem, per quam ad rectam deducimur ueritatem diuinae cognitionis, nam iuxta dixerat, Nemo potest uenire ad patrem nisi per me. Probe nouistis omnes diuinam essentiam, scitu neque possibilem, neque necessariam, at diuinam misericordiam cognoscere, summe nobis est necessarium, per passionem domini nostri Ihesu Christi, peruenimus ad cognitionem misericordiae Dei, quod ineffabilis sit, & ita uere ad Deum pertrahi possumus, ad seruendum illi libere in omnibus bonis operibus. Est quoque & hodie satis de hoc in euan-

21 COLLATIO I.

gelio dictum. Concessum igitur iam est & indubitatum, præcipuum esse meritum passionis Christi, & quicquid doctrine est, huic passioni detrahens, merito suspectum æstimari debet, ut in conclusionibus doctoris Eckij qualiter qualiter apparet, sed & nostra Christiana doctrina ad id tendit, ut hæc summe laudata passio Christi laudetur, hoc fundamentum erit.

Deus cœlestis pater, per Ihesum Christum nobis concedat ueritatis cognitionem, Christianam pacem & unitatem, Amen.
Diebus proximæ exactis duris a me uerbis doctor Eckius expositulauit, fundamentum meum & Christianæ doctrinæ, sacramentorum ratione, quum ipse prior disputationum iure, magis debuerat diuinis literis causam firmasse, notum feci fundamentum meum, cum excusatione iniuriæ, quasi nouam fidem inuenheremus, danaremusque quotquot præcessissent, & quod ipse cupiam honorem & meritum Christi summe commendari, quod tunc inexequutum permansit, id iam perfecte notum facere uolo, iterum beneuolam rogans audientiam.

Inter cætera D. Eckius principio dixit, quod ipse mea doctrina, tentem auferre pretiosum thesaurum Christi domini nostri, Christianæ relictum ecclesiæ, quod in causæ enodatione apparebit non ita esse, iuxta contumeliam intulit, necessario diluendam, non solum personæ meæ causa, qui libens ultro quædam inepta uerba transire intacta. Illud autem excusare me cogit dilectio pacis, etiã si D. Eckius illa non dixisset, æstimo nihilominus necessariũ, hanc suspicionem e cordibus aliorum euellere, & ex nomine est illud, quia dicimur sacramentum nos habere pro particula rapæ, quod in eternum Deus a nobis auertat. Ipsemet in me primũ ferrem sententiam, ut quadrupartiter, ubi in meis cõtionibus talẽ irreuerentiã sacramentis irrogare, hisque similem, cupimus in quibus sacramenta in genuino honore apud Deum placita haberi, illo tamen admisso, quod parui ducam aliquas ceremonias ab hominibus institutas. Illud desideranter optarem omnibus commendari, ad quæ nos Deus monet, ut sunt.

CONCLUSIO PRIMA. 12.

ut sunt in eum uera fiducia, gratitudo, ueritas, in quibus sacramentū bene ueneraretur, quum id Deus exposcat. Hī sacramentū pro particula rapæ habent, qui ob unicū uerbū, quod deuotiores æstimentur, qui propter denariū, quē batzen appellant, qui in uita immunda pariter & inuidia plena sacramenta contractant, quorū heu maximus est numerus. Et hī quāuis certatim ad hoc sint, ut Christi sanguis & caro corporaliter illic sint præsentia, nemo tamen causam plus redditus spectam, quā illi ipsi sua non Christiana uita, nam si id uerū crederent, profecto longe aliter essent uicturi. Nos autē (ut Paulus uult) nominamus panem dñi, dominicamq; cœnam. Omne quod Christus cōmisit, cōmendauit, quo usus est, sanctum nobis est & uenerabile, eo inq; quod usus est, illa sanctificauit, & eo sublimiora edocuit. Comparamus illud uerbo Dei, & quo a nobis longius abest, ex uerbo diuino particulam facere rapæ, tanto aberit hoc idem de sacramentis sentire. Nihil sublimius cogitari potest, passione dñi nostri Ihesu Christi, quā ibi cōtemplamur, bono & intelligibili & germano sermone, ad profectū & utilitatē ecclesiæ, nihil laudatius dilectione Dei & proximi, quæ nobis in sacramentis usui sunt, nunc ubi dilectio ibi Deus est, quia Deus charitas est, quō ergo dici potest panis dñi, quasi fuerit panis cōmunis. Certus sum ubi hic usus tractatur, illic magnā charitatem & unitatem apparere in tota ueritate. Tam est a nobis alienum, quod ad tumultus, & sanguinis effusiones prouocemus, cuius non merito inculpamur, hoc enim nos cū primis exterminamus. Ideoq; & uos probi Christiani, in his ne ultra nos suspectos habeatis, uos quoq; dñe Doctor si in his uerbis quiddam correctione dignū censeatis, hoc notū facere possitis.

DOCTOR ECCKIUS.

In nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe, Amen. Etsi longis sermonū circūitibus doctor Oecolampadius cōclusionem nostrā de uenerabili sacramento nusq; attigerit, minus euer-

COLLATIO II.

terit, prout & hoc est impossibile, acceptius, meliusq; fuisset, mox caussæ manus adposuisse, quum huc peruenerimus ob capitales articulos de sacramento, misse, rationem reddituri. Ideoq; & illi nequaquã admittimus in negatione sacro sancti corporis Christi in sacramento antiquam fidem habere. Hoc aut uerum est, ipsum sotiosq; suos innouare errorem cuiusdã Berengarij, qui post iterũ ad ueram fidem peruenit, in super & hunc errorem (uti hereticum) sua reuocatione damnauit.

Berengarij.

¶ Quod ultra dñs doctor se excusare nititur, a cõmuni quadam fama aduersus eum inuulgata, in maiorũ nostrorũ damnatione, peregrinũ mihi adparet, nã sicut frater eius in Christo Ulrichus Zwinglius nobis in Christiana religione iniuriatus est, sacramenti ratione damnatã esse, excogitatã, atq; perditã idolatriam, ac se nescire ait, si coram Deo maior extiterit abominatio uitulus aureus in Dan, uel certe nostrum sacramentum, uelletis igitur idolatras, etiam si hij doctoris uel mater uel auia fuerint saluati.

¶ Proximo plurimũ exornauit suũ dñm Ihesum, merita eius diuinã omnipotentiã, misericordiã, quasi eorũ solũ dñs esset Ihesus Christus. Aa domini mei, patiamini & dñm Ihesum Christũ nostrũ quoq; esse Deum, & amarã passionis illius ac meriti sinite nos esse participes. Faxit deus, doctori cũ Zwinglio & alijs, hoc cordi illis esse, quod ore exprimunt, misericordiam uolo & omnipotentiã Dei, tum demum cognoscitur essent Deũ supreme, & miraculose illa in sacramento ostentare. At eius circumloquutiones quisq; prudens perpendet eo modo fieri, quo solẽt in iuditijs caussarũ procuratores actionis demerita horrere atq; prorogare negotiũ. Hodie nãq; mihi proponit, quod ipse debeã ex diuinis literis meam conclusionem defendere, res rationi cõsona, ob id hic a fto Christianam conclusionẽ antiquã & indubitãtẽ fidei defensurus, illam D. Oecolampadius quare nõ oppugnat, nihil aliud est quod optem, quã ut ipse cum suis sotijs hic præsenter & corã omnibus

oibus notū faciāt diuinis literis, quare (sua opiniōe) de sacro sancto corpore & sanguine Christi, conclusio debeat esse falsa, tum experimento discet una cum sibi adiunctis ad obiectiones eius me responsurum.

¶ Quod autē de rapæ particula sententiā tulit/ut quadrupartiretur, proculdubio, pleriq; sunt hic præsentēs ex uobis dñis meis, qui ex nouis Christianis audiuerunt, eorūq; cōtionatoribus, friuole sacramentū uenerabile particulā rapæ nominare, uo letq; Deus, ne aliqñ de illo blasphemius loquerentur.

¶ Ipse autē Oecolampadius, quod coram cōmuni plebe, ex Christiana dilectiōe, conatur statū sacerdotalē odiosum reddere, quippe quod inuidiā & peccatis uenerabile sacramentum pertractant, ego pro nullo malo respondebo, sed nec quēq; peruersum expurgabo, Deū tamen rogabo, ut sibi & oibus miseris peccatoribus suā gratiā impartiat. Omnis autē probitas & uidere potest & perpendere, ac manibus contractare, qui sacerdotū antiquæ uel nouæ fidei exempla imitatio ora proponant, sua quoq; uita minus scandali præbeant, unico solo dempto, nam noui fideles, si eorū fides recta foret, pro ut non est, hoc comodi haberent, quod (sua æstimatione) facilius a peccatis abstinere, etiam si eorū sacerdotes non confiterentur, nec ieiunarent, septem horas canonicas neq; persoluerent, & eiusmodi opera intermitterent, si hoc modo uia nobis esset amplianda, non aberraret ab illa etiam cæcus.

¶ Quod insuper D. Oecolampadius circūuagatur, panem suū pistoriū sic significare, & notificare rem maximā, atq; præstantissimā, amarā dico passiōē Christi Ihesu, nouos precor fideles, ut cordi accipiāt, quā ineffabiliter maior sit memoria amarę passiōis & mortis Ihesu Christi in præsentia illius sacrosancti corporis, & illius ipsius sancti sanguinis, p nobis fusi.

¶ Tandem gloriatur usum doctrinæ eorū nouæ facere unionem & pacem, quodq; ad nullū deseruiat tumultū excitādū, hoc utinam sic se haberet. Docuit nos dñs noster Ihesus Chri-

COLLATIO II. *De eudjovistia*

stus arborē ex fructibus cognosci, nos autē & uidimus, & experientia didicimus, quos formosos fructus hoc nouū euangeliū, quod sub scamno extraxerunt pepererit, ut uerū factum sit, quod ille dixerit, germanico rithmo, Si Lutherus cum suis socijs non scripsissent, durassent cum suis bonis & uita probi quam plures incolumes.

Doctor Oecolampadi etiā si adhuc nesciatis, prima cōclusio mea ita sonat. Verū corpus Christi & eius sanguis præsētia sunt in sacramento altaris, hoc tenemus, hoc credimus, hac in fide nos inueniēdos speraturi, in extremis uite nostræ, uelit id Deus. Nunc quum oppositum doceatis atq; scribitis, prodite, causlæ manus apponite serias, sermones uagos & coloratos demittendo.

DOCTOR OECOLAMPADIVS.

Christo fideles & probi & dilecti, circumloquutiōes non diligo, uehementer tamen necessarias aestimo, quum ita procedatur, sperans hoc uos met perpensuros. Non disputationis dumtaxat causla hic sum, quum iuxta cupiā meam innocentia notā facere. Mihi adherētes non habeo, nec ego alicui adherere desydero, nisi uerbo Dei, huic si quis assentitur, etiā ille mihi dilectus est. Nam si quis ut fratrem me recognoscit, eius neq; ego uerecundabor, propter dñm. Christum uero, quia meum dominum nomino, quod & Paulus fecit, ob hoc nulli infertur contumelia, nec irrogatur iniuria. Seculi principibus & superioribus propterea nō aduersor, in eis tamen non gloriabor. Nam qui gloriatur in domino gloriatur.

Ex parte Zwinglij non opus est hoc sermone, precor doctum doctorem, aliosq; uenerabiles & doctos dños, quum tantā habeant gratiā & doctrinā, & Zwinglius tam est ouis errabunda, quatenus Deum illo uenerētur, & exemplo Iesu Christi domini nostri eum uisitare dignentur, & animam pro qua Christus mortuus est, cum alijs eripere iuuent. Neq; dubito dilectos dominos Thuricēses uos honorifice tractaturos

Enchiridion CONCLUSIO PRIMA. 16.

uros, uosq; cum plurimo honore ad propria remeabitis.

Quod Berengariū qui reuocauit tantū dico, etiā canonistas, sed & Theologos si uerba expendant falluros. Quum dicat corpus Christi sensibilibiter manducari nimium dixisse, hunc quoq; errorem nocentio rem fore, quā id erat quod ante hac cōfessus fuerat, ita glossa illius canonis digerit, ex quo datur intelligi quomodo reuocetur.

Ultra quod aliquorū sacerdotū infidelitatem taxauī, ideo neq; ueros, neq; probos sacerdotes increpauī, in sacris literis non reperio, ut eorū peccatrix uita absq; correptione esse debeat, per uerbi precones. Quod autē inuidia stimulantur, melius facere non poterunt, quam ab eorum peccatis desistendo, tum auferret illorum honor omnem inuidentiam.

Ex parte fructuū falsos prophetas & doctores ego non excuso, qui nouum euangelium inueherent, si inobediētiā & impatiētiā docerent. Gratia tamen Dei testimoniū habeo sufficiens, doctrinā meam non eo tendere, nec iactanter hęc dico, hoc prædico quod Apostoli prædicauerunt, hij nos docuerunt pacem, patientiā, charitatē, ex libero corde prodeuntem. Superioribus obediētiore populū nemo facere potest, quā per sanctū euangeliū, quo nos ad pacem inuitamus, cupientes gladios in falces conflare, probe scirem ego tumultus causas, hic nulla necessitate narrandas.

Unicū a D. Eckio propositū est causæ deseruiens, quippe quod æstimet corporalē Christi præsentia, ad magnā deuotionem extimulare, & plus nuda memoria, hoc autē inueniri non potest, dicente domino ad Thomam. Beati qui non uident & tamen credunt, quo datur perspici, corporalē præsentiam infirmioribus mortalibus impedimētū adferre in eleuationem animi ad cœlestia, quamobrem & ultra dicit dominus. Nisi ego abiero, paracletus non ueniet. Christus sua passionē meritum, per quod ad deuotionem traheremur, sufficienter perfecit, quum in miseria tanta passus est & mortuus.

Multi

Berengarius.

Ioan. 20.

Ioan. 16.

Multi hic illum uiderunt corporaliter, pauculū fructuū inde nacti, quo minus inuisibilis præsentiā, uestra opinione, ex se impotens hoc efficiet. Illic enim fit imaginationis innouatio, & interior cogitatuū sollicitoꝝ ob præsentiā, medioꝝ tempore intermittens, quæ a Deo præcepta sunt, mortis uidelicet cōtemplationem. Scitis nempe humanā memoriā esse labilem & angustā, & in uno momento multa cogitare impotentem, hoc tamen extensius declarabitur in futuris sermonibus fiendis, uolente Deo. Nunc quando placuerit ultra de sacramentis loquutus procedam.

CD. ECKIUS.

EX ratione ad hærēticiā maneat. Quod tamen cōminiscit de turmæ suæ paucitate Zwinglij caussa, inconsuete præter repit & labitur D. Oecolampadius. Quum enim indicaram per Zwinglij doctrinā nostros maiores, sed & doctoris matrem uel auiam idolatras fuisse, & ob id damnatos, diuertit in personam Zwinglij monendo me ac alios dños, ut Thuregiū applicemus, eumꝝ instruamus. Opinor coram quouis probo uiro me facile obtenturū, satis me fecisse, quippe quod illum triginta tribus plus miliarib⁹ sequutus sum, quum ipse ad nos tria dumtaxat miliaria uenire dedignetur, & in eum locum, ubi maior est pars cantonū laudandi fœderis Heluetiorum, quibus merito fideret in tam firma securitate, quæ etiam Theucro satis esset, uti ego confido, quam sequi suadeat unicum Heluetiorum cantonem.

Berengario.

Fugam quærit cum Berengario, quum enim induxeram ante tot annos illum errorem ut hæreticum damnatū in sacro concilio, illud pertransiens, in aliquibus uerbis Berengarij reuocationis eius, immoratur & ipse quum non nesciat, quis Christianus sensus in uerbis contineat, ad apparentiā tamen tentat coram simplicibus oppugnare. Notum est enim in arboris plantatiōe, quum plus nimio in unā partem minans incuruat, ad aliud latus plus debito trahit, quā illud reſtitudo
in se

Pseudochristia CONCLUSIO PRIMA. 1A

in se pati queat, adhuc difficulter rectificatur. In eum modū quando patres uoluere mortales ab errore incuruatione abducere, uerba expresserunt huic errori magis aduersa.

¶ De sacerdotū proborū personis excusationem suam transseo, multi tamen nouorū Christianorū contionatores inueniuntur dicētes, quantumq; sacerdos probus existat missam celebrans, carnifex nihilominus censerī debeat.

¶ Iactitat se doctor illud prædicare, quod Apostoli prædicauerūt, quare ergo non ostēditq; in locis Apostoli prædicauerunt corpus Christi in sacramēto nō esse, alia uerba de mittēs.

¶ Proponit Euangeliū efficere populū pacificū, uerum est, at glossæ & paruulæ inuectiones, per nouorū Christianorū prædicatores inductæ, omnē faciunt tumultū, inobediētā, & totos inferos, quod ex illo apparet, quia pleriq; eorū proterue probis & simplicibus hōibus, præter Dei & hominum timorem prædicare audent Euangeliū sanguinē exposcere.

¶ *Septimo* utif D. Oecolampadius consueto exercitio contionatoꝝ nouorū fideiū in meis uerbis, quibus dixi præsentiam corporis Christi, & eius prætiosi sanguinis magis deuotionem incitare, quā panis ipsorū pistorius, testor uos omnes auditores, testorq; notarioꝝ scripta. Adest tamen doctor meus, uerba mea inuertens, mihi impingit, quasi dixerim præsentiam Christi meliorem esse, memoria passionis suæ, hoc forte nouit melius inducere, ob idq; illud sumpsit in manus. Et illud quoq; præstigiando primo inducit præsentiam corporis Christi impedimento esse deuotioni, cum declaratione infirmitatis intellectus nostri, qua simul multa intelligere nequeamus, quasi suus pistorius panis nihil impediat, sed plus promoueat contemplationem mortis Christi, quam met ipsum corpus. **¶** *Secundo* inducit uerba Christi, Thomæ dicta. *Beatos esse credentes inuisa, quasi in sacramento neq; nos credemus, & si non uideamus.* Ideoq; uerba Christi nobis inferunt in magnam consolationē, quum dñm Ihesum in sacra

Ioan. 20.

COLLATIO III.

mento non uidentes, nihilominus credamus, quod aduersarij in hoc articulo infideles, cum Christi ecclesia non recognoscunt. Tertio ultra deducit corporeā Christi presentiam in multis hominibus nihil profuisse, uerū in his qui nullā habuere fidem, quales fuerunt Iudas, Herodes, Cayphas. Multo aliter operata est, corporalis presentia Christi in fidelibus. Ita & hoc die fatemur presentiam Christi in sacramento, adhuc doctore inuilem esse in Zwinglio, qui eius presentiam non credit. Fructus autē ineffabiles facit dñs noster Ihesus Christus in uenerabili sacramento, in probis mortaliū cordibus fidelium.

Joan. 16.

Quarto inducit, & si frustra uerba Christi ad discipulos suos, Nisi abiero paracletus non ueniet, ubi palam est dñm nostrum Ihesum Christū de abitu ex hoc seculo per mortem loqui, ultra nobiscū non conuersaturus humano more uisibiliter, ut ante fecerat. Ideoq; domine doctor uos precor domina Ihesu hanc ne post hac faciatis irreuerentiā, ut illius diuina uerba ita dilaceretis uestram nouam doctrinam, cum hoc firmando contra sensum spiritus sancti.

Quinto aliquid probis imponit Christianis nuncq; uerum futurū, depingit quā simus negotiosi in contemplatione corporis Christi, de quo omnes probi Christianæ ecclesiæ filij sciunt rem aliter se habere. Nam eam ob causam omnibus probis fidelibus instituit uenerabile sacramentū pascale tempore sumendum, quo in tempore præcipue recogitat passionem & mortem Christi. Et ut eo fidelibus non esset impedimento in gratijs agendis morti Christi retraxit festū corporis Christi post Penthecosten.

Adhuc autē stat conclusio mea intacta firma & inconcussa, rogo uos dñe doctor propter deū, opinamini errasse Christianam ecclesiam in sacramento, uelitis hoc nobis indicare.

OECOLAMPADIVS.

Probi & dilecti Christofideles, non paruū fuit argumentum, quod in prioris sermonis calce eduxi, nec ulla adhuc uia
solutum

Deus christus **CONCLUSIO PRIMA. 18**

solūtū, gratia Dei materiā attigimus, at proloquia uestra oc-
casionē mihi præbēt, respōdēdi caussam Zwinglij demissam

facio, Christianā feci petitionē, quā mihi precor indulgeri. **Berengarij.**
At ratione Berengarij, quod ad nostrā deseruit caussam,
nondum ad satietatē intellexi, unū neglexistis pontifici dam-
nosum, & uerbi Christi non promotoriū, quasi in articulis fi-
dei sic colludere liceret, quo ab uno errore in aliū decidatur,
nostrā nouistis regulā, quod in fidei caussis certis sit agendū
uerbis. Nam ita sit fuerit addendū, minuendumq; nihil apud
nos certi manebit. Nunc uero dixistis esse de more & usu, ut
in alteram partem arbor trahatur, quo rector in crescat. Sci-
tis autē quid sapiens aiat, uerbo Dei neq; addendū neq; minu-
endum, ne mendax quis reperiat.

Ultra Euangelij caussa, glossæq; iterum Deo gratias ago,
quia glossam non sum ex toto aspernatus, siue aduersa mihi
fuerit nec ne? Scio inq; Paulū dicere, omnia probate, quod
bonum est tenete, est igitur probanda glossa, si scripturæ con-
formetur. Nihilq; ex toto nobis est addubitandū, quum alia
uerba iuxta hoc in calce inducta (opinor) ex toto lumen no-
bis præbent uerioris intellectus, quum quis se fundet in arti-
culis Christianæ fidei. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram
Dei patris, inde uenturus est &c.

Quia tamen mihi supplicauit D. Eckius uerba Ihesu Christi
non dilacerare, aduersusq; spiritū sanctū non pugnare, eius
rei semper inclinatus fui, cooperante gratia Dei, non dubita-
te, neq; ab hoc deuius oberrabo. Hic oportet interrogabo,
qui scripturarū sint dilaceratores, uel hij qui uerba adducūt,
sicuti sunt adducenda, iuxta uerū intellectū, uel certe hij qui
aliquid addunt. Nunc ergo dicto Christi nihil addidi, **Nisi** *Ioan. 16.*
abiero &c. At D. Eckius super adijcit non fundatū, quasi fue-
rit sensus uisibiliter ratiōe corporis dñm in cœlos abiturum,
inuisibili uero corpore hic præsentem esse. Vbi nam in sacris
literis reperiet inuisibilem corporeā præsentia, indubitātū id

COLLATIO III.

Aug. de
fide ad pe-
trū diacon:

si fidem concerneret, tacitū nobis nequaquā fuisset. Quin & illud Christi ecclesia cæteris addidisset articulis fidei. Ideoq; & Augustinus in libro ad Petrum diaconū, in cuius proloquio promittit se sufficienter instructurū eum, quid sibi credendū sit, articuloꝝ fidei causa: Vbi de sacramento loquitur ex toto meæ opinionī subscribens, nullū ex eo faciens articulum fidei, contentos nos finit rememoratione.

Dicit me Christianis imponere, negotiosos se habere, ex carnis præsentia, ob id dico a me nō sunt iniuriati, experitur enim in se quilibet, magnā Ihesu Christi maiestatem cognoscēs suæ præsentia, se cohibere nequiens quin miretur, & si corporeis oculis eum non intueat, imaginatio enim rei tam magnæ, hominem non finit esse feriatum. Opinor certo, si quis nocte amicū bonū apud se sciret præsentem, mox non destitutum, quin illum excipiet, & de illo cogitet. Plane sciendū etiā contra D. Eckium institutio festi corporis Christi, si memoriæ dumtaxat passionis Christi fuerit adhærendum, quid opus esset hoc instituere festum. Si autē cogitanda nobis est carnea præsentia, non erit memoria passionis Christi sufficientior & perfectior in cœna domini.

Supereſt unum de idolatria, uerū est dixi, misericors Deus simpliciū fideiū, in ea fide discedentiū Ihesum esse Christū & saluatorem nostrū gratiā impartietur, nullam enim complacentiā in sua habuere nescientia. O dilecti fideles Christi, si interiorē nostrū hominem melius contemplaremur, multo maiorem idolatriā in nobis omnibus inueniremus, ideoq; & nos pro peccatoribus, semper recognoscimus. Quam pauci sunt eorū qui Dei præcepta ex solo timore obseruāt, aut mercedis desyderio, quæ causa si recte consideretur, erit hoc singulis idolum, quod plus Deo diligit. Quam sunt pauci se nō diligentes, & Deum uentrem suum facientes, uellemus ob id omnes damnare, manū ergo Christi nequaquā incurtabimus, bonæ spei sumus, si nostra fides falsa non fuerit inuenta, im-

partietur

partietur nobis ut latroni gratia, & neq; nobis denegabitur, non enim respicit Deus hominum personas.

DOCTOR ECCKIVS.

IN nomine tuo o dulcis domine Ihesu Christe. Ad meam responsionem datam primo se D. Oecolampadius præbuit audiendum, argumentū suum assumptū, in robore suo permanere, quod ego tamen a suis uiribus euerti, expectaturus donec hæc & alia Biblicis scripturis melius firmet.

Secundo se iactauit uictoriæ nondū consequutæ, quod ipse neglexerim, & in Pontificis damnū aliquid concesserim de Berengario &c. Id solū dictū est ad colorādum errorem, & ad simplices obcæcandos, doctorem autē breuibus ego sic constringam. Dum Berengarij reuocationis cōminiscitur, æstimat uel esse ueram uel non ueram, si uerā credit, iam bellum in concordia abijt, & uenerabile sacramentū deuicit, cogiturq; errorē suū abnegare, & Berengario maledicere, doctor uero si æstimet Berengariū falsa dixisse, qd ergo doctor ipse tentat cum falsitate nostrā indubitātā & sanctā fidem opugnare. Præterea unde quaq; notū est, ex usitata totius ecclesiæ doctrina, nec deest hic quisq; probus Christianus, quin sciat qualiter uerba sint Berengarij intelligēda, eo inq; modo ut orthodoxi nos in uenerabili sacramento intuemur, uel externas species panis & uini sentimus, corpus uero Christi qd non uidemus firmiter illic credimus. Quod si doctorem meū non teduisset, unicū adhuc foliolū euertere post Berengariū clare reperisset, de con. dif. ij. cano. Qui mandat.

Quod ultra tentat hodiernā reiicere declarationem cōmuni sabathali dīcterio, nihil addendū uel minuendū, & ut iuxta regulā præscriptis uerbis loquamur. Dico etiā Arriū hæreticum Christianis patribus sic interloquutū, hoc uerbulū omissionem admittere nolēs, hoc est Deum patrem & Deum filium unius essentialis substantiæ esse, uerba ergo si sola haberemus, ubi dicit pater plus uel maior me est, quibus precor Arrianæ

Berengarius

De conse. dif. 2. Ego berengarij.

De Conse. dif. 2. Qui madat.

MONOION

COLLATIO III.

hæresi resisteremus. Quod ergo scripturæ nihil sit addendū, siue adimendum; sic oportet intelligatur, nihil scripturæ contrarium siue aduersum addendum, quemadmodū illud prolixioribus uerbis declarari posset, breuitatis causa demissis.

Tertio ex parte glossæ transeo, nihil enim illi prodest, sed neq; mihi obesse potest.

Pro quarto libenter se excusaret, de non dilacerandis scripturis sacris, dico id illū non posse, aptius oportet in causam se ordinet, hodie enim clare ostendi, quod etiā cuiq; probō fidei plane intellectū uerba Christi, quibus ad Thomam uisus est, per eum peruerse, & suæ inductionis aduersæ deduxit, cōtra uenerabile sacramentū, neq; etiā ad eam dilacerationē quicq; respondit. Alia uerba Christi ad discipulos, Nisi abier

Ioan. 20.

Ioan. 16

ro paracletus non ueniet, met ipse fatetur, fateriq; cogitur ex aperta ueritate, dñm intellexisse abitū suū ex hoc seculo per mortē & ascensionē suā, quod ultra nobiscū non esset uisibiliter conuersaturus. Nunc autē adest dicens addidisse me uerbum sed, quod inuisibiliter Christus nobiscū sit permanens in sacramento. Ad qđ ego respondeo, hoc esse principale quare disputamus, me cum ecclesia Christiana credere dñm Christū corporaliter præsentē esse, in uenerabili sacramento, cōtra quod dñs meus doctor, etiā a me sepius & interpellatus & rogatus, nec iota unicū ex sacris literis inducere uoluit.

Ultra deducit Christianā ecclesiā non nobis dedisse de sacramento pro articulo fidei, & cū ea Augustinus in libro de fide ad Petrū diaconū, qui & ipse memoriā esse finit siue rememorationē corporis Christi, ad duo hæc ualde demiror, quū noui christiani tāto se iactitēt de sacris literis, sacra cōcilia reiciāt, sanctosq; patres, quur ipse iā doctor meus sine scripturis progredit Aug. inducēdo, quū apte cōtra me dicat Lutherus in Liptzensi disputatiōe, si dicerēt hoc, qđ tū pponēbā, mille Augustini se solū & unicū eis obstiturū. Dñs autē doctor me dilectus, si causam hanc in S. Aug. arbitriū cōmittere uelit, hoc

*In. ad Aug.
de fide ad.
Pet. dicit.*

hoc die rē oēm expediemus, tā clare & irrefragabiliter fateat̄ S. Augu. corpus Christi & eius sanctū sanguinē, p̄sentia esse in sacramento. Aut certe uel dñs doctor meus Augustino in hoc solo libro credere uult ad Petrū i ducto, iterū placet, sed illo unā cōclusionē obtinui, missam scilicet esse sacrificiū, q̄d q̄ in missa sacrificet̄, ut clare liquet xviij. cap. per missam. In illo nāq; capitulo S. Aug. apte fateat̄ ecclesiā p̄ uniuersum orbē nō cessare a panis & uini oblatiōe Deo oīpotenti, qd̄ in missa fit.

Qd aut̄ doctor meus unicū uerbulū ex Augustino expiscat̄, qui postea mox sacrificiū ecclesiæ memoriā nominat. Dico id illi adiuuētō nequaquā esse, oēs nāq; p̄bi Christiani fatent̄ hoc sacramētū, missamq; huius sacramēti causa memoriā esse, & dñi nostri Ihesu Christi recogitationē. Multi uero nūc Christiani noui, qd̄ ex p̄prio eorū capite, in hoc alijsq; articulis hoc uerbulū solū addūt, ut scilicet sola sit memoria, in hoc falsitas ipsa obtegit̄, neq; p̄mittemus illis, nisi ex sacris literis, p̄barint.

Sexto articuloꝝ ecclesiæ ratione, peregrinū adparet, audere dñm doctorē illa in arenā educere, amicus enim illius, & aliqñ frater in Christo, Wilboldus Birckhaimerus ex Norinberga, in eo libello quē contra dñm doctorē expressione inuulgauit de sacramēto, clare ei ostēdit, errorē hūc ab ecclesiā damnatū, in tribus Christianis concilijs, Thurone, Verzellis, & sub Pont. Max. Nicolao. Quamobrem oēs Christo fideles probi sanctæ ecclesiæ filij, hoc uenerabile sacramētū credere debent, & errorem hunc peruersum damnare.

Ad hęc quod dñs doctor meus opinatur proba fidelū corda plus impediri in sua deuotione, in contemplatione corporalis præsentiæ Christi, quā cum suo pane pistorio, & ex qua si contemptu loquitur, de solemnitate festi corporis Christi Ihesu, adeo retusum inducens argumentū, dicēs. Si sola Christi passio contemplanda fuerit, non esse necessariū corporis Christi festū, at corpus Christi, si solū fuerit contemplandū, recidet in obliuionē amara eius passio. Ad hęc respōdeo ualde
de mi

62
COLLATIO III.

de miratus, in qua uel scola uel cōtione, illa dñs doctor meus didicerit, intermittat uerbulū hoc, & solutū erit argumentū, nulli equidem probo fideli hæc lex necessitatis edicitur, alterum illorū solū contemplari incarnationem, Christi corpus, mortem, resurrectionem, ascensionem &c. Est igitur simplex deductio, quum opinetur doctor, Christianos hunc supremum thesaurū mirari in uenerabili sacramento præsentem, ob idq; deuotionē minui. **R**ogo dñm doctorē saltē prophetę sancto Dauid credat, dicenti. Memoriā fecit mirabiliū suorū, misericors & miserator dominus, quorum uerborū Ecclesia cōminiscitur in festo corporis Christi.

2
ps. 110.
Teref.

Ultimo eduxit dñs doctor meus ex Zwinglio particulā in arenā, ab initio sibi propositā, idolatrię scilicet nostrorū prædecessorū, eum excusare conatus, nisi adessent hoc plane intelligētes, in hoc se fundans. Si maiores nostri simpliciter crediderint dñm Ihesum esse redemptorem nostrū, & si in sacramento aberrarint, nihil illis damnationis esse. Et ut illa corā simplici populo stibio exornet, uago circūitu colorauit apud peccatorē esse multā idolatriam. Contra hoc dico falsum esse fundamentū eius, esseq; tectoriū omnis hæresis. Sic nempe omnes hæretici Arriani, Macedoniani, Eutitiani &c. saluati essent. Hij namq; etsi maximi fuerint hæretici, sicut optime nouit dñs doctor meus, credidere nihilominus dñm Ihesum redemptorē esse, & saluatorē mundi. Mirum auditu capitaneum nouorū Christianorū Martinū Lutherū (etsi hoc errore sacramenti non implicetur) multiphariā tamen docuisse fidem in Christianis cordibus quolibet peccato mortali deperdi, quo nunc modo dñs meus doctor, nostris maioribus fidē admittit, tot errores illic impingens, nec uulgarem & cōmunem idolatriā, sed ex specie increpat probos nostros & fideles maiores, & idolatrię insimulat, supremū quoq; honorē & solī Deo debitū sua opinione pistorio suo pani impēdisse, ex nostris Christianis prædecessorib⁹ peiores faciēs homines quam

Pseudochristia. CONCLUSIO PRIMA. **Si**

quam inter gentes unquam fuerint, qui solem lunamq; cæ-
pas & allium adorauere.

In sermonis sui conclusione, dñs meus doctor aliquid pro-
posuit, simplici & cōmuni populo acceptū, & dixit sacramen-
ti caussa, se cum Christiana tenere ecclesia, quippe quod ec-
clesia neq; ab eo dissentiat. Cuperem inq; libens audire a meo
dño doctore, ubi nam ecclesia sua cū pistorio pane esset, con-
clusionem nostrā de sacramēto cum Christiana ecclesia esse,
sparsamq; per uniuersam ecclesiā, & per circulū totius orbis,
testibus comprobare possumus, attestantibus nobis Hyspa-
nia, Francia, Germania, Italia &c. etiā cum Bohemis. **A**dest
quoq; & Lutherus nobis testis, sed & Carolostadius ipse, qui

*Carolostadius
ano 1522 ex-
voris Beren-
garii reno-
uador.*

hunc errorē primus inter uos huic mundo importauit, a quo
iam decidens reuocauit & damnauit. Nisi dñs meus doctor
æstimet cum donatistis (quorū Augustinus meminit) Christi-
anam ecclesiā, apud eos solos esse, qui nouiter in duobus aut
tribus annis exorti, non solū contra uniuersalē ecclesiā, sed &
cōtra ppria scripta, doctrinā & libros, illud denuo erexerūt.

Preterea, quia se dñs meus doctor cum alijs plæriscq; uerbi
Dei ministros se iactitant, simplici populū continuo ad cre-
dendū sollicitēt, hucusq; Euāgeliū fuisse tacitū & absconditū.

Iterū eum rogo ppter Deū obtestās, si quā habeat scripturā,
uel certe Euāgeliū aliqd cōtra uenerabile sacramentū Christi
educat illud, ut inde deē itelligi, uter scripturas uere adducat.

DOCTOR OECOLAMPADIUS.

Dominus noster Ihesus Christus cōcedat nobis omnibus
gratiā suam, Amen. Adgrediendū putabā, super quo rogor,
sed hæc uerborū contumeliosa irritatio finem non capit. Co-
gor me excusare, ob Berengarij caussam, stet firmū sicut ho-
die dixi Pontificem Nicolaum plus nimio fecisse.

Doctor Eckius concessit plantā posse in aliā partem trahi,
exceptionē eius nullo alio dicto probat scripturæ, adhuc igit
eius sermo eo tendit, ei aliqd addi posse. Id nempe illic a Pon-

COLLATIO III.

tifice positū, scriptura non habet. **C**um Arrio secus est, q̄ scri-
pturis est deuictus, quæ scripturæ etiā si mihi adducant, ob-
strepere non tentabo. **P**rofecto necessariū non æstimo om̄m
Pontificū scripta cōfirmare, nā ego ipse bullā uidi, in qua fue-
rant excōmunicati oēs, qui aduersus Venetos arma cape po-
tuissent, & nō acceperūt, hī si in Pontificali excōmunicatiōe
fuerint, ea de re tm̄ quis teneat, quantū saluti animæ suæ utile
& bonū arbitrat̄, nos apud uerbū Dei sumus perseueraturi.

Secundo quod dixerim nō esse articulum fidei, adhuc di-
co. Augustinū quoq; in allegato loco uolenter accepto, non
est enim contra me. **R**atione sacrificij suo tempore respon-
debit̄. Augustinus quoq; & in alijs mihi est deseruiturus.

De allegato festo corporis dñi constat esse nouū, plus ha-
bens deuotiōis gentiliū, quā Christianorū. Verū ad deuotiō-
nem deseruit. Quid ibi est cernere, multā externā pompam,
& alia quæ obticeo. Ibiq; met ipse doctor Eckius se læsit, plus
ad Christi corpus dirigens, quā ad memoriā passionis, & alia
quoq; bona opera. Hic ne dum Iohānis dictū enodauit, alio
scripturæ dicto, qđ illi incubuisset continuo scripturas a me
exposcens quas etiā datas ipse non absoluit.

Ad hæc Lutherū mihi obiicit cæterosq; , Lutheranus nūq̄
fui, at Lutherus si quid boni dixerit gratū accipi. Eckius equi-
dem si quid Christiani dixerit, etiam acceptum habebo.

Ratione Birckhaimerī, talem edidit libellum, quem etiam
doctorem Eckium non reor in omnibus probaturum.

Illud tamen de idolatria & nostrorū peccatorū causa dictū
firmādo, non ex plano cōfessus sum idolatras saluari, additū
est nāq; , tales hoc suo errore cōplacentiā nullā habere. Iuxta
quod & de uestri cordis pietate præsumēs eos, uos neq; dam-
naturū, sed Dei iudicio cōmittendos, procul absit, ob id me
gētibus eos adnumerare. Quum semel Ihesum Christū dñm
nostrū, & iustitiā nostrā fide cognouerint Dei misericordiae
fidentes. Fidei tamen eorū ratione, spero non ex toto apud
illos

illos extinctā fuisse, quod prolixiorē disputationē requirit. Ad hoc tñ dico posse idolatriā censerī, quæ tamen peccatum mortale non sit, fide tamen præcedēte & uolūtate nō ex toto adficiente, uti nobis hodierna demonstrant exempla, alios aut̄ in ualidos sermones demissos facio, ad materiā rediens.

Dilecti Christiani, me cū ecclesia tenere, ecclesiæq; mecū dixisse me cōprobabo. Semper usui fuit panem dñi (non simpliciter nomino pistoriū panem) sacramentū corporis Christi nominatū, id quod oēs uos fatemini, nunc aut̄ si huius uerbi sacramentū continētia ponderet̄, cōperto habebitur uerborū domini declaratio cenæ dñi, quum dicunt Euangelistæ,

Hoc est corpus meū, recte exponentur. Sacramentū est corporis mei. Tota enim Christiana ecclesia sacramētū æstimat, at sacramentū aliud est, ab eo quod signat. Sic panis dñi per essentiā corpus non erit, panis inq; signū est. Hic queso amici boni, ne ferat̄ egro animo, sacramenti me uerba inducere, quod in eo intellectu in scripturis non reperit̄, Christiana ecclesia usa est. Verbis aut̄ (ut Quintilianus ait) utendum est ut denario, quum solus usualis ualeat. Verborū causa cū nemine certabo, ubi iuxta alienus nō inducit̄ sensus. Utamur nūc hoc uerbo sacramentū, ut fateat̄ ecclesia. Sacramentū sacrū dici signū Augustinus lib. iij. de trinitate cōparat hęc tria, uerba, scripturā, sacramētū, cū oīa hęc tria noscere quid doceat. Indubitātū habeo ex uobis plurimos esse, qui etiā crebro audiverūt, quum in missa sacramēta eleuant̄ sub cōtione, dictū fuisse ne surgāt, nempe qđ apud uerba reperiat̄, quod apud sacramentū. Sæpius quoq; audistis, grauiter peccare, negligenter uerbū dñi audientē, nec minus illo cui sacramēta irreuerēter deciderūt in terrā. Quare ecclesiæ nō tā est peregrina sacramentorū p̄doctio. At mea uel alterius nihil interest, hūc sensum nō apđ oēs haberi. Multa em̄ est priscoꝝ doctoz, de eoz in docēdo negligētia accusatio. Ad hūc intellectū & alio qđ loco Aug. loquit̄ in lib. iij. de doct. Christiana his uerbis

*Sacramētū.**Verba.
Scripturā.
Sacramētū.*

COLLATIO V.

Signu et signatu
sp disticta sut

ubi ex intentione de sacramentis tractat. Hæc misera est animæ captiuitas, signa pro rebus accipi signatis, animus quoque hominis humilis est & decliuus, oculū mentis eleuare non potest in æternæ lucis cognitionem. **V**idete ne satis clare dictū esse, non idem signatū ac signū habendū. Hic nulla erit fuga, in alijs caullis sic dici posset, in sacramento aut nequaquē. Non longe enim post allegata uerba, eiusdem loci sacramenti corporis Christi, tria ponit signa. Iudæorū quos excusat, eo quod in lege signa pro signatis rebus habuere, & quod in his placere credebant. Alia sunt (inquit) Gentiliū signa, ex toto inutilia, ut eorū erant & idola & festa. **T**ertia sunt ecclesiæ signa, de quorū numero baptismus, & laudatio corporis & sanguinis Christi, de quibus signis docet illa Christiana libertate intellectus, & nulla stolidi carnalique seruitute honoranda. Docetque libertatē Christianā, ut is habeat intellectus ne in signis hæreamus, sed ad signata per ea deducamur, expresse dicens, necessariam illis esse figuratā loquutionem, & literis non sequendum. Hæc ideo dico, ne quis me uel certe alium putet primos excogitasse, hoc ex ecclesiæ parte dictum est, quæ sacramenti nomen in usu habet.

DOCTOR ECCKIUS.

Berengarius.

IN nomine tuo dulcis dñe Ihesū Christe. Vt aliquos sermones (tedij uitandi caussa) breuibus percurram, primo dico Berengarium nil nimio fecisse ut ante hac dictum est.

Arrius.

Quod uero doctor dicit Arriū hæreticū scripturis deuictū ego hunc tam audaculū uidere cuperem, qui scripturis doceret uerbulum hoc omusion. **I**uxtaque dicit doctor, si ut Arrius scripturis uinceretur, se libenter crediturum. Ego uero, ut se hæctenus ostendit, cōpertū habeo, ut Arrius eum facturum, qui cum in concilio Niceno iamque deuictus erat, uinci tamen nihilominus recusabat pertinax usque in mortem perdurans. Sic itaque neque doctor, neque Zwinglius multiphariā informatis scripturis per eos etiā, quorū in Christo fratres sunt, & Euāgelij

Μοουσιου.

gelij cōministri, nouiq; antistites, ut sunt Lutherus, Buggenhagius, Vrbanus Regius, Pīllicanus, Bīrckhaimerus, cum Prentzio ex Hallis Sueuiæ, cum omnibus suis in Christo fratribus, uinci se sunt confessuri.

¶ De Venetiarum bulla iam illud finitū est bellum, neq; hic de bullis disputamus, sed de uenerabili sacramento.

¶ At de festo corporis Christi, quod tā immaniter dominus meus doctor illud oppugnat & adgreditur, horrendū audistū. Audio inq; si Dauid regem cum cythara, ante archam ad Dei laudem uideret saltantem cum Micol, uana muliere, illū esset irrisurus. Nihil itaq; hoc noui, constat enim & ante eum etiam uigilantium hæreticum festis illuisse.

¶ At qui adhuc nobis ueterē decantant cantilenā, Iohannis dictū nondū solutū, dicente dño, Nisi ego abiero & c. quum nec ipse, nec certe quiuis alter Christianus, hunc intellectum denegare possit. Fatuitatem in me tentat, utpote me in armis & possessione cum ecclesia Christiana fundatū, corpus Christi esse in uenerabili sacramento, illud a me probandū exposcens. Ipse cum Zwinglio, si Christianā ecclesiā errare contendat, ab nostra nos possessione depellat. Totum non reor mundum duobus ipsis uel tribus nudis uerbis crediturum.

¶ De Lutheri & Bīrckhaimerī libellis, qui ex toto non mihi sunt placituri, nil mirum, quippe quod semper cum ecclesia Christiana, & sanctis concilijs firmata uoluntate permansi.

¶ De parte uero aduersa ualde mirandū in tam breui tempore, tot in fide sectas, diuisiones, & schismata induxisse, ut pauper & simplex quid sit crediturus ignoret. Exsurrexere nāq; hic uarij spiritus, hoies uulgo Schwurmgeister dicti, illic imaginum expugnatores, & alij in locis rebaptisatores, quib; etiā superuenit turma hæc pistoriū panis, ex qua credendū inconstantia, cor quodlibet probum merito redire debet, ad firmā petram, supra quam fundata est ecclesia Christiana.

¶ Ultimo iterū excusare tentat solo colore, probos maiores

*Dauid.
Micol.
Vigilantiq.*

Loth 16.

COLLATIO V.

nostros, eos scilicet idolatriæ errorem non damnasse, quippe quod in hoc errore, sibi non cōplacuerit. Quis hic est sermo, qui hac in tam ardua caussa exportatur. Aestimat ne usq; in terris fuisse mortalem, qui in cognito errore cōplacentiā habuerit. Omni est naturæ aduersum, quantumuis homo foret peruersus. At si de incognito loquatur errore, indubitatum est nostros maiores probos homines ex corde sibi complacuisse in uenerabili sacramento. Ideoq; si domini mei doctoris & Zwinglij doctrina uera esset, non uenirent unquam excusandi maiores nostri, quam ut damnati essent, quod nulla uia assentimur, id potius eligendum doctorem cum Zwinglio, cæterisq; sibi similibus errare, & in cribro girari.

Ad caussam principalē, hoc esse uerū capit charitas uestra ex argumenti sui principio, quo longo circumitū uenerabile hoc sacramentū debellaturus adgreditur. Crux enim sancta sacramētū deicere nō uult, quēadmodū lunæ elapsa dñs me⁹ doctor simplicib⁹ proposuit. Breuibus ob oculos ponā, quā inepte dñs meus doctor hoc argumēto ut cācer retrogradif. Oēs em̄ expectabamus, qñ nam scripturis, uerboq; Dei esset hoc uenerabile sacramentū euersurus, sacro sancti corporis Ihesu Christi, quum retrogradif exordif a ritu ecclesiastico solis uerbis, tandē in scripturas repēs. Huius me offero, si dñs meus doctor, una cum fratribus suis in ecclesiæ ritu sint permansuri, ad hoc idem me obligabo indubie hūc articulū hoc die obtenturus. Secūdo iterū me obligo hic in præsentia oīm dñorū meorū aliorūq; hic existentū, ut hæc mihi arguēdi forma admittat/ex tunc hoc unico argumēto, contra oēs nouos Christianos, quotquot exurgere poterūt, omne defendā ac manu tenebo, quicquid in hac nostra indubitata fide delere, atq; reijcere tentabūt. Tertio expēdite queso, quā ruinosum argumentū & fundamētū dñs meus doctor adportat, in hac tam ardua caussa incipiens. Semper in ecclesia panem dñi nominatū sacramentū, quum frater eius in Christo Zwinglius

Latini doctores in ecclia romana, panis fractionem nominare nos ceperunt. Absq; scriptura doctrine. Est igitur disputatio de solo nomine: non de re: panem cauentes nom̄ inuouationes: ex q̄b; inuūi errores et dissensiones in ecclia exorti s̄ fuerat. X sacramentum X

nos probos Christianos irrideat, quippe quod nouo nomīe illud nominemus, Sophistis hoc impingens, corrigens eos, quod illud nominarint corpus & sanguinē Christi, & si etiā Zwinglius ipse Christianis ipsis inferat iniuriā. Non est em̄ hoc uerbū sacramētū nouū, nec solū Augustini & Ambrosij temporib⁹ in usu fuisse constat, sed etiā tempore martirū p̄ ut in Cypriano & Tertuliano reperitur. Voleat Deus spiritus sanctus meo dño doctōri fidē daret, in ritū ecclesiæ sanctæ, & alijs quoq; in reb⁹, quē admodū & nūc de hoc uerbulo sacramētū credit ecclesiæ sine ullis literis. Quūq; dñs me⁹ doctōr hunc errorē cōfirmare conēt, quo & Zwinglius implicat ex eo fundamento quod ipse Zwinglius rejicit, ante oīa rogatū eum uolui, ut hij duo primū inter se cōcordarent, anteq; nos hoc pretioso thesauro priuare tentarēt. Quāuis igit & iustis de causis cuiq; prudenti clareat dñi mei doctōris inefficax & inutile argumētū esse, nec ut proferat dignū, ut in tam ardua causa fidei in harenam deducatur. Nihilominus

Hic ad cœnam surrexerunt, crastino die Eckius sermonem suū prosequutus est.

C. D. ECKIUS.

Sacramentum.

In nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe. Dilectus mihi dñs doctōr hesternō uesperī sic est argumentatus. Ritum esse ecclesiæ, panē dñi sacramētū nominari, ideoq; & uerba Christi, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus, sic accipi dñt, hoc est sacramētū corporis mei. Sacramētū uero nihil est aliud quā sacrū signū, uti Augustinū in iij. libro de doctrina christiana induxit. Hoc argumētū nullā habere cōsequentīā ex facili ppendit. Quū ps aduersa in uerbo Dei se fundet, est certe hoc equū post currū alligare, dñm meū doctōrē conari uerba Christi declarare (obtenebrare dico) de ritu loquēdo ecclesiastico. Christiani⁹ hoc esset oēs nos ecclesiasticū ritū ex uerbis Christi firmare. Nūc apta sunt uerba Christi clare atq; dilucida, qd; frater ei⁹ in Christo Zwingli⁹ fatet, nō scilicet dñm

COLLATIO V.

dñm Ihesum clarius, succinctiusq; loq potuisse. Igit̃ hec apta uerba Christi, Hoc est corpus meū, ppetuo tenere debemus.

Un̄ super bene st̄at simul ut sacramentū sit, sitq; nihilominus ibi uerū Christi corpus. Nouit equidem pars aduersa, quid omnes probi dicunt Christiani, in sacramento duo esse, unū exterius uidelicet signū, aliud quod per illud signatur. Hæc sunt enim species exteriores panis & uini pro uno, corpusq; Christi & sanctus eius sanguis pro altero, ob id bene loquit̃ Augustinus de sacramentali signo, neq; ecclesiæ aduersatur.

Ullud aut̃ a doctore inductū, perdoctū fuisse sub contione non assurgendū ad sacramēti eleuationē, ad hoc doctrinam allegans, quæ est Augustini. i. q. i. cano. interrogo, ob id Augustinū forte subticēs, quod nomet̃ illud quod est, corpus scilicet Christi, ob id nihil est uenerabili sacramēto detractū, quod sedendo uerbo dñi auscultatur, cordeq; corpus Christi ueneretur. Augustini uerba de doctrina Christiana, doctōri aduersantur, Augustino ibidem intellectus paucitatem ludæorum corripiente, eorumq; seruitutem, quippe quod in eorum sacrificio mentem non eleuarint, in sublimiorem contemplationem, quemadmodum nunc faciunt, cum pistorio pane, probi aut̃ Christiani altius quiddam hic consyderant, quam corpus & sanguinem Christi.

Tādē in calce deducit Augustinū dixisse figuratam esse loquutionem, iniuriā facit Augustino, prout in xvi. cap. reperitur. Nam figuratū esse sermonē, Augustinus fatetur dñi dictū Iohan. vi. Nisi manducaueritis carnem meam, & non illa uerba, Hoc est corpus meum. Ex quibus omnibus clare consequitur, dñm doctorem diuo Augustino iniuriā intulisse, quod huius scilicet fuerit erroris. Nullis enim in locis in omnibus libris suis reperitur, in sacramento non esse uenerabile Christi corpus, in pluribus aut̃ locis expresse dicit illic esse præfens corpus Christi in sacramento. Quamobrem ferendum non est, ut aperta sancti Augustini sentētia alio minuat̃

Aug.
1. q. 1. c. Introgo.

Aug. li. de
doctrina Christi
stomat. 16

1000

nuat̄ obnubilato dicto. Quum frater eius in Christo Zwinglius met ipse fateat̄, Augustinū dicere non ausum sententiā, in sacramento solū panē, solūq; uinū esse. Iterū dñm meū doctorē enixe rogo, oēsq; suos, ut quēadmodū de uerbo Dei, diuinac; ueritate se iactitāt, illud semel in arenā educāt disputatoriā, tēpus est em̄ alioqui me noscāt illis nō crediturum.

¶ D. OECOLAMPADIUS.

¶ Probi uos & dilecti Christiani. Exopto seruare, meor; fauorabiliū dñor; ordinationem, & hoc semel pro semper, & nūc in particula sacramēti, eam ob causam hoc faciens, contestando me Christianæ ecclesiæ amatorē, etiā si mundus me ex libro uiuentiū delere affectaret, tūc ad ueritatis Deū bene fidam, me non deleri coram sua facie, id nobis ipse concedat. Ideoq; neq; præposterus ordo D. Ecki. Fatemini sacramentum esse ecclesiæ. Respondit D. Eckius, ita. Sacramentū est sacrum signum. Respondit Eckius, ita. Quodlibet signū aliq; quid designat. Respondit Eckius, ita. Quod erit nunc illud signum. Respondit Eckius. Species panis & uini. Quid uos nominatis speciē panis & uini, uerū materialē panē, uel accidētia. Respondit Eckius. Signū in sacramento esse speciem panis & uini, & certo/quū substātia panis trāsmutat̄, tūc sunt accidētia, & circūstātię quę uidemus, cōtractam⁹, gustamus.

¶ Oecolampadius dixit. Hic uobis propter Deum supplico hoc docete unico scripturæ uerbo **¶** Eckius. **¶** Et si doctor sicut socius suus barbatus Bouillus se iactitauit scripturæ & uerbi Dei, adhuc tamen nullæ scripturæ emergunt, & alijs hominibus hoc oneris allegandi scripturas imponit, laus Deo adhuc apud nos in ecclesiæ parte scripturas quæri. Dilucidæ sunt itaq; scripturæ, dñm Ihesum dixisse, Matth. xxvi. Coenanti-
bus eis, accepit Ihesus panem, benedixit, fregit, deditq; discipulis suis, dicens. Accipite & comedite, Hoc est corpus meū. At quum dñs Ihesus diuina ueritas, post benedictionē aiat. Hoc est corpus meum, cui cōtra Christū credemus non esse

Matth. 26.

72
COLLATIO VI.

corpus suum. Audistis dñe doctor pro me scripturas, unicū tamen iota adferre ex sacris literis pro uestra opinione, si nullas habetis illas Zwinglij accipite, quas dominis meis nūtijs consilū laudandi fœderis Heluetiorū hesternō die huc misit, ad quas ego sic Christiane respondebo, ut non diffidā dños meos gratiosos, quemlibetq; probum Christianū satiandos.

Quecolampadius, D. Ecki scripturas induxistis, non hoc firmantes, quod a uobis exposco, ubi nam habeatur accidentia esse sacramentū siue signum. Scio huius uos omni scriptura carere, uelster met Rossensis, cæteri q; fatentur, hoc sacris literis non posse sufficienter probari, expresse scriptura panem nominat ante & post, nec accidentia nominat panis, quod hoc uerbulū hoc, uel græce tuto panem indicet. Postea enim Paulus tertio panem nominat, uosq; substantiā panis aufferitis, huius scripturas exposcimus & responsionem.

QD. ECKIUS.

Ad huc nullas scripturas uerbi Dei, ex doctore habere possum, ipse uero quia aestimat sacras literas per me ad ductas insufficiētes ad probandū, de accidētib⁹ panis & uini.

Primo dico textū esse clarū & apertū, Acceptit Ihesus panem, ubi proculdubio & panis accidentia adfuerunt, postea uero dñs illud nominat corpus suū dicens, Hoc est corpus meum, non dicit, hoc est panis quem pinsit pistor, ideoq; & illa duo adesse oportebat, corpus Christi, & quā uidem⁹ speciē panis.

Quod de nostro Rossensi ultra deducit confiteri eum scripturis probari non posse, hanc transmutationē Rossensem dico bene, recteq; loquutū, contra pertinacem & repugnanciam, nullas haberi expresse scripturas, affirmantes substantiam panis in sacramento non manere. Illud autē doctor celat Rossensis dictū in defensione regis Anglorū, locū Euāgelicū per me iam adductū, cuiuslibet Christiano sufficere, quū dicat,

Acceptit Ihesus panē, addiditq; post hæc, Hoc est corpus meū.

Tertio, doctore uolente panē esse, & S. Paulū ter panem nominalle

Rossensis.

Τὸ ἄριστόν ἐστι τὸ
ἄσπεκτον
latine.
Istud est hoc
corpus meū.

nominaſſe. Dico peregrinũ non eſſe uel alienũ, ſpeciẽ panis panem appellari. Deuiſſet em̄ a ſuo in Chriſto fratre Zwin-
glio didiciſſe ſæpius ſigni nomine, id quod ſignatũ eſt nōiari.
Quandẽ aut̄ Anglorũ rex, ſuo in Chriſtiano libello, in defen-
ſione ſacrorũ ſeptẽ ſacramẽtorũ, aduerſus Lutherũ oſtẽdat rẽ
aliqñ nominari qđ fuit, illud ſcripturis probãs, Exo. de uirga
Moysi uerſa in colubrũ, poſtea nihilominus uirgã appellata.

Ultimo dñs meus doctor quod inducit illud tuto uel hoc,
quid ſignificet nihil me angit, reuerentia namq; ſua bene no-
uit, quo nam modo Lutherus Caroloſtadiũ tutauit. Simpli-
ces nos uerbo noſtri ſaluatoris credimus in huius ſacramenti
inſtitutione dicentis, Hoc eſt corpus meum. Dilecte mi dñe
doctor ſupreme uos rogo, ſcripturas adportate, quum cre-
dere recuſetis, uenerabile Chriſti corpus in ſacramento eſſe,
ut clare Chriſti uerba ſonant.

Tuto.
Hoc.

CD. OECOLAMPADIUS.

Reſpondere potero domine doctor, quod Chriſtus ſuo
iudici reſpondit. Interrogauero, non reſpondetur mihi. Reſ-
pondero, non creditur mihi, neq; aliquid ualebit. Adhuc
non probauit, quod ab eo petitur, nemo plures eo quærit ex-
ceptiones. Scripturæ ne ſunt, quod uno in loco ter ei oſten-
ditur, ſpiritum ſanctum aperte per Paulum panem nomina-
re. Nec de uirga ſimile eſt, de qua legitur, quod in ſerpentem
ſit uerſa, hic enim uerbum uerſionis non legitur.

Ad hæc cōmunis Theologorũ eſt regula, ſine cauſſa mira-
cula non ponenda, ut hoc in loco neq; neceſſitas urget.

Num & hoc eſſe diuoſcitur auffugium, nihil D. Eckium
angere, quid hoc uerbulum hoc importet, quum neq; men-
ſam ſignificet, nec accidentia panis. Ergo oportet ſubſtan-
tialẽ panem designet, alioqui dici poſſet, in baptiſmo aquã
non eſſe aquam, quum ſacramentum ſit. Mi domine doctor
iam queſo dicite, quid hoc uerbulum hoc importet, & po-
ſtea ultra loquar.

Tuto.
Hoc.In orationula. Hoc eſt corpus meum.

COLLATIO VII.

DOCTOR ECCKIVS.

Dominus doctor quod dolēter ferat & cōquerit, respon-
dēte eo sibi nō credi, sua fit culpa, quū p̄ter scripturas, cō-
tra uniuersalē ecclesiā loquat, quis illi ergo esset crediturus?

Ultra dicit nullas me literas adduxisse, materiā tangentes,
huic contradico, scriptura enim hoc probat, Et ut uerum sit,
sequor intellectū ecclesiæ sanctæ Dei, uti hoc ipsa declarauit
in sancto cōcilio in cap. Damnamus, de sum tri. & si. ca. sicut
met ipse dñs meus doctor intellexit, quem suo proprio teste
libello deuincam, quem in monasterio ueteri Bauariæ euul-
gauit, qñ adhuc uir erat regularis, ad ciuē unū in Kauffbürn-
bñ, ubi alio in latere sic scribit. Hic panis non solū significat,
met ipsum corpus domini uerbis Christi illud probans iam
inductis, Matthæi xxvi.

Quod adhuc in Pauli uerbis heret, q panē nominat, respō-
di, discipul⁹ em̄ in scola Christi nō aduersat magistro, sicut in
Lutheranitate. Ideoq; qā Paulus sacramētū panē nominauit:
ex hoc Christo non cōtradicit dicenti, hoc est corpus meum.
Præterea quod aquam baptismi inducit, sic etiā aquam non
esse. Non dico, quia in scripturis nō reperimus aquam aliud
esse quam aquam, at in hoc sacramento claras habemus scri-
pturas, illic esse sacrum Christi corpus.

Pro ultimo æstimat dñs meus doctor se scopū attigisse in
uerbulo hoc, inculpans me quasi auffugia quærentem. Huic
ego respondeo, uniuersos sermones suos hoc die inductos,
circumitus esse, principalem causam in nihilo contingentes
corpus Christi in sacramento esse nec ne? Cuius ueritas ex eo
datur intelligi, quum probi Christifideles cum ecclesia tenen-
tes, substantialē panem non manere in sacramento, nihilomi-
nus fatentur dñm Ihesum Christum illic præsentem esse, nec
minus Lutherani etiam contra ecclesiam opinantes, illic pa-
nem esse substantialem, cum hoc tamen tenent sacrum Chri-
sti corpus uere in sacramēto esse, quare dñs meus doctor, do-
minos

De sum. tri. et
fide ca. c. Dam-
namus.

T sed ipsum

TOTO
HOR.

minos fatigare non deberet, disputatione transsubstantiationis panis. Hic iam scopus noster est, corpus Christi in sacramento esse nec ne? de quo textum Matthæi clarū audiuit.

¶ Quia tamen interrogauit/quid uerbulū hoc indicarit dño ΤΟΥΤΟ.
dicente, Hoc est corpus meum, & si igitur apud plarosq; antiquos Christianos doctores, tum & apud neotericos erroneos multiphariam quæsitum fuerit, & quidem diligēter de hoc uerbulo quid sit, ne igitur meam fugam uobis inculcet, quamuis ad principalem causam nihil attineat. Dico dilectū dñm nostrū hoc uerbulo hoc dicendo, hoc est corpus meum, indicasse quod sanctis apostolis exhibuit. Ideoq; dñe doctor exportate tamen queso unicas literas pro uestra opinata doctrina, sacrum Christi corpus in sacramento non esse.

DOCTOR OECOLAMPADIVS.

¶ Dilecti & probi Christi fideles, nihil probat aliquādo me scripsisse, neq; mihi obesse debet. Augustinus em̄ ipse retractauit, profectioris ætatis factus, etiam Paulo dicēte. Quum erā paruulus, loquæbar ut paruulus. Nam dies diesq; nobis profitendū est in cognitione ueritatis, adhuc me promptum exhibeo, cuiq; me docere potēti (ut Christianū decet) obtemperare & perdocta amplexari, quod D. Eckius non facit.

¶ Ratione baptismi scimus esse rationem sacramentorū, baptismum etiam dici balneum regenerationis, spiritus sancti innouationem, Ad Titum iij.

¶ Hic D. Eckius nondū ostendit, quid tamen illud uerbulū hoc importet, aut quid in se ponderis habeat, scolastica utitur fallatia, petitio principij dicta. Estq; persimile quum quis filium quempiā de nomine suo interroget, responderetq; hoc sibi quod suo parenti nomen esse. Iterū de parente quæsitus, quod sibi nomē esset, quod & mihi filius airet, nihil hic certū cognosci posset, nec ante nec post. Respondit hoc esse quod exhibuerit dñs, hoc ipsum est/quod interrogamus, quid hoc nam sit/quod dñm exhibuisse constat. Expresse em̄ Euange-

COLLATIO VIII.

gelista ponit, **A**cepit Ihesus panē in manus, gratias egit, fregit, deditq; discipulis, aliud ne fregit & dedit, quā in manus acceperat, discipulisq; tradiderat: Illud textui dissimile est & difforme. Tempus igitur esset domine doctor illud uos declarare, hoc namq; cupio, ut ultra procedere queamus.

C D. ECKIUS.

EXcusat se dominus meus doctor scripturarū suarū, quibus nec antea quidem sibi constetit Augustini exemplo, qui aliqua minus bene dicta, met ipse meliorauit in libro Retractionum. Dico excusationem hanc nullam esse. Augustinus equidē in gentiliū & hæreticorū fide educatus, & post triginta annos ætatis suæ primū baptisatus, de facili errare potuit, quæ post hac iuxta uniuersalis ecclesiæ opinionē emendauit. Dominus uero me⁹ doctor in Christiana ecclesia educatus & enutritus, ad cuius etiam mentem scripsit. Nunc autē cōmutat, deciditq; a suis scriptis, & ab uniuersali ecclesia. Hesternō enī uesperī, ubi nā mea sit Christiana ecclesia edocui, ipse uero mihi suam non ostendit. Quod culpam arguit, me nō ut Christianū facere, trāseo. Ideoq; & si dñs meus doctor scripturas suas retractasset scripturis ductus, aut cū uniuersali ecclesia, sicut Augustinus fecit, accepta foret sua ipsius cōtradictio. Adhuc autē nullis scripturis progreditur, ait se processisse aut præcessisse, ego reor meo exiguo intellectu retrocessisse, a uero Christi corpore, ad panem decidere pistoriū.

Uterum pedem figens supra baptismi aquam, nihil aliud dicens quam esse aquam, quum Paulus ad Titum iij. illam balneum nominet regenerationis. Etsi uenerabile sacramentū baptismi (per quod Christo domino, & ecclesiæ incorporamur) merito nomen honorabilius meruisset, ab domino doctore quam ut balneum nominaret, sicut noui balneatores, & rebaptisatores fecerunt. Paulus enim iuxta latinam interpretationem, lauacrū appellat, sicut in Græco dialutru. Stat nihilominus firmum, quod dixi, quum scriptura, uerbumq; Dei

Dei me doceat, in sacramento esse uenerabile Christi corpus hoc credo, & de aqua quum me nihil aliud doceat, quã aquã esse aquam credo, uerbaq; Pauli aliud nihil significãt, quam baptismum esse lauacrum, ob idq; aqua est regenerationis, quã sit sicut dominus noster Ihesus Christus, ait Iohan. iij) ex 1000.5. hac aqua, ut sacramentali signo, & ex spiritu sancto animam depurante & renouante.

Ultimo dñs meus doctor culpæ me arguit, quod scolastica utar fallatia, petitionis scilicet principij. Ex suo aut exemplo nominationis filij plane intelligitur, hoc me non fecisse, nam sicut doctor dicit expresse euangelistam airc, dominum Ihesum panem accepisse, hoc ego illi admitto. Ideoq; credo, si etiam & dominum meum doctorem exorare possem, ut & ipse crederet, quum expresse dominus Ihesus dicat, Hoc est corpus meum, & ex illis uerbis quum dicit Euangelista. Accepit Ihesus panem & dixit, hoc est corpus meum. Quis hic uel ulla ratione aliud dicere potest, quã ibi transmutationem factam, ideoq; & recte respondi conformiter & omni rationi illud uerbulum hoc, domino dicente, Hoc est corpus meum, indicasse illud, quod suis sanctis manibus porrexit. **U**x sancto Augustino doctor meus scire debuisset, supra xxxiij. psalmo, ubi clare dicit dominum nostrum Ihesum Christum sacrum corpus suum in manibus tulisse ferebatur &c. Et no uerunt singuli quum quid cuiq; ab altero ostenditur, dicenti, hoc est illud, eum indicare quod ostendit. Hic autem quid uerbis est opus, dominus enim Ihesus ei hoc indicat quid sit. Quippe quod in manibus ostendit, dicens. Hoc est corpus meum. Quis nũc tam esse potest friuolus, ut dicat aliud esse, quã dominus noster diuina ueritas expresserit. Hoc pro nobis dictum efficax est, proq; ecclesia Dei. **Q**uando aut dominus doctor semel pro se scripturas adducet pro sua doctrina, quam communi populo tanto tempore e suggesto prædicauit, atq; libellis expressis inuulgauit.

82
COLLATIO IX.

D. OECOLAMPADIVS.

Domine doctor intermitto contumelias, gaudeo tamen nihilominus ex uobis me capere illud uerbulū hoc, ad corpus Christi indicādū deferuire, hic iā uos Caroloſtadio ſociū faciſtis in una parte, qui & ipſe traxit ad corpus Chriſti indicandū, cum diſcretionē tamen æſtimo. Caroloſtadius enim dixerat Chriſti corpus uiſibile indicare, uos autē (ut reor) inuiſibile corpus, eſt ne ita?

D. ECKIUS.

Caroloſtadio

Dominus meus doctor, Caroloſtadio me ſotiare tentat, primo prophetæ noſtrorū temporū huius nouæ doctrinæ, cōtra uenerabile ſacramentū, & ſi in bonū meum, ab illo me ſegregandū putet. Quippe qui Chriſtū uoluit corpus ſuum uiſibile indicaffe, ego uero inuiſibile, mentem meam atq; ſententiā huius ſcire cupiēs. Dico Caroloſtadiū ad ſuū nouū errorem firmandū, contra om̄m idiomatū morem ac conditionem textū dilaceraffe, quod cum uerbulo hoc retro indicat, ſuper ſedentē dñm Iheſum, reliquū ſcilicet eſt corpus meum, per ſe ſtare ſinens. Nunc qm̄ doctor a me quærit meam a Caroloſtadio diſcretionem. Ego hanc acceptā non feram quam mihi depingit, unicū eſt enim corpus quod uidetur & inuiſibile, ut enim illic in cœna ſedebat, apoſtolis uiſibilis erat, & nunc cœlitibus ad dextrā Dei patris ſedens, erat tamen nihilominus inuiſibilis, ſub ſpeciebus panis, ſicut illud Apoſtolis porrigebat, & ſemper hic in uenerabili ſacramento.

D. OECOLAMPADIVS.

Nec ego Caroloſtadianus eſſe uolo dñe doctor, neq; unq̄ cū illo tenui, ſed in expoſitiōe uerbuli huius hoc aliqua in parte adpropinquatis illi eque cōtra idiomatū cōditionē ut ipſe.

Seundo, non poteſt opinio ueſtra aliqua in parte perſtare, quia uerbulū hoc quum indicat corpus inuiſibile, deperdetur, aut natura ſiue conditio ſacramentorū, quæ nobis in hoc uerbulo hoc cōmendat, qua & docemur, & ſi non neſci-

amus

*Hoc.
TOUTO*

amus, quibus nam modis aliquando de hoc in scolis loquutū sit, inuisibilem scilicet carnem uisibilis sacramentū esse. Inducuntur uerba Prosperī, sed inepte. Nam sacramenta quum signa sint, uisibilia esse oportet, docereq; nos inuisibilia.

¶ Atqui uisibile corpus, si sacramentū esse debeat, quomodo ergo nos docebit. Moris est enim sanctis prophetis, hij qñ ex signis aliqua docuere, quo ueritati firmitus crederet, usos fuisse signis uisibilibus. Sicut Iheremias, qui quum docere ac prophetare uolebat, Iherosolymorū excidiū, arrepto testeo poculo, profectus est in Thophet apud Iherusalem, illud in partes confringens dixit, sic confringet dñs populū & ciuitatem istā. Iheremias aut si in occulto ollam confregisset, non tam efficaciter prophetasset. Sic nāq; & hic Christus his nos uerbis docere uoluit, atq; cōmendare, & discipulis suis prædicere, quod ad generis humani redēptionē tradi eum oporteret, quod & occidendus esset, quodq; ex eius morte, uitam essemus nos consequuturi. Hoc antea sic indicarat in porrigendo & fractura materialis panis, qui panis materialis nobis sacramentū est, cœlestis panis Ihesu Christi dñi nostri, in suo corpore pro nobis morituri & mortui, tale inditiū in uerbulo hoc non reperimus, quum scilicet corpus indicet inuisibile. Ex eo tunc consequeret, diminutio meriti passionis Ihesu Christi. Sic enim adpareret Christū non in uero corpore passum, scio tamen doctorem Eckium Christianiorem, quā ut talia dicat. Ad hęc namq; illud sequeretur, quum sacramenta similitudinem eius habere debeant, quod indicant signati, aut sacramentum non nominabitur.

¶ Præterea si doctor Eckius diceret accidentia panis, & non materialem panem, sicut cū uerbulo panis cum apostolo procedit. In eandē mentem coit, panem scilicet non illic esse materialem, sicut & corpus Christi, propterq; hęc similitudinē ad sacramētū panis nō plus habere oporteret, quā accidentia.

¶ Certum est materialem dumtaxat cibare, & non accidentia,

COLLATIO X.

albedo, rotunditas, gustus, ut qualitates quæ absq; materia non cibant. Ad hæc nunc consequitur, immerito dñm se panem uitæ nominasse, & quod dicit carnem suam uere esse cibum. Ideoq; dñe doctor nulla uia teneri poterit, materiã scilicet panis, aut annihilari, aut in carnem Christi conuerti, ita ut non uere sit panis, quum uere cibet, & corporaliter potet. Nec aliter apud ueteres Hyrenæo, Tertuliano, & alios est habitus, neq; ex scripturis aliter sustineri potest.

I D. ECKIUS.

IN nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe, Amen. Quia dñs meus doctor, his armis quibus hic est depugnandū, sacris scilicet literis uti recusat, uerborū suorū circumitus, & sermones non necessarios, breuitatis causa, non per longum repetam, scitur quantum a Carolo studio dissideam.

Quod quia dñs doctor inducit in scholis doceri, corpus Christi inuisibile sacramentum esse corporis uisibilis. Primo dico non ob id nos huc uenisse disputare, quæ in omni scola docentur. Ipse enim iuxta exhibitionē suam clavis scripturis probare deberet, illasq; inducere, si quas habeat contra uenerabile sacramentū. Ad hæc scolasticis doctoribus uim infert & iniuriam facit, nullus inq; eorū, siue Thomas, Bonauentura, Richardus, Scotus, Gabriel & c. talia dicit, testor hic omnes doctos præsentēs, præcipue dñm meum doctorem præsentem Ludouicum Berum. Forte doctor scholas perperam intellexit in eo quod de signo & re, & re & signo sacramenti loquuntur. Quare demitto, quæ tanto tedio de Iheremiæ olla intraxerat, nos enim Christiani per Dei gratiam exterius signum in sacramento habemus species panis & uini.

Ultra deducit ex sacramētis homines cibari, adhuc opinatus panem esse pistoriū, Aristotele hoc probans gentili magistro. Hæc sacræ sunt literæ, quibus dñs meus doctor in tam ardua causa nostræ sacræ fidei utit, quū tñ noui Christiani Aristotelē tãto habeant euāgelio cōtrariū & hostē. Breuiter ei
suisq;

Pseudochristia CONCLUSIO PRIMA. 50

fuisq; adhærentibus dico, in caussa fidei, neq; me naturã, nec
illũ naturalem magistrũ auditurũ, sed solũ Dei uerbũ & apd
illud manere. Bouillus ex Schaffhusen tam se pompose exhibi-
buit, & sacrarũ literarũ iactitauit, quũ post tam longã expe-
ctationẽ, qua sacras literas affectamus, & adhuc nullæ emer-
gunt. Et dñs meus doctor duos inducit doctores, Hyrenãũ
atq; Tertulianũ, clare uidens se cum Augustino deuictum.

Quamuis aut Birckhaimerus ex Norinberga palã & aperte
ostẽdit Hyrenãũ sibi aduersari, adhuc tamen aliud Hyrenæi **Hyrenæus.**
dictũ hic inducã quarti libri xxxij. ubi Christi præsentia testa- **li. p. c. 32.**
tur, & sacræ missæ sacrificiũ, ad eius inductionem ex eo occa-
sionatus, quod doctor Oecolampadius Hyrenãũ quasi unũ
sue opinionis confirmatorem inducit, & in harenã deduxit.
Ideoq; audite, quid allegatus Hyrenæus de hoc sentiat & scri-
bat xxxij. cap. sic. **Hic** panis qui ex creatura panis est, accepit
hunc, gratias egit, dicens. Hoc est corpus meum. Similiter
& calicem qui creatura (quemadmodũ & nos) est, cum hoc
suum sanguinem testatus est, & docuit noui testamenti no-
uũ sacrificiũ, quo ecclesia ab apostolis accepto sacrificat,
in uniuerso orbe. Hæc uerba sunt Hyrenæi.

Tertulianus.

Quod ultra uero pro suo errore firmando Tertulianũ in-
ducit, ipse Birckhaimerus etiam ei respondit superflue. Nam
Tertulianus clare dicit contra Martionem de dño Ihesu. Ex
pane quod acceperat, diuiseratq; discipulis suis corpus suum
effecerat, aperte est hoc dictum, pro sanctæ ecclesiæ opinio-
ne. Tamen dominũ meum doctorem non longius suspendã
cum Tertuliano, quem hæreticum fuisse constat. Ideoq; &
doctor cum eo aduersus me nihil probare pötest, sicut Ihero-
nymus ante annos circiter mille & centum dixerat Tertulia-
num uirum non esse Christianæ ecclesiæ.

Domini præceptores, dñi præidentes, audiuit dñatio ue-
stra cum cæteris omnibus, quoties dñm meũ doctore enixe
rogauĩ, & obtestatus sum, quum uenerabili sacramento ad-

COLLATIO X.

uerfetur, contra uniuersalem ecclesiã, inducat queso scripturas & uerbũ Dei, neq; em̄ illi sumus ulla alia uia credituri. At quum mea tam fidelis & studiosa præcatio apud illũ locũ non reperiat, rogo uestram excellentiã, cum eo tantũ agat, ut aut scripturas, aut Dei uerbũ inducat, tempus inq; est, aut a suo errore desistat, & cum Berengario, atq; cum Carolo stadio reuocet, redeatq; ad unionẽ uniuersalis Christianæ ecclesiæ.

¶ D. OECOLAMPADIUS.

¶ Christiani & dilecti dñi mei, omnesq; probi Christiani, nõ æstimo quenq; me iussurũ contra Dei honorẽ, & Christianę cõmunitatis utilitatẽ aliquid dicere uel obticere, minus uenerabiles & strenuos dños meos præsidẽtes, Eckiana aptitudo, bene mihi est cognita. Tentat enim me a principali articulo abducere, quod fateri neq; sinit scriptura, nec utilitas Christiana. Ponere enim uult transubstantiationem panis ex sua substantia, hoc aut, quia aperte pugnat cum scripturis, cõtra priscos doctores, contra rationẽ, contraq; fidei conditionẽ, tam esse deberẽ somniculosus & festino processu auxilio esse ad plantandũ, aut magis ad confirmandũ tales errores. **S**cripturæ sacræ, quas doctor Eckius ad hoc induxit, canon est. Damnamus ex concilio Latheranensi, at ego quũ primis protestatus sum concilia, patresq; non aliter me accepturos, nisi cum diuino uerbo concordarint, quod in Latheranensi concilio non est factum. **N**am & ipse doctor Eckius multiphariã rogatus, aliquid ostendit non sufficiens ad hoc, pregnansq;. Hic non pertrãsibit, quin oporteat ut uerũ panem esse sinat. Deus inq; neq; annihilat, neq; creaturas suas absq; causa trãsmutat, ad hoc namq; consequerẽ, accidentia quæ in creaturis exigua sunt, inter corporalã fierẽt nobiliora. **S**ic albedo, rotunditas, & alia accidentia nobiliora fierent, quam nobile corpus uenerandæ uirginis Mariæ, hic multæ possent induci causæ, putat tamen Eckius aliquid acceptandũ fore, sine expressis literis, uel adportet scripturas. **D**ñs dicit Matth. xxvi.

Ammodo

*De sum: tri
et fide cath.
c. Damnamq.*

Ammodo nō bibam ex hoc genimine uitis, donec bibā illud **Matth. 26.**
nouum & c. Hic clare adparet, dilucidis uerbis, dñm uelle ad
huc uinū esse, quū illud uinū nomet ex uite generatum.

Ultra dicta doctorū cum Euangelio consonāt, ex toto eius
sunt opinionis, at nusq̄ dicūt cessare, quin sit materia panis,
ex integro enim illis aduersaret. Quum in libris gentiliū con-
tra hæreticos, Manichæos, Martionem, cæterosq̄ scribāt, ne-
gantes corporales creaturas Dei non bonas esse debere, ut a
legētibus clare reperit. Nunc uero quum talis materia panis
non adfuiisset, neq̄ in scripturis fundatū fuisset, non bene ste-
tissent, ex solis accidentibus probare creaturarū bonitatē, in

quo præcipue Hyrenæus lib. v. in quo ueram probat resur- **Hyrenus**
rectionem, iterū aperte loquitur, panem qui de terra creuit, **li. 5.**
(ideo quod præsentem materiā contingūt) e directo pro me
sunt, & contra doctorē Eckiū, quō enim quis resurrectionē
probare posset, per accidentia panis. Sicigit̄ argumentandū
esset, in ultimo die nostrū colorē, magnitudinē, & alias qua-
litates apparendas, & non corpus. Sed hæc demissum facio.

Unter alia quoq̄ dixit, quod mihi cum Augustino timeam
qui mihi tamen, gratia Dei, magis est cognitus, ut quiddam
cum eo mihi formidem. Assentior in plariscq̄ locis, eum cor-
pus & sanguinem domini nominare, at quid per hoc intelli-
gat, alijs in locis apertissime ostendit.

Uñe doctor pro illo me non intueamini, quod clara loca
per obnubilata exponā, nam obnubilata per clara exponere
uolo. Si epistolā eius perspexeritis ad Bonifaciū, illic bene re- **Aug. ad**
perietis. Peto si dñis meis præsentibus bonū uideat, & hoc **Boisariū.**
quoq̄ adsignari, nominatim inquit. Accipimus sacramentū
corporis Christi, Christi corpus, iuxta hoc aliquas scriptura-
rum expositiones ponens, ad hoc deseruientes. Hodie uero
doctor Eckius illud per saltū breuibus trāsijt iij. lib. de doct̄.
Chri. non necessariū ratus eiusmodi expositionē figurate
acceptandā, quum tñ illius libri fideles lectores, pulchrā diui-

COLLATIO XI.

sionem ibi reperiunt. In propriā collocat partem, quæ figurate exponi debeat, illicq; sacramenta reponit, & quod materiā concernit transsubstantiationis, aut transmutationis, inter alia quoq; dicit. Signum pro signato accipi non debere.

Præterea iterum se doctor Eckius Birkhaimer iactitavit formosi libelli, debet id omne a doctore Eckio laudari. At ille ipse omnibus uis prænominatā rejicit opinionem transsubstantiationis siue transmutationis, ut somniorum opus. Ideoq; & huiusmodi libelli merito post tergarentur.

Iuxta hoc de Aristotele dictum est, neq; ego Baalami asinum contemno, ueritatem edicentē, multo minus homines.

At nunc in hoc sacramento permanent omnes operationes naturales, scripturaq; ratione materiæ panis nobis non ostendit ullam miraculosam transmutationem, sicut in decimo capite tertij libri de trinitate Augustini.

Consequenter, quia me doctor Eckius monet ad Christianam unionem, nihil ex mea parte obstabit, semel suā transsubstantiationem scripturis deducat, ut ex tunc procedi queat, aliter enim ad suos clamores surdus ero, nisi dominorum intuitu aliud fecero.

DOCTOR ECCIUS.

Et si auditores nequaquam libenter tedio enecem, angit nihilominus doctoris Oecolampadij circumuagatio, præter materiam excurrere, quum utiq; (etiā ob omnes preces meas) procedere recuset, ubi nam literas habeat cōstipatas, quibus uenerabile sacramentum satagit euertere.

Dicit quidem honorem Dei se quærere, paruus est honor ex sacro sancto Christi corpore panem facere pistorium.

Ad hæc meam dicit conclusionem cōtra scripturas esse de transmutatione, quum tamen nullas deducat, nisi longe post unam dimidiatā & abscissam, insimulās me nullas induxisse scripturas, nisi unicū dumtaxat conciliū in cap. Damnamus, iniuriam mihi facit, ad clarum equidem textum Matth. xxvi.

Intel

eucharistia CONCLUSIO PRIMA. 34.

Intellectū meum probaui huius concilij, unanimi consensu, & uniuersalis ecclesie. Mirū auditu, ut dicere audeat se protestatum, concilia, patresq; se non accepturum, quum contínuo sine literis, & uerbo Dei eam doctrinam inducat.

Ultra unicum adportat Sophisticū argumentū ratus, si uera esset uniuersalis ecclesie opinio, accidētia inter omnes creaturas esse nobiliora, etiam corpore Mariæ, illud non consequi dico, nisi in significatione, quemadmodū omnes nos pro bi Christiani, diuinam facimus adorationem uenerabili sacramento, & nulli puræ creaturæ non uiuæ.

Clam semel scripturā inducit ex Euangelio Matth. xxvi. sed *Matth. 26* dimidiatam, adeoq; incurtatam, quasi met intellectū offe- rat illam nihil colligare. Dominus namq; dicit, A modo non bibam ex hoc genimine uitis &c. ex illo elitiens dominū Ihesum de materiali uino loquutum, ita scripturas decet dilacerare, ut error firmetur. Si de materiali uino dominus loquatur, quid sequitur, perpēdite donec in diem illum dum illud bibam nouum in regno patris mei. Consequeretur enim dilectum dominum nostrum iam primum in cœlo cum Apostolis materiale uinum bibiturum, sicut Mahumet Thurca, cum cæteris epicuræam faciunt beatitudinem. Ideoq; & longe alius est sensus, dominū Ihesum non illic loquutum de materiali uino, sed de fidelium potius cōmunionem, quemadmodum & alio in loco, beatitudinem per parabolam cœnæ dominus Ihesus ostendit, quamuis & aliæ expositiones per diuinos doctores dentur, quæ breuitatis causa intermitto.

Quod aut ultra dominus meus doctor multa de doctoribus dicit, qualiter ueram Christi humanitatem probet. Dico multos prodigere sermones de pane pistorio, nos oporteret ut illis probaretur dominū Ihesum ueram carnem, uerumq; sanguinem habere, iterum in suam opinionem antiquū doctore Hyrenæū trahens in v. libro, uim illi faciēs atq; iniuria. *Hyrenæus: lib. 5.* Hic est originale ubi contra hæreticos Hyrenæus clare dicit. Si Chri

COLLATIO XI.

Si Christus ueram carnem non habet, non esset calix sacramenti eucharistiæ comunio sui sanguinis, neq; panis comunio sui sacri corporis.

Aug. 7.
lib. de trim.
10. d.

Neq; is uideri uult, qui Augustino obstrepat, breuibus ad hæc dico. In omnibus Augustini libris, nusq; ostēdet sacrum Christi corpus in sacramento non esse, hoc non inueniet, sed aperte ei ostendā in Augustino, non solū in psalterio. xxxiij. sed & in eo quoq; libro, cuius iā meminit de trinitate, ibi nāq; Augustinus dicit, in celebratione sacramentorū quum offeratur, datur, dicitur præcipua auctoritate, cuius corpus & sanguis sit, aliud non credent quā totaliter in specie dñm apparere oculis mortaliū, & ex hoc latere percussum humorem totaliter effluxisse. Tertio sunt hæc uerba lib. x. cap. Nam & hæc clara sunt uerba, neminem aliter dicere posse, nisi Augustinum esse ex parte ecclesiæ, quod & Zwingliū offendit uel ledit. Ideoq; & dñs meus doctor Oecolampadius non se iactare debet, de suis locis obnubilatis & tenebrosis, quum illis hodie potenter respondi ipsum doctorem Augustino iniuriam intulisse. In lib. iij. de doct. Christ. xvi. cap. ubi figuratum sermonē nominat, non uerba Christi, Matth. xxvi. Hoc est corpus meum, sed Iohan. vi. Similiter dilucide ostēdi uerba v. capitū sibi esse cōtraria, de quo hodierna testor scriptura.

De doct. christ.
lib. c. 10.

Sed dilecti dñi audite, & discite a doctore Oecolampadio: quo nam modo Augustinus sit intelligendus, educit Augustinum triplicia sacramēta docuisse gentiliū & c. Quis hæc audiuit unq; Thurcas & gentiles etiā sacramēta habere, met ipse dixit, sacramētū significare sacrū signū, scire cuperē, quæ sacra tñ dñs doctor apud gentiles & Thurcas quæreret, quū nos Christianos tētet nostris nos sacris priuare in sacramento. Non sic loquit Augusti, de signis em̄ in cōmuni loquit, neq; id abnegamus, habemus & nos exteriora signa in sacramento.

Deniq; dñs meus doctor dñis meis præfidentibus offert, si Augustini uerba in prælegato libro & epistola ad Bonifacium

cium

cum scriptis notari uelint, alleget uerba, ut ad illa responde-
re possimus, aut forte si totum uelit librū in hoc haberi.

¶ De Birckhaimero qui contra doctoris errores scripsit, &
ut erroneum reiecit, dicit dominus meus doctor librū illum
me laudasse, quod non comperietur, facitq; mihi iniuriam,
de quo me ad acta remitto. Hoc aut uerū est, quum antiquo
doctori Hyrenæo uim intulerat, illic ostendi ei se sciturum,
Hyrenæum sibi aduersum per Birckhaimerum.

¶ Ad calcem se dñs meus doctor humiliat, se a Baalamis as-
no disciturū. Mirum auditu, quod non a Luthero, Prentzio,
alijsq; fratribus suis in Christo, quorū habet notitiā, Christia-
na eos corda habere doceri non uult, & ab suo errore desiste-
re. Adhuc dico in causis fidei, Aristotelem nolo habere gen-
tilem. Scripturæ allegentur, huc adportet uerbū Dei, quæ
solæ uos iuuare poterunt in uenerabilis sacramēti euersione.

¶ Nihil prodest doctorem dicere omnes naturales operationes
in sacramento manere, & in illo nullum est admissurus mira-
culum. Docet nāq; Euangelista claris & dilucidis scripturis,
docet unū miraculū, quod est fundamentū consequutionis.
Ne hoc miraculū est, accepisse scilicet dñm Ihesum panem in
manus suas, & per omnipotentia suā dixisse, Hoc est corpus
meum? Quumq; uniuersus mundus miraculis scateat & ex-
undet de uenetabili sacramento. Iuxtaq; dñs meus doctor mi-
raculum legit apud Cyprianū, & apud Ambrosium, de suo
fratre Sathyro, quæ breuitatis causa demitto.

*De sacramenti
ut eius mirac-
tulis.*

¶ Hoc uniuersus mundus nouit, ante noningentos annos
mulierem sacramentū sumere uolentem a sancto Gregorio,
quæ & ipsa erat in hac infidelitate panem esse pistorium, illic
per diui Gregorij preces digitum apparuisse uisibiliter.

¶ Quumq; mea conclusio concors sit cum uniuersali Chris-
sti ecclesia, quæ in armis & possessione est suæ fidei, necessa-
rium nō duco, multas ad hoc scripturas inducere. Dñs uero
doctor Oecolampadius cum suis adherentibus contra unū

COLLATIO XI.

uersum orbem hoc ipsum euertere conatur. Iterum uos rogo fauorabiles dñi præsidentes, ad hoc illū monere uelitis, ut scripturas exportet, sicut semper promittit, & tamen cum illis apperere recusat, sine enim literis non sumus ei credituri.

D. OECOLAMPADIUS.

Deus misereatur nostri, illuminetq; faciem suā super nos, quo in terris uiam eius dinoscamus, Amen. Dilecti Christo fideles, hesternō die iterum sermones contumeliarum & irrisionum præcesserunt, quibus finem exopto.

Ad unicū me respondere oportet, quod ex meis uerbis est excerptū mihi ad ignominia, quod scilicet nominari in sacramenta etiam gentiliū, quasi Christiana sacra etiam gentibus essem præstiturus, at putabā nos uerborū contentiones uitare debere, alterq; alteri non sic iniuriari. Sed legatur libri dictionarij, reperit ibi sacramentū cōmune nomen esse, lateq; extendi, permittitur tamen gentibus ipsis, ut deos habere dicantur, quum non nesciat eorū deos, deos non esse. Quid ergo hic rixæ opus est, etiā si apud gentes sacramenta esse dicantur, sed falsa & inutilia, quemadmodū & ego ipse dixi.

Apuđ principalem causam probari debuit, materiā panis ibi definere, & sola illic accidentia permanere, allegatū est dictū Euangelistarū, Hoc est corpus meum, hoc uero dictū ex toto nihil probat, quō em sic exponi potest, Hoc est corpus meū, id est, materia panis transmutata est, neq; ibi magis est panis, cessatio materiæ panis in his uerbis nō reperit. Ideoq; & necessitas hic urget aliquid inducere dictū. Ego illā excogitatā opinionē scripturis impugnaui, ex Matthæi Euangelio, cum quo & cæteri Euangelistæ concordāt, dño dicente, Ammodo nō bibā ex hoc genimine uitis usq; in diem illum, donec bibā illud nouū in regno patris mei. Hoc dictū doctor Eckius uult esse parabolā, sed hic nulla patet fuga, articulus namq; græcus, ec tutu tu genumatōtis ampelu, id est ex hac generatione uitis. Hoc uerbulū hac cum circumloquutione quod

*Sacramenta
gentiliū.*

*Non in
stantia hoc.*

Matth. 26

quod uinum nominat uitis generationem, clare dat intelligi, præcise de hoc præfenti uino dictū esse, ob id formidandū nō est, me mahumeticū cœlū, quod in cibo potuq; constat, eres Curū aut confessurū, ad hoc nempe illud non consequit̄, hoc uerbulū nouum tm̄ importat, quasi nouo modo, & est huius dicti talis expositio. Vult namq; eis dñs dicere, iam ultra uobiscū nō sum permanfurus, hocq; dat per hæc uerba intelligi.

Ammodo non bibā hanc uitis generationē. Quū aut̄ dñs passurus sit, sed & discipuli dñi, uerū & nos om̄es qui deifice uis uere cupimus, sine tristitia non erimus, præbet benignus dñs consolatoriā spem dicens, uscq; in diem illū, profecto laudatū diem, in quo iudicare uenturus est, eruntq; ei obuū sui in nubibus, illic nobiscū bibiturus est nouum potum, hoc est, gaudiosius habiturus est conuiuū, quod non in corporali cibo, potuq; perstabit, sed in æternæ ueritatis contemplatione, ex qua etiā & ipsum corpus de hoc gaudio participabit, quancp̄ de antiquis sanctis Papiā & Hyrenæo, quod etiā corporale gaudiū huius terræ expectarūt legitur, licet ob hunc errorē, non tam inimice a posteris, Iheronymo & Augustino, in eos fuerit inuectum. Inter eos enim charitas uigebat, quæ hanc temeritatem non patiebatur, & in nobis quoq; dñs charitatē accendat, sic & nos ad ueritatem perueniemus.

¶ Fuit iuxta hoc a me interrogatū, quid Augustinus ad Bonifaciū dicat, audite illud. Interrogatus Augustinus quō cōpatres in paruulorū baptismo respondere possent, & dicere credo uel abrenūtio, quū nesciāt puerulos credituros uel abrenuntiuros in hoc seculo. Ad hæc respōdit illis hāc mentē uerba cōpatrū seu cōmatrū dicentiū se credere & abrenuntiare loco pueruli sacramēta esse. Ipse quoq; & si in eo loco fidei puerulis nō p̄beat, adhibebit̄ nihilominus eis sacramentū fidei, eritq; eo in loco cōfessio fidei cū nomine fidei, quæ nihil omnī nō p̄sens fides nominat̄. Sic etiā dicit̄ signū sacramēti corpis Christi nos nominare corpus Christi. ex quo clarescit

*Aug. i eptas
ad bonifaciu*

I ij

De infantuloru baptismo in aqua / et sacramēto.

¶ NB.

COLLATIO XI.

quo nam modo antiqui doctores utuntur nomine corporis Christi, ubi in eorū scriptis pro sacramento ponunt. Si ergo similitudo Augustini, ubi sacramentū corporis comparat sacramēto confessionis fidei, in paruulorū baptismo similis esse debeat, quū prius dixerat, paruulorū fidē nondū esse præsente[m], ita etiā aptabit[ur] oportet in sacramento corporis.

Aug. li. x.
de trinit:

Ultra etiā magna exclamatione contra me deductū est, ex libro de trinitate, quum tamen hoc dictū, totumq[ue] illud capitulum pro me sit, & contra eos, illic equidē ostendit, nouem significationū & signorū modos. Tandē & ultimo sacramentum ostēdit. Nunc hęc mens eius est, aliquando uiderunt filij Israhelis supra Sinay montem, maiestatem Dei in nubibus & igne per angelorū ministeriū parata, hominibus incognitum, angelis tamen non incognitū, fuerant & aliqui tam incogitantes, quum uocē audissent domini. Ego sum dñs deus tuus ignis consumens, qui ex intellectus & contemplationis paucitate, humilitateq[ue] deum ignem esse crediderāt, sicut & postea talis error apud plerosq[ue] gentes succreuerat, adhęc ultra dicit sic in nostris sacramentis, ubi pueruli essent, qui eiuscemodi panem & uinū nuncq[ue] uiderent, & apud missarū celebrationes nuncq[ue] fuissent, & quid illis fieret ignorarent, audirentq[ue] præstati uoce hęc uerba, cuius corpus esset, sic & ipsi talem simplicem intellectū, ex eo sibi formarent, quasi & hoc ipsum corpus esset, hic quoq[ue] humor esset sanguinis, qui ex Christi latere defluxit. Sed ipse ultra dicit, memores nos esse debere, ne nostra infirmitas plus merito augeat. Vbi plane dat intelligi, sacerdotes scire debere, qd in hac sit tractatione, sicut & angelos. At qui in eo capite bene ostendit, panis illic esse substantiā, & nihil ultra hominis intellectū, ut ibi est accipere, quum signorū ordo cōparat. Fatetur & illic nullā esse miraculosam & supernaturalē operationem, quare hoc magnum miraculum transsubstantiationis poni non debet.

De miraculis.

Quia tamen doctor Eckius ultra deducit de miraculis sub Gregorio

Gregorio .i.

Gregorio factis, non est ad propositū, nam de his miraculis omnino loquimur, quæ aliqñ infidelitatē sequunt̄ hominū, siue uere fiant, siue apparenter, & fantasmata, quum hæc miracula non sint uniformia, de sola interiori operatione loquimur, quæ in pane fieri dicit̄, de transmutatione dico, de hac scripturas nos non habere, ideoq; & acceptare nescimus.

*De hmoi illusor
xix miraculis
lege .c. 23. Hier
vermie.*

Ultimo ex parte dicti Augustini super xxxiij. psal. Si illud dictū integrū sineret, iterū seipsum exponeret. Dicit em̄ suā humilitatem in sacramēto, & cōmendasse & se didicisse, hoc illic comperiet, quæ dicta uestræ charitati plane ostendunt, meam erga uerā Christianā ecclesiam, obedientiā, absq; hoc quod ueteres fuerim aspernatus, aut illos qui non tam excellens habuere ingenium. Idcirco illa dicta libenter acceptaui,

Quia uero doctorū inductio, tempora nostra consumūt, sine ullo speciali fructu, & ego quoq; in doctorū atq; concilioꝝ dicta nō aliter assentior, quā in Dei uerbo fundata sint, ultra in uerbo Dei fatiabor, doctorē Eckiū rogans hoc ipsum face re. Nam si iuste possideat, uti proponit, æstimās stultitiā esse, & ab eo dedecore exposci suoꝝ dictoꝝ iuxta scripturā causam, quum ipse ut famatus Theologus, pro honore illud habere deberet. Aestimatis se in huius dicti, **Hoc est corpus meū** possessione esse, at in eius expositione totū deperdemus sacramentū. Non em̄ illud uerbulū **hoc panem** uult indicare, neq; uult ultra uerum & materialē panem manere. Ex quo tandē consequet̄ quod heri deduxeram, Christū non uere passum, quod Christianis aurib⁹ intelligentib⁹, intolerabilissimū est.

C. D. ECKIUS.

In nomine tuo dulcis Ihesu Christe. Breuitatis causa, decidere patiar noua gentiliū sacramēta, quia in Aug. nō sunt.

Quia tamen doctor excogitatā asserit opinionem esse, panis transmutationē, hic illū aīo Christo Ihesu, spirituiq; sancto rebellare, quū em̄ scripturas exposcit, illas induxi Matth. xxvi. ubi primo nominat panem, quod in manus acceperat,

Matth. 26.

22 COLLATIO XII.

post hac dicēs. Hoc est corpus meum, quumq; prius corpus non erat, iam uero corpus sit Christi, necessario illis trāsmutatio cōsequit̄, quem intellectū spīritus sanctus expressit ecclesie in quatuor concilijs, ut supra dictum est. Similiter & hūc Euangelij sensum per sanctū martyrem Cyprianū expressit. Dicit em̄, hic panis quem dñs suis discipulis porrexit, trāsmutauit (nota trāsmutauit) non in specie, sed in natura, per omnipotentia uerbi factus est caro. Hic iam audimus, quam hanc scripturā ecclesia bene intelligat. Transeo Ambrosium Augustinū, Athanasīū, Theophilactū, quem & ipse doctor Oecolampadius ex græco in latinū traduxit eloquiū, qui & ipse clare in hunc sensum Euangelistas intelligit, Matthæum & Lucam, iuxta met doctoris expositionem.

Matth. 26. **Q** dictum suum Matthæi, **A**mmodo non bibam &c. libenter obnubilaret hoc græco uerbulo tuto, at ego illi reddo in sequentibus uerbis hoc uerbum græcū affto, quum uelit eum etiam non loqui de materiali uino, mens hesterni die scripturarum datus intellectus rectus est, quem & sanctus dat Am-

Amb. brosius super Lucam, ubi dicit. **B**ibite & comedite nobis mercedis loco non promitti, sed cōmunio cœlestis gratiæ & doctrinæ, quo neq; Chrysostomi, nec aliorū opinionem (ut est heri dictum) uult delere. Quum meus dñs doctor Euangelium recte sumit in manus, inueniet hec uerba, Christū dixisse ante sacramenti institutionem, Lucæ xxij. de quo & August-

Aug. i eptaz ad Bonifaciu stinus in epistola ad Bonifaciū, quod cuiuslibet simplici probano Christiano est quā cognitissimū, in cōmuni sermone nos eo uerbo sacramentū aliquādo pro exteriori specie uti, quādoq; uero pro sacro Christi corpore, ut cum quis se dicat dñm nostrum in missa uidisse, quum exteriora dumtaxat signa accidentium panis, sub quibus dilectus dñs noster est, uiderit.

Aug. in 3. lib. de trini. **E**odem modo dñs meus doctor uim facit uerbis Augustini, in tertio libro de trinitate, Augustino impingens, quod dicat, nihil in sacramento esse supra nostrū intellectū, quum illic

CONCLUSIO PRIMA.

36.

illic fratres clare moneat fragilitatis intellectus, quippe quod capere nequeant mentis augmento, etiam cum expositione & confidentia intellectus iussione Dei, ex occulta regni sui maiestate. At non est nouū, nostros nouos Christianos uita defunctos sanctos, uelle contra ipsorum sensum in suas partes trahere, quum hoc idem & uiuentibus faciant, sicut in uno libello, eruditum & uere doctum Erasmus Roterodamum, falsitate insimularūt, ut se literis erga uos gratiosos dominos meos laudandi fœderis Heluetiorum, purgare cogeret, proculdubio si Augustinus, Hyrenæus, Tertulianus, adhuc in his terris degerent, etiam & eos literis erga uos purgatuos, & excusatuos.

¶ Quare obsecro dominus meus doctor dicere audeat, miraculum Gregorij ad propositum non esse, quum non ignoret uniuersa ecclesia, hoc ideo factum esse, quia hæc mulier eam habuit infidelitatem, quam & nunc noui habent Christiani, panem dumtaxat esse pistorium.

¶ Tandem scripturarum ratione, quas ego induxeram pro mea, totiusque ecclesie possessione, uerba scilicet Christi, bonæ mihi sunt literæ, domini passione firmatæ, diuinoque illius ore prædicatæ, quum dicit, Hoc est corpus meum.

¶ Quia tamen doctor dicit ex mea conclusione sequi Christum neque passum uere, neque mortuum, hoc obsecro scripturis probet, & manus principali causæ adponat, ut eo pollint uniuersi uidere, qui ueris sint Euangelici.

¶ D. OECOLAMPADIUS.

¶ Causa in his uerbis perstat. Hoc est corpus meum, per quæ doctor Eckius probare nititur, materialem panem ibi non esse. Hæc autem uerba, illam non patiuntur expositionem, & certus ego sum, me non pugnare aduersus spiritum sanctum, quum met ipse spiritus sanctus scripturas exponat in dicto Matth. Ammodo non bibam &c. sed & tertio apud Paulum panem nominat.

1 Cor. ii.

Expositio

ἡ ἀρχὴ τοῦ λόγου
ὁ θεὸς ὁ πατὴρ ὁ ἀγεννητός

COLLATIO XIII.

Expositio doctoris Eckij, panem exteriora signa nomina-
ri sicut accidētia, quo nam modo illud uult probare, Paulus
dicit de pane &c. de pane edere materiam exposcit. Vniuersa
scriptura nobis duo dumtaxat ostendit edulia, spirituale car-
nis domini nostri Ihesu, & corporale panis scilicet & alterius
corporalis cibi, uesci uero accidentibus a substantia nudatis,
literæ sacræ non docent.

Neq; doctor Eckius satisfacit, neq; Matthæi dictum xxvi.
capite enodauit. Ammodo non bibam de hoc genimine ui-
tis &c. utcunq; enim se res habeat de promissione sequenti,
oportet ut præcedēs uerbum respiciat atq; referatur ad illud:
de quo eo tempore tractabatur, neq; decet aliter exponi quā
alijs scripturis, quas adhuc expecto.

D. ECKIUS.

In nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe. Contra conclusio-
nem meam de præsentia sacri corporis Christi, adhuc ob-
luctatur dñs meus doctor, aduersus panis transmutationem
inducens Paulū ter panem nominare, quod intelligi neque-
at de accidentibus panis. Et quum diuus Paulus de manduca-
tione loquit, non potest nisi materialis panis māducari, quū
in scripturis non nisi duplex manducatio reperiatur. Ego ue-
ro, & si ad illa responderim ex mente regis Anglorū, illamq;
scripturis probauerim, nihilominus ei clarius enumerabo, &
dico in diuo Paulo ad Corinth. per panē non intelligi pisto-
rium panem, sed sacrū Christi corpus sub specie panis, hic est
proborū Christianorū panis. Hoc aut ut uerū sit, neq; illud ul-
lus Christianorū negare possit, testor per os Christi diuinum
dicens Iohan. vi. Et panis quē ego dabo caro mea est, auscul-
tate probi fideles, quid Christianus sit panis, caro nāq; Chris-
ti est. Hæc Dei uerba poterunt neq; cœlum, neq; terra, neq;
inferorum portæ euertere.

Iohan. 6.

Abtruncate

citauit: omi-

lit nāq; Quē

ego dabo p mundi

uita ad trunfigedū:

no ad comedendu.

Iuxta illud ultra notandum, Christum panem hunc pro-
mississe se pro mundi uita daturum. Si hunc Christus, qui &
ipsa

et ad comedendu spiritus

ipsa ueritas est, promiserit. Aa ergo promissa adimpleuit.

¶ Et propter superabundantiam, panem non intelligere de pane pistorio, seipsum clare expōit, ubi eo in loco dicit. Quis cunq; manducat hūc panem & biberit calicem dñi indigne, reus erit corporis & sanguinis dñi. Ibi perpendite quem panem diuus Paulus intelligat, Christianorū diuinū panem sacru corpus dñi, cuius reus erit, quicunq; indigne manducat. At iam ita est, quum quis māducationis reus sit, sit reus eius quod manducat. Quare hic efficaciter Paulus stat pro ecclesia Christiana, aduersus omnes illos uenerabile sacramentū ab ecclesia auferre satagētes. Merito dñs meus doctor in Paulo legere debuisset, quo nā modo Christi uerba enumerasset, Hoc est corpus meū quod p uobis tradit uel frangit, ex hoc mox uidisset, qualis nam panis in ecclesia fuisset Christiana.

¶ Secundo inducit dñs meus doctor hesternā atq; hodiernā cantilenā ex uerbis Christi, Matth. xxvi. non cōtentus quod ipse uerba Christi (sicut diui Ambrosius & Chrysostomus) intelligo, ex me scripturas exposcēs, met ipse ordinem quo me ligare tentat non obseruans. Ego enim uerba Christi accepto, ipse uero quem uelit ex priscis doctoribus eligat Chrysostomum, Ambrosium, Lyram, Hugonem &c. neminem, reperiet, contra sacramentū uerba Christi exponentem. **¶** Ut aut omnes uideant, catholicā ecclesiam ueram fidem, uerumq; Euangelium habere, inducam ei scripturas uerba Christi in Matthæo allegata, de nostro sacramento intelligi non posse; scripturæ supra memoratæ sunt Lucæ xxij. cap. quo in loco dilucide Euangelista tradit in esu agni pascalis Iudæorū dñm Ihesum dixisse. Desyderio desyderauī hoc pasca manducare uobiscum anteq; patiar. Dico enim uobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice, gratias egit & dixit. Accipite & diuidite inter uos. Dico enim uobis, quod non bibam de generatione uitis, donec regnum Dei ueniat. Post hæc tandē Euangelista cōminiscit

COLLATIO XIII.

institutionis huius sacramenti. Ex quo clarescit quum uerba hæc dominus dixerit in cœna agni paschalis iudæorū, & post hac primum hoc uenerabile instituit sacramentum, non debent ita præcedentia uerba in præiuditiū sacramenti illo modo uiolentari. Ideoq; & dñe doctor adferte claras scripturas, doctrinæ uestræ nouæ, quam Basileæ & scripsistis & docuistis, aut apud ecclesiam catholicam durate.

CD. OECOLAMPADIUS.

CDilecti prohiq; Christiani indifferentes opus est, & patientes aures habere, qui habet aures audiendi audiat, principio operæpretiū duco genuinum ac uerum intellectū dictorum ex sacris literis proponere. Doctrinæ uero & scriptis Anglorum regis, breuitatis causa, & ob dñorū meorū gratiosorum decretum, me nihil implicabo, neq; opus esset toties ecclesiæ nomen auribus meis inculcare. Cupio inq; cum ea audire uocem ueri pastoris & sponsi Christi. **O**mnia allegata doctoris Eckij dicta, adhuc non probāt desinere panis materiam, sed neq; suam conclusionem firmant, quæ ita sonat. Verum Christi corpus & sanguis eius præsentia sunt in sacramento altaris, quam illum sic intelligere reor eque in pane ac in cœlo esse, & si inuisibiliter ita ne est.

CD. ECKIUS.

A Domino meo doctore de conclusionis meæ intellectu interrogatus, ualde mihi peregrinū adparet nostrā conclusionem iam in quartū diem disputari, & iam primū quæri, qualiter ego eā intelligā. At breuiter, si Christi corpus quod in cœlo est, opiner in sacramento esse. Dico quum nisi unicū Christus corpus habeat, unum est corpus ex uirgine natum, mortuum, in cœlo sedens, & in sacramento existens.

CD. OECOLAMPADIUS.

Iohan. 6.

Primo inductum est dictum Iohan. vi. cap. eius tenoris. Panis quem ego dabo caro mea est, quem daturus sum pro mundi uita, hoc dictum talem in se habet intellectum; ipsum met

met Christum panem esse uiuum, quemadmodū paulo ante dicit. **E**go sum panis uiuus qui de cœlo uenit, qui manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum, & panis quem ego dabo &c. Non hic mens est doceri de ceremonijs siue signis sacramentalibus, quorum signorum totum neq; meminit capitulum. sed de hoc quod per sacramentum significatur, nominatim de domino nostro Ihesu nobis profuturas præbet doctrinas, scitur materialem panem, aut sacramentale signum de cœlo non descendisse, sed uerbum Dei, unigenitum Dei filium propter nos de cœlo descendisse, ut in eum credens, uitam habeat æternam, sicut paulo ante hac scriptum est. Cum hoc neq; ignoratū est sacramenta in ceremonia exerceri, huc non deseruit, quum uitam non præstet. Prius enim uel iuxta dat Christus, uel cum exercentur. Tantum ergo nobis Euangelista dicit, carnem Christi eatenus cibum nostrū esse, quatenus fidem in illum suscipimus, ac totam complacentiā atq; fidutiā quum in cruce moritur & patitur, satisfaciens pro mundi peccato. **H**ic iterum exhibitionis meæ seruo præcepta me scilicet Christi honorem in cruce quærere. Hic scripturarum usus est, illud edere nominās siue manducare quod placitum est, etiam & panem appellans, quod hominem cibatur atq; fortificat, aut in uita sustentat, prout Esaiæ tertio capite inuenitur. Et Iheremiæ xv. Illic nempe habetur, **I**n uenti sunt sermones tui & comedi eos, hoc est dulces mihi erant, mihiq; complacita. Ita dominus noster Ihesus Christus in cruce dilectior nobis amicitiorq; erit, quod ex eius in pane præsentia experimur. **I**d quum ita esset, diminutio esset meriti passionis Christi, uehemēter enim mihi opus censeo, quod & uos libenter audituros opinor, quo nam modo Christus, noster sit panis, nobisq; dilectior, hic homini pernecessaria fuerit, sui ipsius cognitio, & quam ad infidelitatem pronus. Ecce quam bene nos Deus, cœlum terramq; creauit, nihilominus experimur infidelitatem, etiā post multa suscepta beneficia.

Isaig. 3.

Isere. 15.

84 COLLATIO XIII.

Coloss. 2.

Promissiones nobis dedit Deus per prophetas in mirabilib⁹ per seipsum iurādo, adhuc tamen infidelis est homo. **T**erret equidē peccatis suis, ne ad Deum (ut patrem) diuertat, quā obrem misericors Deus unigenitū suum in mortem tradidit, quo sufficiēter securi illic fides increfcit, quum ibi peccata remittant, ut ad Coloss. ij. habet, affigens chyrographū cruci, quod erat contrariū nobis, tamen ibi cibus inuenit spiritua^lis, ubi peccata remittuntur. **H**oc Christus in allegato dicto uult dicere. Caro mea quæ pro mundi uita datur, hic est panis quem ego dabo, hunc panē omni tempore, & non in sola missa manducare debemus, quū passionis Christi beneficentia, semp corda nostra excitare debeat, ad fidendū & credendū in Deum. **A**t in cœna uel missa cum gratiarum actione protestari & testificari debet coram proximo, Christū uere nostrum esse panem uiuificantem, & nostra fides si iusta est, erimus procul dubio Christianam uitam agentes, & hoc ad primum dictum, sint dicta.

1. Cor. 11.

Secundo, dictum allegauit ex diuo Paulo Corinth. xi. his uerbis, qui indigne ex hoc pane manducat, aut de calice dñi bibit, reus est corporis & sanguinis dñi, ex quo dicto suā conclusionem se æstimat firmare, ita dicens. Qui ex aliquo cibo māducat, in eandem peccat, & quū illic habeat, qui indigne manducat hūc panē, hic reus erit corporis & sanguinis Christi, ad quod consequit, corpus Christi hunc esse cibum. **A**d quæ respondeo non solum in aliquem peccari cibū, quum indigne manducat, sed etiam in illū huius cibi nostri datorem.

Vt est, quum rex aliquis simplici homini cibū trāsmittit comēmunem, qui hunc dedignantē & erga regem ingratitudine cibum suscipit, num & iste reus erit, uti cōtemptor regie maiestatis, neq; ob id hic cibus maiestas est regia. Aut uel clarius exemplū, audite Scep^{trū} potestatiē indicat superiorē, quum alioqui baculus sit ut ceteri, nunc quum quis propria malitia ductus hoc scep^{trū} rumperet, num erit & hic iniuriā inferens potestati

Exemplū de
Cibo
regis,
Aliud de
Scep^{trū} regis.

potestati aut superiori. Tale hic est, panis dñi naturalis est panis, & si datus permissusq; & in sacramentū institutus, ut ibi memoria habeat passionis suæ. Nā dicit, hoc facite in mei memoriā. lamq; Christi passio, quum tam sit prætiosa, meritis quo quisq; crucifixor & proditor Christi æstimatur hæc sacramenta dehonestans, hæc mens est Pauli, quam alio sequenti uerbo declarat dicens, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus dñi, ibi dijudicare corpus hoc importat, ne de Christo quis non aliter sentiat, quam simplici rustico & peccatore. Cordi nobis esse debet innocentem Christum filium esse Dei, qui & nos, cælum, terramq; creauit, qui & propter nos amaram mortem passus est, ita se homo probet, hoc namq; cor illius, atq; conscientiam quietabit, hoc de Paulo dictum sit.

*Diuiditoxe
Corpus dñi.*

Luz. 22.

Uad uerba Lucæ Euāgelistæ, quæ ante uerba institutionis sacramentorū stant, & apud alios Euāgelistas, Matthæū & Marcum sequuntur, opinat̃ doctor Eckius de alio quā sacramentali cibo dictū. Hic miror eum a proprio sermone diuersit̃se, priusq; noluisse fateri per uerba generationis uitis corporale intelligi potuisse, quod iam apud Euāgelistā Lucam acceptat, quum apud omnes Euāgelistas de cœna scribētes horū uerborū caussa una sit mens. **E**t quod unus Euāgelistarū præponit, alter postponit, nulla est negligentia neq; scripturarū cōtrarietas, ex hoc em̃ discere deberemus, propter externa signa non tanto sollicitari, quin potius iugiter progredi in mentis eleuatiōe ad spiritalia, ad uerū dico uiuūq; panē cœlestem Christi Ihesu. Itaq; nihil a D. Eckio hætenus adductū est, trāssubstātiatiōē eius firmās, aut conclusionē suā pbans.

Diuiditoxe

Sed & quod Christus dixit, Hoc est corpus meum, ad suæ conclusionis confirmationem non deseruiet ei, adhuc ab eo petens ut panem hunc uerum panem esse sinat.

Hyreñæum trāssubstātiatiōis dumtaxat caussa induxi, prout in allegato loco reperit̃. Nam aliarū capitaliū caussarū

Hyrengus.

COLLATIO XV.

ratione, adhuc nihil dictū est, quū nullū etiā ego scribentē ac-
ceptabo uerbo Dei contrariū, quum adhuc nihil obtentū sit.
Neq; me alicui iudici subieci, uerbū inq; Dei iudicare debet.

¶ D. ECKIUS.

¶ Vum non ego sed doctor Oecolampadius Hyrenæum
induxit, quasi nobis contrariū, & iam quum clarum
sit, eum apud ecclesiæ sententiā permanere, doctorq;
a proprijs armis fugiat, quæ ipse secum attulit, ad sacras lite-
ras, mirū quod ab eo sacræ scripturæ extorqueri nequeant.

¶ D. OECOLAMPADIUS.

¶ Gratosi dilecti domini, credo hodiernā datam sententiā
firmā permanurā, ut honorem demus uerbo Dei. Alioqui
possem & ipse iuxta in disputationis prolongationem, exce-
ptiones posteriores quærere, quod uoluntatis meæ non est,
cum hoc rogans particulas tentas duarum conclusionum ra-
tione, in sententiā non pronuciare.

¶ D. ECKIUS.

¶ In nomine tuo dulcis dñe Ihesu Christe. Quemadmodum
nobis ambobus a dñis nostris propositū est, adhuc fugit dñs
meus doctor, scopū attingere nolens. Dicit me scripturis nō
obtinuisse, panis desinere substantiā in sacramēto, met nesci-
ens unde argute. Nempē contra meā conclusionē adduxit
sanctū Paulū hoc sacramentū panem appellare. Ex quo pro-
bare sategit panē esse oportere materialē & pistoriū, & nō sa-
crū Christi corpus, aduersus quod ego in scripturis illi osten-
di eum nō recte sentire, nam in ea clare corpus Christi panis
nominat, iuxta etiā doctoris ad sensum, quē excursionē facta
scripturarū prolixius probauit. Quare neq; nouit, neq; po-
test etiā iuxta propria uerba & expositionē, hoc uerbulo pa-
ne apud Paulū contra me decertare. Ideoq; operapreciū est,
ut causam aliter adgrediat atq; contractet serio scripturiscq;
& si me sophisticè interrogarit, quis nam sit cōclusionis meæ
intellectus

intellectus, cuius socij sui prope cathedram suam in magnam
 spem erigebant, & ego quum illi Christiane respondiſsem,
 neq; datā responsionē minimo attigit uerbo. Quamobrē hic
 missam facio prolixā illius prædicationē, cuius antea consue-
 uerat, & breuiter ad scripturas, quod enim totum Iohan. vi. **Iohan. 6. 6.**
 capitulū ad finem usq; cū illo disputare cupiā, superabundan-
 tia est. Vnicū uero argumentū quod se cōtra nos habere æsti-
 mat, oportet ut soluā. Ita nempe panis, de quo Iohan. vi. no-
 ſter esse nequit sacramentalis panis, quum accidētia panis de
 cœlo non descenderint, & dicat Ihesus, Hic est panis qui de
cœlo descendit, Dñs meus doctor, si ita uelit euangeliū infle-
 ctere, necesse oporteret & Christi uerba claudicare. Sicut
 namq; panis accidentia de cœlo non descendunt, sic neq; ca-
 ro Christi de cœlo descendit, sicut ex fide edocti sumus, natū
 esse ex Maria uirgine, satis mihi fuerit obtinuisse sacrū Chris-
 ti corpus in scripturis panē nominari, ideoq; demitto de esu
 & pane. **Iſaiā ij.** Ihere. xv. prolixo sermone deducta, Crux **Iſaia. 5.**
 enim, fides, passioq; Christi sacramento non sunt contraria.
 Mirabile adparet dominū meum doctorem opinari dominū
 Ihesum, & eius amaram passionē probo Christiano affectio-
 rem, per panem pistorium, quam per proprium eius & tene-
 rum corpus. **In** uerbis Pauli hunc esse intellectū, dicit dñs me-
 us doctor, & diui Pauli mentem, quasi suæ deberemus expo-
 sitioni credere, audire recusanti uerba sacrorū conciliōrū, san-
 ctorumq; doctōrū, eius mentem non aduertimus. Paulum
 audimus pro ecclesia & sacramento stantem, sicut a me indu-
 ctus est, breuitatis causa iudicibus me submitto.

¶ At ubi uerba inuertit dico peccantē / In deū peccare, scdm
 scripturas, sed in peccato reus sit q̄s una in re, alter in altera,
 Paulus inquit, reus erit corporis dñi, nō ait in pane pistorio.

¶ Exemplū hoc de regijs dapibus, creaturæ impossibile est.
 Dapes enim, quum quis regum emittit, uere dicere non po-
 test. Hoc est corpus meum, quod dixit dominus Ihesus.

Exemplū

COLLATIO XV.

Exemplū sceptri a doctore datum, suo imaginū oppugna-
tori Zwinglio, non reor placiturum. Nam si iniuria cenetur
regi sceptrum frangere, quo maior est iniuria Ihesu crucifixo
sue crucis imaginem frangere, pedibus conculcare, & exu-
rere, quæ neq; Thurcam opinor facturum.

1. Cor. 5.

Sed & Pauli uerba demitto, quæ dilectus dominus meus
doctor præueniēdo induxit dicens. Qui enim manducat &
bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicās
corpus domini. Plane se notę non dedit, quam illum præmat-
dure hoc dictum Pauli, non sicut nos dijudicantes panem pi-
storium, sed Christi corpus, unicum dominus meus doctor
ex scripturis uel dictum efferat sue opinioni deseruiēs, sicut
iam per quatuor dies efflagito, neq; adhuc factum, libenter
illum audiemus, atq; cum Deo & ueritate respondebimus,
quæ cognitioni siue sententię commendo.

Matth. 26.

Ultimo, ex dicto Matthæi xxvi. mihi adscribit, me inuer-
tisse mentem meam, quod nunq; comperietur, quum dum
taxat contra illum probarim, hæc Christi uerba de sacramen-
to nō fuisse dicta, quod & ipse iam admittit, cogiturq; admit-
tere, quia adsunt uerba Lucæ ex sacris literis allegata. At qui
iam conclusio mea uniuersalis ecclesię Christi de uenerabili
sacramento, iam quatuor diebus illæsa permanserit, confir-
mataq; uerbo Christi, Hoc est corpus meū, & ipse D. Oeco-
lampadius ad multipharías preces meas, sed & dñorū iussio-
nes, nullis literis eam attingere uelit, sed omnes nos circulo-
quationibus suis suspendit. Si literas sacras in manus non ac-
ceperit, iuxta eius exhibitionē in Christiana & fraterna chari-
tate, cogor, impellorq; oēs dños meos simul inuocare, & ob-
nixe rogare, ut in hoc articulo Christiane concludant.

D. OECOLAMPADIVS.

Strenui uenerabiles dilectiq; dñi, quemadmodū doctor
supplicauit conclusionis causa, quasi iudicandū fuerit, bonę
sum spei, ut firma durēt quib; ab initio credidimus. Hic nāq;
sumus

sumus ut scripturā scripturę cōparemus, si ita esse possit, adiuvante me Deo facturus sum/quæ mihi uident̄ p̄ futura, & bona ad ueritatis inuētionē, pluraq; alia facturus ad ei⁹ elucidationē. Illud aut̄ si esse negret, hoc in mea cōsciētia inuenio, me ultra non immittere, rogās super hoc gratiosum responsum.

¶ Obsequar dominis meis, iuxta gaudens nondum probatum panis materiā mutari, quumq; uere panem habeamus, habemus quoq; sacramentum.

¶ Deus optimus hodie & omni tempore, omnibus & singulis populo suo gratiā suam concedat, Amen. **¶** Exacto die doctor Eckius dictum Iohan. vi. non admisit, intelligi de ceremoniali & materiali pane, eo contentus Christū panem nominari. **¶** Ideoq; & ad suę transsubstantiationis confirmationem illud non deseruit. Nam si sacramentū esse debeat, oportet illic panem esse uerum, internum panem significantem. Iohan. 6.

¶ Secundo neq; enodauit, quod Christi passionis memoriā concernebat, ipsam p̄cipue animas hominū cibare, ob idq; materialem panem in sacramentū assumptum. Necesse est ut probet corpoream p̄sentiam in pane animam cibare.

¶ Sed & in duobus exemplis siue similibus super dicto Pauli, si quis manducat indigne, reus erit corporis &c. In primo simili de regijs dapibus, impossibile dixit regem ex suis dapibus facere corpus suum, quod libenter admitto. Sed iuxta probare tenetur hoc domini dictum p̄cepti esse, quod ex scripturis nunq; probabit, memoriā enim dominus p̄cepit. quod regum quilibet facere potest. I. Cor. II

¶ In alia sceptri similitudine illa cōcessit, diuertitq; in imaginum expugnatores, quod ad aliam conclusionē deseruit.

¶ Ultimo, iuxta hoc uerbulū non dijudicans corpus, talem adportauit expositionem, quod illic non habeatur/non dijudicās panē, sed hic doctori Eckio expendendū fuerat, quod is qui corpus Christi, quēadmodū pro nobis est passum dijudicat/ad id statim deueniet, ne se temere in cōmunicationem

inmittat sacramentorū. fides namq; qua pleriq; corpus in pane esse credūt, frugiferam non adfert probationem, ut est quotidie oculis cernere. Sed impossibile est hominem ex toto suo corde credere mortem dñi nostri pro nobis, & uitā suā non meliorem facere, hoc ad eius est responsionem dictum.

3. fidei articuli.

Ioan. 16.

Ioan. 6.

Matth. 28.

Mar. 15.

¶ At nunc ad illius multiplicatā petitionē, ut meā scilicet doctrinā probem, uoluntati suæ acquiescā, & si nulla hoc necessitas sic palam inclamitandi exposcat, tres inq; fidei articulos ei ostendi, qui multis in locis scripturæ fundati sunt ab omnibus crediti, contra quos sua conclusio pugnat. Sed & ultra dictum Iohānis allegaui, Nisi abiero paracletus non ueniet, & solutionem quamuis dederit, responsionē tamen eius scripturis non probauit. Sed & omni uia aduersus illū pugnabit dictū Iohan. vi. Carnem nihil prodesse. Sed & ei cōtrarium est dictū Matth. xxiiij. Si dixerint hic uel illic esse Christum, non credatis. Præcipue quum primo petam dictū, in quo se fundat, Hoc est corpus meum, cum non habere sensum, quē ipse proponit, qd̄ sequēter diuino auxilio clarius pbandū est.

¶ D. ECKIUS.

¶ In nomine tuo domine Ihesu Christe. Hesternam demitto domini mei doctoris iactantiam dicentis, se obtinuisse materialē panem manere in uenerabili sacramēto, gratia nāq; Dei, hætenus sufficienter omnes illius obiectiones solutæ sunt, remittens me ad notariorū scripta.

Ioan. 6.

¶ Hodie proponit admisisse me uerba Christi Iohan. vi. de sacramēto non loqui, quod ex meis cōscriptis & notatis uerbis nuncq; reperietur, quumq; dicit, oportere in sacramento materialē panem esse, id ei nos de uniuersali ecclesia non sumus credituri, nisi concludentes adducat scripturas.

¶ Ad hæc negat uenerabile Christi corpus animæ cibū esse posse, sicut nos ecclesiæ filij dicimus, sed memoriā passionis Christi cibum adferit animæ. Respōdeo ei, ipse una cum sua parte quum proponit memoriā mortis Christi apud panem
pistorium

eucharistia CONCLUSIO PRIMA. 22

pistoriū cibū esse animę, si non etiā eadē memoria, cum sacro Christi corpore, cibus sit animę, nēpe homo quispiā minimū intellectus, ratiōis quoq; nō exps, credere ne posset panē pistoriū ī memoria plus animā cibare, quā uerū sacrūq; Christi corpus, nobilis thesaurus, in quē oēs electi intueri cupiūt.

¶ Quod hesternō uesperī suis duobus exēplis ex fundamentō satisfeci. Primū cum rex dapes suas alicui transmittit, dixi, & uerū est, regem his dapibus dicere non posse, Hoc est corpus meum, sicut Christus dixit. **¶** Huic obijciēdo dicit doctor, huius nos præceptū nullū habere, sed magis nobis præceptū esse, hoc nos facere debere in sui memoriā. Dico in scripturis clare haberi, hoc faciendū ex præcepto, **Accipite** (inqt Ihesus) apud tres Euāgelistas & Paulū, **& comedite, Hoc est corpus meum.** Et apud Lucā, **Hoc facite in mei memoriā,** ubi clare duo sunt præcepta, unū de cōmunicatione sacri corporis sui. Scđm, ut hæc fiant in eius memoriā. Quia tamen doctor sua uerba declarat, deū nobis nō præcepisse, panē trāsmutare in corpus suū. Nimirū deū nobis non præcipere, quod factu nobis est impossibile. Ipse uero met, hoc sua facit omnipotentia, dicentibus & faciētibus hoc sacerdotibus/quod ipse cōmisit.

¶ Cum sceptro dicit dñs meus doctor hoc me admisisse exemplū, quod in notariōꝝ scriptis non inuenietur. Primū inq; exemplū de regijs dapibus quum oppugnaui, quippe quod regis corpus non sint, quis tam est hebes qui sceptrum, regis esse corpus credat, notanter cuperet aperta & dilucida diuī Pauli uerba, de uenerabili sacramento obtenebrare, ubi arguit indigne sumētes hoc sacramentū, quod sibi met iudiciū manducant, non dijudicantes corpus Christi. **¶** Aduertite dilecti Christiani Paulū nō dicere non dijudicātes panē pistoriū. Quumq; hoc dictū fidē ecclesię Christianę tam clare ostendat, ut nullus possit homo quauis ratione oblectari, claritatē nihilominus eius exponā ex met Pauli uerbis. Quum em̄ de huius uenerabilis sacramēti institutiōe loquut⁹ fuerat sequit̄

1. Cor. 11. Qui manducat indigne.

COLLATIO XVI.

1. Cor. 11. Quicumq; manducat hunc panem, & bibit calicem dñi indigne (ut sciat quid per hæc Paulus intelligat) subiungit, reus erit corporis & sanguinis dñi. Huiusq; rationē reddit, quare reus erit, quia dijudicando non cognoscit corpus dñi, quē ad modū hij faciunt, qui hoc sacramentū a quouis alio cōmuni pane non discernūt, aut certe non dijudicant. Ad hæc est impossibile sensum manere doctoris cum uerbis Pauli, quippe quod uelit trahere dijudicationē uel discretionē ad fidem in Christū & eius passionem, hij enim qui non credunt, panem pro pane habent, non manducantes panem dñi, ideoq; oportet ut diuus Paulus de Christianis loquat, quorū aliqui digne sumunt, aliqui uero & si in Christū Ihesum & eius passionem credant, adhuc tamen se non probant neq; parant, ut altiore & deuotione & dijudicatione a cōmuni cibo sumerent, extoq; non sufficit dominū doctorē dicere ad fidei probationē, quia fides sine bono opere mortua est, Iacobo dicente, estq; corpori inanimato perfimilis.

¶ Ex corde gaudeo post longam suspensionem, iam dilectū dñm meum doctorem scripturas in manus sumere, quatuor argumenta inducens, quæ & Zwinglius gratiosis dñis meis nuntijs senatorijs duodecim cantonū misit, ob idq; mihi chariora sunt, fideliterq; cōmendata habebo. Primū hij duo proponunt, si præsens esset dñs Ihesus in sacramento, necesse esset deleri tres fidei articulos, illosq; perire. Quos dñs meus doctor (ut reor) non enumerauit, sed dumtaxat mentionem de his fecit, fundari eos in sacris literis. At Zwinglius enumerat Ascendit ad cœlos, sedet ad dexterā dei patris omnipotentis. Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos, uterq; ergo dñi mei opinant, si in cœlo Christus est, in sacramento ergo non est, quum unum corpus in duobus locis esse non potest. Alio qui libēter Zwinglius in Baden disputaret, sic tamen ut nihilominus in Thurego maneret. **R**espōdeo ambos dños meos non bene ponderasse omnipotentiam Dei, & id quod Luca scribente

Tres articuli
fidei expugnat
corpis Christi
presentia in
sacramento.

CONCLUSIO PRIMA.

scribente, angelus Mariæ respondit. **Quia non erit impossi-**
bile apud Deum omne uerbū. **E**t si igit̃ Zwinglius ipse mul-
 tiphariã se obtulit omnia sua scripturis probare, hic nihilomi-
 nus scripturis est uacuu. Sicq; & dilectus dñs meus doctor
 nullas attulit scripturas Deo impossibile esse, ut unum sit cor-
 pus in duobus locis. Quamuis aut̃ scripturas proponere ob-
 ligarent, si nostrã sanctã cuperēt fidem euertere de sacramen-
 to, ex superabundanti tamen probabo, ad nostrã fidei confir-
 mationē, hoc possibile esse ex scripturis, & hoc plus in na-
 turalibus. Scriptura namq; (ut dicunt) habet, **Sedet ad dexte-**
ram dei patris, donec iudicaturus ueniat. sicut Zwinglius de-
 ducit Matth. xxvi. uerū est, literæ tradunt, om̃esq; nos Chris-
 tiani hoc credimus. **Q**uamuis & iuxta Lucas scribat in libro
 Act. apostolorū cap. ix. Quod Paulus tūc Saulus, quum ex
 Hierosolymis in Damascū adequitaret, prostratus dixerit.
 Quis es dñe? Responditq; dñs, Ego sum Ihesus quē tu perse-
 queris. Hic intueamini dilecti christiani dñm ante Damascū
 fuisse ap̃d Paulū, nec minus sedisse ad dexterã patris sui. Simi-
 le in plerisq; alijs scriptis fide dignis legimus dñi apparitionē.
Illud natura potest, ut res una in diuersis sit locis, quod in
 anima est cernere. Homo enim quum unicã habeat, & indi-
 uisibilem animã, quia anima spiritus est, partes non habens,
 nihilominus eadem anima, quæ in mea dextera manu est, ea-
 dem ipsa anima est & i sinistra manu mea. Illud igit̃ de anima
 si naturaliter possibile est, quis ergo Dei potentiã coartare di-
 gnabit̃, & ad ulnã mensurare, nempe quod illud corpore ne-
 queat facere. **I**deocq; quum dñs apud Iohannem dixerit, **Nisi**
ego abiero &c. ex eo nō sequit̃, dñs Ihesus abijt, ideocq; in sa-
 cramento esse non potest, unū enim corpus in cœlo est, & in
 sacramēto supra terrã per Dei omnipotentiã. Hæc sancta est
 fides, qua (Paulo inquitente) nostrū intellectu implicare de-
 bemus in seruitutem fidei, quã perpetuo Deus est remunera-
 turus. **Q**uo sunt uniuersa & iacēt in fundo, sextū, octauū, &

Luc. 9. 7.

non om̃i
habes
nigrius

Act. 9. De
pauli ap-
paritione.

Quo? aia
ronal sit
tota i toto
corpe et i
libet ei
pte tota.

com. 16.

collatio xvi

COLLATIO XVI.

nonum Zwinglij argumēta, graciosis dñis meis presentata.

Ioan. 6.
Caro non prodest quicq̃m.

¶ Ultra dilectus dñs meus doctor alias adfert scripturas, uerba Christi Iohan. vi. Caro non prodest quicq̃. Hæc longa est Zwinglij lancea & cuspis, quæ a Thurego huc dimicat, utriq̃ aut̃ domini mei, si rem melius cogitarent atq̃ seip̃os, eiusmodi dicta aduersus ecclesiam & sacramentum, non inducerent. Caro namq̃ Christi (ut ipsi intelligunt) si nihil prodesse debet, esset profecto melior eorum panis pistorius corpore Christi, in quo passus, mortuus, mundumq̃ redemit. Quis hæc Christianus audire posset, absq̃ graui animi sui molestia. Ad quam abominationem uitandam merito considerare deberent, esse non posse rectum & uerum intellectum, quem ipsi proponunt. **¶** Quare breuibz uerum sensum declarabo & intellectum. Dominus quum dicit, Caro non prodest quicq̃, de suo sacro non loquitur corpore, in quo operaturus erat hominum salutem, ideo quia ante dixerat, Caro mea uere est cibus, iam dominus Ihesus hoc uerbulum mea intermittit & absolute dicit, Caro nihil prodest, hoc est, carnalis intellectus nihil prodest, quia spiritus est qui uiuificat. Et ut uerus sit iste intellectus, scripturis probo eodem loco, alijsq̃ locis, nam Capharnaitæ grossum habebant intellectū uerborum Ihesu, quasi crudam essent Christi carnem manducaturi, sicut ex maccellis caro defertur, ideoq̃ dicebāt hęc durum esse sermonem, quis hunc audire potest, cui falso intellectui mox respondit dominus, Caro non prodest quicq̃.

Caro p̃ carnali intellectu.

¶ Sed & ex alijs locis sacrarum literarum probatū est, carnem accipi pro carnali intellectu, uti Paulus ad Roma. viij. dicit. Prudentia carnis mors est, Sapientia carnis inimica est Deo, eodem etiam modo dilectus dominus noster hoc uerbum caro intellexit Matthæi xvi. quando Petro dixerat. Beatus es Simon bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus cœlestis. Omnibus notum dominum Ihesum uoluisse Petri confessionem, non ex carnali intellectu haberi, sed

Rom. 8.
Matth. 16.

sed

Antichristia CONCLUSIO PRIMA.

sed ex diuina reuelatiōe. **Hic** iam uident gratiosi domini mei nuntij Senatorij, primam euulgatam Zwinglij probationē, nullius momenti & inutilem esse.

¶ Ad hæc dilectus dominus meus doctor iduxit literas Matthæi xxiiij. & eisdem Zwinglius Marci xiiij. Si quis uobis dixerit, hic est Christus, uel illic, nolite credere. **Hic** Zwinglius exclamat. Si dixerint Eckius uel Faber Christum hic esse in sacramento, nolite illis credere, scripturis dumtaxat, secundum emortuas literas contra nos utuntur, sensum uero spiritus sancti, quem met Deus ipse ostendit in præcedentibus & sequentibus uerbis non ponderantes. Id namq; si facerent, procul dubio una cū hoc dicto domi delitescerent, neq; nobis theusaurum sacramenti uenerabilis abriperent. Quod ut uerum sit, etiam ex met ipso euāgelio probo, ubi Christus prophetauit grauissimam tribulationem nouissimorū temporum, quando talis exurget tribulatio, qualis non fuit ab initio mundi, ad quam monitionem mox sequitur. Si quis uobis dixerit, hic est Christus, uel illic est Christus, nolite credere, non hic sensus est, quem dominus meus doctor & magister Ulrichus Zwinglius proponunt, ut per uerbulum Christus, sacrum Christi corpus intelligatur, sicut Zwinglius intorquet, sed ibi debet intelligi, per Christum regnum suum fidei. Et hoc ut uerum sit, ex illo datur accipi, quod dominus dicat, & erit in nouissimis temporibus, quemadmodū & Petrus & Iudas in suis epistolis prophetarunt. **Nunc** autem uerum est, quod dicitur Christum in sacramento esse, nec primum in nouissimis aduenit temporibus, sed uniuersalis ecclesia, ab Apostolorum temporibus, usq; ad hæc nostra tempora. & adhuc clarius illud ostendunt sequentia uerba. Christus inq; Ihesus seruator nobis non promisit, quod primo nouissimis & ultimis temporibus, de sub scamno extrahetur sanctum Euangelium, sicut & dominus doctor Lutherus & sibi adherentes aiunt. Sed ita dicit. Exurgent pseudo Christi & pseudo

Matth. 24.
Mar. 13.

Nouissima
tempora

COLLATIO XVI.

plura
21-10 M
pseudoprophetae, apud Marcū & Matthæū, & multi falsi prophetae surgent, & multos seducent, quia superabundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Quis hic non uideret dñm loqui de regno Christi fidei suae, & non de sacramento. Ideoq; & contra Zwingliū, rogo gratiosos dños meos, & superiores laudandi foederis Heluetiorum, quum Lutherū scribere audierint Christi fidem apud se esse, & Zwinglium quod apud se fuerit, rebaptisatores apud se haberi, quatenus ex Christi monitione, domini mei nulli credant, sed fidem solummodo quærant, apud sponsam Christi uniuersalem ecclesiam. Hic iam Zwinglius suo quarto argumento deuicit & obtinuit, ne uos domini mei illi eredatis.

Ultimo offert se dñs meus doctor probaturum, quod hæc uerba Dei, accipite & manducate, Hoc est corpus meum, sacramentū pro ecclesia non probent, adhuc non credo nisi uidero. Ideoq; & ab eo libenter hoc sum auditurus.

CD. OECOLAMPADIVS.

Ro. 12
Gratia & pax a Deo, Amen. Ex uarijs sermonibus hodie factis, ob fugā obiectorum argumentorum non est necesse ad primum respondere. Sed quod in fine petitū est, magis erit fructiferū, ut eo disputatio cepta, foelicius progrediatur. Primo inq; necessariū erit, haberi naturalē & uerū intellectū uerborum dñi nostri, in eo quod dicit, Hoc est corpus meum. Nā sequenter in omnibus solutionibus D. Eckius exportat hoc dictum, quasi ex eo possit suam conclusionē firmare. Negari non potest, quin sint dñi uerba, sed hic respiciat, ut uerus nō deperdat intellectus. At nūc Apostolus ad Ro. xij. ait. Qui prophetiā habet, hoc est scripturarū expositionē, habeat illā atq; ea utat scdm rationē fidei. Omni enim modo inutile erit solū mortuis literis, sicut hodie dictū est a D. Eckio adherere, aut peregrinū sensum, qui neq; hic neq; in alijs locis fundat, inducere atq; intrahere. Recte se habet ad uerbū Dei uos trahens, id quod mihi placet, iuxta hoc ergo peto considerari intellectū

endharistia CONCLUSIO PRIMA. 25

intellectū uerborū. Alioqui parum esset scripturas inducere, quod & malignus spiritus sciret.

Compertum est equidem uerba multis differentijs & discretionibus dici. Aliqua enim merē sunt historica, in quibus nihil præcipitur, neq; aliquid præcedens exponunt.

Alia sunt uerba, in quibus reperitur præceptū ut aliquid fiat, ut sunt quibus dñs dixerat respice. **V**bi autē scriptura præceptum siue mandatū Dei proponit, illic nemo dubitet quin fiat. Hoc inq; esset contradicere diuinæ omnipotentiæ, si quis æstimet ad hæc Dei præcipientia uerba nihil sequi, sicut Psalmista ait. **I**pse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.

His enim uerbis uoluntas Dei cognoscit, qui semper potens est, sibiq; nihil resistit. Hæc autē uerba dñi, Hoc est corpus meum, in se nullū mandatū continent, non em̄ dicit dñs panis fiat corpus meū, ut quū dixerat fiat lux & facta est lux, Gen. i.

Quum & præcedētia uerba tale mandatū non ostēdant, uerba equidē si considerent, nihilq; peregrinū adponat (ut decet tractare scripturas) solum em̄ hic dicit de pane materiali, quem dñs in manus acceperat, gratias agens, fregerat, dederatq; discipulis. Neq; em̄ illic aliquid habet mandatū ex uerbis illis datū, quasi id uerba efficerent, quēadmodū hodie doctor Eckius se notandū præbuit, hæc uerbis collatā potestatem seu uirtutē per Dei omnipotentiam, quomodo illud probabit.

Equē minus poterunt sacerdotes ex illis uerbis sine additamento (illis non concessio) eis, ex his uerbis potestatem creare.

Quum itaq; doctor Eckius eo fundamentum suum reponat, necesse oportet ut prius firmet.

Tertio sunt exponentia uerba præcedentiū ceremoniarū siue in alijs locis parabolæ alicuius siue similitudinis, qualia uerba etiā hic inueniunt, nos si paulisper dociles essemus, lumen hic ueri intellectus recte manifestaret. Neq; ulla totius Bibliæ scripturæ, quorūcunq; locorū huic se opponent, ut fit in expositionibus doctoris Eckij. Quomodo em̄ ex his uerbis

*De hoc uide
Ezech. i. 29.
Exodi. 12.
et 29. et ad
hebreos. 9.*

COLLATIO XVI.

Hoc est corpus meum, quis capere potest, hoc est materia panis mutabitur in carnem siue corpus, autue panis essentialiter corpus est Christi, siue sub accidentibus signis est & continetur corpus Christi. Sed compertum habetur ex uere fidei enumeratione, quam in Christum Ihesum habemus crucifixum, ut apte concordant præcedentia & sequentia uerba, hæc uerba esse expositoria earum rerum, quæ ante hac dominus exterioribus signis discipulis significarat, ac si quis dominum interroget. Domine Christe, quid uis eo sic in manus panem accipiendo, sic frangendo discipulis sic dando, tunc sic responderet his uerbis. Hic panis hac ceremoniali forma, necesse oportet hoc uerbulum hic terminari, trahereq; ad prius dictum est corpus meum, uos docet, ostendit, significat figuram, sacramentum uobis est. Hoc namq; uerbulum eius est naturæ in ceremoniarum & similitudinum expositione. Quamobrem & Euangelista Lucas, atq; Paulus Apostolus, ad ulteriorem mysterij huius declarationem discipulis proposuit, alia ad hæc addendo uerba domini, quod pro uobis tradetur uel frangitur. Videat cor Christianum, si nam alium aptum deferret sensum, dicere ne uellemus panem esse corpus essentialiale, etiam tum sequeretur panem pro nobis crucifixum, si dixerimus, per uerbulum hoc intelligi corpus, trahereq; uellemus uerbum hoc ad sequentia, tantum esset, meum corpus est meum corpus. Hoc uerbulum inuisibile, seu inuisibile corpus ex nullis scripturis adportari poterit, quare compelli non poterimus ad hunc sensum, absq; scripturis. **Id** omne clarum fiet & apertum, si alioqui in scripturas introierimus, & uiderimus literarum ritum & modum. Dominus quando Exodi xij, instituit agni pascalis ritum, qui figura est domini nostri Ihesu Christi, & nostris Christianis ceremonijs concors ceremonia, dixit dominus quia transitus est seu phase domini. **Ultra** quoq; dicit. Quumq; interrogauerint uos filij uestri, quæ nam hæc fuerit religio, responderent illis carnificetiam esse.

De hoc ppande
r. ezechiel. 24.

Exodi. 12.

CONCLUSIO PRIMA. 26

esse, seu transitum siue phase, scriptura inquam agno pascali
tale nomē dat, & hoc quid est aliud quam dici institutionem
esse ceremoniæ. Est enim memoria qualiter occisus sit agnus
pascalis, quod clarius in uerbis cœnæ apud Euangelistā Lu-
cam exprimitur, quum dicit, Hoc poculum siue potus no- Lucæ 22.
uum est testamentū in meo sanguine, quod pro uobis effun-
detur. Qui ergo nouit, quid nouum sit testamentum siue no-
uum fœdus, quod cum Deo pepigimus, quod scilicet eius as-
securati simus, iam tum deueniet ad genuinum istorum uer-
borum sensum. Nostrum namq; cum Deo testamentum in
cruce est, per testatoris mortem, & per sanguinis effusionem
ueri, unici, & immaculati sacrificij Christi in cœna confirma-
ti. At hic rememoratio est, & talis nobilissimi testamenti an-
nuntiatio. Nunc uero, quum in uerbis calicis, necessario &
merito talis acceptatur expositio, etiā se aptabit in expositi-
one horum uerborum, Hoc est corpus meum, & aliæ expo-
sitiones, ut peregrinæ reputandæ sunt, neq; huc deseruien-
tes. Quum met ipse Christus nobis hanc det expositionem,
neq; a nobis excogitata est, quum illis adiungat, Hoc facite
in mei memoriā, quasi dicturus hic uobis usus in mea absen-
tia uale sit ultimum & signi memoratiuum. Hic est naturalis
horum uerborum intellectus.

¶ D. ECKIUS.

Dilecti amici de uobis mihi adparet, quasi parum in sco-
lis fueritis, ob idq; formido, quia prolixos & tediosos
doctoris sermones non intellexeritis, hæc mens eius est. Ego
quum pro uenerabili sacramento uerba Christi induxi. Hoc
est corpus meū, uelimq; illa cum ecclesia intelligere in simpli-
ci sensu ut sonāt, utq; intellecta fuere iam ferme mille & quin-
gentis annis. Contra hoc doctor meus depugnat, uerba sic
non debere intelligi, sed figuratū esse & tropicū sermonem,
sicut hic sensus, Hoc est corpus meū, intellige hoc significat

COLLATIO XVII.

uel est figura corporis mei. Ad eius uero inductionē breuiter dico, nos Christianos herere debere apud simplicē Christianum intellectū, nam is scripturis eueri non poterit, neq̄ credendū est dñm nostrū Ihesum ultimū suum uale, & ardua ac salutaria sacramenta, ita uoluisse obtenebratis & obscuris uerbis instituere, quo simplices nos tanto tempore oberrassetemus. Nunc ad doctoris uerba. Quis hæc Christi uerba crederet figurate fuisse dicta, quum omnes hij tres Euangelistæ, Matthæus, Marcus, Lucas, sed & Paulus ipse, qui omnes quatuor horū uerborū cōminiscunt, nullus tamen eorū doctoris ostēdit tropicū uel figuratū sermonē. Breuitatis tamen causa dicit contra nos doctor, dñm Ihesum non dixisse, sicut de lumine in libro Gen. panis ut fiat corpus meum, contra quod dico pro nobis fortius esse, quod suo omnipotēti uerbo dixerit, Hoc est corpus meum, est em̄ enūtiatio simplicior. Neq̄ dñs Ihesus quiddā ad doctoris opinionem expressit, figuram esse corporis sui. Vterq̄ tamen nostrū equi boni essemus stulti conari nos Dei sapientiam discere loqui.

*Gen. 1. fiat
lux: et facta
est lux.*

¶ Dilectus dñs meus doctor mihi impingit hodie me dixisse Christū his uerbis cōsecrationē cōmendasse. Non dico ego, Apostolis mandauit, ut in assistēte sibi, Dei gratia his uerbis facerent, quemadmodū & Iacobus apostolus, hunc uerborū sensum habuit, missamq̄ celebrauit, quāuis iam sacerdos nō recte faciat, q̄ cōtra Christianæ ecclesiæ ordinationē (ut reor) parapside panis pleno, & poculo uini missam celebret.

*Iacobum
aplm serm
pnu missæ
celebratore*

¶ Ultra dicit, quis uerba hæc, Hoc est corpus meū, ita intelligere posset, hæc materia panis mutat̄ in corpus Christi, dico sibi ante oculos depingit quē uult intellectū. Hunc namq̄ ex me non audiuit, accipio inq̄ simplicē intellectū, Hoc est corpus meū, ut corpus ipsum sit. Deus em̄ mētiri nō potest, & si uerū sit ex pane fieri corpus Christi, nō absq̄ trāsmutatione.

¶ Quia tamen doctor ultra ostendit suū figuratū & tropicū sermonē, præcedētia & sequētia uerba cōfirmare. Dico non,
hoc

CONCLUSIO PRIMA.

hoc equidem quod præcedit, **A**ccipite scilicet & comedite, si-
gura nõ est, id quod sequit̃, **H**oc facite in mei memoriã, eque
nulla est figura, sed notanter dictũ, ut admirer dilectũ meum
dñm doctorẽ audere corã tot hominibus tropũ seu figuratũ
sermonem ex eo facere. **Q**uare ei absq; scripturis non credo,
quæ de pane inducit, quum in sacramento corpus sit Christi,
& non panis pistorius.

Hoc

Iterũ in uerbulo hoc hoccat, quum quarto ante hac die au-
dũerit hoc uerbulũ hoc panem non indicare, sed nec sequẽs
indicat, sed corpus Christi, quod sub panis specie in suis ma-
nibus tenebat, & erit prædicatio idemptica.

Quia tamen dñs meus doctor ex adiũcto apud Lucam & **Luce. 22.**
Paulũ, **Hoc est corpus meũ quod pro uobis tradẽt, sic argu-** **1. Cor. 11.**
tatur. Si panis hic corpus Christi esset, fuisset hic panis, p nos
bis crucifixus. Dico ego hoc argumentũ apud nos Christia-
nos nihil ualere, quum in sacramento panem manere non di-
camus. At eat ipse ad suos in Christo fratres, Lutherũ, Bug-
genhagiũ & c. ibi ualeat. Hic tamen inuincibile habemus testi-
moniũ doctoris intellectũ nõ procedere. Nam si sensus esset,
Hoc est signũ corporis mei, ex eo consequeret̃, hoc signũ fu-
isse crucifixũ, quare non nos Christiani, sed pars aduersa pa-
nem nitit̃ crucifigere, quodq; hoc uerbũ est (uti dicit) figura-
te accipi non possit. Hoc est corpus meũ, tm̃ significet, hoc si-
gnificat corpus meum, impossibile sit, quia & in calice sic ac-
cipi oporteret, Luca dicente. Hic est calix & c. Idem dicere
oporteret, non esse calicem. Sed hoc calicem significare, quũ
non nesciat mundus certissimo calicem esse.

Quare om̃is prolixus ab eo inductus sermo non ligat, do-
nec tandẽ duas induxit scripturas, hoc mihi placeret si scriptu-
ras induceret. Prima est Exo. xij. cap. Agnũ scilicet pascalem
esse transitũ dñi, ibi est pro non est, sed pro significat accipit̃.
Ad quod respondendo nulla uia ei admitto, sed potius ut lite-
rarum peritis bene notũ est, pefah hebraice, quod nos pasca-

*Exodi. 12.
Agnus pascæ.*

COLLATIO XVII.

Pesahj:

Palip. 35:

Zebah.

Misbeah.

Heb. r. 9.

nominamus, festum & celebrem pasce diem significare, etiamque agnum significat cum festo cuius plenae sunt scripturae. Satiabor tamen ego textu primi libri Paralip. xxxv. cap. ubi pro sacrificio reperimus in praefato capitulo sacrificium esse pesah ad Deum. Quia uero doctor pro sacrificio seu oblatione siue uictima, germane interpretatus est iuxta Zwinglianam conditionem carnificentiam uel mactationem mihi non placet, estque contra hebraici sermonis naturam, sed nec apud ullum Iudeum sic reperiet. Ab illo enim uerbulo zebah quod hebraice sacrificium appellatur, & non carnificentia, uenit hoc uerbulum misbeah, quod altare significat, & non macelli scamnum, ut Gen. viij. habetur, ubi quum Noe altare edificasset, supra illud offerens postque Abraham &c.

CAliae litterae quibus probare se credit, est significare dici, Luca scribente. Hic est calix noui testamenti &c. sic arguitur. Calix non est noui testamenti, sed noui testamenti confirmatio est, sicque per sanguinem significatus. Dico ego spiritum sanctum se me exponere, qualiter sanguis noui sit testamenti, ideoque ei credimus, uerba enim Lucae per Mattheum & Marcum declarant, quum dicunt. Hic sanguis meus est noui testamenti. Quia uerba Lucae & Pauli secundum illorum tenorem intelligi debent, quemadmodum ipse met Paulus se exponit in epistola ad Hebr. ix. cap. Sicut & doctores scholarum inquirunt, sanguinem esse nouum testamentum confirmatiue. Quamobrem clara Christi uerba, non sinemus obtenebrare cum tropo doctoris & illius figurato sermone, nihil reputantes quod dicat Christum sic intellexisse. Christi equidem ecclesia & sponsa, nobis ostendit alium, & longe meliorem intellectum. Quae multo melius mentem nouit sui sponsi Christi, quam dominus meus doctor. Ideoque & apud ecclesiam permanebimus quae nos non fallat.

C D. OECOLAMPADIUS.

CDeus pater nobis omnibus concedat ueram cognitionem filij sui Ihesu Christi, fundamentalemque expositionem uerborum domini

dñi dicentis. Hoc est corpus meum. Debiliter per doctorem Eckium reluctatū est, primo ad Christianæ ecclesiæ intellectum ostendentem, eius tamen ego certus sum, Christianā ecclesiā nullū intellectū acceptare uoluisse nec uelle ad Christi honorē fidei & charitatis ædificationē non ducentem, & si multis milibus uerus intellectus sit incognitus, nihilominus quū inueniunt omni tempore in ecclesia Christiana, qui eius modi intellectū habent, & si ob id mundo contemptui habeantur, dici non debet ideo errare ecclesiā, quare quā securissime eius monet, ut met uox audiat pastoris, & doctrina unicus magistri nostri, qui in cœlo est, quū quilibet in suo corde intimioris ueritatis, quæ & ipsa Deus est, illustrabitur.

Secundo indicat D. Eckius ad simplicem fidem, bene quidem, ubi recte oīa intelligerent, quō aut illud uenit/quod in expositione uerborū Matth. xxiij. ubi habet. Quum uobis dicit, ibi est Christus, uel illic est Christus, ne credatis, ibi habere uult ut in mentē eamus & intellectū ueritatis, nunc si ibi rectū est, quare hic iniustū uel iniquū. Is nō est simplex intellectus, cōtra quē pugnat scriptura, precedētia & sequētia uerba, & qđ minus est etiā hūana ratio. At nostra responsio non tales est passura cōtrarietates, sed nos ad Christū ducit p nobis crucifixū, quā fidē theologi eruditi simplicē appellat fidē.

Tertio illi non cōcedo, quod clarum per obtenebratū exponat, sed magis contrariū obtenebratū per clarū, qđ cōmuniter scribētes posteriores sacrarū literarū manifeste scribūt. Prophetæ em̄ Moise sunt clariores, & qđ in nouo testamento dilucidiores, is q̄ ueteris testamēti fuere, Matthæus & Marcus primi sunt inter euāgelistas, qđ in uerbis cœnæ non tā sunt clari, & scripturarū cōditio, iuxta naturā hebraici sermonis, apud eos aliquo modo tenebrosior est, Hic necesse nō fuit ex meis uerbis excerpere, quasi spiritū sanctū docere p̄sumerē, quū scripturas scripturis cōparē, sicuti habemus i. Cor. ij. cap. Sed & hoc licite facio ex uerborū circūstātia, primo equidem

obseruatus

Math. 22.
Marci. 13.

1. Cor. 2.

COLLATIO XVII.

obseruatus fuit usus ueteris testamenti, usus agni pascalis, ex quo discipuli plane intelligebāt, quid tenere illos oportebat, de usu quem dñs instituebat. Similitudinē inq̄ do, quum alii cui prius monetam donassem, cum Neronis imagine, quam Neronem appellarem, post uero alteram illi monetā darem, cum imagine Caroli, postq̄ dicerem, Hoc accipe hoc est Carolus, ubi hic simplex & sanus intellectus haberēt, ob id dicturus non esset Carolum in moneta esse substantialiter.

¶ Quarto apud differentiā uerborū dñi, adhuc non probauit in uerbis domini, ullum discipulis datum fuisse mandatū, uel in uerbis, uel sane post, Christum præceptoris uerbis pa ni dixisse, quod transmutetur.

1. Cor. 11

¶ Ratione apostoli Iacobi bene nouit apocriphū esse, eū scilicet specialem ordinasse missam, at si missam celebrarit, conformiter se cum cæteris apostolis habuit. Paulus ad Corinth. ait. Ego em̄ accepi a dño, quod & tradidi uobis, nos ordinate docet tenere uerū usum cœnæ dñi. Hoc loco non opinor D. Eckiū, uel certe quempiā aliū, cū adiunctis oībus ceremonijs cū tpe ad missam multiplicatis me correcturū, quū qd̄ melius est faciamus, & id quidē qd̄ directo scdm̄ mandatū Dei est.

Exodi. 12.

¶ Sequenter dictū est, quid præcedētia & sequentiā uerba figurati sermonis, quem ipse tropum appellat, faciant. Nunc aut̄ non dixi edere, gratias agere, bibere, frangere, & porrigere figurate accipi debere, & si uerū, spirituales homines se bene regere scire, in hoc & alijs exterioribus rebus intelligibiliter dictis, in spiritualia & alia altiora. **¶** Sed ex usu agni pascalis ducimur ibi in intellectū uerborū nostri sacramēti, & in his uerbis, hoc facite in mei memoriā, sufficienter nobis dñs indicat signū rememoriatiuū, hoc etiam Paulus ultra exponit his uerbis. Quoties hunc panem manducabitis, & calicem hunc bibetis, mortem dñi nunciabitis donec ueniat, hæc uerba sufficienter sunt declaratio uerborū præcedentium. Iuxtaq̄ hæc uerbula, tradit̄ & frangit̄, conatus est reijcere hoc uerbula

bulum hoc uel est, super panem deseruiat materialem, nam ex hoc inuincibile sequit̄ testimoniū, sicut contra Lutherum dixit panem fuisse crucifixū, sicq; me remittēs ad Lutherum, cuius & libellis & scriptis hesternō die satis usus est. Sed ibi D. Eckius non cogitauit similes cōsequētias, etiā & in ipsum deducendas. Necessario inq; si sequeret̄, quum dicitur. Hic panis est corpus, quod ob id panis esset crucifixus, necessario etiam cōtra eum sequeret̄ corpus Christi inuisibile crucifixū fuisse, si per hoc corpus uelit inuisibile intelligere. Sed & hoc contra eum est, quod de calice mihi obiecit, nam per calicis nōmen intelligendus esset sanguis inuisibilis, si per uerbulū hoc intelligi oporteret corpus Christi inuisibile.

¶ Nec cum uerbulo pesah consulto dixit, quum pro maiori misterio dictum reperiat̄ agnū pascalem sic dictū, indicando supra nostrū immaculatū agnū Ihesum Christū. Estq; certū in libro Paralippomenon haberi, mactauerūt pesah, hoc est agnum pascalem, non enim nescit̄ diem pasce non mactari, etiam quod in uerbo carnificentia me capere uoluit, nullitas est, quodq; ibi ex Zebah facere nititur simplicē oblationem, uel sacrificiū, quū agni pascales non supra altaria offerbant̄, sed cū gratiarū actione pro Aegyptiaca liberatione in domib; edebant̄. Et hoc uerbulū Zebah in lib. i. Reg. xxiiij. ibi habet̄ occidit & mactauit om̄es sacerdotes, ideoq; in scripturis non simplicē oblationē, sed uictimas significat seu oblationes mactandas. Sicq; adhuc erecta stat fundamentalis expositio.

¶ D. ECKIUS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Breuitatis caussa nō replicabo caussam intellectus hesternō die datā. Quod aut̄ dñs meus doctor dicit, semper in ecclesia aliquos fuisse, q̄ hęc uerba Christi, Hoc est corpus meum, intellexerūt, sicut ipse exponit, uerū quidem, iuxta hoc tamen semper damnati fuere, & ab ecclesia reiecti. Sicut est cernere in concilijs Verzellis, sub Pont. Max. Leone Thuronis, & sub Papa Victore

N

pesah.

Zebah.
1. Reg. 29.

COLLATIO XVIII.

Romæ. Sub papa Nicolao, & in Concilio Latheratiensi, ac tandem in liberalissimo sancto Concilio Constantiensi.

Ullud quod inducit de Theologis doctis, quid per simplicem fidem intelligūt, nihil me angit, sed me iudice reor dñm meum doctorem bene & recte scripsisse cap. iiii. in suo libro de sacramento, ideoq; simpliciter credere debemus, sine omni dubio hic præsens esse & contineri uerum corpus &c. Hæc sua de simplici fide scripta plus mihi placēt, quam nouiter ab eo scripta. **E**t quum hic uerba Christi in simplici intellectu accepto dicit, quur illud heri non fecerim Matth. xxiiij. respondeo scripturas me illic aliter docere sicut dixit.

Ultra dicit dominus meus doctor, scripturas noui testamenti esse clariores scripturis prophetarum & Moisi. Id si uerum est, quare ergo ipse clara uult uerba trium Euangelistarum & Pauli exponere per uerba Moisi Exo. xij.

Similitudinē eius de duobus denarijs, quæ ex sacris literis nō est demitto, in terris nāq; huius nō habem⁹ sufficientē similitudinem.

Deducit deum etiam panem non præcepisse. Respondeo dei dicta præcepta esse. Ideoq; per omnipotentiam uerbi sui hoc grande habemus miraculum.

De sancti Iacobi missa dicit dñs meus doctor me scire apocriphum esse, ad quod ego respōdeo non, oppositū em scio, quum grande hoc & sanctū Conciliū, Sinodus vi. mihi illud ostēdit, Iacobus frater dñi &c. de con. dif. prima cano. Iacobi.

Quia tamen dñs meus doctor opinatur additam missis uenerationem, & diuini cultus coniunctos honores per ecclesiam posse per suos sacerdotes absq; peccato intermitteri, quū aliquid melius faciant ecclesiā ædificantes. **R**espondeo de dominis hic existentibus nihil scio, sed apud meos uicinos & accolas Bauariæ in uniuersa terra nihil melius uideri.

Vehementer contendit hæc uerba apud Lucam, Hoc facite in meam cōmemorationem, suum figuratū sermonem cōfirmare, sed clare per Paulum ei respondeo, nuncq; eum probaturum

*Iacobu ap̄lm
adhuc cōtēda
fuisse missa
vni p̄mu.*

baturum hanc consequentiam, Hoc facite in mei memoriã, ergo corpus Christi non est in sacramẽto, quippe ut sæpe dictum est maiore deuotione nos habere posse Christi passionem cum suo sacro corpore quam cum pane pistorio.

¶ At qui dñs meus doctor, quæ de inuincibili deducit argumento contra Lutherum, neq; laudauĩ neq; uituperauĩ, sed Luthero misi, de quo me ad notarios remitto, quãq; uerum sit, quod per hoc uerbũ, quod pro uobis tradetur, deiecerim seu uicerim, hoc uerbulũ corpus non posse figurate accipi.

¶ Quum aut inducit argumentũ de inuisibili corpore Christi, respõdeo mea æstimatione dñm doctorẽ errare, q̃a nobis imponere uult, quasi speciale corpus inuisibile poneremus, quod non est, unicũ est em̃ corpus, qđ uidet̃ uno loco & non in alijs. Vnũ erat corpus, quod Apostoli uiderũt in cœna sedens, & hoc idem corpus non uiderunt in sacramento.

¶ Ultimo dicit dñs me⁹ doctor, me cum uerbulo pefah nihil consulto dixisse, quippe quod accipi possit pro festo pasce, & huic contradicendo induxit Paralip. & mactauerũt agnum pascalem, festũ aut mactari non potest. Respondeo heri me me recte dixisse pefah & agnum pascalem & festum significare, pro cuius euidentia induxi xxxv. cap. lib. ij. Paralip. ubi hoc uerbulo unde hes textus utitur in utraq; significatione. Et quod festum significet ex his uerbis datur intelligi, & non fuit Phase simile huic in Israel a diebus Samuelis prophetae, ubi de solemnitate loquitur festiuitatis.

¶ Ad hæc mihi non placet doctorem ad Zwinglij mentem, ubi de oblatione scribitur agni pascalis ita mactanter in germanum interpretari eloquiũ, mactare, uictimare, seu percutere, nam in præfato capitulo, ubi hebreum dicit ne schahatu ha pefah, septuaginta interpretati sunt, græce phase ke chise te co phase, & latine immolate phase, quod offerre significat. Sicut inq; sinagoga agnũ obtulit pascalem, sic & ecclesia hodie in missa offert agnum pascalem Christum.

pefah.

cap. p̃rahi ñ 33

COLLATIO XVIII.

Zebah.

Ultimo cum uerbulo Zebah adhuc colorare nititur, red-
ditum germanū mactare seu carnificare inducens iij. Regū.
Dico me bene scire Zebah mactare significare, nominatim
in sex locis scripturæ. Nihilominus ecōtrario hoc uerbulo cō-
muniter utimur pro oblatione, sicut Gen. xij. Exo. vi. viij.
xxij. xxij. & i. Reg. i. Et immolauit Helchana, & iij. Psalm.
Sacrificate sacrificiū iustitiæ, ubi possibile non est pro macta-
tione intelligi. Quod autē dñs meus doctor mihi imponit Ze-
bah me pro simplici sacrificio intellexisse, ad hoc respondeo
non, longe enim ante hac mihi de sacrificiorū diuersitate con-
stetit, Leuit. v. vi. vij. cap. & hoc diuersis & differētibus no-
minibus Zebah, olah, muncha, zatas, azam. **I**atior tandem
doctorem admittere Zebah sacrificiū esse, sicut heri propo-
sueram, meritoq; desistat ab sua mactatiōis interpretatione.
Omne hoc domini præceptores dicere uolui, non ea caussa,
quasi latinus uel germanus sermo non sit sufficiens ad nostrā
sanctā Christianamq; fidem, sed eo solo indicare uolui quod
literæ hebraicæ nobis non sint contrariæ.

D. OECOLAMPADIVS.

Dilecti, multis uerbis D. Eckius pauca expediuit ad causā
tam pertinentia, adhuc me ad Concilia remittit, quū certū sit
illa sæpius errasse, qđ sancti Athanasius, Chrysostomus, alijq;
sancti in eorū exilio, uti hiij, qđ dānati fuerūt, bñ experti sunt.

Libelli mei ratione, prius mentem meam dixi, & si bene re-
corder, in eodem haberi (tantum mihi intellectus eo tempo-
re Deus ipse contulerat) utilius esse nos in cœlum cordibus
nostris ascendere, quam Christum in pane quærere.

Quod uero D. Eckius sæpe proposuit memoriā passionis
Christi maiorem esse, atq; plus fructiferam per suam in pane
præsentiam, quam si absens esset, non est primo assumptum
eius de præsentia Christi probatum.

Secundo, utilius nobis est, plusq; nos letificat in cordibus
nostris, quum in gloria tam magna Christum cōminiscimur
totius

CONCLUSIO PRIMA. Si

totius orbis dñm, uirtute diuina regentem ecclesiã suã Christianam, sedentẽ a dextris Dei patris, sicq; nihilominus idem ipse, qui pro nobis talem dolorosam pertulit mortem, quam quod eum inuisibiliter in pane esse contemplaremur. Ibi em̃ non apparet honor Christi Ihesu, quod in his locis etiã dico sæpius a ministris indignis tractareẽ. Verum nempe & fidele cor, suum Christũ habere uult in supremo honore, quem admodũ Paulus ad Philippenses scribit, Factus est obediens usq; ad mortem, mortem autẽ crucis. Propter quod & dedit illi deus nomen, quod est super om̃e nomen, ut in nomine Ihesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestriũ, & infernoꝝ, & omnis lingua confiteatur, quia Christus sedet ad dexteram Dei patris. At nunc requirit æquitas, ut & ipsum Christi corpus propter suã humilitatem in supremo & uenerabilissimo loco sit, quod tamen hic non sit. Quumq; scriptura non nisi duplicẽ dñi aduentũ in carne sciat humilẽ, & dominantem, hic se nullũ illoꝝ ultra adaptabit, quia in humili nõ plus uenturus est, & hic nõ est aduentus in claritate.

¶ Ultra dictum, Hoc facite in meam cõmemorationẽ, plus absentiam indicat quam præsentia, quare ob id clare Paulus adiungit, donec ueniat. Ad hoc etiã respõdere debeo, quod dicit, ex mea expositione sequi Christũ figuratũ corpus habuisse, quod pro nobis passum, quum dico hoc est corpus, id est, hoc est figura corporis, ad quod sequit̃, quod pro uobis tradetur. Nunc eius sermo nihil cogit, quemadmodũ in una similitudine uobis dicere possem. Si dixero hic est Christus, qui pro uobis mortuus est, & in expositione dicerem. Hoc est imago Christi, ad hoc quippe non cõsequit̃ imaginẽ pro nobis mortuã, sed nec uerbulũ expositoriũ supra corpus cadit, sed supra panem, qđ scilicet panis figura sit, nõ Christus.

¶ Ultimo, quod ex ueteri lege expositionem eduxi, illi non aduersatur, quod Euangelistæ declarant, quum enim ibi de claritate loquimur, siue de luciditate, loquimur de manifesta

Philipp. 2.
Heb. 2.

12 COLLATIO XVII.

tione mysterij in ueteri lege obtenebrata, nihilominus tamē in antiqua lege aliqua sunt conditiones sermonū (quod doctor Eckius met ipse fatetur) ad hoc deseruientes, per quas nouum testamentum non inepte potest exponi.

Interpretationis causa in nomine mactatio, prout ibi habetur, uerbumq; pati possit, non aestimo esse nomina inhonesta, eo plus quum de cōsuetudine loquimur ueteris legis. Septuaginta interpretū ratione notissimū est illic ad uerum fontem recurri debere, tantum ad hoc responsum sit. Nunc si doctori Eckio placeat, etiam & alias obiectiones dissoluam.

Ad meas prius obiectas auctoritates, ex sacris literis acceptas, doctor Eckius eiusmodi inductione est usus, quod Zwinglij sint, ego uero eas dico Christi esse, utatur illis quis uolet. Primo ad tres fidei articulos, quod Christus in caelo sedeat, illic ad dexterā, inde uenturus sit iudicare, ad hoc ipse respondere uult, eo quod unū corpus in caelo sit & inuisibile corpus in sacramento, suum tamen fundamentum nondum probauit, quum etiam & domini uerba, Hoc est corpus meum, ea non important, unum sermonem induxit de omnipotentia Dei, quam omni uita profitemur. At non sequitur hoc Deus facere potest, ideoq; & facit, ubi tamen audiremus uerbum ad hoc aliquod deseruire, illud se facere uelle Christianum non esset dicere Deum hoc non fecisse, sicut hic uerbū ad hoc non sufficit, neq; ad id dictum est.

Quia unum et idem corpus in diuersis locis esse non possit.

Item dixit etiā naturaliter possibile esse, quod in phisica ad huc ego nō legi usq; huc dictū fuit super naturale esse. Argumentū suū ad hoc inutile est, quod aut animā dicit totā esse in ambabus manibus, deberet tamen spiritū & animā ad res spirituales cōparare, & corporale ad corporale. Hoc aperte & bene dictū est, filiū Dei scđm deitatē in cordibus om̄m fideiū suum templū habere, necessariū igitur nobis est, ut unum panem māducemus, at corporis sui ratiōe in uno loco est, neq; dicit scriptura quod in pluribus locis reperiri possit.

Ad hęc

CONCLUSIO PRIMA. 52

Ad hæc de Paulo, qui Christum uidisse dicitur in corpore apud Damascum, mihi non est probatum. Nam Actuum ix. scribitur, quod eum circumfulserit lux de cœlo, quodq; uocem audiuerit, sicut etiam post xxij. habetur, sed ibi non stat, quod ibi eum in corpore uiderit, quanq̃ aut ex eo sequitur uocem dixisse. Ego sum Ihesus quem tu persequeris, nihil tamen concludit, eam lucem Christi corpus fuisse. Plane uerū est, quod Christū in carne uiderit, sicut ad Corinth. ait. At sicut Steffanus Christū in cœlo uidit, sic & Paulus super terrā. Hoc confirmat quod in primo capitulo Actuum dicitur, angelos dixisse, Hic Ihesus qui assumptus est a uobis in cœlū sic ueniet. Hæc uerba dñs per suam omnipotētiam suis uiribus non destituet, simplex fides fidei articulis adherabit.

Aliud firmū dictū ex vi. cap. Iohan. etiam nobis sinet intantum, dño dicēte. Caro nihil prodest. Inspiciat namq; totius capituli cōtinētia, uult omni modo carnē Christi non dari hoc modo, sicut corporalis dat̃ cibus, siue corporalis sit siue spiritalis, dñs nos docet fidem & fidutiā in se collocare, ex tunc ex fide habebimus spiritalē cibū uitæ æternæ, dicens, caro nihil prodest, ibi de sua carne nihil loquitur, ea mente, quasi Christi incarnatio, & seruitia suo corpori exhibita, cooperante eius sancta uoluntate & spiritu sancto nihil prosint, a quo dicēdo Deus nos custodiat & præseruet. Caro enim Christi nobilissima est caro, propter carnīs unionē, cū deo in unitate personæ, sicq; uiuificat, ut p̃ eū credētes quasi fratres sibi etiā & uitā possideamus. Nunc si caro Christi essentialiter in pane esset corporalis fieret cibus, quæ corporalis manducatio p̃ dñm dicitur prodesse nihil. At spiritalis per fidē in eius promissionem hæc uitā confert, Lutherana glossa, quæ etiā apud alia reperitur, hoc de carnali intellectu intelligi debere, quod nomen carnīs quandoq; pro intellectu carnali habeatur, hic non satisfacit, quæ si etiam acceptaret̃, uestræ conclusioni repugnaret, carnalis enim sensus est, & grossus dicere corpus in pane

Act. 9. et 22.
De pauli
apparitione.

Iohan. 6.

COLLATIO XIX.

in pane essentialiter esse, & præcedentia uerba ad hoc cogūt, quod nos aliter intelligamus. **N**am dñs dixit. Si uos hoc scandalisat, quid si uidebitis filium hominis ascendentem, ubi prius fuerat, spiritus est qui uiuificat, caro nihil prodest. Hic docemur, quia dñs in coelum ascendit, quod spiritualiter eum, ex sua diuina uirtute in cognitionem suæ maximæ clementiæ in incarnationē eius ducamur, & cibari debemus.

Matth. 23. **U**ltimo, dictū Matth. xxiii, ubi habet. Si quis uobis dixerit, ibi est Christus uel illic, credere non debetis, ibi dixit neq; Zwinglio, neq; Luthero credendū, adiūgere potuisset, neq; Oecolampadio, neq; Eckio, neq; Pontifici Romano, sed uerbo Dei, a quocunq; dicatur. Et quum bene dixerit illic doceri regnū Christi in fide, uellem nos Christi regnū in fide bene intelligere unanimiter, siq; intellectus diuersitas statim cessaret, regnū Dei in nobis est. Sed notissimū est, cum quanta iactura homines hactenus spem suā collocarint in exteriora.

Et quod ibi de falsis prophetis dicit, in ultimis diebus exsurgentur, sciunt omnes scripturarū experti, quod cōmuniter per ultima tempora intelligit tēpus, ab Apostolis usq; ad aduentum dñi. A temporibus equidē Iohannis, multi fuerunt anti christi, & usq; nunc semper aliqui falsi inuenti. Qui aut falsos a ueris prophetis nititur discernere, perspiciat, qui in sua doctrina diligenter inquirat honorem Dei patris, plus supra fidem & charitatē tendat, pluris reputet diuina mandata, quā humana. Hī aut merito inter falsos doctores censentur, qui hæc non faciunt. Etiam in dicto habet aduentus domini nostri in extremo die, per quod monemur aduentum eius corporalem in magno die iudicij expectare. Velit Deus, quod tunc illi cum gaudio obuiam ueniamus, Amen.

D. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe. Quum D. Oecolampadius extra scripturas induxit, semper in ecclesia fuisse aliquos suæ opinionis, necesse mihi fuit ostendere, quō per Concilia fuerint

eucharistia. CONCLUSIO PRIMA. §.

fuerint reiecti, ipse uero quia ad concilioꝝ contemptū, de eis dicit quod aberrarint, sicut in Chrysostomo & Athanasio est uidere. Breuiter dico Concilia uniuersaliter, & ordinate congregata nunq̄ errauerūt in caussa fidei, sed hoc extra nostrū articulū est, post hac libēter per me tenendū contra doctorē pro speciali articulo. Hæc enim non fuerunt Concilia, quæ Athanasium & Chrysostomum auersati sunt, sed acephalæ congregationes & conuenticula.

¶ Libellum suum demitto.

¶ Quia tamen proponit præsentia sacri corporis Christi, in contemplatione deuotionem non augere. Breuiter dico, ut sepius audistis, nullo Christiano suadebit, corpus Christi præsens non plus incitare ad maiorē deuotionē, quā panis pistorius, & quum nos cōtemplamur eius diuinū honorem & maiestatem quam habet gloriā dico patris uerum est, eam gloriam sub sacramēto nobis non apparere, & si Christiano sufficiat ut simul contempletur, gloriā Christi in cœlo, & humilitatem ac misericordiā Christi in sacramento, quippe quod se in cibum dederit sacramentalem.

Si nō apparet! quō mouet. Obiectū inuisibile et in sensibile nō mouet visu et se sū.

¶ Arguit ultra in scripturis dūtaxat duos nos legere corporales dñi aduentus. Dico si hoc modo diceret dñs meus doctor duos legimus uisibiles aduētus dñi, acceptari hoc posset aliq̄ in sensu, aliq̄ id non sumus admitturi nisi sacras adducat lites.

¶ Quia tamen post hac Christi uerba, Hoc facite in meam cōmemorationem, uult ut figuratū probent sermonē, quum memoria rei sit absentis. Hoc argumentū soluer me docuit doctor, quum dixit Paulum hæc uerba clari⁹ exposuisse, memorari esse in nuntiatione mortis Christi, at nunc Christus in sacramēto non moritur. Quamobrem nos cum præsentī sacro corpore adhuc memoriā habemus præcedentis mortis & passionis Christi.

¶ Quia tamen ostendit figuratū sermonē supra panē extēdi, & non supra corpus. Dico in his uerbis, Hoc est corpus meū,

COLLATIO XIX.

(recte si eius uerba intellexi & scripta) uerbulū hoc corpus si-
gurate accipi, cuius prudētī censendū offert, quid consequatur
ex sequentibus uerbis, quod pro uobis tradetur.

*Zebah-
mactatio.*

Ultimo mactationis ratione opinat suā interpretationem
adhuc tollerandā, quippe quod cōmune sit nomen, bene au-
diuit in sacris literis zebah sacrificare siue offerre significare,
nec cōmune est nomen pro mactatione, de quo me remitto
ad uerba notariorū, quumq; græcus sermo ad sacrificandum
seu offerendū indicet, uult ipse uerum fontem inspicere, quasi
septuaginta interpretes in hebraica lingua nati, maternā lin-
guam non intellexerint, satis nobis est, hebræū, græcū, & la-
tinum, sed & uetus germanū pro oblatiōe seu sacrificio expo-
nere. Quare oēs intelligere possunt Zwingliū immerito &
inique ac cæca pōpa corā oibus sacerdotib; linguarū ignaris
illo abducere eos sic uel sic in hebræo aut græco haberi.

Post hæc omnia contra conditionem & usum disputantiū
D. Oecolampadius post inductionē opinati figurati sermo-
nis iterum in manus assumpsit argumēta, hesternō die mane
facta principio dicens, argumenta esse Christi, non Zwin-
glii. Ad quod ego dico Christū nulla unq; argumenta fecisse
cōtra uenerabile sacramentū, sed Zwinglius ex uerbis Chri-
sti male intellectis. Et ego quum ad primū Christum, scilicet
in cœlo sedere responderim, & eum in cœlo esse, & nihilomi-
nus in præsentia, sicut & ipse met doctor in suo libello docuit,
in illo nos non curiosos esse debere, iuxtaq; dicit me non
probasse responsionem meam. Dico oppositū inueniri apud
notariorum scripta.

*Dei
omptia.*

Ratione omnipotentiae dicit nullam habere consequenti-
am, deum hoc posse, ergo hoc facit uerū quidem, sed & hæc
hūsc; similia argumenta apud Christianos non audiuit. Hoc
aut cogit Deus hoc facere potest, & ipse uerax hoc dicit, ergo
hoc facit, sicut & dominus Ihesus dixit, Hoc est corpus meū.
Ipse aut & si prius dixerit, me non probare mea, conat tamen
nihil

eucharistia CONCLUSIO PRIMA. 59

nihilominus mea probata refutare, primam de anima secundam naturalem intellectum. Primo dicit in phisica se non legisse hanc similitudinem, satis mihi est diuinos doctores hanc similitudinem inducere, melius fortasse intellexisset de speculo similitudinem, quam in suo libello posuit, ubi unicus homo in multis speculis multipliciter uidetur, ego autem rem manere sine apud antiquorum doctorum similitudinem.

Unitur quoque meam similitudinem inaudito sermone rejicere, corporalia dicens in corporaliu similitudinem inducenda, & spiritualia in spiritualiu, hanc pulchra res esset, necesse ob id esset interire maiorem partem praedicationum domini nostri Ihesu, quum dominus contra hanc nouam regulam doctoris regnum caelorum terrenis rebus compararit, sicut Matth. xxvi. sicut & in alijs notum est, quare adhuc mea similitudo in suo robore perstat.

Alteram probationem meam, dominum Ihesum una fuisse in caelo & apud Paulum in Damasco, hanc doctor rejicit dicens quidem Ihesum cum Paulo loquutum, sed Paulus Corinthijs scribens, non aliter eum uidit, quam ut Stephanus in caelo Actu. vii. si ad horum ueritatem scripturas doctor adportaret, crederemus ei, quia autem ex proprio capite loquitur, sinamus sua dicta sermonem esse. Nunc quod a me exposcit probationem, mea dicta probabo. Paulus Corinthijs scribit, dominum Ihesum uisum post suam resurrectionem Petro, undecim Apostolis, & plus quam quingentis fratribus, & Iacobo, & ultimo sibi, at nunc notum est priores, de quibus Paulus loquitur, dominum praesentem uidisse, sed & Paulus de sua uisione, absque ulla loquitur differentia, ideoque oportet quod & ipsum praesentem sit intuitus. Hoc namque clara uolunt uerba Pauli & Lucae, nullus enim comminiscit eum in caelum suspexisse, textus inquit dicit, eos qui apud se erant coadiutores nihil uidisse, sed & Paulum nihil magis uidisse. Si igitur cum eo loquutus est, & Paulus eum uiderit, subinfert sermone nis conditio & natura in lumine Paulum Ihesum uidisse.

*De pauli
apparitione,
Actoru. A.*

*Qui est pt. qd hoc uisio Christi. Sicut stephanus dicit: de paulo
uisa facta est p angelu in Christi persona. quemadmodum n. lex
Mosi data est in deo in dispositione angeloz. ut & ibidem
ortoz. A. (utiqz in persona dei) et in nihilominus ubiqz de. I. omz
et dicit deus ad Moysen. Si. et.*

COLLATIO XIX.

Ioan. 6. **C** Secundo, nulla urgente caussa adhuc uerba Christi, Caro nihil prodest, uult de Christi sacro corpore intelligere, quam uis non credat id illum corde moliri, ut benedictū Christi corpus quicquid nihil proffit. Ad iam datā glossam, sua glossa quā addit uerbo Dei, ex suo proprio est capite & etiā Zwinglij, contra quod omnes suæ partis & met ipse clamant, uerbo dei neque addendū neque adimendū. Vnicū oportet ut dicam, quū doctor ipse, sed & Zwinglius tam firmū suum fundamentū in hæc uerba statuāt, quod & eorū opinione impossibile censent perflare. Hoc enim irrefragabile est, quod significatur seu figuratur, utilius esse figura hoc figurante. Quumque (ut ipsi dicunt) panis eorū dñi, utilis est in ecclesia, & figura est sacri corporis Christi, oportet ut ex eo sequatur, uel uniuersa rumpantur, ut sacrū Christi corpus significatū etiam utile sit, quomodo ergo uel possunt uel sciunt hæc uerba, Caro non prodest quicquid, de sacro Christi corpore intelligere, sed ut uideatur suam deductionē meam responsionē non infringere. Dico ad primū, quum inducit sacrū Christi corpus non esse corporalem cibū, ita dico, non esse cibū corporalē, scdm intellectū Capharnaitarū, qualis est ex maccellis caro, & sicut dicitur gentes esse quosdā homines manducantes, sed sacramentalis est cibus, & ut ille cibus sit utilis, necesse est ut & spiritaliter manduceat, sicut de hoc cibo omnes doctores cōmuniter loquunt. Quia tamen dñs meus doctor aliam adportat glossam, hanc ego non accepto nisi sacrarū literarū testimonio fulta. **¶** Quod aut uerbis curiose irrepit, meā responsionem dicens scdm Lutherana glossam esse, quasi D. Eckius illam ex Luthero didicerit. Non, non, hoc errorū omnium magistro non egeo, intellectū meū sacris literis firmavi, in quo huius damnati hæretici Lutheri mihi opus non erat, apud inquit Chrysostomū ceterosque doctores hæc bene reperi, qui & causam reddit quare Christus dixerit. Quum uideritis filiū hominis ascendentem &c. Iudæi namque in duobus scandalisabant.

Primo

CONCLUSIO PRIMA.

SS

Primo quia dixerat, quod de coelis descendisset. Secundo quia dixerat de carnis suae manducatione, quae ambo duo scandala breuibus semouit, eo quod suam ascensionem ostendit in coelum, reijciens carnalem intellectum, & non sanctum corpus suum.

Ultimo circumire tentat meam responsionem datam ex Matth. xxiiij. dicens, credi non debere Zwinglio, Oecolampadio, D. Eckio, nec Pont. Romano, sed uerbo Dei dumtaxat, ad haec ex mea parte respondeo, ubi a me Deus suam gratiam retraheret (quod ne fiat, deum rogo per suam misericordiam) ut quidam loquerer uel scriberem, contra sanctam catholicam ecclesiam, quemadmodum & Zwinglius, & dominus meus doctor faciunt, tunc mihi non credendum censeo. Quam diu autem illud dixerim, quod mecum dicit catholica ecclesia, tunc mihi credi non debet, sed ecclesiae. Illud autem, cuius meministi semper fuisse pseudo prophetas. Ita dico, sed quanto plus adpropinquat tempus antichristi, tanto illorum plures fiunt & exsurgunt. Quo omni christiano iam spero cognitissimum est. Obiectis suis me satis fecisse conclusionem quoque meam, secundum catholicam ecclesiae opinionem de uenerabili sacramento, adhuc erectam perstare, apud haec rem manere sinens.

AD. OECOLAMPADIUS.

Dilecti Christiani, causa fini adpropinquat, opusque uideo breuioribus uerbis, cuius me diligentem exhibebo, nihil ego dixi in Concilio contemptum, sed ad uerbi Dei promotionem, & illud ubi non cognoscit, in suspectum abeunt uniuersa concilia, posuntque & reprobis & mali dicere se in spiritu sancto congregatos.

Secundo, adhuc non admitto nudam corporis praesentiam, praecipue inuisibilem augere posse deuotionem, fundas me in dicto Christi, utile uobis (inquit) est si abiero. Nisi enim abiero, paracletus non ueniet, uera & interior deuotio, oportet ut sit ex spiritu sancto, uisibilia tamen necessario nos monent, & in exterioribus incitant. Sicut & exterius uerbum ac sacramenta nos incitant, quasi spiritus deuotionem operaretur, prout uult.

Ioan. 16.

COLLATIO XIX.

Tertio doctor postulauit duplicē aduentū intelligi debere de uisibili corpore, alioqui non admittat. Hic neq; ego nego Christum in sacramētoꝝ susceptiōe sua gratia sese suis non insinuare, hoc bonū esset mediū ad pacem promouendā, de suo inuisibili corpore in pane adhuc nihil mihi probauit, de quo me remitto ad tres articulos fidei, quare meo capiti non adnitor, nam caro & sanguis illa me non docent.

Quod de septuaginta interpretib⁹ dicit, quasi illos paruifacerē per hoc, huius dicti nulla sibi fuit necessitas. In pluribus em̄ locis scripturarū reperimus apud euāgelistas qb⁹ carēt septuaginta interpretēs, sicut est. Ex Aegypto uocaui filiū meū.

Mei libelli ratione, quem prius scripseram, si hunc doctor Eckius ad manū habere poterit, etiam si exurat, ob hoc in iram me non cōmouebit. Nam & doctorē Eckium aliquando fuisse puerulū non ambigo, neq; scisse omnia.

De omnipotentia Dei adhuc probatum non est, illud dictum, Hoc est corpus meum, hæc probare.

Item similitudo animæ & corporis inepta est, quia locus a maiori affirmatiue non claudit, non sequitur. Rex potest debellare castrū, ergo & quilibet rusticus hoc potest. Sed neq; sequitur. Anima undiq; potest esse, aut in duobus locis corporis, ergo corpus in duobus locis esse potest.

Ultracq; dico de Euangelica parabola, in eo loco, in quo illa similitudo desumpta est, semper aliquid reperiri, quod utrisq; partibus assimiletur, & simili & cuius est similitudo, hic autem non est sic.

Præterea de uisione sancti Pauli, persto in articulo fidei, Inde uenturus est iudicare. In secunda epistola ad Corinth. xij. dicit Paulus, quod raptus fuerit in tertium cœlum, quod etiam & si ita esset per specialem dispensationem, nihilominus hoc non probat inuisibile corpus.

Iam nunc ad alia argumenta deuenio Iohan. vi. & meā expositionem cōfirmat totum capitulū. Scriptura nusq; loquitur de esu

CONCLUSIO PRIMA.

56

de esu carnis Christi, nisi per solam fidem, hodie notū factum est, quam nobilis & utilis nobis est Christi caro, quum legis-
mus Marci iij. Christū matrem sui corporis uirginem Mariā
aliquo modo non cognouisse dicens, hæc mater mea est, &
frater meus, qui Dei fecerit uoluntatem &c. ubi nos non ad
carnē ducit, ideoq; & grossus & crassus intellectus erit, etiā si
caro ibi sit inuisibiliter. Hic iam omnia demitto, fortasse Deus
ipse, & alijs quoq; uerbū dabit de hoc efficacius loq. Hic etiā
dico, ob id solū me hic esse id me affirmaturū, quod ad uerita-
tis manifestationē deseruit, subiiciens me soli & unico Dei uer-
bo, & honori Dei cœlestis patris cōtra quē nō est Christiana
ecclesia, ubi etiā nullus reperit error, neq; est sacramentorū
contemptus, sed uera & recta reueneratio. Neq; hic probata
est transsubstantiatio, & potestas transmutationis per uerba
Christi, bonæ sum spei, si qui Christū diligunt, neq; me neq;
alios fratres meos, qui & ubi fuerint, nihilominus habebunt
pro ueris mēbris Christi. Quū & nos ex fraterna moti chari-
tate, nullū unq; (etiā in cognito errore existentē) temere iudī-
cauimus. Honor dñi laudet & augeat omī tempore, Amen.

Mar. 3.

D. ECKIUS.

Reuertatis causa omnia alia demitto, usq; ad uerba Christi
Iohan. xvi. Dico uobis utile esse ut abea. Respondeo oib;
notū esse, dñm in cœna loqui de abitu suo per mortē & ascen-
sionē in cœlū, sed hoc quid uenerabili sacramēto aduersatur.
Quod uero dicit me nihil pbalisse uerba & sermonē esse sino,
satis est ecclesiæ mētē & sensum obtinuisse diuino adiutorio.

Iohan. 16.

Ad hæc doctor Ocolampadius interloquutus est, hoc se
negare ultra doctor Eckius procedens.

Et quod scriptura sacramēto non cōtrariet. De exemplo
animæ adfert scolasticū dīcteriū, de quo illū multo alit infor-
mare uellē, sed breuitatis causa dico, me nō argumētātū a ma-
iori ad min⁹, quēadmodū & doctor illud scolastice depinxit,
sed magis ecōtrario sic. Si id natura potest, ut sit in ambabus
manibus

COLLATIO XX.

manibus meis anima mea & in singulis manibus, quāto plus potest hoc Deus, qui maior est natura, sacrum Ihesu Christi corpus facere, ut sit in duob⁹ locis, & in singulis locis totum.

De sancto Paulo, si Christus cū eo sit locutus, ipseq; uidit illū, fuit ergo p̄sens, Raptus Pauli in tertiu⁹ coelū, solū scđm spiritu factus est, & scđm imaginationē uel intellectū. Nam ut textus dicit, iacens ibi manebat supra terrā, donec surgebat.

Ad uerbū Iohānis non uult doctor illic in scripturis mentionem haberi de esu carnis, quū tñ audierimus uerba Christi, Caro mea uere est cib⁹, accipite & māducate, Hoc est corpus meū, ex quo necessario sequit^r trāsmutatio, ut supra dictū est.

Ideoq; & dñi praeceptores & dilecti amici, conclusio mea posita scđm cōsuetudinē & opinionē catholicę & uniuersalis ecclesię, uerū Christi corpus & eius sanguis presentia sunt in sacramēto altaris. Hęc quū uerbo Dei sigillata & obsignata sit, & usq; ad fines orbis per uniuersam Christianā ecclesiā, a tempore mortis Christi fere mille quingētis annis, & per sanctos martires, qui suū sanguinē fuderunt, ob Christi & fidei amorē, per diuinos Christianos doctores nostros, pbos maiores credita est. Et nūc quoq; apđ scripturas & catholicā Christi ecclesiā maneamus, Subijciēs me oībus illis, q̄ officioꝝ aut dignitatū causa, in hoc negotio cognoscere habēt humiliter, etiā uobis dñis meis. Et uos D. Iohannes Oecolampadi, quū aduersus me nullā malā habeatis uolūtātē, sed neq; ego cōtra uos nostrarū personarū ratiōe, sed doctrinā dūtaxat. Ideoq; & uos, ppter Deū & Christianā rogo charitatē, quatenus uos dedatis in spm̄ hūilitatis, & plus credere uelitis uniuersę Christianę ecclesię quā uobis, & sic in tā p̄cipuo & sup̄mo articulo, nr̄e sacre fidei de sacramēto uos nō segregetis ab uniuersali ecclesia, neq; alios abducatis. Hoc dei cōcernet honorē, uestraq; aię salutē, & uestroꝝ utilitatē amen, hoc uelit deus.

Doctor Oecolampadius ultimo subiunxit,
Ego commendo scripturis. ✠

SECVN

CECVNDVS ARGVENS MAGISTER
IACOBVS IMELI.

IN nomine dñi Ihesu Christi gratiosi redemptoris nostri, throni gratiæ, & unici mediatoris, Amen. Dñs mittat gratiam suam, ad manifestationē & cognitionē ueritatis, Amen. Mallem ego cum meo dilecto dño doctore alia in specie amice conuersari, quā in hoc tam arduo negotio aduersus eum disputare. At quū in hunc mundū dñs noster Ihesus Christus uenerit, quod propter sui uerbi mandatū & ordinationē segregandi sunt filius a patre, a matre filia, discipulus a suo magistro &c. Ideoq; & me oportet in negotio dñi nostri Ihesu Christi segregari a dilecto magistro meo, licet extra hoc negotium me exhibeam in omni seruitute & obediētia, uoluntati suæ obsecundaturū & famulaturū. Quare breuiter iuxta disputantiū morem cupio cum dño meo doctore disputare, semotis non necessarijs & causiæ non deseruientibus sermonibus Conclusio dñi mei doctoris sonat, In sacramento altaris &c. Hic a dño meo doctore interrogo, quid suū sacramentum altaris accipiat. Si uel sit panis dñi, uel certe accidētia panis dñi, uel corpus Christi met ad hęc uelim respondeat.

CEckius. In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Ex toto nō fuit necessaria excusatio quondā mei dilecti discipuli, hęc enim noua doctrina multos a me segregauit, unū penitus in Thuregū in turrim captiuitatis Wellenberg dictum. Proloquium suum, quo hęc in Christum reijcit, ego acceptū non fero, plus credens fecisse inimicū hominem, de quo dominus loquitur, qui nocte ueniens lappas, lolium, & zizaniā tritico iniecit & infeminauit. Ad suam ergo quæstionē quid per sacramentū altaris intelligam. Dico me intelligere sensibilia signa uini & panis post sacerdotis consecrationem in missæ officio, ubi tunc uere est corpus & sanguis Christi.

Imeli. Sacramēta uestra si sint sensibilia signa panis & uini dñi, cōseq; illa ipsa sensibilia signa accidētia esse panis & uini

COLLATIO XXI.

uel corpus Christi, hoc enim nisi esset, impossibile est esse signa.

Eckius. Quum quæritur si exteriora signa accidant panis uel uino uel si accidant corpori uel sanguini Christi, dico nulli ex hijs.

Imeli. Si accidentia sensibilia signa nulli ex his accidant, sicut quaesitum est, necesse ergo est ut sint & non sint. Oportet ut sint, si sacramentum esse debeant, & non erunt eam ob causam, quod dominus meus doctor esse eorum essentiale ab eis auferat & negat.

Eckius. Probus hic homo consequi dicit sacramentalia signa oportere & esse & non esse, quippe quod ipse negem, & ab illis auferam esse eorum essentiale, iam principio mihi iniuriam facit, nam eorum esse essentiale ab eis non denego, in sacramento enim uidentur.

Imeli. Quia dominus meus doctor dicit quod suo sacramento non abneget eorum esse essentiale, tunc aut illa esse oportet uel substantiam uel accidentia, quod autem sint substantia transmutata, abesse eorum accidentali non potest dicere dominus meus doctor, nisi hoc factum esse scripturis firmet.

Eckius. Bene uidet me illud non fecisse, quo me culpa uergerat, in diuersum abiens quærit, si sacramentalia signa substantia sint transmutata ab eorum accidentali essentia & natura, & illud si ita sit, debeam ego illud scripturis firmare. Dico substantiam non esse, neque ad id firmandum scripturis opus est.

Imeli. Sacramenta si non sunt substantia, consequitur aliquid accidentium esse, omne enim quod est, aut est substantia aut accidens.

Eckius. Quis hoc dicit?

Imeli. Natura est, & si sacramenta etiam uel miraculose essent in seipsis non substantia, uel etiam non accidentia. Consequitur ex uerbis domini, ea esse corpus & sanguinem Christi, hanc consequentiam sic probo. Dixit dominus meus doctor illud uerbulum hoc in uerbis domini, Hoc est corpus meum, indicare hoc quod dominus discipulis suis porrexerat, nunc dominus discipulis suis sacramenta porrexit, hoc est sensibilia signa, ex hoc sequitur illa signa corpus esse Christi.

Eckius. Breuiter bonus hic homo me non intellexit, hester
no enim

no enim die & ueneris, dixi illud uerbulum hoc indicare sacrum Christi corpus sub specie panis, ideoq; & falsum fundamentum proponit & assumit.

Umeli. Omne quod dñs ad manducandum dedit discipulis suis, corpus est Christi. Sacramentū aut illis dedit ad manducandum, ex quo sequitur sacramenta esse corpus Christi.

Eckius. Breuitatis causa/nude dicit & uacue absq; ullis literis non respondeo illi, propositiones enim quas assumit, ambæ sunt falsæ. Ego si recte intellexi, mens est dominorum meorum nunciorum consulum, prædicantes nouæ doctrinæ, qui se Euangelicos nominant, iam scripturis contiones eorum probare & firmare debent, & nulla Sophistica garrulitate seu cauillatione honestorum hominum aures grauare. Sed si magistro Iacobo placet, & extra Euangelium scolasticè cupiat audiri, quod ad præsentem causam non attinet, alios habeo scolares, melius quam ipse educatos, illi respondebunt ei latine inter doctos, ergo hic nullam nobis pariat confusionem, in nostra fidei disputatione.

Umeli. In nomine dñi nostri Ihesu Christi, Amen. Proximo dñs meus doctor meum propositū argumentū corā Christiana hac congregatione irrisit, sed non soluit, neq; ad illud respondit, quæ argumenta mea ostendebāt, sancta sacramenta oportere ut aut habeant essentialē substantiā, aut sint accidentia, aut miraculose ab omnipotēti Deo aliter creari, nam is ordo creaturæ a Deo creatus est. Vltimū aut si esse debeat, dño meo doctori incumbet illud aliquo sacræ scripturæ dicto firmare. Nam rem aliquam sic ponere supra naturā sine literis sacris non est licitum, tantū de hesterno dictū sit.

Eckius. In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Adportat hesternā Sophisticā cantilenā, tam temerarius ut dicere audeat sua sophismata me non soluisse, quum ei ad omnia uerba responderim, de quo me remitto ad notariorū scripta. Nocte tamen ista aliquid didicit, quum enim hesterno die ex gentili

COLLATIO XXI.

magistro, duo dumtaxat membra attulerat. Omne aut substantiā esse aut accidēs, hodie uidet possibile qualitatem esse, quæ nulla sit substantia, sed & nulli adpendeat uel accidat, & ipse si hic in missa fuisset, sicut ad nullā Christianā missam uenit, uidisset & ipse. Iterū a me exposcens illud/quum sit supra naturæ ordinem, ut ad hoc probandū scripturas adportem. Dico utiq; esse supra naturā, ideoq; & nos credere oportere. Scripturas quas petit, induxi cōtra D. Oecolampadiū, quæ nunc breuitatis caussa intermitto, libēter auditorus, quid ex sacris literis noui adportabit. Equidē si Euangelij loco dumtaxat ridiculosa adportabit sophismata, merito irridebitur.

Meli. Quum ad mea petita, dñs meus doctor non probat sanctū sacramentū esse supernaturalē qualitē, nitar ego ex sacris literis contra secundā partem conclusionis suæ aliquid exportare auxilio dei. Iohan. vi. cap. habemus dñm dicentē.

Iohan. 6.

Quicumq; manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam, at nunc ubi secundū conclusionem suam in sacramento altaris essentialiter esset caro Christi, consequeretur omnes sanctū sacramentū suscipientes uitam habere æternam, tenore uerborū Christi, notū aut est Iudam, & omnes mortaliter peccātes, etiā si sancta sacramenta susceperint, uel suscepissent, nō uitā sed iuditiū sibi sumpsisse, quare corpus Christi in sacramēto essentialit̄ esse nō potest.

Meckius. Principio mihi impingit dixisse me sacramentalia signa supernaturalia esse qualitates, quod non est, nunq; cogitauī, iterū (ut scripturis) ita meis uerbis facit. Hoc aut uerū est nos Christianos dicere albedinem, quæ in sacramento uis detur, & alias qualitates naturales esse, sed in sacramēto non esse naturali modo, non enim adpendēt substantiæ panis, ut alioqui naturale esset. Nunc ad scripturas uenit Iohan. vi. argumentū faciens, omnino nullam apparentiā habens, Christum dicere. Quicumq; manducat carnem meam & bibit meum sanguinem, habet uitā æternam. Iudas aut, & multi mali Christiani

CONCLUSIO PRIMA. 59.

Christiani sacramentū sumpserunt ad mortem. Dico plane audiri adhuc eum esse in annis discipulatus. Nam Lutherus, Zwinglius, & hijs similes noui Christiani omnes, hanc dant regulā, quā proculdubio legit, etiā si illam apud Augustinū in libro Christianæ doctrinæ non uiderit, unum scripturæ locum alio loco declarandū & expendendū, id si Imeli fecisset, inuenisset utiq; ubi dixerat Christus sacramentū sumētes, habere uitā æternā, quēadmodū Paulus hoc discreuit ad Cor. hoc ita intelligi debere de his/qui illud digne sumunt, qui em̄ illud sumit indigne, iuditiū sibi manducat. Ideoq; & hæc uerba nihil cōtra sacramentū faciunt. Quū & ipsi in uestro pane pistorio aliq; dicatis illum digne sumere, aliq; indigne, oportet ut fortiora scripta inducatis ad uestras cōtiones pbādas.

Imeli. Conquerit̄ dñs meus doctor se a me culpātū, dixisse eum sancta sacramēta esse supernaturales qualitates, quum principio respōsionis suæ audiueritis, ego si hodie officio mis̄sæ interfuissem, uidissem, quod neq; substantia esset, neq; accidens, sed supernaturalis qualitas, sicut hac nocte didici, in quo mea opinione, quū dñs meus doctor in sua responsione ad meum propositū argumentū ex scripturis se notandū præbet, ut par est, ut scripturæ scripturis cōparentur, mihiq; impingit quod nō fecerim. Nam ego si scripta Pauli ad Cor. xi. legissem, notum mihi fuisset, quo nam modo uerba hic induta fuissent intelligenda, nominatim, Qui digne manducat corpus Christi &c. Dico S. Paulū in prælegato loco his non usum uerbis, qui māducat digne corpus dñi uel indigne &c. sed dicit. Qui hunc panem manducat, & biberit hūc calicem indigne &c. sed non est idem panē domini indigne manducare, & corpus Christi manducare. Corpus enim Christi soli iusti in fide manducare possunt, at iniusti domini panem indigne manducare possunt, adhuc non probauit diuinis literis corpus Christi in sacramento essentialiter manducari.

Eckius. Ratione supernaturalis qualitatis, ueritatem non

COLLATIO XXI.

loquitur, de quo me ad notarios remitto. Quod autem uerba Pauli ad Corinth. non deseruire ait ad uerba Iohan. vi. ego illud nego. Sicut enim dominus uitam promittit æternam his qui sumunt eius carnem & sanguinem, sic Paulus dicit indigne hoc sacramentum suscipiētes, reos esse corporis & sanguinis Christi. Ipse uero quod hunc sensum excludere nititur, quia Paulus de pane domini loquitur, & non dicat de corpore Christi, debisset magister Iacobus Paulum notare, quod hoc uerbulo panis domini non eorum intelligit panem pistoriū, quum mox in præcedenti capitulo illud exposuit dicens, Calix benedictionis cui benedicimus, nunquid cōmunicatio sanguinis Christi est, & panis quem frangimus nonne participatio corporis domini est. Ideoque quum se Paulus met exponat quid per panem domini intelligat, necessarium non duco nouis inuentionibus peruersorū capitū aliam suscipere expositionem, & ab ecclesia descissere. Proponit, sed præter ueritatē me conclusionem meā scripturis nō probasse, quū omnibus uobis dominis meis oppositū cōstet, & illud quū magister Iacobus nō credit cū ecclesia Christiana, adportet suæ opinatæ fidei scripturas.

Umel. Aestimat dominus meus doctor uerba Pauli ad Corint. Quicumque indigne manducat & c. ad corpus domini trahenda persequentia uerba, Reus erit corporis & sanguinis domini. Sed ad sufficientiā audiuit hæc Christiana congregatio, per dominum meum doctorem, & dilectū confratrem Iohannem Oecolampadiū exemplū regaliū dapū & sceptri, quod & signorum aliquū quis fit reus, sicut hoc scriptū est, ita illud demitto. Quia autem dominus meus doctor hoc Pauli dictū ad Christi corpus deseruiens alio dicto probare tentat Corint. x. ita sonante. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne cōmunicatio sanguinis Christi est, Et panis quē frangimus nonne participatio corporis domini est, eo probare conat panē & potū domini, quod corpus & sanguis Christi sit. Dico alicuius rei comunione nō esse id cuius est comunio, pbans hoc atque cōtestas per sequentia Pauli uerba,

ubi

ubi dicit. **N**ā multi nos unus panis uel corp⁹ sumus, q̄ ostēdit
comunione corpis & sanguinis Christi, fidelium esse cōgregati
onē, nō ibi de corpe Christi loq̄ns, illud scilicet esse panē dñi.

Teckius. **S**up id om̄e quod cōtra D. Oecolampadiū pbauit,
S. Paulū loq̄ de sacro Christi corpe, aliū diuī Pauli textū in
dixi, qui ex toto clare & dilucide nostrā conclusionē ostēdit.
Hūc magister Iacobus scđm Lutheranū morē conat dilacera
re, dicit comunione non esse eius rei, cuius est comunio. Res
spōdeo ei, quū grāce & latine Paulus dicat. Panis quē frangi
mus (hoc in sacramēto fit) comunio est siue participatio cor
poris Christi, non dicit cōmunis est diuisio panis pistorij, ut
cuilibet ps eueniat. **I**deoq; ī sancta ecclesia antiquus & hodie
hoc uenerabile sacramentū comunio nominat. Estq; mirabi
le auditu, audere dicere magistrū Iacobū cōtra oēm rationē
alicui⁹ rei comunione nō esse rē/cui⁹ est comunio, sicq; esset,
quū mercatores in pecunia comunicarēt, nō esse pecuniā, co
municarēt in pāno, ideo non esse pannū. In summa hoc utiq;
dictū est, cōtra oēm humanā rationē. **E**t quū suū erroneū in
tellectū ex uerbis Pauli uult defendere, dimidiat illa, partem
magis necessariā in calamo sinens absconditā. Ita nāq; Pauli
uerba sonāt, etiā scđm Lutheranā expositionē, nam nos mul
ti unus sumus panis uel corpus, quum de uno pane participa
mus &c. **E**x quib⁹ integris Pauli uerbis, qlibet rationis com
pos facile intelligit oēs nos pbos Christianos spirituale Chris
ti corpus esse, quū unum uerū Christi corpus sumimus, &
apud nouos Christianos non unus est panis, unus em̄ panem
accipit mellitū, alter placenta, tertius alterius formæ atq; figu
ræ. At probi Christiani per uniuersum orbē non sumunt nisi
unum cœlestē panem, sacro sanctū corpus Christi Ihesu.

Amelī. **Q**uod me inculpat dñs meus doctor in expositione
dicti diuī Pauli, me cōtra oēm rationē naturalem fecisse, illud
exēplis deducens, pecuniā siue societate pecuniæ, in qua mer
catores comunicāt pecuniā esse. **D**ico pecuniæ comunio seu
societas

COLLATIO XXI.

societas, & si in se pecunia sit, ipsa tamen non est hoc quod est societas nominatim mercatorum. Sic etiam comunio quam habent Christo fideles in pane domini, quum illud secundum institutionem Christi cum gratiarum actione & recordatione mortis & effusionis sanguinis Christi simul manducant, est panis domini, sed non id cuius est comunio, Christiana dico congregatio. Sic equidem habemus panem quem frangimus in coena domini, comunione esse corporis Christi, ob id tamen non sequitur esse corpus Christi essentialiter. Panis autem quod sit fidelium comunio, hoc est, quod Christiana congregatio in fractione panis se insinuat, testificaturque omnes nos comunione habituros in merito mortis & effusionis sanguinis Christi, sequens textus testis est, in quo etiam & Paulus ostendit idolatras comunione habere in mensa, hoc est in cibo potuque idolorum ita dicens, non potestis bibere potum domini, & potum daemoniorum, non potestis esse participes mensae domini, & mensae daemoniorum. In quibus uerbis dilucide ostendit idolatras comunione habere in mensa daemoniorum, nihilominus non sunt hoc, in quo comunione habent. Ita etiam omnes nos Christiani comunione habemus in mensa panis domini, sed mensa non sumus domini. Sic & mensa domini non est comunio corporis & sanguinis Christi. Haec mensa est panis domini & uini, quod nostra comunio non est corpus & sanguis Christi.

Heckius. Quia magister Iacobus exemplum meum tam manifestum negare non potest, conatur illud intricatis sermonibus coram simplicibus obnebulare, sed hoc eum iuuare non potest, in comunione namque seu societate duae sunt res, una quae societatem habent, ut sunt mercatores, alia quae comunis habetur, ut sunt pecunia & pannus. At iam magister Iacobus inquit, pecuniam non esse mercatores, quasi hoc ignoraremus, sinet tamen nihilominus pecuniam esse pecuniam. Nunc in manus sumimus uerba Pauli. Panis quem frangimus, comunio est siue comunis cuique diuisio corporis Christi, sicut igitur pecunia non est

est mercatores. Ita & uerum Christi corpus non est homines Christiani: Est tamē nihilominus corpus Christi hoc, in quo comunicamus siue participamus, sicut pecunia est pecunia, in qua mercatores societatem habent, quare mihi non debet magister Iacobus sacras literas dilacerare, quumq; dilectus dñs noster Ihesus Christus dederit sui corporis communicationem, illam paruipendere non debet in communicatione particulæ suæ rapæ, aut panis pistori. Sequentia uerba ei non deseruiūt, quemadmodū illa per crines intraxit ad suum falsum intellectū. Sed hæc mens est, Paulus ecclesiam instruere uoluit, ut cum ueneratione susciperet uenerabile sacramentū incipiens a figuris ueteris testamenti Iudæorū, hoc noui figura erat, per id uolens, quod iam ueritate Christi oriente, tenebræ Iudæorū figuræ cecidissent, post hoc Christianos retrahere conatus a comuni sacrificio idolorū & ciborū, ne quis se illis participē faciat. At in scripturis nusq; reperit, sed nec in Paulo, ut dicat cibū idolatrarū esse comunione corpis idoli, sicut de nostro loquitur sacramento, quod comunis sit cuiq; diuino corpis Christi. Ideoq; & dictū firmiter perstat & inuincibiliter, quod & Lutherus ipse fatei securim esse tonitruū, in eorū colla minans, qui uenerabile negant sacramentum.

Timeli. Dñs meus doctor quum multis uerbis inducit mercatores societate esse pecuniā, in qua sunt socij, admitto pecuniam esse societate siue comunione mercatores, ob id tamen non sequitur pecuniā mercatores esse, sicut etiam in præsentī dicto Pauli, panis est comunio corporis, ideoq; etiā & non sequit, hic panis est corpus. Sequit comunio est panis, sicut sequit societas mercatores est pecunia. Sic habemus/qualiter comunione habeamus in esu potuq; panis dñi secundū suam institutionē in corpore & sanguine Christi, sic etiā & mercatores comunione habet cōtractus sui ratione in pecunia.

Eckius. Nihil aliud quā clamor est, lupus inquit, reperta lusciniā. Adhuc se magister Iacobus intricat in comunione

COLLATIO XXI.

siue societate mercatores pecuniæ comparās, sicut & panem corpori Christi, in quo aberrat, ideoq; & a suo falso intellectu desistere non uult, nam comunione pecuniæ ad mercatores, qui in ea comunicant, oportet ut ad Christianos compareret, qui in Christi corpore participant, & non ad panem. **E**t hoc ut uerum sit, sicut dicit Paulus, Panis quem frangimus, comunio corporis Christi est, sic de mercatorib; dici non potest, eos comunione esse, habēt quidem comunione, & sunt foris, at pecunia comunio est, in qua comunicāt. **S**icut & Paulus clare & dilucide, panē esse communicationē corporis Christi, in quo omēs comunicamus fideles, quia comunione habemus, ideoq; & spirituale corpus Christi erimus. Ideoq; est impossibile magistrū Iacobum hāc tonitruorū securim a suo collo abducere, nisi cum catholica Christiana ecclesia credat in uenerabile sacramētum.

Umelii. Sicut ante hac dixi ita & nunc dico, duos esse similes sermones, panis est comunicatio corporis, & pecunia est comunicatio mercatorū, ob id non mox sequerēt, quum panis comunicatio sit corporis, ideo corpus est, tunc etiā sequerēt quum pecunia est comunicatio mercatorū, ergo esset mercatores, in quo rem omnem residere sino atq; demitto.

Eckius. Magister Iacobus quum hac atq; illac in communicatione hereat, sicut ridiculus fidicen, unicā dumtaxat fidem tangens. Breuiter dico omēs homines scire nullā esse dicendi formā, pecunia comunio est mercatorū, & panis quem frangimus comunicatio est corporis Christi, Primū enim dictū, hunc habet intellectū apud omnes homines, pecunia est comunio mercatorū, ut in ea partē quisq; habeat. At panis quē frangimus, comunicatio est corporis Christi, hunc intellectum habere non potest, Christi corpus partem in pane habere, nisi noui Christiani etiam & Christum in societate habere uellent, sibiq; partem panis dare in lucrū mercaturæ.

Umelii. Ante hac dñs meus doctor dixit ut scripturæ scripturis

CONCLUSIO PRIMA. 62

ris cōparent. **D**ictū igit̄ habet Matth. xxvi. Hoc est corpus meū, hoc dictū si sedm suā expositionē intelligi debeat, alio eiusdē capituli dicto aduersat̄, ubi dñs dicit, me aut̄ non semper habebitis, hoc dictum intelligi nequit de deitate & gratia Christi, ideoq; & necessario intelligi debet de corpore Christi, quod est contra expositionem dicti dñi mei doctoris. **M**atth. 26.

Eckius. Ego qa cū Christiana ecclesia me in uerbis Christi fundo, Matth. xxvi. Hoc est corpus meū, æstimat magister Iacobus hunc intellectum perstare non posse, propter aliud eiusdem capituli uerbū, me aut̄ nō semper habebitis. Ad hoc dico Zwingliū istud pro tertio argumento dñis meis gratiosus nuntijs consulū huc misisse, sed in simili erroneo & lacero intellectu, sicut magister Iacobus. Verū est ibi dñm loqui de suo sacro corpore, sed hoc addāt/oportet, quod de suo mortali & passibili corpore loquat̄. Et hoc ut uerū sit probo p clara præcedentia & sequētia uerba. Mulier inq; quū præciosum ungentū super caput Christi effuderat, apostoliciq; indignabant̄, quod uendi debuisset & pauperibus erogari, præcipue contra hoc Iudas murmurabat, quēadmodū multi iam noui Christiani faciūt, & sub pallio quod tam sint in pauperes clementes & proni, contra om̄e inclamitāt, quod ad diuinū cultum & honorē erogāt, & si iuxta hoc ipsi pauperibus parum succurrant, bene adparet in quē usum ecclesiastica bona uertant, argenteis imaginibus hostes sunt, illasq; odiunt, uerum dum in ecclesijs stāt, at quum in eorū cistas peruenerint, aditis arisq; relictis, ex tunc ab eis diligunt̄. Sicus argenteus Sebastianus in Waldtshuit, ibi dñs dicit, **N**am semper pauperes habebitis uobiscū, me aut̄ non semper habebitis, subaudi in mortali corpore, nam sequitur. Mulier hæc ungentū hoc mittens in corpus meum ad sepeliendū me fecit. **Q**uare Christus ob hanc suam corporalem præsentia nihil sacramēto abnegauit, sed quod eum in mortali corpore non essent habituri, iam non est necesse ungentū fundi super caput eius.

COLLATIO XXI.

Ioan. 16

Meli. Quod dñs hoc dictū non solum supra corpus suum mortale indicarit, sed & supra corpus suum impassibile uerbis met Christi probo Iohan. xvi. ubi dicit. Exiui a patre & ueni in mundum, iterum relinquo mundum & uado ad patrem. Christus igitur si mundū reliquit, ergo in mundo plus non est corporaliter. Ita ergo consequitur dominum non solum de suo mortali corpore loquutum.

Eckius. Hic iā adpropinquat Zwinglij quartū argumentum Iohan. xvi. ubi Christus dixit. Exiui a patre & c. Respondeo uerba Christi uera manere in æternum, sed Zwinglij & aliorū intellectus falsus est & erroneus, uerū est Christū mundum reliquisse humana & exteriori conuersatione, quod & apostolis indicauit post coenā, iam tempus adesse, quare nullis scripturis quisq; probare potest. Christū non esse in sacramento sacramentaliter. Nam sicut dixit reliquisse se mundū, sic etiam se reuersurū testatus est, apostolos ad se recepturū, Iohan. xiiij. Ideoq; hoc dictum non est contra sacramentum.

Meli. Quum dñs meus doctor hoc dictū, relinquo mundum, alio dicto precedenti ad discipulos, uado scilicet & reuertar ad uos, sic exponendū uelit, sicut eo in loco dñs dixit discipulis suis, de suo in mortē abitu, redituq; per gratiosam eius resurrectionē, ita etiā & hic dixisse fertur, mundū relinquere, intelligendo solū in mortali corpore. Dico uerba dñi hic ad discipulos fuisse dicta, ante eius ascensionem, quod in illa relicturus sit mundū, quibus sic concludo, quū dñs mundum reliquerit, & hoc post eius corporalē conuersationē, nō est amplius corpus suū essentialiter in mundo, ideo neq; in sacramento, sperās per huiusmodi sacrę scripturę dicta sufficientem (cū alijs prius per uenerabilē doctorē Oecolampadiū inductis) meæ doctrinæ rationē dedisse, subscribēs me his, quæ ante me doctor Oecolampadius plixiore sermone ostēdit.

Eckius. Breuiter de Christi reditu per resurrectionē, non dixi eius est cōmentū, quia tamē pertinax ait Christū mundū reliquisse

CONCLUSIO PRIMA. 63

reliquisse. Dico sicut prius, secundū humanā conuersationē, ibi namq; ostēdere uoluit mortē suā & ascensionē, quod oēs credimus. Si autē ipse, uel certe aliquis alter uelit Christū non esse inuisibiliter in sacramēto, illud oportet ut probetur literis sacris, quod nondū est factum, ideoq; & apud Christianā ecclesiā manebo, & apud uerbū Dei, Hoc est corpus meum.

Ipse uero quū se fundet ī argumētis doctoris Oecolampadij, ego apud meas sibi datas respōsiones sum mansurus similitē faciēs ad eū sicut ad Oecolampadiū mentionē, quū utiq; doleā me uidere quondā dilectū discipulū meū, per errorē deficere ab opinione catholicæ ecclesiæ. Deus oīm nostrū misereat.

HAEC SEQUENS ORDINATIO
dominorum confœderatorum publice in ecclesia
lecta est XXVIII. Maij.

Sicut hesternō die & hodie secundo declaratū est & ex clamatū, sic est & mens seria dñorū nostrorū gratiosorū Heluetiorū xij. cantonū laudādi fœderis nuntiorū consulū & sententia. Si quis hic præsens esset, præcipue ex missis, qui prædicasset, opinaret, uel teneret, Christianæ doctrinæ non consonam, neq; conformē, doctoris Iohannis Eckij primā conclusionem, nominatim uerū Christi corpus & eius sanguinē præsentia esse in sacramento altaris, huc accedat, & eandem conclusionē sacris & diuinis literis impugnet, ut suum fundamentū & eius opinio audiat ac intelligat, anteaq; aliæ conclusiones disputari ceperint. Ex missis uero si quis nihil ad hoc diceret, neq; impugnet, eius silentiū non aliter acceptabitur, quam ut cum prima conclusione consentiat, & eam ut Christianam doctrinam teneat, & ita pariformiter in sequētibus, cum alijs doctoris Eckij conclusionibus seruabitur. Qui uero aliquam conclusionum conabitur impugnare, illud faciat prætermisissis inutilibus sermonū circumitibus, & alijs sacris literis quam ab eo uel alijs prius inductis.

COLLATIO XXII.

TERTIUS ARGVENS

Ulrichus Studer.

1. Cor. II.

IN nomine sanctæ Trinitatis, Amen. Vt breuibus me explicem. Primo induco uerba Pauli ad Corinth. xi. Hoc est corpus meū quod pro uobis tradetur. Dilecti probiq; Christiani, horū uerboꝝ intellectū triplicem inuenio. Primus intellectus & expositio hæc est, quod altaris sacramentū uerū sit sanguis & caro Christi, sub utraq; specie panis & uini, nominatim quod substantia panis transmutetur in substantiam Christi, & post hac uini substantia transmutetur in substantiam sanguinis Christi. Hæc expositio primo manauit, & deriuata est a doctrina Thomæ, & ita acceptata est a Christo fidelibus. Secundus intellectus est, sacramentū altaris panem esse & uinum, & cum his nihilominus sanguis & caro Christi, sicut nunc istarū duarū opinionū origo omnibus nota est. Ideoq; tertiu intellectū in manus accipio, quem inuenio in sequentibus uerbis Pauli prioris allegati loci ita sonantis. Quotiescunq; manducabitis panem hunc & calicē bibetis, morem dñi nuntiabitis, donec ueniat, sub quo intellectu secure docere præsumpsi probos Christianos inspectis uerbis Pauli quæ ad Galathas scribit v. cap. Modicū fermentū totam massam corrumpit. Post hæc Prouerb. xxx. Verbu Dei ut aurū clarum est, quod septies purgat per ignem. Dilecti probiq; Christiani, ex his uerbis iam propositis singuli percipere possunt meliorem intellectū & expositionem præallegatoꝝ uerborum Pauli, Hoc est corpus meum, ita sonauit.

Galat. 5.
pub. 50.

D. ECKIVS.

IN nomine tuo dñe Ihesu Christe. Dñs Ulrichus (ut opinor) in uia triplicē opinionē collegit de uenerabili sacramento, quarū infortunatiorem acceptauit. Sua tamen excellens doctrina, facile in primo congressu notat, quum proponens ecclesiæ Christianæ opinionem de uenerabili sacramento, dicit illam ex sancto Thoma de Aquino originem sumpsisse. Potuisset

CONCLUSIO PRIMA.

69

Potuiſſet tamen bonus ille dñs ſi antiquos eccleſiæ doctores, Cyprianū &c. non legiſſet, percunctaſſe, quis tamen præceptor fuiſſet diui Thomæ. Albertus dico magnus, quomodo ergo tam audaculus corā hac præſenti congregatione temere non uereſ, huius opinionis originem diuo Thomæ adſcribere. **D**ilecte dñe Vlriche, in quē cōmentarios edidit libros S. Thomas, credo uos non ignorare, in Petrū Longobardū magiſtrū ſententiārū, qui & ipſe ante Thomā Aquinatē hāc opinionē tenuit. Si ueſtris ſubditis ita predicatiſtis ſicut iam dicitiſtis, maniſeſtū eſt/quod præter ueritatē eos ſeducere uoluistiſtis, q̄a illis præfigurare uolebatiſtis opinionē uenerabilis ſacramenti recentē eſſe, & iā primū in tricētis annis eripuiſſe, quū tñ hoc non ſit uerū. **N**ā a tempib⁹ apoſtolorū elapſi dies in teſtimoniū p̄ducti ſunt doctores, q̄ uerbū dei eo modo intellexerunt, & quatuor antiqua concilia ante Thomā ueſtrū errorē damnauerūt. Ideoq̄ & recte quidē de fermēto in harenā deduxiſtiſtis, quo catholicā corrūpitiſtis eccleſiā, etiāq̄ bene dicitiſtis qd̄ præſumpſeritiſtis, ſed memorate præſumptionē nunq̄ bene feciſſe. **V**eſtrā opinionē expiſcare tentatiſtis ex uerbis Pauli/qd̄ facere nō poteſtiſtis, quemadmodū ſæpius probatū eſt. Paulus em̄ uero panē non nominat piſtorū, ſed ſicut dñs Iheſus dixerat. Hoc eſt corpus meum. Aſtimatiſtis fortaſſe Chriſtianos nuntiare nō poſſe mortē dñi noſtro ſacramēto donec ueniat in extremo iudicio. **V**ltima ſella ſupra hūc equulū nō p̄tinet.

CVLRICHVS STVDER.

D'Om̄ine doctor, multa adportatiſtis non neceſſaria uerba, & ad meū propoſitū non pertinentia, irrideorq̄ & contemnor a uobis, quaſi meorū uerborū neq̄ exordia nec fundamentū neq̄ finem. Primo didici a doctore Wimpina ante annos xx. in uniuerſitate Liptzenſi, q̄ nobis propoſuit Thomā in libro/quē de ſacramēto altariſtis nomināt, in x. prædicamēta Ariſt. diuiſo, ſic incipiēs. **M**emoriā fecit dñs mirabiliū ſuorū &c. In q̄ pulchre maniſeſtat opinionē intellectus & uerborū Pauli

ps. 110.

COLLATIO XXIII.

Pauli ad Corinthios præallegato loco, sed quia hæc res meo proposito non deseruiunt, breuitatis causa demitto. Nominatim mihi dñe doctor scripturis propono exponere præallegata uerba, semota omni expositione doctorum, & affectu omnium hominum, nihil aliud quam unum uolens articulū per alterū ad intelligendū præbere. Ideoque præallegata uerba a singulis tam obnubilata sunt credita, & in tali diuersa expositione possibile non est ueritatē cognoscere. Breuiter igitur hoc uerbum, Hoc est corpus meū, necesse est intelligi claro & intelligibili dicto ex Dei uerbo. Quare Paulus ex inspiratione omnipotentis Dei nobis exponit, quomodo præposita uerba capere & intelligere debeamus, in qua forma uerbum Dei interpretari & exponere securior est forma & species. Iuxta hoc petens ut se dñs doctor moderetur ab inductione omnium doctorum & intellectuū humanorum & expositionū, propter quod mihi propono hæc uerba hoc & alijs dictis exponere.

¶ D. ECKIVS.

¶ Probe noui diuum Thomam sicut & cæteros Christianos eius opinionis fuisse, quod autem dñs Ulrichus falso ad seducendos simplices, huius opinionis originē adscribere tentauit diuo Thomæ, hoc me oportuit enumerare non ita esse, induxitque doctores non ad meam conclusionē firmandā, sed ut omnes Christiani scirent, hanc de sacramēto opinionē esse plus mille annis uetustiore, quam probus hic dñs proposuerat. Id quod refert unum locū per alium exponendū dico uerū esse. Bonus tamen dñs ille non nouit, quo nam modo equum curru inaptare debeat, locus unus scripturæ obnubilatus per alium locum clarum exponere decet, cuius ipse hic oppositū facit, uolens hæc clara uerba, Hoc est corpus meum, obcæcare obnubilatis uerbis, in quibus neque adhuc ostēdit, quomodo suam opinionē firmet. Clarū dedit horum uerborum intellectū, si contra hoc scripturas habeat, adportet ergo. Monitionis suæ opus non erat, quod nullos doctores uel scribentes inducere debeam

CONCLUSIO PRIMA.

debeã plane credo, si libellos fratris sui in Christo Zwinglij non legisset, non tam profunde euangelio implicaret, ut hãc nouam doctrinã in harenã deduceret. Nunc uero scripturas huc adferre, alioqui omnia alia sciat nihil ualitura.

VLRICHVS STVDER.

Christiani probi, spiritus uester bene intelligere potest, quam clara hec sint uerba, Hoc est corpus meũ &c. quũ seriosissime Christianã fidem contingãt. Paulus em̃ ad Iudæos ita explanat xi. capitulo dicens. Fides est substantia rerum sperandarũ argumentũ non apparentiũ. Quare predicta uerba non sufficienter clara sunt atq; dilucida, sed magis exposcunt declarationem lucidiorũ uerborũ. Sequenter quia pro uerbo Dei habent, ideo nõ est noua doctrina, sed instructio ab æterno deitatis usq; præsens, sicut Iohan. xv. scribit. Quicquid a patre audiui, uobis manifestauĩ. Tandẽ ultimo dñe doctor a uobis cuperẽ ex uerbo dei intellectũ audire, si male dicerem uerba prius allegata ita sonãtia. Quotiescunq; manducabimus panem hũc &c. non possint declarare superiora uerba ita sonantia, Hoc est corpus meum. Quotiescunq; manducabitis hunc panem &c.

Fides.
Heb. 11.

Iohan. 15.

D. ECKIUS.

Dñs Vlrichus ut sermonem abbreviẽm, tale uult facere argumentũ. Fides (ut Paulus inquit) est argumentũ rerũ non apparentiũ, nũc quum hãc uerba, Hoc est corpus meũ, fidẽ attingãt, necessaria est illorũ declaratio alio claro & dilucido dicto. Respondeo, uerũ est, fidem esse de rebus absconditis, & nobis non apparẽtibus, nẽpe quod uidemus scimus, neq; necesse est iam primũ credi, iuxta tamen hãc uerba fidei clara esse possunt. Quid inq; magis est absconditũ, quam unum esse Deum in essentia, & tamen trinũ in personis, uerba quidem clara sunt atq; dilucida, sed quod per illa significatur,

R

De Eucharistia. COLLATIO XXV.

difficile nobis est ad intelligendum, dicit se aliter nescire quā ut sequentia Pauli uerba, ista uerba exponant, Hoc est corpus meum. Dico non, & dominus Vlrichus si his diebus præsens fuisset, a suo in Christo fratre doctore Oecolampadio, didicisset hæc Christi uerba, hoc facite in meam commemorationem, hic per sanctum Paulum exponi, quomodo memorari debeat, & nuntiari mors domini, breuitatis tamen causa me remitto ad uerba notariorum.

VLRICHVS STVDER.

Ratioli & dilecti domini, ad hæc dicta me resoluo responsionis datæ, me accepturum de hoc uenerabili sacramento, quicquid decerneretur, & per uerbum Dei declarabitur, cum illo permanens, iuxta tenorem mandati meorum subditorū, quod est nihil aliud docere & proponere, quam clarum Dei uerbum, per amissionem præbendæ meæ.

D. ECKIUS.

Verbum Dei nemo est qui illud domino Vlricho interdicit, illud autem si male peruerteret, & in peruerso intellectu subditis suis prædicaret, non solum amitteret præbendam, sed & animam suam, perditurus quoque secum & cæteros. Ideoque & eum rogo propter Deum, quum non sit sublimioris intellectus, ne se a catholica & Christiana fidei unione segreget, credatque id quod credidere priores sui probi & honesti homines, terræ & cantonis Glarijs, quo una cum suis subditis uitam æternam promerebitur.

Conclusio

P **C** CONCLUSIO SECUNDA. 66.

C CONCLUSIO II. **An missa sit sacrificiū.**

Quæ & uere offeruntur in officio missæ,
pro uiuis & defunctis.

TRICESIMA DIE MAII BERCHTOLDUS
Haller prædicans in Berna, quartus arguens.

GRATIA & pax a deo nostro cœlesti patre, obueniât nobis
oïbus, Amen. Quū attrahar nominatim a D. Tregario
puintiali, doctrinæ meæ causa, quā disseminarim in missæ sa-
crificiū, breuiter eius fundamentū ostēdā ex scripturis, post pte-
staturus illis diuinis literis me submissurū, notant in epist. ad
Heb. ix. cap. ubi habet/ quō Christus introierit in sancta san- **Heb. 9.**
ctoꝝ non manu factū imaginibus tabernaculū, sed in ipsum
cœlū, ut appareat nūc uultū Dei pro nobis, non ut sæpe offe-
rat semetipsum, quēadmodū Pōtifex intrat in sancta p singu-
los annos in sanguine alieno, aliqñ oportebat eum frequen-
ter pati ab origine mundi. Nunc autē semel in cōsumatione se-
culoz ad destitutionē peccati, p hostiā suā apparuit. Et quē-
admodū statutū est hoīb⁹ semel mori, post hoc autē iuditiū, sic
& Christus semel oblat⁹ est, ad multoz exhauriēda peccata,
secundo sine peccato apparebit omnibus expectantibus se in
salutem. **P**ost hæc decimo capite etiā in hanc mentem, quod **Heb. 10.**
sanctificati simus per oblationē corporis Christi Ihesu semel.
Et omīs quidem sacerdos præsto est, quotidie ministrans &
easde sæpe offerēs hostias, quæ nō possunt auferre peccata.
Hic autē unā pro peccatis offerēs hostiā in sempiternū sedet in
dextera dei, de cætero expectās/ donec ponant inimici ei⁹ sca-
bellū pedū eius. Vna em oblatione cōsumauit, in sempiternū
sanctificatos. **E**x quo scripturaz testimonio clare & dilucide
ostendit Christū Ihesum semel passum, mortuū, & ita oblatū,
quo unico sacrificio omnes consumauit electos. Quumq; fi-
lius Dei perfecte semel consumauit & perfecit, non potest
hoc per nos meliorari, sed dūtaxat denuo reiterari per diuinitē

COLLATIO XXVI.

gratiarum actionis memoriam, sicuti fieri iussit dominus in
sua coena, Hoc facite in meam commemorationem.

¶ D. ECKIVS.

¶ In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Ad inductionē
duorū dictorū ex epistola Pauli ad Heb. contra missam breui-
ter respondeo. Scripturas scire, non est scire literas, sed rectū
& uerū intellectū, quē ut plane accipiamus, sciendū duplex
esse Christi sacrificiū. Vnum per mortē eius super altare san-
ctæ crucis, & hoc non est sacramentū, sed per hoc omnia sa-
cramenta, sed & ipsa missa efficaciam habent & uirtutē redem-
ptionem mundi, & cœlorū apertionē, sicq; uerū est, non nisi
semel oblatū Christū, sic & Paulus loquit̃. Secunda oblatio
spiritualis est, in qua Deo patri prima oblatio seu sacrificium
primū denuo representat cum uenerabili sacramento in offi-
cio missæ. Quum aut̃ pars aduersa maiore partem fundamen-
ti in hanc epistolā locet, in qua adhuc plura dicta consimilis
tenoris reperiunt̃, scripturis probabo datā responsionē esse
ueram. Antiqua est regula tractandi scripturas, uerborū in-
tellectū acceptandū ex causa dictorū. Lectores igit̃ huius epi-
stolæ, si hoc fecissent, hic contra missam error non exsurrexisset.
Paulus inq; hanc epistolam contra Iudæos scripsit ex hac
caussa, quod eos in uera fide instrueret, ideoq; & ab initio p-
ponit Ihesum uerū esse Messiam, filiū dei in lege promissum,
omnes creaturas excellentem. Sequenter in vij. cap. & alijs
sequentibus declarat Paulus nouū testamētū, legem, sacer-
dotium, & sacrificiū in Christo Ihesu esse finita, quare ex toto
mens non fuit, quemadmodū prædicans Bernensis intellexit
Paulū ibi loqui de sacramentis & ceremonijs Christianæ ec-
clesiæ, loquutus enim est dumtaxat de triplici eiusdem eccle-
siæ renouatione, & uero fundamēto, in quo fides nostra sta-
bilit̃. Hæc aut̃ Christus sunt & eius officiū sacerdotale in cru-
ce, a quo sacramenta suā accipiunt efficaciam & uirtutem. Et si
igit̃ diuus Augustinus etiā & hanc responsionē expresse de-
derit,

CONCLUSIO SECUNDA. 61

derit, & fortasse pars aduersa eum non acceptet, eam respon-
sionē adhuc firmiter scripturis probabo. In scripturis namq;
differēter & cum discretione nominat oblatio siue sacrificiū
morte factū, hebraice zebah, quod interpretari posset sacri-
ficiū occisum seu uictima, oblatio uero sine morte facta in
scripturis muncha appellat hebraice, & quod huiusmodi ob-
latio sine morte iugit in ecclesia futura sit & esse debeat, usq;
ad antichristi tempora, spiritus sanctus ecclesie sancte Dei
manifestauit per Danielem xij. capite, ubi sic dicit. Et impij
agent impie, neq; intelligent omnes impij. Porro docti intel-
ligent, & a tempore cum ablatū fuerit iuge sacrificiū, & depo-
sita fuerit desolatio, in abominationē dies mille ducenti no-
naginta. Ex his uerbis clarū est, iuge (quod hebraice tamid
interpretat) sacrificiū in ecclesia esse, quod totidē diebus in
temporibus antichristi cessabit, quare ex hoc notū est, omnes
missam abrogare uolētes, sed & sacrificiū esse negantes scdm
Danielis uerba, præcursores sunt, parantes uia antichristo,
sicut & imaginū expugnatores ex his uerbis. Nam ecclesie in
quibus residebit abominatio antichristi desolabuntur, quod
fit per imaginū ablationes, diuinorū officiorū, & aliorū quæ
ad decorem sunt in ecclesia. Quumq; Pauli spiritus Danielis
spiritui non aduersetur, unicus est enim spiritus sanctus, nec
cessario Pauli uerba sic erunt (ut dixi) intelligenda.

Zebah.

Muncha.

Daniel. 12.

*Iuge
sacrificiū.*

PRAEDICANS BERNEN.

Quia principio D. Eckius suum sermonē inducit non suf-
ficere literas scripturarū scire, sed rectū intellectū & ue-
rum earundē unā adportans distinctionē de duplici
sacrificio Christi, unā quæ in cruce per mortem cōpleta est,
altera spiritalis est, quum Deo patri primū sacrificiū denuo
reiterat & representat, atq; sacramento significat. Hunc sa-
crificandi modū (sicut sacrificio utit scriptura) quum Christi
sacrificiū inducit, adhuc probatū non intellexi. **U**bi enim de
sacrificio corporis Christi in epistola ad Hebr. mentio fit, est

R. iij.

COLLATIO XXVII.

sacrificiū pati, mori. Ex quo unum consequit̄, si Christus de-
nuo ueniret sacrificandus (sicut hoc uerbo sacrificiū utimur,
in Christi sacrificio) necessario eum toties mori oporteret,
quoties missæ officiū frequentat̄ uel celebrat̄, quod ueritati
aduersat̄. At memoriā unicū iam cōpleti sacrificij & passionis
& mortis Christus instituit in usu sacramēti & non denuo sa-
crificare. Post hæc D. Eckius inducit summarium epistolæ ad
Hebræos, quomodo principio in illa ostendatur Christū ue-
rum esse Messiam in lege promissum, & sequenter in viij. ca-
pite & sequentibus doceatur antiquū testamētū, lex, sacer-
dotiū, & sacrificiū in Christo Ihesu cōpleta esse, & ibi nihil lo-
quatur Paulus de sacramento & ceremonijs, hoc pro me est,
quum in Christi corpore nullū sacrificiū teneamus, sed sacra-
mentū dūtaxat sumimus in sacrificij prioris memoriā. Ultra
quum inducit sacrificiū discretione & differenter semel cum
morte accipi, alio modo sine morte hebraica uerba inducens,
ad hæc responderi uolo ab huius linguæ peritis. Hic uero scri-
pturis nondū probatū est Christū offerri seu sacrificari nisi p̄
passionē & mortē, cuius memoria & nuntiatio & non sacrifi-
cium in comunitate Dei in ecclesia manere debet, donec ad iu-
dicandū dñs uenerit. Sic nāq; ad Cor. docet huius sacramēti
usum esse debere in mādicatione eiusdē, in memoria & nun-
tiatione mortis Christi, teneri & consistere, usq; ad scdm dñi
aduentū. Ultra qđ dñs meus doctor dictū inducit ex prophe-
ta Daniele de iuge sacrificio, adhuc nō est ostēsum illud oport-
tere intelligi de sacrificio corporis Christi in missa, sed diuus
Paulus ostēdit ad Ro. xij. qđ iuge sacrificiū sit Christianorū,
nēpe quod corpora nostra exhibeamus hostiā uiuā, sanctā,
Deo acceptabilē, & rationabile obsequiū Dei. Sic etiā sacrifi-
cium laudis omnibus Christianis cōmissum est. Quia aut̄ ul-
tra inducit oēs missam abrogare uolentes, uel eam sacrificiū
esse negantes, præcursores esse nuntios antichristi, mitto su-
um esse sermonē, mihi & cuiq; Christiano incumbit uti sacra-
mento

CONCLUSIO SECVNDA. 68

mento scđm lucidū & clarū Dei mandatū, nominatim ad memoriā perfecti consumatiq; semel facti & exhibiti sacrificij.

D. ECKIVS.

Missos facio eius proloquios sermones. Ego uero quum dixi diuū Paulū in epistola ad Hebr. non loqui de sacramento, hoc pro se esse dicit, mirabile auditu. Paulus equidē si nihil ibidē de sacramētis loquat, quomodo ergo prædicās Bernensis cū tota sua parte possunt cū illa epistola sacramēti sacrificiū delere, quod cuiq; prudēti ad iudicandū præbeo. Simile etiam facit fundamentū tale, Missa rememoratio est sacrificij Christi in cruce, ideoq; & non est sacrificiū. Libenter eum in terrogarē in qua nam scola sic argumentari didicisset, in scola namq; Christi & scripturarū non inueniet. Oblationes incensæ & agnus pascalis, figura erant futuri sacrificij Christi, erant tamen nihilominus sacrificia seu oblationes, sic etiā hic, quāq; in missa sit memoria prioris sacrificij Christi, est tamen nihilominus met sacrificiū sicut incēsum, neq; mens est in uerbis Christi, Hoc facite in meā cōmemorationē, quod solā memoriā mandarit, sed ibi mandauit apostolis & eorū successoribus, ut id facerent quod & ipse fecit, in finem tamen & mentem suæ memoriæ. Nūc autē Christiana uult ecclesia hoc dñm Ihesum fecisse, sacramentū consecrassē, sacrificassē, apostolis diuissē ad manducandū, hoc idem apostoli & sacerdotes facere deberent. Ultimo impugnat Danielis prophetiā, quasi missæ sacrificiū non cōfirmet, & ex ea non sequat missarū impugnatōres, præcursores esse antichristi. Dico Danielis prophetiā esse certam, & ore Dei confirmatam, Matth. xxiiij. ubi ex nomine Danielis prophetiæ mentionē facit, monetq; Christus, ut omnes eam audientes, intelligant. Quumq; antichristi tempore, iuge sacrificium cessabit in ecclesia, possibile non est, aliud ibi sacrificiū indicari seu significari, quam quotidianū missæ sacrificium. Quod enim dominus meus prædicans hæc uerba iuge sacrificij inflectere & circūtrahere
ad inter

Daniel. ii.
Matth. 28.

COLLATIO XXVIII.

Rom. 12. ad internū sacrificiū, de quo Paulus ad Ro. xij. scribit, quō modo Christiani exhibere debent corpora sua hostiā uiuam, sanctā, Deo placentē, hoc nō patiunt & litera & uerba Christi ulla uia. Nam eiusmodi spirituales oblationes nunq̄ cessabunt usq̄ ad extremū diem, & tanta tunc erit tribulatio tempore antichristi, quod probi fugient in deserta, & quāto maior erit tunc tribulatio, tanto deuotiores in oratione, & feruentiores erunt in charitate, tunc probi dicēt, sicut in psalmo Dauid dixerat. Ad dñm cum tribularer clamaui & exaudiuit me. Psal. cxviij. Sic & met Christus dixerat, quod ppter electos abbreviabunt dies illi, quū dixit. Et nisi abbreviati fuerint dies illi, non fieret salua omnis caro. Ideo quia spirituale sacrificiū proborū Christianorū, non cessabit in temporibus antichristi, oportet ut det aliud externū sacrificiū, quod destruet antichristus ex ecclesia in praefato tempore, quum templa missis imaginib⁹ & diuinis ornatibus euacuabunt. Sicut & S. Iohānes in spiritu uidit Apoc. xij. ubi de ecclesia loquēs sub parabola mulieris, dicens. Et datae sunt mulieri alae duae aquilae magnae, ut uolaret in desertū in locū suū, ubi alitur per tempus intellige annū unū, & tempora intellige duos annos, & dimidiū temporis, hoc est/medius annus. Quare notū est qd' ablatio iugis sacrificij tempibus antichristi per uniuersum orbē erit, & durabit trib⁹ annis cū medio, sicut & nūc in priuatis ciuitatib⁹ incipit. Quāobrē ex pphetia Danielis p Christū euāgelisata, clare et dilucide notat missam esse iuge sacrificiū.

PRAEDICANS BERNEN.

Primo dñs meus doctor Eckius exportat Paulū in epistola ad Hebr. non loqui de sacramento, sicut ego cum alijs intelligimus ad impugnandū per eandem epistolā sacrificiū corporis Christi. Respondeo quod ex claris huius epistolae uerbis prius ostensis, deduco nullū aliud corporis Christi sacrificiū esse, quam id quod per suā passionē & mortem semel perfecit, & eo consumauit in perpetuū sanctificatos. **S**ecundo miratur

An missa sit
sacrificiū.

CONCLUSIO SECVNDA. 69

miratur de me dñs meus doctor, in qua nam scola hoc argu-
mentū didicerim. Missa memoria est semel exhibiti sacrificij,
ideoq; & sacrificiū esse non potest. Inducēs similitudinem ex
ueteri testamēto, de incenso & agno pascali, quæ figuræ sunt
& significarint futurū Christi sacrificiū, & tamen nihilomi-
nus sint & ipsa sacrificia, sic & cum missa sit, quæ memoria est
sacrificij præcedentis, & cum hoc sacrificiū, dicto Christi hoc
probans, Hoc facite in meā cōmemorationē, quod non solū
memoriā, sed & apostolis & eorū successoribus hoc faciendū
mandarit, quod fecerit ipse. Breuiter dico uerba Christi hoc
facite, se ipsa lucide declarant ex uerbis præcedētibus, his scilicet.
Accipite & manducate, Hoc est corpus meū quod pro
uobis frangit, hoc facite in meā cōmemorationē, & hic nul-
la de sacrificio fit mentio ipsis demandato. Similiter & ultra
dicit, Hoc poculū est nouū testamētū in meo sanguine, hoc
facite quotienscunq; bibetis in meā cōmemorationē. Ex quo
quilibet Christianus capere potest clare & dilucide, Christū
suis apostolis duo demandare, sumere scilicet sacramētū, &
hoc in sui memoriā. Ideoq; me inducta ueteris testamenti fi-
gura non ligabit, nisi dñs meus doctor alterā partem scilicet
missam esse quotidianū sacrificiū noui testamenti, cum claris
scripturis probet. Tandem iterū inducit prophetiā Danielis,
quod sit certa, quod neq; ego nego, sed eius intellectus de iu-
ge sacrificio, de quo Daniel loquit, quod missæ sit sacrificiū,
peto illius intellectus eius claras scripturas noui testamenti,
quæ ostēdant iuge sacrificiū corporis Christi. Etiam ex Pau-
lo declaro, & ex Psalmo, quale sit Christianū & quotidianū
sacrificiū, Deo placēs, & a nobis omnibus expostulatū. Illud
aūt quod prolixo sermone de temporibus antichristi inducit
& euangelio confirmat, dimitto, ad nostrū namq; propositū
non deseruit. Quantū uero inculpat omnes missam sacrificij
um esse negātes nuntios esse præcursorios antichristi. Iohan-
nes in sua epistola prima iij. capite dicit, Et omnis spiritus qui

Daniel. 12.

I. Ioan. 2.

COLLATIO XXIX.

Soluit Ihesum ex Deo non est, & hic est antichristus/de quo audistis, quonia uenit, & nunc iam in mundo est. Ex quo manifestum est, quum missa cum omnibus suis ceremonijs, prout iam est in usu, eo tempore non sic inuenit instituta, ideo Danielis dictum dimitto in suo ualore, & in sua relinquo ueritate manere. At intellectum iugis sacrificij, quod illud nihil aliud sit quam missa, quum dictum sit ueteris testamenti, requirit clarior & lucidius dictum noui testamenti ad hoc clare firmadum.

D. ECKIUS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe Amen. Quia prædicans Bernensis ultimo contemptibiliter dixit me non esse uirum talem amice demitto/ut uerba sint, nossem enim & ego eiusmodi seruo & sibi competentem uestem adaptare. Ad rem autem. Hodie auditus est uerus Pauli intellectus in epistola ad Hebr. quumque dñs Berchtoldus unicum dumtaxat modum nouit sacrificandi cum morte uidelicet eum informauit, & adhuc aliam esse offerendi formam absque sanguinis effusione. Nullam aliam dicit Christi oblationem esse quam cum morte, secundum Pauli doctrinam, quod in Paulo nunquam reperiet. Dicit me opinionem meam probasse uerbo Christi, Hoc facite in mea commemorationem, quod non sic est factum. Ideoque non recte concepit, quod ea uerba ad illud ponderandum adsumpserim. Quum autem aduersus spiritum sanctum illud uerbum hoc &c. ita uult cogere, ut facite dumtaxat tendat ad manducare, quod claro textui contrariatur, peto ab eo scire, quia ab apostolorum temporibus in catholica Christiana ecclesia in usu fuit consecratio uenerabilis sacramenti. Ipseque nolit dilectum dominum nostrum Ihesum, tale quid mandasse in his uerbis, Hoc facite &c. quod illam mihi in scripturis ostendat, uel certe secundum suam opinionem, quum in scripturis non sit, necessario sequitur fictum & excogitatum fuisse.

PRÆDICANS BERNEN.

In nomine Ihesu Christi, Amen. Sicut principio dñs meus D. Eckius meos temerarios sermones deducit, dimitto/ut tantum

tantum sua ualeat deductio, quantū ipse meū sermonem ualere patitur. Consequenter inducit, quomodo breuibus uerbis auditus sit uerus intellectus diui Pauli in epistola ad Heb. & quum ipse nisi unicā sciam offerendi formā, cum passione scilicet & morte me informarit, adhuc alterā esse formā sine sanguine offerendi. Respondeo/concedens & affirmans sacrificiū laudis & crucis sufficiens fundamentū ex scripturis habere. At uero Christi corpus in alia forma & specie offerri, quam cum passione & morte in epistola ad Hebr. nondū est ostensum, potest fortasse bene intelligi spirituale sacrificiū ostendi, & in sacramēto representari, sed nondū clare ostensum est. Nam utiq; textus euangelistæ, Lucæ & Pauli ostendunt usum sacramēti consistere in manducatione, memoria, & nuntiatione acceptorū beneficiorū, & de sacrificiō nihil. Hæc uerba tam sunt clara ut nullis ualeant literis annullari. **VI**tra dñs meus doctor presumpsit in hoc uerbo, Hoc facite &c. se ostensurū Christum apostolis non solum memoriā habendam demandasse, sed ut facerent quod ipse fecisset. Respondeo his uerbis, Hoc facite &c. Christū mandasse suum sequi præceptū in usu sacramenti. Nam si cuiq; sacerdoti hoc faciendum esset, quod Christus fecisset, necessario consequeretur nullū sacerdotem solum hoc sacramentū sumere in missa, sed & alijs diuidendo porrigere deberet, nam Christus hoc fecit. Secundo oporteret ut sacerdos ipse post diuisionem sacramēti singulis factam, etiā in mortem crucis ire deberet, quum Christus illud fecerit. Ex quibus omnib; adparet uerba Christi, Hoc facite &c. uelle ut præceptum & mandatum usus huius sacramenti exequamur. **N**unc quia dñs meus doctor ultra me cogit quærendo, quum ab apostolorū temporibus sacramenti consecratio in ecclesia durarit, ubi illa ostendatur, ipse ad hoc respondeat, quia primum eius articulum tangit, de quo me non intromissurum hodie protestatus sum, & adhuc in illo conijcio, quod contra gratiosorum

dñorū nostrorū nuntiorū consulū xij. cantonū, respōsionem me peruestigare tentat, & quærendo sciscitari, super quo illi non assentiar, ea potissimū causa, quod dicta doctrinā meā firmantia, adhuc erecta stare conspiciā, sperans meorū gratiosorū dñorū Bernensium mandato me satisfacisse, illo me scripturis cōmendans iam inductis, & adhuc inducendis, subscribens me illis, qui aduersus doctorem Eckium in hoc articulo se subscriperunt. Ad hoc me cogit doctoris Eckij irritatio: quam supra & contra meorū gratiosorū dominorū mandatū non sum expectaturus, sed hoc uolo modo conclusisse.

¶ D. ECKIVS.

In quo Christus mandarit discipulis faciendū, quod ipse fecit, hodie est enumeratū, bene inq̄ sciī illis non mandasse sic cis pedib⁹ ambulare supra mare. Quod aut̄ bonus ille dñs respōsionis suæ causam in meā rejicit irritationē, sciunt omēs qui hodie interfuerūt non ita esse, sed cum missæ articulus ei fuerat ppositus, fugere tentauit, quod de hoc articulo in specie nihil prædicasset, quoad uenerabilis dñs doctor Conradus prouincialis exurgeret sibi cōtradicens, quippe quod ab eo met audiuerit contra missam eum prædicasse, & quū dñs prædicās dñi doctoris propositū sermonē sustinere noluerit, obtulit se dñs meus doctor prouincialis multis hominibus testib⁹ se probaturū, tunc primū prædicās ad disputandū ascendit, quare meæ irritationi nullam potest culpam impingere. Et dñs meus prædicās quum procul dubio extra mandatū meorū gratiosorū dñorū xij. cantonū dixerit mandatū Christi Hoc facite dumtaxat extēdi ad sumptionē facit disputationis conditio & natura, ut scisciter ab eo, quum manere recuset apud intellectū catholicæ ecclesiæ, ut ostendat ubi consecratio huius uenerabilis sacramētī a Christo demādata sit. Illud namq; si ostendere nequeat in scripturis alicubi, stabitur intellectui ecclesiæ, & decidet uiolentatio huius uerbi, hoc facite. Quare adhuc respōsionem ab eo peto, si in hoc uerbo consecra

CONCLUSIO SECVNDA. Li

consecrationem uult intellectam haberi, aut certe ubi consecrationis mandatum sit datum. Rationem inquam reddere cuiuslibet petenti Petrus nobis mandat.

¶ PRAEDICANS BERNEN.

Quod ad priuata negotia attinet personæ meæ caussa, nihil ad doctorem Eckiū, sicut nec ad me pertinent sua negotia. Quod aut uerbū Christi concernit, Hoc facite &c. Hodie ostendi ex Paulo claris suis uerbis, quæ adhuc manēt immota. Quum aut hoc disputationis naturæ doctor Eckius tribuit ad scrutandū, in quibus uerbis cōsecratio fundata est, quæ præcipue suum primum articulum tangit, nihil illa me grauabo iuxta tenorem, dictū & responsionem communium confœderatorū mihi datam. Quod aut Christus in sacramēto altaris offeratur, adhuc ex claris scripturis non intellexi, maneo apud prius datam responsionem.

¶ D. ECKIUS.

In Paulo prædicans non reperiet suam nouā glossam, hæc scilicet uerba, Hoc facite &c. ad summptionē solū indicare, illud uerbulū solū non ibi stat. **I**deoq; nō recte loquitur quod nudus sit Pauli textus, in quo casu me subijcio uobis gratiosis dñis meis nuntijs consulū xij. cantonū, & quatuor præsidētibus. Et quū sic ad intelligendū præbet, quasi sciscitatio mea non esset scdm naturā disputationis, quare ergo fratres sui in Christo doctor Oecolampadius & Imeli ea lege & conditione contra me sunt usi, & ego illis respondi. Questio mea non est contra mandatū dñorū meorū nuntiorū consulū, neq; primum articulū præ manibus habeo. Sed quia ipse uerba Christi, Hoc facite, declinare uoluit & uiolētare, quod ad missam non indicent, ex eo nunc scire uellem, si ad consecrationē indicarent. Neq; credo dños meos Bernenses, qui per dei gratiam in unionem uere & recte fidei peruenerunt, sibi hoc in mandatis dedisse contra diui Petri mandatū. Quare dñe prædicans rationē uestræ spei & fidei reddite, is em̄ optet debilē

COLLATIO XXXI.

fidem habeat, qui corā hac tam Christiana & excellenti congregatione fidem suam profiteri nō audet, si autem hoc non feceritis, decedet super uos prædicans iudicium Dei. Qui male agit, odit lucem, & ad lucem non peruenit, ne arguantur opera eius, Iohan ij.

PRAEDICANS BERNEN.

Sicut me D. Eckius inducit horum uerborū ratione, Hoc facite &c. quod illa solū ad sumptionē seu manducationē extenderim, aliter apud notarios reperiet. **U**ltra uero ga inducit de D. Oecolampadio & Imeli, sino ut ipsi ad hæc respondeant, quū ambo hic sint præsentēs. **T**ertio inducit me uerba Christi in flectere & uiolentare uoluisse, ne supra missam indicerent, id de me adhuc non audiuit. Et quū me uerbis multis præmat interrogādo, quo me a scd'o articulo in primū abducat, satis prius dixi, ipse em̄ respondens est. **Q**uūq; super me iudiciū dei inducit, q̄ male agit/ambulat ī tenebris, adhuc ipse nō ostēdit me in tenebris ambulare, doctrinæ namq; meæ ad deum spero, & ad suū uerbū sufficientem dedi rationem.

D. ECKIUS.

Domini præceptores præsidētes, quia se prædicans remittit ad notarios, quod hæc uerba, Hoc facite &c. non solū indicarit ad manducationē, rogo uerba notariorū uideri, & iterum Christianæ congregationi manifestari. Et qm̄ dñs meus prædicans mihi respondere nō uult. **R**ogo uos nobilis fauorabilis & strenue dñe Caspar de Mülinen, uelit uestra strenuitas dñis uestris & superioribus hoc intimare, ut illo confiderēt se a diuisione nouorū prædicantiū præcauere. In nomine dñi, quia ad meā quæstionē respondere non uult, rogo eū saltē respōdeat/quale sacrificiū in antichristi temporibus tribus annis cū medio cessabit/extra missam, qm̄ de interiori sacrificio & oblatione laudis hodie ostēssum est, quod ipsum nō cessabit. Et q̄ hoc Daniel lucide & clare ostēdit, non sunt necessaria alia literæ noui testamenti, etiam fratre suo in Christo
Zwinglio

Zwinglio regulam præscribente, quod in nouo testamento clarum non est, eatur in uetus. Nunc quia hæc prophetia sufficienter iam audita in Euangelio & nouo testamento, a Christo confirmata sit. Neque illi prodest, quod ex Iohanne prædicans adportauit de antichristo, nam quod ibi uenisse scribit, non de eius persona est dictum, sed illius membrum omnibus hæreticis & contrariis nobis Christianis, quorum caput est antichristus. Dicatis domine prædicans breuiter quale sacrificium cessabit medio quarto anno in uniuerso orbe.

¶ PRAEDICANS BERNEN.

Quia iterum D. Eckius inducit Danielis prophetiam de iuge sacrificio, illud declarans nullum aliud esse quam missam.

Hodie pro hoc eius intellectu scripturas & declarationem ex nouo testamento postulauit, quam iuxta eius proposita missa sacrificium esse debeat noui testamenti, eiusmodi scripturas nondum audiui, sed ostendi iuge sacrificium crucis & laudis ab omnibus Christianis exposci. Nunc autem maior laus dei non est quam credere & amare, quam ex corde diligere prosequatur, timeat, & in eum fideat, futurum ut huic sacrificio multa deerunt, sicut Christus docet Luc. xvij. Quum uenerit filius hominis, etiam ne fide in terra inueniet. Post hoc Matth. xxij. Christo de ultimis temporibus loquente, dicit superabundantiam iniquitatem multorum cum refrigescente charitate. Circa hæc ostendit cessationem diuini cultus, & sacrificij laudis, quæ lex & prophetæ precipiunt. His ostendi primo mihi carere claras scripturas doctoris Eckij. Secundo cessationem recti & ueri cultus diuini, recti & ueri honoris Dei & laudis in ultimis temporibus.

Luc. 18.

Matth. 22.

¶ D. ECKIUS.

Breuiter bene scit ex Christo antichristi temporibus paucos probos futuros, erit & cessatio fidei & charitatis plus medio & tribus annis. Daniel clare & dilucide loquitur iuge sacrificium cessare per annos tres cum medio, quod etiam tempus Iohannes meminit in nouo testamento. Ideoque oportet dominum

COLLATIO XXXIII.

dñm prædicantem ostendere, quale sacrificiũ cessabit annis
tribus cum medio, aut missam sacrificium esse sinet.

¶ QVINTVS ARGVENS OECOLAMPADIVS.

Pater omnis misericordiæ gratiosæ nos inducat, per spiri-
tum filij sui in omnem ueritatẽ, Amen. Secundus articu-
lus doctoris Eckij, hoc uerboꝝ tenore cõprehenditur. Quæ
(intelligo corpus & sanguinẽ Christi) &c. Dñe doctor quia
uos iactatis ecclesiæ Christianæ, bene uobis notũ est, sicut &
Paulus ad Corinth. scribit, nos non habere consuetudinem,
neq; ecclesiã Dei, ut cõtendamus seu litigemus. Et ad Timo.
scribit, seruũ dñi nõ esse debere litigiosum, sed mansuetũ, do-
cibilem, qui etiã & malos sufferre possit, & his diebus multa
præcesserunt, quæ intermissa melius fuisset. Peto quo possit
esse magis pacifice, patienter a nobis ambobus rem geri, de
primo articulo protestãs me in eo nolle cõprehẽdi, sed is iam
sepositus sit atq; finitus. Querẽs hic a D. Eckio, a quo offerri
debeat corp⁹ & sanguis Christi, a sacerdote uel a Christo, aut
ab eis oĩbus, sed nullũ illorũ apud eum scripturis aptabitur.

¶ D. ECKIUS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Ad quæstionem
dñi doctoris quis in missa offerat. Respondeo sacerdotes qui
missas celebrant a tempore ascensionis dñi nostri Ihesu Chri-
sti per uniuersum orbem sacrificarũt seu obtulerunt, sicut mi-
nistri Christianæ ecclesiæ, non excluso uero offerendi magis
stro Ihesu Christo. Quanq; aut nos in ecclesia in uera simus
possessione, fere mille quingentis annis, sic ut nulla probati-
one egeamus, propter superabundantiã tamen, ut probi in-
telligant Christiani etiã & scripturas pro nobis esse, pro sacer-
dotibus induco textũ Malach. iij. ubi de aduentu Christi lo-
quit & sequit. Et sedebit conflans & emundans argentũ, &
purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurũ, & q̃si argentũ,
& erunt

Malach. 3.

In Missa sit
sacrificium.

CONCLUSIO SECUNDA. 13

& erunt dño offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit dño sacrificiũ Iuda, & Iherusalem sicut dies seculi, & sicut anni antiqui. Hic clarũ est & lucidũ Christũ in nouo testamento sacerdotem purgasse ut offerant. Quare ecclesia ex spiritu sancto edocta aliqua horũ uerborũ in canonem immiscuit.

COE COLAMPADIVS.

TRia quæsiui a D. Eckio, primũ nondũ mihi admisit, totam scilicet Christianã cõmunitatẽ talem oblationẽ facere, fortasse post non negaturus. Namq; bonæ sum spei cõmunes bonos probos Christianos propter eorũ fidem & donatã dominicæ passionis memoriã, huius rei causa non leuiore reputari, excepto tamen ordine in ceremoniarũ porrectiõne, quod non cuiq; incumbit ad Galat. v. sed uos omnes unũ estis in Christo Ihesu, quare in tam sublimi dignitate, nõ inuenio alios quosq; Christianos excludendos, hæc iam demitto. Respondit tamen sacerdotũ esse munus, sed adhuc nõ probauit literis nouæ legis, in qua hoc sacrificiũ institutũ esse dicẽt, sed probare tentauit ex propheta Malachia, sed suæ causæ non deseruit, Iuxtaq; Christum recognouit ut supremũ offerendi magistrũ, quod uerbũ neq; ego sufficiẽter intellexi, si de unico loquatur sacrificio, semel in cruce perfectõ, aut certe si uel Christus quotidie adhuc se met offerat, sacerdotũ ratiõne causam ostẽdit impossibilem. Omnis em̃ sacrificans altior est & sublimior illo quod ab eo offerẽt, nunc si corpus & sanguinẽ Christi offerrent, sublimiores reputarent oblationis causa, quã corpus & sanguis Christi, quæ utiq; a deitate non sunt segregata, quod nimium esset etiam cogitare. Quod uero ait hoc fieri in representando, hoc nihil aliud esset quã rememorari, in quo (credo) nemo sibi aduersabit, hic namq; propter uerba congregati non sumus. At eiusmodi rememoratio eã uim non habet, ut uiuis mortuisq; prosit, quum illa per Christum sint cõpleta & expedita. Ultra dictũ Malachiæ pro me est restitutum intellectumq;. In fine namq; ut inducit, sicut dies

Galat. 5.

Malat. 2.

COLLATIO XXXIII.

seculi & anni antiqui. Hæc uerba tñ important, quod Aarō
nicū sacerdotiū & legale sacrificiū finē sunt habitura, & sacer
dotiū Melchisedeq, quod multo est antiquius, iterū incipi de
beat, & firmari debet fœdus Leui, hic necesse erit cognoscere
fœdus Leui, & qui ueri sint filij Leui, sicut clare in ij. ca. ante
hac ostenditur, ubi de ceremonijs deus loquit̃, dicens. **Ecce**
ego projiciā uobis brachiū, & dispergā super uultū uestrum
stercus solemnitatū uestrarū, & assumet uos secum. **Et scietis**
quia misi ad uos mandatū istud, ut esset pactū meū cum Leui,
dicit dñs exercituū. **Pactum meum fuit cum eo uitæ & pacis,**
& dedi ei timorem & timuit me, & a facie nominis mei pauer
bat. **Lex ueritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta**
in labijs eius, in pace & æquitate ambulauit mecū, & multos
auertit ab iniquitate. **Labia enim sacerdotis custodiunt scien
tiam, & legem requirunt ex ore eius.** **Hic** reperimus sacerdo
tes coram deo, de quo postea dicetur secundū doctoris Eckij
inductiōnē, quod oblaturi sint sacrificia in iustitia non esse
cōmunem turmam iam nominatorū sacerdotū, quorū aliqui
non multum diuinæ legis oblitī sunt, exteriori unctiōne con
tenti, & uestibus ac aliquibus præculis, quæ omnia apud pro
phetam, ubi deest scientia Dei, stercus nominat̃. **Quare** hic
necesse erit clarius sacrificium inducere, & speciale sacerdotū
iuxta hoc, nam hæc scriptura omnibus Christofidelibus
dicta est, sicut accipi potest ex prima epistola Petri, quæ pro
culdubio omnibus Christofidelibus scripta est, & Christiani
eo loco nominantur electū genus, & regale sacerdotiū gens
sancta & c. **Ultimo** ratione supremi magistrī offerēdi scilicet
Christi. Respondeo sicut Paulus ad Hebr. viij. Si adhuc su
pra terram esset, net ipse sacerdos esset. Et sicut ix. cap. habe
tur, nulla eget representatione, dicit met eum cœlum ingres
sum, quod ibi appareat conspectui Dei pro nobis, sicut & in
epistola Iohan. ij. dicit̃, noster est aduocatus. In summa dictū
per dñm Berchtoldū inductū firmū stat atq; immotum.

D. Eckius

Malac. 2.

1. pet. 2.

Heb. 8 et 9.

Sacer
dotes.

CONCLUSIO SECVNDA. 12

CD. ECKIVS.

CNos Christiani qui in possessione sumus missæ, æstimabamus doctorem quum missæ sacrificiū conatur anihilare, scripturis hoc facere deberet, & tamen nullas nouas adportauit contra missæ sacrificiū dumtaxat se fundauit supra Pauli uerba, per prædicantem Bernensem inducta. Quis aut̄ eis crederet contra claras scripturas cum eorū nouo testamento, missa equidem, quum a post Christi ascensionem semper pro sacrificio est habita, etiam & sancti martires, qui pro Christo sanguinem suum fuderunt, missa sic usi sunt, sed & om̄es diuini doctores, & oēs sancti dilecti, sicut sanctus Dionysius, Ignatius, Cyprianus, martyres sancti, Athanasius, Basilus, Christostomus, Ambrosius, Iheronymus, Augustinus, & in cōmuni oēs sancti doctores, sæpe atq; sæpe sacrificiū in missa cōfirmarunt. Quis iā inter uos crediturus esset sanctos patres & martyres tot centenis annis epistolā ad Heb. non intellexisse, sed potius credere debemus sanctos spiritu sancto repletos, & in Christiana sancta eorū uita nos rectū & uerū intellectu uerborū Pauli docuisse. Ideoq; & uerba Pauli contra missam inefficacia sunt, quæadmodū simplicib⁹ libēter inculcarēt. Breuitatis causa mihi imponit me nō declarasse, si etiā cōmunis ecclesia offerat. Respōdeo uerba mea esse clara, sacerdotē ut ecclesie ministrū offerre, ibi plane intelligit me uelle cōmunē & catholicā ecclesiā offerre, quod & clare in canone reperit. Ad dictū meū Malactiæ indicat, quasi nihil uel parū ualeat, & quod ex nouo testamēto unū ei adducā, dico dñe doctor, num? & sinetis uetus testamētum etiā scripturas esse, dñs tñ Ihesus scripturas esse pmisit. Præceptū mihi est scripturis regere, dñi mei gratiosi ad nouū testamētū me nō adegerūt. Ipse aut̄ hodie si ob reuerentiā uenerabilis sacramēti in ecclesia fuisset in cōtione audiūisset missam sacerdotibus demandatā p uerba Lucæ xxij. Hoc facite in meā cōmemorationē, sicut heri cōsecrare, offerre, & māducare. Contra me argumentū

Aug. 22.

COLLATIO XXXIII.

facit sine literis sacris. Qui offert/ necesse est. ut melior sit illo quod offert, ubi hic sunt scripturæ pro primo. Secundo si uerum esset, tunc Christus in cruce se non obtulisset, non enim est melior seipso, & Abraham non melior Isaac. Etiamque si dictum eius uerum esset, necesse esset intelligi de uero offerendi magistro, sacerdos enim solus minister est. **C**onsequenter quod nō lit missæ sacrificiū ut primi sacrificij representationē prodesse mortuis illius nobis scripturas adportet. Augustinus enim ante annos centū & mille ostēdit totius ecclesiæ usum. **D**ictum meū Malachiæ ait pro se esse, hoc mihi rarū esset negotiū, per illa enim uerba & ipse admittit prophetā indicasse, ut legis cessaret sacerdotiū, & reuerti debeat sacerdotiū Melchisedecis, hoc nos acceptamus, rogamusque, ut nos tales sinat sacerdotes manere, talis inque sacerdos Christus dñs fuit, ob quā rē neque plus petimus, quam ut nos sinat Christianos esse sacerdotes. Audite quid Dauid loquat Psal. cix. Iurauit dñs & non penitebit eū, tu es sacerdos in æternū scđm ordinē Melchisedec, & ex doctoris uerbis psalmistæ additis, quilibet probus Christianus facile intelliget fundamentū nostri sancti sacrificij in missa, nemo enim ostendere potest Melchisedec aliter obtulisse, quā pane & uino. Quūque dilectus dñs noster Christus sacerdotiū Melchisedec renouarit in formā meliorem, ideo offert uenerabile sacramentum sub speciebus panis & uini. **Q**uia tamen ultra Malachiā inducit tediose cap. ij. nihil contra nos est, sed magis confirmat, qualiter Deus statū sacerdotalem ad seruiendū sibi delegerit, quod uero aliquos sacerdotum abusus pungit, extra continentiam est conclusionis meæ. **E**t quod ex omnibus uelit facere sacerdotes, nihil meam conclusionem tangit ipse, quia missæ sacrificiū abnegat, cōtra illud scripturas inducere debet, ea tamen conditione, ne quis simpliciū scandaliset. **P**etrus enim quando de Christianis loquitur, quod regale sint sacerdotium, internū intellexit & in spiritu, sicut & omnes Iudæi ueteris testamēti, sed præter illud oportet

8
ps. 109.

Melchisedec.

1. pet. 2.

**in missa sit
sacrificium.**

CONCLUSIO SECUNDA.

As.

oportet esse externū quoddā sacerdotiū, sicut & in ueteri lege erat, in genere Leui. Attendite pauperē bestias pascentē, qualis est sacerdos talis est & rex, quorū tamen regū multi uadunt mendicatū. **Malac. 3.** Ideoq; dictū Malachiæ iij. capite inductum una cum possessione, in qua est Christiana ecclesia, potenter probant sacrificiū sanctæ missæ. Quare uos probi Christiani non uos sinatis ab hoc sancto & prætioso sacrificio per nouiter intellectā doctrinā abducere ulla uia. Hoc namq; missæ sacrificiū tam est clarum & lucidū per scripturas manifestatū, sicut heri duo & hodie duo dicta induxi, quod etiam ecclesiæ aduersarij (hæreticos uolo) in plæriscq; locis hoc non negant, sicut Bohemi scismatici, & qui etiā longius ab ecclesia distant Picarditæ. **Malac. 3.** Si quis autē nondū ad satietatē quietaret, scripturis adhuc clarius idem propheta Malachias illud ostēdit, qui inter eos ultimus fuit, & certos articulos nostræ sanctæ fidei per spiritū sanctū manifestauit ita dicēs. In abiectiōne sacrificiorū ludæorū, & acceptatione Christianorū sacrificiorū. **Malac. 3.** Non est mihi (inquit) uoluntas in uobis, dicit dñs exercituū, & minus non suscipiā de manu uestra, ab ortu em̄ solis usq; ad occasum, magnū est nomen meū in gentibus, & in omni loco sacrificat, & offert nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meū in gentibus. Hoc dictū semper ecclesia cōtra ludæos induxit, pro nostro Christiano sacrificio, sicut diuus Augustinus, Alphonfus, Samuel, Paulus Burgensis, & alij ostendunt, si igit̄ hoc dictū iam ferme mille quingentis annis cōtra ludæos fuit efficax, quare inefficax esset aduersus illos qui nobiscū in sancta ecclesia fidē susceperunt. Quūq; ecclesia sit in possessione, oēsq; Christiani ante nos hoc crediderūt, & scripta hoc clare docēt, celebraritq; diuus Iacobus apostolus missam, stat mea cōclusio uerbo dei illæsa in perpetuum.

¶ D. OECOLAMPADIVS.

Gratia & pax a dño nostro Ihesu Christo omnibus nobis concedant, Amen. Ad meam hesternā responsionem

T iij

COLLATIO XXXV.

doctor Eckius iterum induxit suam longi temporis possessionem, sed nos hic congregati sumus in libro terræ noui & antiqui testamenti, ad inuestigandum si se possit possessionis iactare. & ne causa prolongetur, unū ab doctore Eckio peto, quatenus iuxta consuetudinem omnium doctorū Theologorum admittat, quod in sacris literis locus ab auctoritate negatiue &c. Hoc est, si quid in scripturis fundatum non sit, acceptari non debet. Ideoq; frustra contra nos clamauit in prima, sed & in ista conclusione, Affirmatiua tamen ostendi debet esse efficax & uera.

D. ECKIUS.

In nomine tuo domine Ihesu Christe, Amen. Causa petitionis possessionis dicit doctor Oecolampadius per uideri debere librum terræ nouum & uetus testamentum ita dico, sed sicut frater eius in Christo Zwinglius scribit ad Valentinum Kumber de Vrania, antiquiores uiros terræ melius & perfectius cognoscere terræ librum quam moderniores, sic & heri antiquos doctores induximus, quod terræ librum & epistolam Pauli ad Hebræos melius norint quā Lutherus, prædicans Bernen. & doctor &c. Quumq; iugiter expecto, quibus scripturis sacrificium missæ impugnetur, quærit si locus ab auctoritate negatiue &c. hoc est, quum aliquid in scripturis non reperitur, etiam ualeat responsionem petens. Dico quicquid me docet ecclesia, iubetq; hoc ego credo, siue scriptum sit siue non, sicut est perpetua Mariæ uirginitas/dies dominica præcepta, quæ in scripturis ferianda non inuenitur. Si aut doctor Oecolampadius mihi credere recusaret, Zwinglio saltem credat de rebaptisatione, contra doctorem Balthasarum, rebaptisatores enim suum fundamentū in hoc locarunt, quod puerulos baptisare in scripturis non sit præceptum. Domine doctor sinite queso peregrina decidere, & contra missam scripturas aportate.

Oecolam

CONCLUSIO SECUNDA. 16.

UD. OE COLAMPADIVS.

CAussa libri possessionis terræ, huic maior fides habetur, qui scripturas cum scripturis melius comparat, siue iuuenis sit siue senex. **S**ecundo ecclesia audit uocem pastoris, neq; certa est fides ubi se quis non fundat in uerbo Dei in epistola ad Ro. iij. ubi Paulus ait, Abraham credidit Deo & re- Rom. 2.
putatum est illi ad iustitiã, in quo discimus propositã Theo-
logor; regulã. **A**t tamen ad circumitus uitandos, decidere pa-
tiar. Ad hæc dico nos probasse nostra scripturis, & ipse ex to-
to nihil. Respiciant uerba quid significat unicum sacrificiũ, Heb. 10.
quid significat semel, quid significat consumauit, quid signi-
ficat iam sanctificatos. Item ubi est peccator; remissio, ibi nul-
lum est magis sacrificiũ pro peccatis Hebr. x. Aut Christi sa-
crificiũ non est perfectũ seu consumatũ ad remouenda pec-
cata, aut si est perfectũ, nihil tunc facit nostror; sacerdotũ sa-
crificiũ ad peccata remouenda. **P**ossessionis ratione etiam
non est tam certa caussa, sicut illam doctor Eckius proponit, Longqua
hoc ei tamen libenter sum admissurus, rememorationẽ passio-
nis Christi Ihesu, nominatum esse sacrificiũ, sicut & antiqui
doctores nominarunt, sed hoc est gratiarũ actionis sacrificiũ
pro iam accepto munere. **E**t si iuxta hoc, quũ hoc modo sunt
grati, etiam diuinæ gratiæ augeantur. **V**olumus hic possessio-
nem contemplari, sicut fuit ab initio, eatur ad dominicã coe-
nam, ibi em̄ discit quid datũ sit, quidue non datũ. Certũ est
cum tpe multa missæ fuisse addita, quæ ad uerã possessionem
non pertinent, sicut a Christo instituta est. Scit nemp; quid
Pontifices addiderint in sequẽtibus annis, Introitum, Kirie-
eleison, Alleluia, Credo, Præfationẽ, & in Canone hinc &
inde, quæ tamen ideo nõ ex toto uolo reiecisse, ubi ad emen-
dationem deseruirent, ego taceo de alijs rebus exterioribus,
ante annos quadringentos non media pars fuit sacerdotum,
sicut iam in plerisq; ciuitatibus episcopaliter resident, sicut
etiã in Neocesariensi concilio decretũ est, cõtenti quandoq;
fuere

De Missæ additionibq; et sacerdotu multitudme.

COLLATIO XXXVI.

fuere septem habere personas in uno monasterio, sicut in Palestina & Aegypto, fuerunt nihilominus contenti duobus aut tribus sacerdotibus, iam autem omnis res euersa est. Huius etiam testimonium præbet, quod in cathedralibus ecclesiis ex antiquo canonici nouerunt se ad missas dicendas non obligatos. Vicarij namque longo post tempore fundati sunt, iam ubi missa in tanto esset ualore, tantaque possessione, fuissent nostri maiores ualde infidi erga suos amicos. Quare possessio ut incerta hic nobis obesse non debet per Pauli uerbum tam efficaciter ostensum, a quo ex magnis causis nobis abire non licet. **U**ltra dicta a D. Eckio inducta, ex toto suo proposito non deseruunt, ut cum inflectere uult hoc uerbum, Hoc facite in mea commemorationem, quod Paulus, ut sibi est dictum, sufficenter declarauit. **E**tiam dicta ueteris legis ex se tenebrosa, per dictum noui testamenti clarum exponi deberent, quod nondum factum est, & sibi eiusmodi dicta sufficenter fuerunt soluta, usque ad primum dictum Malachiae cap. i. Ad quod & ego postea responsurus sum. **R**ecit, sed absque causa unum argumentum, ubi dixi, Omnem offerentem maiorem esse illo quod offertur, petijtque illud scripturis probari, quum luce clarius sit, oporteret & tandem illi probare, decem, quinque plura esse, in seipso compertum habetur, qui aliquid eleuat & adducit, plus est eo quod adducitur uel offertur, plus inquam sacerdos est ueteris legis oue, quam offert in ueteri lege. **Q**ue de Christo exceptiones contra me non sunt, ipse enim duas habuit naturas, & corpus suum siue humana natura, oblata per sanctum suum spiritum, uel deitatem minus est. Sicut & Isaac, ut filius minus est Abraham patre suo. **P**ostea hoc suam causam facit deteriorem, quod dicit sacerdotem ut ministrum ecclesiae offerre, quanto enim inferior minister est, tanto minus reputabit hoc quod offertur. **D**e Malachia post sum responsurus.

CD. ECKIUS.

Domini præceptores ad hesternam & hodiernam monitionem
secundum

CONCLUSIO SECVNDA. ΛΛ

secundum iussionē uestrā sufficienter intelligitis nullas cōtra
missam scripturas prae manibus esse, quā ut adhuc hāreat in
uerbis Pauli, tam multipliciter respondēdo solutis. Dicit ut
etiā & hoc aliqd esse sinā, quod ei uetulus quidā & piger ca-
nonicus dixerat, non scilicet obligari eos ad missas legendas.
Si collegiatae seu cathedrales ecclesiae monasteria mansissent,
sicut adhuc maior pars in Angliā manet, bene ad hoc prior es-
set, ut missas legerent. Sed ut breuib⁹ sua uerba percurrā, pro-
fecto nouerunt & antiqui scripturas concordare. Quod autē
Abraham deo credidit, nihil probat nos ecclesiae credere non
debere. Ecclesiae credo, quod & oēs probi Christiani facere
debēt. Dicit me nihil probasse, quā Danielis prophetia de iu-
ge sacrificio adhuc manet non soluta. Iterū cum Paulo redit,
quem praedicās Berneñ. attulerat semel oblatus &c. Auditū
est, quō illud de mortali oblatione in cruce intelligat, quod se-
mel factū est. Ipsi uero oēs in Paulo nō inueniēt, neq; in ullis
alijs scripturis, Christū sacramentaliter nō saepe offerri, Luthere-
ranum inducit argumentū. Si in missa etiā Christus offerret,
cruce oblatio tūc sufficiēs non esset, quā tamen Paulus dicat
consumauit &c. sanctificatos &c. Respondeo uerū esse mor-
tale sacrificiū Christi esse sufficientissimū cōsumatissimū in se-
ipso, sed per sacramēta & bona opera eiusdē sacrificij & meri-
ti erimus participes, sicut quū quis aegrotat, quū sufficiēs est
medicina apotecaria, eum nihilominus non iuuat, nisi eiusdē
fiat particeps. Et hoc ut uerū sit illud probo. Quāuis em̄ Chri-
sti sacrificiū sufficiens sit & sanctificat, adhuc tñ puer ille non
est sanctus nisi baptiset, per quod meritū Christi sibi comuni-
catur. Et sicut met Lutherani aiūt. Et si Christus pro peccatis
oīm satisfecit hominū, oportet nihilominus iuxta eorū opinio-
nem, ut se homo participē faciat per fidem. Sic & nos hic di-
cimus, quod per missae sacrificiū, sicut & per alia sacramenta
nos participes facimus passionis & oblationis in cruce exhibi-
tis. Preterea quasi hac forma arguat. Missa rememoratio est

COLLATIO XXXVI.

oblationis, ideoq; & non est oblatio. Dico non esse nudā re-
memorationē sicut depingit, uel in spectaculo præsentat, uel
sicut die parasceues prædicat, sed cū hoc sacramentale est sa-
crificiū, oblatio munda, sicut dicit Malachias, & iuge sacrifi-
cium, sicut dicit Daniel. Quare dñs meus doctor sanctos do-
ctores & martyres, non ita uiolēter inflectere deberet in suā
partem cōtra eorū clara & expressa uerba. Inducit Pontifices
multa missæ adiunxisse, In troiōtū & c. Dñe doctor hæc uestræ
sunt literæ, quibus missam expugnando euertitis, quod pro-
bi patres ad hominū deuotionē augendā, & ad laudē dei alii
quid addiderūt, quis hoc increpare potest, quū etiā & Luthe-
rus cum sua nihilī missa his reb⁹ carere nequeat. Ultra scriptu-
rarum loco sacerdotes libenter redderet odiosos laicis, quod
plus satis sint eorū, quū tñ hesternō die adhuc plures ipse fece-
rat, qñ oēs rusticos Herciniæ syluæ in sacerdotes cōsecrarat.
Nihil hic ad caussam ista deseruiunt, sed unicū diciturus sum,
quod in monasterio sancti Galli antiquitus plures fuerunt mo-
nachi, quā nunc sint presbyteri in quarta parte omnis ditionis
confœderatorū. Tandē ad mea uerba defleclit, uolens dñm
Christū per hoc uerbum, Hoc facite, non præcepisse offerre
quippe quod Paulus declarat. Respondeo ei Paulū exposu-
isse ad Corinth. rememorationē quæ stat in nuntiatione mor-
tis Christi. Quod aut in hisce uerbis clare ostendat missæ sa-
crificiū, ex eo liquet & notū est, Euāgelistæ nāq; lucide osten-
dunt, quō finitus sit agnus pascalis ueteris legis, & institutus
agnus pascalis ecclesiæ, necesse em̄, inquit textus, erat occidi
pascā. Nunc aut scriptura habet Exo. xij. agnū pascālē primū
offerri, & post hoc manducari, quē admodū die dñico cū uer-
bulo zebah obtentū est. Quūq; Christus, querus est agnus
pascalis, sicut dicit Paulus, post uetus nouū instituerat, dixit.
Hoc facite in meā cōmemorationē. Quid igit aliud illis man-
dauit, quā ut illud nouo facerent agno pascali, quod antiqui-
ores fecissent in ueteri, id est, offerrēt & ederent, sicut etiam
procul

Exod. 12.

Agnus
pascalis.

*In missa sit
Christi.*

CONCLUSIO SECUNDA. 18

*Facere:
offerre.*

*Leuit.
xxij.*

*Actu
xxij.*

Vergilius.

*Missæ.
Liturgia.*

procul dubio dñs scdm ordinē Melchisedeq illic fecerat. Et propter superabundantiā ostēdo scripturis hoc uerbulū facere etiā pro offerre accipi posse, Leuit. xxij. *Facietisq; & hircum*, ubi hoc uerbulū Hebraice, Chaldaice, Græce & latine æque sonās. Et quū Poetæ tam libēter nouā fidē amplectant; etiā in optima latinitate reperiet hoc uerbulū *facite*, p offerre accipi, Vergilio dicente. *Cum faciā uitula*, pro frugibus ipse uenito. Quod aut huiusmodi intellectus ab Apostolis fuerit acceptatus, testat Lucas in Actis xij. Apostolor; xij. cap. *Ieiunantib; Christianis & offerētib;*, uel missam celebrantib;, dixit spiritus sanctus &c. Lucas em Græce scribens, liturgundon dicit, & cognitū est per omēs terras Græciæ usq; in præsentē diē missa ab eis nominat liturgia tis pisteos, sicut & ego eor; græcā missam habeo scriptā, Græciq; mihi eor; ceremonias ostēderūt. *Uterū absq; literis in harenā doctor deportat suū Sophisticū argumentū*, offerentē esse meliorē illo quod offert, & quū nullas habeat scripturas, libēter mihi persuaderet, qui rem aliquā leuat & adportat, meliorē esse eo qd portatur, hoc pulchrū esset, tūc Maria puerulū in templū portās, melior fuisset dño Ihesu, Luc. ij. etiā & asinus qui eū in Aegyptum detulit, melior esset ambobus, aut certe diabolus qui accepto dño, eum duxit in montē excelsū. Meā exceptionem libenter solueret si sciret. *Cū Christo ratione duplicis naturæ breuiter dico*, quū Esaiās dicit, *Oblatus est quia uoluit*, non solū uoluit diuina uoluntate, sed & humana, qua se scdm rationem conformē fecit uoluntati diuinæ, sicut met ipse apud Iohannē dicit, quod faciat sicut a patre sibi fuerat demādatū. *Libenter uerbis exciperet etiā cum Abraham*, quia Isaac ut filius minus erat. Dico quis hoc ignorat, patrē plus esse filio in patria potestate, & tamen nihilominus in naturali substantia pater nō melior est filio, quū æqualiter sint homines. *Ideoq; dilectē dñe doctor*, quum tam probarim clare, sicut sol in die adparet uerba Pauli non impugnare missam, sicut Bernensis

prædicans induxerat. Igitur peto ut secundum gratiosorum dominorum nostrorum mandatum scripturas inducatis contra missam, quas si non adportabitis, neque ego respondebo uobis, sicut ei qui in harenam dimicaturus non est dispositus. At si dumtaxat manere uolueritis erga prædicationem Bernensem, inductionem, in nomine domini, circa sua inducta ego conclusi, potestis & uos ibi permanere.

CD. OECOLAMPADIVS.

Quoniam D. Eckij dicta soluentur, adhuc perstat dictum ad Hebraeos, super quo non heremus proterue, sed cum timore domini inducimus. De iuge sacrificio Danielis iuxta primas literas completum est sub Machabæis, quoniam Antiochus tantam persecutionem prius suscitauerat, quoniam Antiochus figura erat antichristi, sicut & iuge sacrificium apud Iudæos figura erat spiritualis sacrificij, de quo ibi mentio facta est, quod in paruo fidelium numero cessare reputabitur, sed est obnubilatum dictum. Ad secundum ubi dixi sacrificium siue meritum Christi non essent sufficientia mihi respondendo sic obuius uenit, quod scilicet nos oporteat participes facere per sacramenta & opera, formosum exemplum ducens de bonis speciebus ex apotheca. Dico nos participes fieri debere per fidem, in eiusmodi merito, quæ in nobis potens est ut opera adferat, sed in multis contestamur nos habere talem fidem, qui enim absque tali fide sacramenta percipet, iudicium sibi manducaret & biberet, sicut Paulus dicit. Neque nos dicimus talem ueram memoriam passionis Christi in coena domini esse, uel in Christiana missa, sicut in aliquo pascali spectaculo. Dominus inquit met per suam institutionem & usum mandauit, quod in paschalibus non est factum spectaculis uel imaginibus, non paruim æstimabimus: quæ nobis dominus tam serio præcepit. Ultra huius dicti causa, hoc facite in meam commemorationem, hoc Paulus clare exposuit, & uerbulum facite in meam commemorationem, simul pertinet uel colligat. Quicumque hoc uerbulum facere oblationem significare debet, oporteret adhuc aliud uerbum adiungi, sicut stat Leuit. xxiiij. ibi adhuc unum habet uerbum, adponit sic sonans, facietis hircum lechato

Daniel. 12.

Facere oblationem est offerre.
Leuit. 23.

Iuge
sacrifici-
um.

CONCLUSIO SECVNDA. 19

lehatō, hoc est oblationē pro peccato, & non tam ponit solū
& nude. **N**ec scd̄a exceptio pbata est, ubi fatef̄ euangelistas
dicere de fine agni pascalis quondā oblati, ideoq; & oportet
sacramētū offerri. **I**uxtaq; dicit, hoc se die dñico obtinuisse
seu deuicisse, quod in notatis reperiet̄. **D**ico Christū in cruce
dixisse cōsumatū est, ut inde figura cessaret, cōpleuitq; Chri-
stus figurā in cruce, & non in sacramēto, ideoq; & ipse in cru-
ce etiā oblatio fuit. **C**irca hoc etiā uerū est esum agni pascalis,
ob memoriā ludæis mandatū esse, quo in gratiarū actiōne re-
cordarenī liberationis eorū a Pharaone Aegyptiorū rege, si-
cut & nos circa sacramēta deo gratias agere debemus, quod
a diabolo liberati sumus, peccato & morte, per mortem Ihesu
Christi. **Q**uod aut̄ Melchisedec inducit etiā horū sacramen-
torū figurā esse eo credēs sacrificiū probare, bene quidē uerū
est, Melchisedec Abrahæ panē & uinū ptulisse, dum a cede
reuerteret̄, deuictis hostib⁹, ob id tamen non dicit̄ obtulisse,
nouit bene D. Eckius/quō in hebræo habet̄. At in illo sacer-
dos erat adportans Christianā oblationē, dū deū laudabat &
dixit. Benedictus Abraham deo excelsō, qui creauit cœlū &
terrā. **V**ltimo exportat græcū uerbulū ex Actīs apostolorū
cap. xij. liturgundon, quod uult sacrificio deseruire, quū il-
lud antiq̄a translatiō nō ita exponat. Tum quod huius uer-
buli uirtus nihil cogat, sed significat diligēter inseruire, sicut
& ad Ro. xij. secularis potestas nominatur, liturgi ton/quod
est frequenter siue diligēter deo seruire. Ad Philip. ij. ca. stat
hoc uerbū liturgiā tis pistrōs, hoc est iuge dei seruitiū fidei ue-
stræ. Etiā ad Ro. xv. inuenit̄, quare neq; hic apte loquit̄. **I**tē
argumētī ratione ex parte offerētis, nunq; ad sophisticandū
me diligentē adhibui, nec ibi apud æquū lectorē reperiet̄, oīs
sermo ponderādus est, prout inducit̄. Nemo em̄ negat Chri-
stum nobiliorē Mariā, quæ Christū gestauit. Hoc aut̄ sequit̄
corpus uirginis Mariæ fortius & aptius fuisse quā nobile cor-
pusculū Christi Ihesu, quod tunc sua diuina uirtus ostendere

Melchisedec.

Act. 15.

Rom. 13
Philip. 2.

COLLATIO XXXVII.

noluit. Sic & asinus cū sua fortitudine, debilitati corp̄is Christi, ut fortior deseruire debuit. **A**d calcē uero quod de oblatione Christi Ihesu dicit, quod etiā hūana uoluntas suā carnem obtulerit, nō cōtradico, & ad hoc sequit̄ deitātē & animā nobiliore esse corpore. Hic iam notū est me nullis uti sophismatibus. **A**d prophetiā respondendo ad dicta prophetiā Malachiae ibi iij. cap. habet, adhuc meū hesternū dictū quod extendatur ad oblationes iustitiā, omnes tenere iubemur pro magna ueneratiōe hoc sacerdotiū, etiā si iuxta mendicaremus, a deo em̄ hic est, solisq; dei filijs concedit̄, exterius uero ministeriū ceremoniarū sacerdotij, saepe etiā reperit̄ apud damnatos homines, uel apud filios irāe, quod iterū non eā ob causam loqr̄: ut sacerdotes reddā odiosos, alioqui in eodē spiritus sanctus ueniret inculpādus, qui etiā multa eiusmodi dicta in sacris literis dedit non necessario dicēda. **E**t quod de Melchisedeq; illic dixerā, petit doctor, ut eos esse sinā sacerdotes Melchisedeq; hoc illis ex corde optarim, ut uerū Melchisedeq; Ihesum Christū imitent, qui nō ex tribu Leui nasci uoluit, & nihil illis in ceremonijs a Christo mandatis peribit, si dei uerbū eos alia doceret, & ego quoq; laudarē illa. **D**euenio ad dictū Malachiae i. cap. ubi dicit, quod in omni loco offerret̄ oblatio munda, & hoc dictū per Paulū expono ad Ro. xv. quū dicit, quod minister Christi esse debeat inter gentes ad offerendū Euangeliū dei, ut & ipsi gentes oblatio fiat̄ deo accepta sanctificati per spiritū sanctum. **H**ac uera est oblatio, quā sacerdotes deo offerre debēt, si ueri fuerint sacerdotes, ut hōies bestialiter uiuentes, & similes brutis & irrationabilib; animalib; per saluterū dei uerbū ad deū ducāt, ut oēs incēsū fierēt sacrificiū, nouāq; Christianā uitā ducerent, qd̄ etiā per panē significat, sicut ad Cor. x. habet. **N**unc aut̄ ridiculū erit corā deo signis dūtaxat uti, aut in lingua non intelligibili corā populo agere, & sinere decidere uerā dei doctrinā. Hoc erat qd̄ ppheta Malachias ex praecepto Dei Iudaeis exprobrarat, quod panes &

Malac. 3.

Metaph. Seder.
Gen. 1. 12.

Malac. 1.

Rom. 15.

agnos

CONCLUSIO SECVNDA. 80

agnos offerret maculatos & oblationes cæcas, & qđ in grege
uilius erat, non qđ magnope deus curet, uel de uaccis uel uis-
tulis, ut habet Esa. i. sed in animab⁹ hominū. Ideoq; & dicit,
qđ post in omni loco offerret oblatio munda, prius dixerat uo-
cationē Christianę cōmunitatis, que se Christo offert & exhi-
bet, sicut prius ipse se met obtulit, hæc p nūc respōdisse uolo.

D. ECKIUS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Breuius quo fie-
ri potest, quia D. Oecolampadius dicit uerba Pauli ad Heb. *Heb. 9 et 10.*
adhuc stare. Ita dico & stabunt in perpetuū, sed nouus falsus
intellectus, deo uolēte, pstratus est, de quo me ad notarioꝝ
scripta remitto. **E**t quū Danielis prophetiā induxerā, contra *Daniel. 12.*
prædicantē Berneñ. qui mihi non satisfecit, nouā dñs meus
doctor adportat solutionē, prophetiā dicēs iuxta literā intel-
ligi de iuge sacrificio Iudæoꝝ, quod sub Antiocho depositū
fuerat. Hoc est (opinor) scripturas dilacerare, hanc namq;
prophetiā dilectus dñs noster Christus inducit/ut adhuc im-
plendā, quō ergo sub rege Antiocho pri⁹ centū annis potest
impleta fuisse. Credo equidē Christū uera dixisse, ergo & ue-
stra expositio annihilabit. **N**on accepto illud quum parti ad-
uersæ scripturæ quædā inducunt, dicūt tenebrosas & obnu-
bilatas esse, quod aut ipsi adferunt totū & lucidū atq; clarum,
ipsi met hoc dicunt. **U**ltra quod fidē ait nos facere participes
oblationis Christi, diuus Iacobus dicit: Nā & dæmones cre-
dunt, in ecclesia melior diuisio meriti Christi est per sancta sa-
cramenta & bona opera, sed hoc aliā cōcerneret materiā iam
non expediendā. **D**octor mihi admittit, quod in missa nō sit
nuda memoria, sed adhuc sacrificiū recognoscere nō uult, &
tñ nullas cōtra illud inducit scripturas, quā ut sanctos docto-
res abducere tentat, quod possessionis missæ incerti essemus.
Breuiter quū mihi imponit cōcludere, heri aliquos sanctos
martyres & doctores enumerauī, qui in opinione sunt catho-
licæ ecclesiæ. Et si dñs meus doctor opinaret unū uel plures
esse

08 COLLATIO XXXVII.

esse cōtra missæ sacrificiū, offero me ut hoc in scripta redigēs, corā dñis meis imponat, extra hoc colloquiū sup hoc loquū-
turi, ob fedīa & causæ prolongationes uitandas, egoq; illi re-
spondebo (& ut supra dictū est) obtinebo. **U**ltra quā uerba
Lucae, **H**oc facite in meā cōmemorationē, ad oblationē scdm
ritū Christianæ ecclesiæ traxerat, erga memoriā sinere uult,
Christiana tamen ecclesia hoc non acceptabit, sed ut euange-
listæ narrāt, quod ibi dñs fecerat, panē scilicet benedicēs, gra-
tias agens, discipulis porrexit, omne hoc ibi conclusum, sicut
cum agno pascali hodie dictū est ad meā probationem **Leuit.**
xxiiij. **F**acietis hircū lehato, æstimat uerbulū non absolute &
nude dictū. Hoc me non angit, satis mihi est sentētiam hanc
talem esse oportere, sacrificabitis hircū pro peccato uel in ob-
lationē pro peccato. **P**rolixā illius inductionē de agno pascali,
quid circa illud ludæi cogitarint uel recordati sint, nos non
angit, agnū em pascalē ea solū de causā inducimus, quod of-
ferri solebat & manducari, non offerri in cruce, alioqui fuisset
melior ludas. Ideo oportet dñm illis missæ sacrificiū demā-
dasse. **N**eq; ad causā facit, quod uerba Christi inducit, cō-
sumatū est, ubi de consumatione loquit scripturarū, de sua
passione. **D**e zebah se doctor remittit ad post habitos sermo-
nes de hoc, ad quos & ego me remitto. **C**um Melchisedeq li-
benter causā coloraret, dicit me bene scire quō in Hebræo
habeat. Ita dico quia hosiāh huffil est de iacet & significat pro-
ferre, quia tñ eo uult abnegare Melchisedeq panē & uinū ob-
tulisse anteq; Abrahe dedisset, nullis hoc literis facere potest.
Dederunt quoq; & Iudei hunc intellectū cōtra Christianos,
quem nunc doctoris frater in Christo **Z**winglius exportat,
Melchisedeq scilicet, Abrahe ut bellatori panē & uinū in ci-
bum protulisse, uiris em bellatoribus emolimenta ciborū pro-
ferre, laicorū magis est quā sacerdotū. Et clare textus ostēdit,
quod his Abrahā nō indigebat, quia omne spoliū obtinuerat.
Ut quid igit Moisi opus fuit ad hoc conuiuū cōminisci, Mel-
chisedeq

Leuit: 25.

Melchisedeq.

**In missa sit
sacrificiu.**

CONCLUSIO SECVNDA. 81

chizedeq fuisse sacerdotē dei altissimi. Est q̄q; & heri auditū, quū Christus sacerdos est scđm ordinē Melchizedeq, ostēdi oportere/quid pariformiter obtulerint, & nihil aliter dari potest pro Melchizedeq oblatiōe, quā panis & uinū. Nihil in q̄ iuuat doctorē dicere Melchizedeq esse figurā Christi, quia Abrahe & deo benedixit, hoc em̄ cōmune fuit oībus sacerdotibus ueteris testamēti, etiā & patriarchis. Hunc cōmunē intellectū in ecclesia habuere sancti & diuini doctores, sanctus martir Cyprianus in iij. epist. ij. lib. S. Hieronymus ad Euaugrium, S. Ambrosius in iij. lib. de sacramētis, Augustinus in iij. lib. de doct. Christ. Enumerat quoq; Berchetus aliquot hebræos Rabinos, qui & ipsi eius sunt opinionis. Iam nūc cōgnitioni cōmendo cuiq; auditoris, si doctori soli cū suis adherentibus sit credendū in scripturarū intellectu, uel certe mihi q̄ scripturas intelligo, scđm opinionē & mentē diuinorū doctorū spiritu sancto illustrator. **U**tra in Apostolorū actis doctor refert/quō habeat antiqua translatio, ministrantib⁹ illis. Mirandū est/quū sui in Christo fratres nostrā antiquā ecclesie, & usitatā interpretationē Bibliæ non acceptēt, uociferantes in hebræo aliter haberi, aliter in græco &c. & iam doctor eadē translatione uti p̄æsidiū loco. Dico hoc in textu uerbum istud pro oblatiōe interpretatū a uero docto & cōsumatissimo uiro Erasmo Roterodamo, quē dñs meus doctor (ut par est) laudat & extollit, græci & latini sermonis uir expertissimus, qui in eodē libro sibi adiutor fuit & laudator, quare nunc eum corrigere & increpare non deberet. **N**ec aduersor liturgiā etiā dici seruitutē, sicut per doctorē est inductū, cōmunis tñ usus sermonis græci liturgiā ponit promissæ sacrificio, sicut S. Dionisius gerurgiā nominauit, ego scripturis cōmendo. **Q**uia uero hoc uerbulū melior in fortior cōmutat, parū reputo, debilem em̄ sacerdotē esse oportet, qui in missa dñm deū eleuare non possit, sed & hoc scripturis cōmendo. Induxitq; Christū scđm deitatē & animā meliorē esse suo sa-

Act. 15.

Liturgia.

COLLATIO XXXVII.

An missa sit sacrificiu.

ero corpore oblato. Respondeo haecenus me reperisse, eccle-
 siamq; sic credidisse, qd' se Christus in cruce totus obtulerit,
 dixit em, animam meam pono pro ouibus meis, Iohan. x. Et deita-
 ti oblatus est, sed & hoc demitto scripturis comendans & do-
 ctrinae Christianae. Post haec omnia dominus meus doctor responde-
 re tentauit ad dicta Malac. i. & iij. cap. primo proponens ibi
 nominari commune sacrificium omnium Christianorum, quod & ego
 heri met confessus sum. Sed hoc per ministros ecclesiae offerunt
 qui sunt sacerdotes, quos propheta Dauid nominat, filios Leui;
 procul dubio ea mente, quod speciale esse debeat sacerdotium, &
 non solum commune ac spirituale, sicut & textus Exo. xix. ostendit
 commune sacerdotium Iudeorum, & tamen nihilominus externum &
 speciale sacerdotium est institutum Exo. xxviii. Quum enim Dathan
 Chore & Abiron, qui ad hoc consecrati non fuerant, officium sa-
 cerdotale sibi usurpassent, a terra uiui deuorati sunt, Nu. xvi.
 Hoc clarum de oblatione missae dictum conatur dominus meus doctor ab-
 ducere cum uerbis Pauli ad Ro. xv. ubi primo mihi adparet
 textum ab eo male expositum. Quum enim Paulus dicit ut accepta sit
oblatio gentium &c. (si recte memini) interpretatus est, ut &
 gentes oblatio sint, contra conditionem graeci & latini sermonis
 pariformis sonantem remitto me ad scripta. In hoc tamen mihi placet
 dominus doctor, quia tam misere textum non dilacerat, sicut fecit
 Zwinglius in colloquio Thuricensi episcopo Constantiensis
 respondendo, qui uerba falsificauit, & contra prophetiam na-
 turam, dictum indicari noluit ad futurum tempus. Quod autem dominus
 meus doctor id solum conatur trahere ad spirituale sacrificium, hoc
 illi non admitto, nisi hoc literis sacris probet, non ita tamen quod
 ipse negem in Christianitate spirituales & internas oblationes
 & sacrificia. Sed quod & esse oporteat externum sacrificium, pro-
 phetae equidem antiqui, quod in spiritu sancto ostendissent ex-
 terna Iudeorum sacrificia cessare oportere, sicut Esa. i. & ul-
 timo. Amos v. Ioh. i. Psal. xxxix. habent. Sicut & diuus Paulus in-
 ducit Hebr. x. Hoc Malachias ultimus clarius ostendit, quod
 deo

Iohan. 10.

Malac. 1. et 3.

Rom. 15.

Exodi 19.
Exodi 28.
Nu. 16.

An missa sit sacrificium.

CONCLUSIO SECVNDA. 85

deo in eis nulla sit cōplacentia, sed futurū ut mundū sacrificiū gentiū ad fidē Christianā ueniētū in omni loco offerat, hoc externū indicat sacrificiū scdm cōmunē intellectū, & sanctorum doctorū. Quod autē doctor in hoc intellectu mihi aduersat, hoc ego dimitto: Relinquens hoc cognitioni & censuræ cuiuslibet Christiani lectoris, & gratiosis dominis meis laudandi fœderis, ut ex illis eliciant quod eis & suis subditis profuturum & utile duxerint. Quibus cōcludo cum petitione & monitione ad dñm meū doctorē Iohannē Oecolampadiū, quod in hoc articulo se non segreget a cōmuni catholica & Christiāna ecclesia & c. sicut in primo articulo rogatū fuit.

C. D. OECOLAMPADIVS.

Christus in cœna non dicit offeratis, Epistola ad Hebræos clara est, cui non cōtradicit ecclesia. Ad Melchisedeq respōdeo quod opus fecerit misericordiæ. Abraham namq; mirabile bellum intulerat, paucis multos deuicit. Quare autē Christus Melchisedeq nomine, legat vj. cap. Heb. Ratiōe antiquæ trāslationis libēter in ea quietor, ubi cum græca ueritate cōcordat. Externū sacerdotiū cum sacrificio ceremoniali sicut Christus instituit, nō denegauit. Malachiā prophetā expono cū uerbis præcedētib⁹ & sequētib⁹. Cum his oīa scripturis cōmēdamus, & iudicio illorū quæ uerbū dei cognoscunt.

C. D. ECKIUS.

Epistolam ad Hebræos esse clarā hoc admitto, sed earū intellectus est falsus. Ad mirabilē uictoriā Abrahe concedo, sed eo magis credēdus est Melchisedeq obtulisse, deoq; gratias egisse, & hoc sacrificiū secundū temporis usum hola non erat cōestum, ubi diuus Paulus ad Heb. vj. exponit, quomodo Christus sit Melchisedeq, sed suæ oblationis non fecit memoriā, quia necesse non erat. Ego sacerdotiū recognosco, prout illud Christus instituit, & sancta ecclesia ferme mille & quingentis annis usa est. Apud intellectum circa Malachiā datum permansurus concludo ut prius.

CONCLUSIO III.

Maria & sancti inuocandi sunt ut intercessores.

CD. OECOLAMPADIVS.

Gratia & pax a dño nostro Ihesu Christo omnibus nobis concedantur, Amen. Dilecti probiq; Christiani, nemo me eum intueat uirū, quod ullā creaturarū dei aspernari uelim, minus ergo dilectos sanctos dei. Solū tamen hoc meū est desyderiū, deū cuius solius est honor, super omnia extolli debere, refluatq; per gratiarū actionē omne bonū in uerū fontem unde effluxit. Quare quū iterū rationem reddere debeā doctrinæ meæ caussa in sanctorū intercessiōe. Confiteor (ut prius) me prædicauisse Christū crucifixū, mandatū nullū habeo ducēdi in sanctos, sed nihilominus me declarabo. Aliud est prædicare, aliud iudicare. Nobis dumtaxat hoc prædicare licet, quod utilius est & proximiorē uia ducit in deū, quod apte fecerimus, quū Christū unicū mediatorē cū suis promissionib; & inenarrabilibus donis cōmuni plebeculæ præfiguramus. At ubi homines iudicantē damnāturq; ob unā uel alterā causam, necessaria est maior prouidētia & minor strenuitas. Ideoq; iuditij caussa eorū ratione qui melius non acceptarūt, & cū Dauid dicunt. Mihi autē adherere dño deo bonū est, & spē ponere in dñm deū meū, dixi adhuc eos defectū habere in sua fide, & si non ex toto infideles ad ducendū dies diesq; in fide, & fiducia in deū extollendū. Bona sum spe hāc doctrinā magis esse Christianā, quā ut ab aliquo Christiano impugnet, sicut me ad hoc monet prima episto. ad Timoth. & pri. epist. Iohan. ij. cap. Sic huius doctrinæ meæ habet ratio, quū alio qui psonæ meæ disputare nō affectē. Sum tñ nihilominus paratus respōsionē dare si adhuc in mea doctrina aligd deesset.

CD. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. **C**ontra meam conclusū

2
ps. 12.

1. Timo. 2.

1. Ioh. 2.

CONCLUSIO TERTIA. 85

conclusionē de inuocatione reginæ cœli Mariæ, & dilectorū atq; electorū sanctorū proponit D. Iohannes Oecolampadius declarationē suæ prædicationis, & sicut fatef, quū prædicauit Christū Ihesum crucifixū &c. **D**ico non esse prædicatōrē in ecclesia Christiana, qui & ipse hoc idem non faciat, quūq; etiā de sanctorū ueneratione & laude sanctorū finiunt & terminant omnē honorē, laudē & gloriā in omnīū sanctorū capite Ihesu Christo. **Q**uare etiam ecclesia Christiana in usu habet collectas seu orationes claudere per dñm nostrū Ihesum Christū, sicut ad Hebr. Paulus docuit, per eum offerre debemus sacrificiū laudis. **Q**uia tamen dñs meus doctor duo scripturarū loca proponit contra sanctorū intercessionem. **D**ico neq; in nouo neq; in ueteri testamēto, in nullo loco reperiri, quod sancti dei dilecti pro nobis non intercedant. Aliqua tamen dicta in falso intellectu iterū contra sanctos suscitantur. **H**ereticus enim quidā Vigilantius ante annos mille etiā tentauit sanctorū intercessionem delere. **A**t diuus Hieronymus contra eum hoc obtinuit atq; deuicit. **E**st itaq; sanctorū inuocatio per uniuersum orbem apud probos Christianos cū magna deuotione acceptata, & per dei omnipotentiā honor & gloria Mariæ, & dilectorū sanctorū, efficaciter cum magnis miraculis confirmata, quod in spiritu Dauid cernens Psalm. cxxxviij. dixit. **N**imis honorati sunt amici tui deus, nimis confortatus est principatus eorū. **B**reuitatis causa attingo dictū Pauli ad Timoth. Ipse enim est deus & mediator dei & homī, homo Christus Ihesus. **E**x hoc dicto arguūt nouorū Christianorū prædicatores. Si mediator est Christus, neq; ergo sanctos ut mediatores quærere debemus ad deū, tam pulchrū intellectū in Paulo inuenerunt, quem neq; Augustinus, Hieronymus, Bernhardus &c. a spiritu sancto illuminati, inuenire potuerunt. **B**reuiter scripturæ sunt scripturis cōparandæ, quumq; hic Paulus mediatorem ponit inter deū & homīnem, sed & nos in Paulo & alijs in locis alios etiā mediatores

Vigilantius.

Hieronymus.

138

88 COLLATIO XXXIX.

**Medium
duplex.**

inuenimus. Ideoq; ne sibi met spiritus sanctus contrarius sit, oportet illas scripturas adinuicem cōparare, quod sancti patres ponderantes duplex esse mediū repperunt. Vnū est redemptionis, sic unicus est mediator dñs Ihesus, qui uniuersum orbem redemit, non sanctus Petrus neq; Paulus. Est & alia mediatio inuocationis, ut scilicet unus pro altero intercedat, cuius non est ipse redemptor, sic multi sunt mediatores, cum alter pro altero intercedat, cuius nō est ipse redemptor, sic multi sunt mediatores in coelo & in terra, quando nos homines ut mediatores alter pro altero intercedimus, & dilecti sancti deificut perfectiores & feruētiores etiā p nobis orant. Nunc quum in scripturis duæ mediationes sint, nouiq; Christiani ad unam dumtaxat respiciunt nimirū eos errare. **Sanc** meam responsionē scripturis confirmo, quod enim diui Pauli sermo de medio redemptionis & non intercessionis loquatur, eius sequentia uerba ostendunt. Christus mediator &c. qui se dedit redemptionē pro omnibus, quod autē & alius sit mediator quam Christus Deute. v. ostendit. Ego sequester & medius fui inter deum & uos in tempore illo, ut annuntia- rem uobis uerba eius. Sed & Paulus mediatores quæsiuit in- tercessionis, sicut ad Thessalonicenē. scribit, quod pro eo ro- gent. Ipseq; met se pro mediatore exhibet Ro. x. Volūtas cor- dis mei & obsecratio ad deū sit pro illis in salutē &c. **S**ecundū dictū per dñm meū doctorē ostensum ex epistola Iohan. hoc est. Si qui peccabunt, aduocatū habemus apud patrem Ihesum Christū iustū, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autē tantū, sed etiā pro totius mundi. Ex quo dicto dico Christianos nouæ doctrinæ non posse ulla uia eli- cere posse abolitionē intercessiōis sanctorū. **E**x eo enim non cōsequit, Christus aduocatus est noster, ideoq; & sancti nō sunt nostri aduocati uel intercessores, plerisq; enim bonū est multos habere intercessores. Sancti equidē doctores hoc di- ctum ponderāt, ut pro sanctorū intercessione deseruiat, quū enim

Deute. v. 5.

CONCLUSIO TERTIA. 82

enim pars aduersa intercessionē admittit minorū in terra, & Christi supremi intercessionē in cœlo, quare medios sanctos essent exclusuri. **E**t quia Christus pro nobis intercedit, qui sanctus est sanctorū, quare & alij beati pro nobis non intercederent, quū hoc facere uideāt caput eorū Christū, procul dubio nobiliora Christi membra se faciunt pariformia, sicut dicit Iohannes, sequunt̄ agnū quocunq; ierit. **E**t Christus quū pro nobis roget, hoc facit & feruenti amore, quando nostræ animæ salutem sitiebat, & tamen sancti similem ad nos deferunt fraternam charitatem, qua charitate permoti, & ipsi pro nobis intercedunt. Quare hæc duo dicta in recto & Christiano sensu, sicut & sancti patres semper intellexerunt sanctorū intercessionēs, & Mariæ nobilis matris dei non euertunt. Ideoq; & domine doctor alias scripturas adfert contra intercessionēs sanctorum.

CD. OECOLAMPADIVS.

Domine doctor, adiuuante me deo respondebo, sed anteaq; hoc facio breuius quo potero quæro. Vtrum melius sit ex tota fiducia deum per Christū solum inuocare, cum obliuione omnium aliarum creaturarum, aut cum adhesionē aliarum creaturarum. Ad hoc respondete.

CD. ECKIUS.

Ad doctoris quæstionē dico. Etsi unum bonū opus altero sit melius! Est nihilominus bonum, ut & minora & maiora opera bona quis faciat, præcipue in oratione bonū est intercedum deum inuocare absq; omni medio, aliquando cum medio, aliquando cum utroq;. Deus namq; meti iubet aliquādo per mediatores rogare, sicut Iob xliij. dixit. **I**te ad seruū meū **Iob** & offerte holocaustū, pro uobis faciem eius suscipiā, ut non uobis imputetur stultitia, & mox sequitur. **D**ominusq; conuersus est ad pœnitentiam. Iob quum oraret ille pro amicis suis. Quare ergo intercessio Mariæ non tantum esset ualitura, sicut intercessio beati Iob. Ideoq; & intercessio bona,
utrum

28 . COLLATIO XLI.

utrum uero melius sit ego ignoro! Deus enim me hoc in casu nunq̄ cōsultorem adhibuit, hoc nempe stat in donis gratiæ & misericordiæ diuinæ uoluntatis.

CD. OECOLAMPADIUS.

PRimo bonæ sum spei neminē nos infidos æstimaturū seruos, si ante omnia ad deū dirigamus, & ad solum deum. Ad suā responsionē meam postea sum daturus. **U**enio ad sermonē priorē, quando dixerat omnes Christianos prædicantes Christū prædicare crucifixū, uellē esse uerū, tūc nulla inter nos esset diuisio. Si enim unanimiter unoq̄ sensu Christum laudarem, sanctorū caussa nos ab inuicem nō diuiseremus. Paulus em̄ hoc dictū inducit, quū se quis cephæ gloriabatur, alter Apollo, alius uero Pauli. Optime notum est in paucis annis aliquos ordinū prædicantes ignorauisse, quā suos sanctos in cœlis extollerent, iuxtaq̄ multū est tacitū honoris Christi. Potuisset & Pauli temporibus talis adferri glossa, quum nos Pauli aut cephæ iactitarem. Honor em̄ Christi est, cuius ipsi sunt ministri. Sed ipse ad hoc ait, Nunquid & Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli estis baptisati, quasi dicturus esset, quid ex eo facitis, recordamini beneficiorū crucis Christi, & uoti baptismatis, & in dñm respicite, cuius uos serui estis. **S**ecundo dico aliud esse cum sanctorū intercessione, supra terrā & eorū qui in cœlo sunt, primum in scripturis est fundatū & mandatū, ut oremus pro inuicem, in quo nemo doctori Eckio contradicit, alterū uero de sanctis uita defunctis, & de hoc nullas habemus literas, quæ illos inuocare debeamus. **I**tsi hic ego nolim negatū haberi, quin & in cœlis orent, quāuis de hoc nullas habemus scripturas quæ fundata sit, neq̄ ad hoc consequit, quod eos adorare debeamus, & nos minus hæc docere, quia derogatiuū est fidentia in deum! Deus em̄ ubi hoc præcepisset, fecisset nos pusillanimes, ne tum ea fidentia ad eum diuenteremus, & quum nos peccata nostra grauent, & ad deū uenire timeamus, gratiose

An sancti sint
innotandi

CONCLUSIO TERTIA. 85.

Apor. vlti.

158.
tiose nos affecurauit, per Christū Ihesum, quo deus sanctorū
honorem non aboleuit, sunt enim omnes huius mentis, omnē
scilicet honorē deo dari debere. Ideo Iohan. ult. Apoc. quan-
do angelū adorare uolebat, dixit angelus ad eū, **Caue ne hoc**
facias, honorē em̄ dei p̄ suo reputant honore. Deniq; & deus
pro suo suorūq; sanctorū honore habet, quū fidē meditamur
patientiā, charitatē, aliasq; Christianas uirtutes, & per eiusce-
modi exēpla ad tales uirtutes & his similes imitamur. **Quod**
uero D. Eckius, dictū unū inducit Psalterij, **quā nimis hono-**
rati sint amici dei, & principatus eorū cōfirmatus, ibi non do-
cet sanctorū inuocatio, sed quod deus illis suū sanctū spiritū
concesserit multiplici gratia, miracula faciendū, ad uerbū dñi
nunciandū, & ad mundū deuincendū, adq; gentes cōuertē-
das, hic eorū fuit honor, quare etiā ut principes & in ecclesia
præcipui atq; primores nominant. Sic & se Paulus horū iacti-
tat, quos docuit, quia sua sint gloria. Ideoq; & dñm D. Eckiū
oportet clara dicta adportare. **Quia** uero miracula inducit in-
ualidū est argumentū, sicut & ipse met optime nouit, qd non
om̄ia fiunt ad dei honorē. **Nam** & dæmon ipse iuxta suas de-
mentationes & fantasmata, operat̄ aliquando, sicut in sancti
Martini legenda legit̄ apud cuiusdā latronis sepulchrū. **In** mi-
raculorū discretione illud Christiani perpēdant, si plus ad hon-
orem dei ædificēt, quā ab eodē dehortent̄. **Ad** responsionē
quā ipse dedit ad dictū Pauli prima ad Timoth. ij. peregrinū
æstimans Augustinū, Hieronymū, etiā non tam strenue co-
natos ad hāc expositionē, hoc ego demitto. Sed probatio ue-
ri intellectus scripturarū in eo est, quod maior hinc fides elici-
atur, & maior honor deo tribuat̄, ubi em̄ maior est in deū fi-
dutiā, ibi est & maior dei honor. **Quūq;** per unicū mediatorē
Ihesum Christū liberior accessus habetur, maiore fidutiā &
iuxta prædicando de sanctorū inuocatione, debilitatio & in-
firmatio est fidei, quasi met ne quidē ad patrē uenire audere-
mus præcādo, quum & Christus nos met ad patrem direxit,

Y

An sancti sint
COLLATIO XLI. uotandi.

orare nos docēs. **P**ater noster qui es in cœlis, uocauit nos ad seipsum dicēs. **V**enite ad me oēs qui laboratis & onerati estis, ideoq; & se hoc tam amico nomine nominat, quod noster sit sponfus, quod panis uitæ, fons aquæ uiuæ, & in oēs uias nos conat ad semetipsum trahere, & per se ad patrem. **P**onit D. Eckius duplices mediatores, redemptionis scilicet & aduocacionis, utræq; hæc dignitates ad Christū pertinent, quare & noster est sacerdos & pontifex, qui seipsum obtulit in nostrā redemptionē, & pro nobis orationē, quare etiā pro sua dignitate & reuerētia est exauditus. **N**os autē quod hic in terris pro inuicē oramus, a deo est demandatū, ut in nobis charitas augetur, quare non nos ut noui Christiani, sed ut prophetarū sequaces, & apostolorū imitatores, nostras orationes in deum dirigimus, eius bonā habentes experiētiā, in dulcedine spiritus (præter iactantiā dictū sit) quod utilius nobis est si soli deo adhareamus! Cordis em̄ dolor nobis esse deberet, si uel momēto oculi a deo optimo bono per contemplationē, & in eo delectationē diuelleremur, quā corpus & quotidiana negotia nos ad nostrā humiliationē ita abstrahūt, debet nihilominus nostra esse diligētia (quo potest fieri citius) esse ad summi boni reuersionē. **I**nducta de Moise exempla, quod sequeretur sit & mediator: Item de Paulo ipsi adhuc in terris fuerāt. Sed & ex speciali gratia deus Moisi sepulchrū neminem scire uoluit, ne populus (aliōq; ad idolatriā pronus) Moisen ipsum adoraret, neq; aliquis in ueteri lege defunctū Abraham, uel Moisen, aut certe alium sanctū inuocauit. **Q**uod autē Moises mediator dictus est, ideo fuit quia per eum deus legē dare uoluit. **A**d aliud dictū epistolæ Iohannis ubi Christus noster aduocatus uocat, dixit, plerisq; prodesse ut multos habeant aduocatos, nunc si Christus per seipsum nō sufficeret, & nostra hoc necessitas poposceret, illud si dilecti apostoli dei non uiderunt, uel nesciētia sua præterierūt nostro damno, hoc ego non ausim dicere. **P**ræterea, quia dicit, Si deus hominē in terris degentiū

degentiū oratiōes acceptat, & Christi in cœlo, quare sanctos
excludit. At diebus uitæ meæ nunq̄ dixi deū non admittere
sanctorū orationes, quū ipse is sit, sine quo nec sancti unum
uerbulū orare possent. Sed hæc mea doctrina est doceri oportere,
quod securius & certius est, & quū illud deus non man-
dauerit, mihi licere hoc non uolo docere. **H**oc etiā ad illud re-
sponsum sit, quod dixerat Christus sanctus sanctorū, & caput
nostrū pro nobis orat, ergo & membra orant. **T**erū non pro-
bat, ideo me non habere libertatē ad solū fontē & caput uenire,
eque ab illo accepturus, a quo & cæteri acceperunt. **V**lti-
mo quādo respōderat meæ quæstioni, utrū præstet creatura-
rum obliuione ad solū deū diuertere, in diuinā reñcit uolun-
tatem, utrum sit melius, bene absq̄ discretione respondisset.
Hoc em̄ unicū nobis est necessariū, in quo & angelis dei eris-
mus pariformes, q̄ absq̄ impedimēto in deo gaudent. **Q**uod
aut̄ aliqui adhuc illuc non deueniunt, eo magis diuina miseri-
cordia illis est proponēda. Si enim in hac sua dimitterent in-
firmitate, quādo tandē deuenirent in uerā fidutiam. **D**e Iob
amicis bene quidem uerū est mandatū eos recepisse offerēdi
Iob, & si igit̄ æquū & bonū sit uiuos exorare, pro cōmuni no-
stra oratione seu intercessione, non tamen dixit dñs iubere ut
pro uobis Iob oret, sed ita habet. **Iob aut̄ seruus meus orabit
pro uobis, quilibet em̄ fidelis uidens alios conuerti, & in an-
gustijs esse cōsciētiae suæ, ex libero spiritu aliqui eius inclina-
ti sunt. In summa aliud est de uiuis, & aliud de mortuis.**

CD. ECKIVS.

In hac proluxa prædicatione circumitu longo ostēdit Chri-
stum inuocari debere, in quo ei nō aduersor. Hoc aut̄ facere
debuisset scđm dñorū mandatū, scripturis meā cōclusionem
impugnare, quod non facit, non huc prædicare uocatus est,
hoc dico. **Q**uam cōmunis catholica & uniuersalis ecclesia ab
apostolorū temporib⁹, sed & om̄es diuini doctores tenuerint
& docuerint dilectos uenerari sanctos & inuocare, null⁹ ex

ecclesia ab eo desciscere deberet. **E**t si igitur scripturæ sufficientes præ manibus sint, uellē tamen hoc ego nihilominus cum ecclesia timere, etiā si nullæ ibi essent scripturæ, quū dñs magnis miraculis sanctorū honorē confirmarēt. **Q**uod uero D. Oecolampadius ea miracula ad dæmonū trahit deceptiones & phantasmata. **P**roh maligne dæmon apud inferos, quod diuinæ maiestati sic detrahere uelles, quā suis impendit. Si in ueteri lege per mortuū Helisæū, qui nondū erat beatus, sicut iam nostri sunt sancti, tam fecit grande miraculū, sicut in iij. lib. Reg. habet xij. cap. ubi hominē sepeliētes, latronē uiderunt, proiecerunt itaq; mortui cadauer in Helisæi sepulchrū, quod cū ossa Helisæi attigissent, reuixit homo ille, stās supra pedes suos. **D**ñs igitur si ibi suā omnipotentia ostēderat in Heliseo, uerecunde hic Christianus & pudeat, credere recusans eandē deū ostendere in miraculis ad honorē dilectæ matris suæ Mariæ, & electorū sanctorū suorū factis, qui sunt in perpetua felicitate. **N**eq; iuuat doctorē quod mecū testificari doctor tentat, quia ipse sciam argumenta miraculorū inuailida. **N**on, non, aliter ego sum informatus per spiritū sanctū, sicut dicit Marci xvi. Apostoli profecti prædicauerunt ubiq; dño cooperante, & sermonē confirmante sequētibus signis. Audite probi Christiani deū sanctū suū uerbū, & sanctū euāgelium confirmasse per miracula. **Q**uare etiā & sanctorū miracula nobis non confirmaret, ut eorū honorē crederemus & adorationē, quū tot Christiana & perturbata corda per intercessiones sanctorū consolata fuere. Verū est aliquādo fieri falsa miracula, non tamen per sanctos. Paulus mirabilia operam nominat mendationē, quæ Lutherus (ut reor) faciet, ubi proterue scribens dixerat, & se scire miracula operari, quum tamen nullū aliud per eum factū sit, quā quod simplicē rusticitatem uarijs libellis instigarit contra spirituales & mundanas superioritates, qui quum mandatis eius obtemperabant, nequam, nebulones increpauit, deditq; dñis & nobilitati indulgentias

2. Reg. 13.

Miraculu.

Marci. 16.

Heliseus

gentias pauperes occidēdi, hoc nouum illius erat euangeliū:
 dum scribebat, transfigas, percutias, macta &c. Cauete pro-
 bi Christiani, manifestū hoc est, deum nota facere miracula
 falsa, sicut cōtigit magis & incantatoribus Pharaonis contra
 Moisen Exo. ix. Et sicut met ipse doctor, ait de latronis se-
 pulchro per sanctū Martinū manifestato, unde quaq; eīm fal-
 sa miracula in confusionē abierunt, quod iam cum sanctorū
 miraculis in annis mille & quingentis non est factū. **U**ltra de-
 ducit, quod oēm fidutiā in deū collocare debeamus, & quod
 Christus ad patrē nos miserit, quodq; nos uocarit, ut ad eum
 ueniamus, Christi intercessio sufficiens sit, alioqui Apostoli
 nos perperā docuissent. **D**ico utiq; ad deū ueniendū, in eum
 fidendū, sperandū, eam eīm ob causam sanctos inuocamus,
 ut sicut ipsi ita & nos ad deū ueniamus, estq; procul dubio no-
 stra humilitas deo placens & accepta, quū nos indignos aesti-
 mamus thronū accedere sanctæ deitatis, sicq; per dei amicos
 petimus gratiā & misericordiā cōsequi. **N**oui Christiani san-
 ctorū non egent inuocationib⁹, tam sunt deo iuncti, quasi il-
 lius essent uel patruī uel affines. Magis hæc est scādaloſa præ-
 sumptio quā humilitas Christiana. **N**um & hæc pulchra est
 causa quod ad eum ueniamus, & sicut opinant̄ eum solū in-
 uocare debemus, cuius intercessio sola sufficiens est, iuxtaq;
 nihilominus admittunt ut hic pro nobis inuicē rogemus, plu-
 ris reputantes foetidos sordidosq; uermiū saccos hic in terris,
 quā sanctos in cœlis, nunquid est hoc contra oēm rationem.
Quod enim pro inuicē rogamus, ex Christiana fit charitate,
 num? & sancti ad nos Christianā habent charitatem, absit ut
 hæc in cor probū perueniant, & quia sanctos inuocare recu-
 sat, neq; intercessionē a proximo petere debet, ad suum in cō-
 modū mox illi responderem, ego pro te non rogabo, fidas in
 deum solū, Christus solus sufficiens est, iubetq; ad se ueniendū
 pro inuocatiōe, ut quid ad me uenis. **I**n summa, quicq;
 noui Christiani contra sanctorū inuocationes adportāt, pu-

18 COLLATIO XLI.

gnat id omne directo, & ex diametro contra comunē Christianoꝝ intercessionē, prout sequit̃. **N**ū tamen admittit, quod aliqui suæ partis non faciūt, rogare quidē sanctos non negās hoc ego accepto, si ergo deū rogant, ergo pro aliquo rogant, non pro his qui apud inferos sunt, neq; pro his qui sunt in celo, necessario cōsequit̃, ut pro nobis orēt. Ideoq; & sanctoꝝ intercessio obtēta est ex suis met uerbis quantūq; cōtradicat.

Quod de sanctoꝝ adoratione loquit̃, nequaquā mens est proboꝝ Christianoꝝ, ut sanctū aliquē pro deo colant & sibi statuunt, sed congruentē exhibēt uenerationē, prout Christiana habet institutio feriandī sanctis, rogamus sanctos, honoramus, & inuocamus eos, ut a deo nobis gratiam impetrent.

Sanctoꝝ ait inuocationē derogationē esse fidutiæ in deum, hoc peregrinū est & alienū, inuocatio fratrū meoꝝ in terris, ut pro me rogēt, nihil derogat fidutiæ in deum. Ego inq; nisi in dei clementiā & misericordiā fiderē, tam eum esse sanctis propitiū atq; pronū, sanctos nunq; inuocarē, ideoq; eis proposita nihil sunt. **A**dportat soli deo deberi oēm honorem, respondeo uerū esse supremū & finalē, honor em̄ sanctoꝝ honor est dei. Diu nullū honorarē sanctū si deo non crederem, iuxta em̄ honorē dei concedere nos oportet etiā sanctoꝝ honorē, nā præcepit nobis deus patrē & matrē honorare. Proculdubio & Christus suā honorat matrē Mariā, quūq; eā honorat deus, quare nos homuntioes & uermes eā non honoraremus. **U**nicū mihi in doctore placet, quia sanctoꝝ exempla sunt intacta. quū frater eius in Christo Zwinglius in suis scriptis nō solū sanctoꝝ inuocatiōes abstulerit, uerū etiā contra uerba Christi libēter auferret exēpla Christianæ uitæ ipsoꝝ.

ITERVM D. ECKIUS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Etsi nullæ nouæ scripturæ per doctorē inductæ sint contra conclusionē meā, uolumus tamen cū cum loquutionib⁹ eius ultro respondere. Quumq; ex Dauide sic argumentatus sum. Nāmis honorati sunt

CONCLUSIO TERTIA. 88.

sunt amici tui deus, ideoq; & nos merito Mariam, dilectosq; sanctos honoramus. At quod honores enumerauit, quos etiam deus suis sanctis impendit hic in terris, quos ego admitto honores, aestimo tamen & hoc sinet esse honorē, quē illis deus facit in beatitudinis coronatione. Quod autē ordinū prædicantes suos sanctos laudarunt, credo quod & ipse suā sanctā Brigittā laudarit in suo ordine. Nemo enumerare potest electorū gloriā, Paulo dicente, ad Corint. epist. i. cap. ij. ex uerbis 1. Cor. 2. Esaia. Nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus his qui diligunt illū. Neq; me angit quæ de Christianis prædicatoribus subinfert, & de spiritus dulcedine quā sentiūt, optime scit, qui ad pacē maxime prædicarint, beneq; se spiritus ille uideri passus est, albus ne sit uel ater. Illa tñ hic pacis causa demitto. Ratione duorum dictorum ad Timoth. & Iohannis potenter scripturis ostēdi nouum intellectu rectū non esse. Estq; hoc die clare auditū a doctore quod iuxta Christū mediatorē, etiā alios in terris admittat intercessores. Admisit namq; & oportet quod faciat claris scripturis deuictus unū hominē hic in terris pro altero orare. Sic & nos ex sanctis alios nō facimus mediatores, quā ut pro nobis deū rogent & orent, ideo nouus ille intellectus de uno mediatore intercessionis necessario æque unū intercessorem excludit a alterū, horū uerborū uirtute unicū solum & c. sicut dicere cōsueuerūt. Dicit dilectū dñm nostrū Ihesum, utraq; habere officia mediare & redemptione & intercessiōe, quasi hoc quisq; Christianorū unq; negasset. Si meā uelit euertere cōclusionē, necesse est probet sanctos non esse intercessores, cum eo qd' pro nobis Christus intercedit. Excusat se doctor, quia suā partem nouos appellarim Christianos, dico id eorū culpa fieri, si em̄ apud antiq; manerent fidem, & ritū catholicæ & Christianæ ecclesiæ absq; inuouatione, etiā antiquo nomine nominarent. Diuo Petro adhuc uiuente in eius honore, in Saon per sanctū Sauinonē ecclesia constructa est, quæ
in præ

28
COLLATIO XLI.

in presentē diem ad uiuū Petrū appellat. Jam mille sunt & fere
me quingenti anni, quū solū aliqui in fide dissidētes sanctorū
intercessionēs reicere, sicut Vigilantius hæreticus, Albigen-
ses, Picarditæ. **P**ost hæc quum scripturis probatā Moisen ad
deum fuisse mediatorē, mihi respōdit in legis datione media-
torem fuisse, contra hoc illi Dauidē oppono cv. Psal. etiā & ps. 105.
Moisen fuisse intercessionis mediatorē. Et dixit ut disperderet eos, si non Moises electus eius stetit in cōfractione in
conspectu eius. Et quod ibi rogarit inuenit Exo. xxxij. **B**ene
quidē de patribus ueteris testamenti loquit, certū est eo tem-
pore eos non fuisse fœlices, quare eorū intercessio nō tam cō-
munis. **Q**uod uero facta sit liber Machabæorū ostendit, quō
belli princeps ludas Machabæus uiderit Oniam, q̄ summus
fuerat sacerdos, ambas manus extēdentem pro toto populo
Israel orantem, quodq; post hæc alter aparuerit, uir ætate &
gloria mirabili, & decore magno, de q̄ Onias dixit, iste ama-
tor est fratrū & populi Israel qui hic est, qui multum orat pro
populo & sancta ciuitate Iheremias propheta, ubi hic clare in-
tercessio sanctorū ueteris testamēti probatur. **N**eq; me angit
doctorē, & fortasse alios hunc librū non acceptare, ego ut si-
lius obediēs catholicæ Christianæq; ecclesiæ, hunc librū ut sa-
cras literas accepto, sicut Augustinus dicit, hic liber ut proba-
tus ab ecclesia receptus est. **N**eq; quisq; nouorū Christianorū
mihi ostēdere poterit, ubicunq; ecclesia sacras recipit literas,
quod huius libri cū cæteris non fuerit facta mentio. **N**eq; nos
Christianos mouet ludæos (ut diuus Hieronymus testatur,
hunc librū pro sacris literis non accipere, Christiani enim su-
mus. **P**etrū sanctorū intercessionēs cōcessit, hoc ego accepto,
etiā si hoc non faceret, sunt nihilominus claræ scripturæ Apo-
cal. v. & viij. **U**ltimo dum mihi quæstionem proponebat, re-
spōndi me dei non esse cōsultatorē, nec scirē, sed neq; adhuc
scio, utra duarū precationū melior esset, una si pro re aliqua
deum efflagito libere: Altera, quū rem aliquā mihi dari peto,
per

*Liber Macha-
beorū secūdo.*

An sancti sint
minorandi.

CONCLUSIO TERTIA. 89.

Per suam misericordiā & intercessionē laudatissimæ reginæ
Mariæ, deus nouit quid eorū sibi sit acceptius. In uno tamen
dñs meus doctor me est audatior ostendens hanc esse oratio-
nem deo acceptiorē, quā inuocat deus obliuione oīm creatu-
rarū, si ut ego fecisset, neq; præsumpisset hoc scire quod ne-
scit, spiritui sancto non contradixisset, qui per Iacob patriar-
cham formā dedit orationis, Gen. xlvij. ubi Iacob sic dixit, **Gen. 28.**
Deus &c. benedicat pueris istis, & nomen meū inuocet su-
per eos, & nomīa patrū meorū Abraham & Isaac &c. Quod
autē in nostris orationibus non sint obliuiscēdæ oēs creaturæ,
ostēdit magnus dei amicus Moises, qui cū deo loquutus est,
facie ad faciē, sicut loqui solet homo cum suo amico, & ita ora-
uit Exo. xxij. **Recordare dñe Abrahā & Isaac & Israel seruorū** **Exodi. 22.**
tuorū &c. Si igit̃ hij ueteris testamēti in eorū deuota oratione
non sint oīm creaturarū obliti. Quare nos probi Christiani,
sicut ab initio nascētis ecclesię est factū deū non moneremus,
ut nos exaudire dignaret̃, & recordari suæ dilectæ genitricis
Mariæ, suorū dilectorū sanctorū & electorū. Quod de Iob ait
suis scilicet amicis non fuisse præceptū, Iob inuocare ut inter-
cessorē, satis mihi est doctorē fateri deo fuisse acceptā oratio-
nem Iob pro amicis suis, quā & hic textus etiā primū potēter
probet. Namq; misit illos deus ad Iob. Ite dicēs ad seruū meū
Iob, & ipse pro uobis rogabit, quare ergo nos tā essemus con-
trarij, & ire recusaremus ad matrē misericordiæ Mariā, ut &
ipsa p nobis oraret. Ideoq; uos dñe doctor suppliciter rogo,
quā cōclusioni meæ, & intercessioni sanctorū aduersamini,
longos sermonū circumitus uitare uelit̃, & iam tandē semel
ad scripturas manus extendere, sine eīm uerbo dei & sacris li-
teris nō sum uos auditorus, neq; uobis respondebo, neq; cre-
dam, huc scripturas adferre, scripturas inq; exposcimus.

¶ D. OECOLAMPADIVS.

Dilecti Christiani cōquerit̃ D. Eckius me nullas induxi-
se scripturas, ita scilicet faciendū est, quū qs contemnit̃,

Z

ideoq; & scripturas enumerō. Primo inducta est epistola ad
Timoth. ij. cap. de unico mediatore, cui adhuc nō est satisfac-
tum, quīs em̄ pro inuicem rogamus, rogamus ut hij qui si-
mul in eadē necessitate irretimur hic in terris. Ignoscite que-
so mihi grossum sum daturus exemplū. Si multi nequam pro
inuicem rogarēt ante regem quempiā, si hij etiā merito inter-
cessores nominarent & mediatores; nunc uero om̄es pecca-
tores sumus ante dñm deū, unicus tantū est iustus Christus,
sicut & Christus ostendit in epistola Iohannis, ideoq; & illic
nomen iusti ponit. Iohannes enim sic ait. Sed & si quis pecca-
uerit, aduocatū habemus apud patrē, Ihesum Christū iustū,
hoc uerbulū iustū nō illic ponit sine causa, sancti autē in cōelo
orationes eorū hic in terris fecerunt pro cōmuni catholica ec-
clesia, sicut ecclesiæ membra, quæ ipsorū oratio cum eorū cha-
ritate constans est, nulla est hic inuocatio, quantum nobis ex
scriptura cognitū est. Tertiu dictū extractū est ex epistola ad
Hebr. uerū & tota epistola nos illac dirigit, quod Christū uti
nostrū pontificē cognoscamus. Quarto induxi Matthæū vi.
Christū orare docuisse Pater noster, circa quā orationē non
aberrabimus. Quinto dictū induxi, Matth. xi. Venite ad me
omnes qui laboratis. Sexto audistis Christū nos ad se uocantē,
sicut ad panem uitæ, ad fontem aquarū uiuarū, ad uerū
sponsū, quod nihil aliud est quā scripturæ, adhuc clamitat
quasi uacuu essem om̄ scripturarū. Adhuc tamen & alias ad-
portabo literas, Ihere. xvij. Maledictus omnis qui carnē po-
nit brachiū suū, Matth. iij. Dñm deum tuū adorabis & illi
soli seruiēs. Iohan. xvi. Quumq; patrem petieritis in meo no-
mine dabit uobis. Iohan. xiiij. Nemo ad patrem uenit nisi per
me. Iohan. x. Ego sum hostiū, & xv. Ego sum uia ueritas &
uita. Et quid dicā, totæ enim scripturæ ad Iesum nos dirigūt.
Quid ergo aliud prædicaremus. Nunc mihi neq; necessariū
est scripturas & ratiōes doctoris Eckij soluere, quippe quod
ille absq; fundamento ad suā conclusionē firmandā cōtractæ
sunt.

I. Timoth. 2.

I. Iohan. 2.

Ihere. 16.

Matth. 3.

Iohan. 16.

et 12. et 10.

et 15.

Sunt Ecclesie ratione sapientius nos resoluimus, quod propter eius sermones ab ecclesia non sumus exclusi, duramus enim apud dei uerbum. **D**e miraculis dixi, quod illa iam difficulter & cum periculo probantur, sed & daemones ipsi sua ducit fantasmata. Iuxtaque differentiam ostendi, quam non eo trahere debebat, quasi aliquid ego fueram diuinæ maiestati & omnipotentiae detractorus. Ipse tamen met confessus est non omnia miracula iusta & recta esse. Hæc enim recta sunt & uera, quæ dei honorem & suum honorem confirmant. Quare quum deus legem per Moysen dare uolebat, magna cum eo miracula faciebat. Similiter & in datione nouæ legis dominus miraculose egerat, quam tamen eiuscemodi uirtutem sancti deo ascribebant, sicut in scriptis apostolorum habemus. **Act. 14.** dixit Petrus. Quid de hoc miramini, aut quod in nos respicitis, quasi hanc nos mutationem & miraculum fecerimus. Quamuis enim Heliseus miracula fecerit, non tamen post eius mortem fuit inuocatus, quod hic probandum expediret. Vbi uero miracula fiunt contra dei honorem, aut aduersus uerbum suum, ex deo non sunt, quorum multa & antichristus operatur, & facturus est, sicuti est, quum ex eo homo in fide infirmior redditur, deum aestimans in uno loco cæteris locis clementior, aut quod suam uirtutem imaginibus infuderit, unde etiam multæ inutiles peregrinationes sunt ortæ, licet apud eandem multi hominum se met consolati sunt. Opus autem eorum, quum ex fide non fluxerit, bonum censeri non potest. Sæpe etenim contingit deum ob peccata hominum permittere falsa miracula tardissime manifestari. **U**ltra autem quod eorum commendat humilitatem ad sanctos confluentium, & de nobis qui in solū Christū speramus, dicit quasi inuerecundos nos esse & presumptuosos, nec Christiane humiles. Dico non minus humiles esse posse, quum in solū Christum fiditur, quam si etiam alij petant intercessores. **E**t quilibet quo plus Christū cognoscit, eo fit humilior, & e contra, quanto quis humilior est, Christūque cognoscit, cum maiore consolatione ad Christū uenit, altera uero humilitas defert secum

De miraculis.

Act. 14.

*Peregrinationes
ad sanctorum templum.*

COLLATIO XLII.

fidei defectū. Quod autē dicit Christū nos habere pro nostro patre. Ita dico, & quare hoc non faceremus, quum nos fratres suos nominarit, patremq; coelestē & deum nostrū patrē, hoc a fide esset descillere & a fiducia. Præterea nos pl^o sanctis tribuimus in terris quā hijs qui in coelis sunt, tam & si non doceamus eos inuocare, pro illo enim non sunt scripturæ, multo enim maiorem habent feruentiorē charitatē, admittimus quoq; ut orent. Sed ne quid periculi sit, & ex alijs causis utilius nobis est ad deū dirigi & conuerti. Talis autē non est curæ trepidatio, quum proximū rogo ut pro me oret, sicut uos dicitis, qualis est apud defunctos, hoc enim ubi esset, merito & sibi absisteret. Alterū doctoris sermonem quū dicit se etiā ad aliū dicturū proximū uade ad Christū, Christus tibi sufficit, optime scio Christianū amorē habentē hoc non dicturū, charitas equidē illū orare docebit, uno enim membro aegrotante, alia sibi membra cōpatiuntur. Ipse uero quod ad eiusmodi inuocationē adhortat, uobis censendū relinquo, ne utilius sit ad eum dirigere, qui illud præstare potest, cuius apud nos est uoluntas, qui promisit, quam ad aliū quempiā, apud quem huiuscemodi conditio non reperit. Ultra æstimat doctor Eckius hoc nō esse fidei derogatiū apud defunctos, sed seipsum docet, nunquid hic maiorē in suū dñm fidutiā reposuit, qui met dñm adgredit, quam is qui alios ad se seruos assumit, & si non æstimarim etiā apud ipsos imperfectiōis quidam reperiri. Inducit etiā Christū Mariā honorasse ut matrem suam uenerandā, & non fuit hoc derogatiū diuini honoris, optime mihi placet ut bene ueneret, sed eo solo honore nobis a deo demandato, ut scilicet Christus in eius uirtutibus laudetur. Quod autē honor dei cōmuniter apud simplices postponat, eo apparet, quum pro sancti alicuius honore petitur, petēti concedit, & quum pro dei amore petitur, is non exaudit, sapius hoc fit. Recognosco tamen atq; cōfiteor sanctorū beatitudinē inenarrabilē, sed ad hoc non consequit, ut

CONCLUSIO TERTIA. 91

ille honor eis impendat, qui solius est Christi, & qui nos ad
Christū ducit. Quod autē templum ædificatū fuerit in honore
sancti Petri, certas non habemus historias, alioqui in uita sua
se ut deū adorari non fuisset passus, sicut nec Paulus neq; Bar-
nabas hoc passi sunt. Ex ueteri lege ultra de Moise ait, quod
intercessor fuerit, nihil hoc probat pro defunctis. Liber Ma-
chabæorū quia dumtaxat propter martyrū exempla acceptas-
tus est (diuo Augustino met testificāte) sino eum in suo ualorē
remanere, quū alioqui somniū nihil prober. Etia si pro uera
uisione reputaret, potuit in hoc somnio Onias figura fuisse
Christi, sicut & in alijs plerisque somnijs & uisionibus. Sed &
sua æstimatione fortes & efficaces inducit scripturas ex xlvij.
cap. Genesis, ubi habet iacob dixisse nomen meum inuocet
super ipsos, & nomina patrū meorū Abraham & Isaac, si autē
sermonis conditionē cognosceret, non hæc dicta in lucē pro-
ferret. In ueteri nāq; lege, nomen alicuius super aliquo inuo-
cari, tm̄ est, quasi eiusdē sit generatiōis, Esa. iij. cap. ibi dicūt
septem mulieres quæ unū apprehenderunt uirū, panem nos-
strū comedemus, & ueste nostra operiemur, tm̄ nomen tuū
super nos inuocet. Hic adparet inuocare ad orationē nō per-
tinere, sed mens est ut is uir eius sit, & ipsa suo nomine nomi-
ne. Sicut & Hiere. xiiij. habet. O dñe in medio es nostri, &
nomen tuū inuocatū est super nos, hoc tm̄ est quod populus
dei nominamur. Sic etiā dictū Genesis intelligi oportet, non
em̄ iacob patriarchā inuocarūt, iacob patriarcha ora p nobis.
Ultimo dicit Moisen Exo. xxxij. orare. Memento Abraham
Isaac & iacob, magna est in deū confidentia, memorē esse foe-
deris & promissionis Abrahæ Isaac & iacob factæ, quāuis ad
huc non sit tam audax Moises ut dicat Abraham ora pro me.
Sicut igitur hij ueteris testamēti deum ut eorū recordaret, mo-
nuerūt per Abraham Isaac & iacob, sic & nos deum mōnere
debemus p̄ Christū Ihesum, in quo reconciliationē habemus
ut foedus cum patre cœlesti, hoc iam ad illa responsū sit.

D. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Ante hac quādo dño meo doctōri supplicauerā, ut noua adferret scripta, hæc scripta putarā per me non prius soluta, ibi iactāter sex scripturarū loca induxit, ad nostrā propositā causam deseruientia, quasi risu quærat, quis huc accedit. **V**erba Pauli renouat ad Timothæū, quæ tamen potenter scripturis declarauit & exposui, quod sanctorū intercessionēs non impugnant, ibi manere sino. **A**d suū tamen grossum exemplū de nequā nebulonibus: Dico nostræ terræ morem esse, nihil cum nequā nebulonibus testificari. Ego illi per Moysen proposui, qui pro populo orauit, & Iob pro amicis, & erant hij meliores peccatoribus pro quibus orabant. Quamuis etiā scdm eius grossum exemplum, nequam unus pro altero quiddā impetrare posset, & oporteret eum nihilominus fateri intercessorem. Neq; deus semper proborū intercessionēs respicit, quum alij præ maiore malitia gratia non sunt digni, sicut dñs ad Hieremiā dicit xv. si steterint Moyses & Samuel corā me, nō est anima mea ad populū istum, hic textus efficaciter ostēdit intercessionēs sanctorū. **Q**uod ultra doctor dicit, etiā & beatos habere diuinum amorem, sint tamen extra angustias, ideo & illos inuocare non debemus. Hic perpendite/queso probi Christiani, quale nobis hic decoquif intricatū pulmentariū. **S**ancti etiā in Christo membra sunt, etiā & ad nos fraternā habent charitatem, rogantq; pro nobis, uellentq; nos ab angustijs liberari, sicut & ipsi liberati sunt, & nos eos inuocare nō debemus. Nunquid hæc grossities esset siue rusticitas, & contra omnē rationē, quod amicos tam bonos, & ad seruiendū nobis tam beneuolos haberemus, & nō inuocaremus eos pro seruitio, hoc quilibet ponderet probus homo, quomodo hoc sibi licere putabit. **G**rande festū fecit nos apud dñm deum habere aduocatū iustū Ihesum Christū, quis ei in hoc aduersatur, quis Christū pro aduocato habere recusaret, sed in quam scola didicerunt

Hiere. 15.

CONCLUSIO TERTIA. 92

didicerunt. Si Christus aduocatus sit, ideo & sancti aduocati
& intercessores esse non debent uel possunt, quum utrumq;
simul stare potest. Ideoq; & omnes credimus Christū nostrū
aduocatū & gratiā esse, sicut doctor inducit epistolā ad Heb.
Ad quod firmandū addo Paulū ad Ro. v. & c. **H**ic autē argu-
mentum facit ex calibe fabre factū, Matth. vi. quod orare de-
beamus, Pater noster qui es & c. ideo & sancti non sunt inuo-
candi. Videte queso probi fideles, quibus uos conant̄ abstra-
here a sanctorū inuocatione sine ullo fundamēto. Quid nam
hoc ualere potest, Christus nos docuit orare pater noster, er-
go orare non debemus Aue maria, adapta te sotular. Quādo
ergo adimplebit̄ Mariā prophetiā Lucāi. Ecce enim ex hoc
beatam me dicent om̄es generationes. **A**liud quoq; pulchrū
habet argumentū, Christus ad se uocat oēs oneratos Matth.
xi. ideo sancti nō sunt inuocādi, at ego reor non multū Chris-
to abesse, qui ad sanctos adpropinquat. Nisi non sit uerum
quod dñs Ihesus ait, patrē suū cōlestem precatus, ut ubi ipse
sit, illic sit & minister eius. In summa per sanctorū intercessio-
nes speramus atq; desideramus ad Christū uenire, permaneo
ut prius est scriptū. **P**ost hęc Iheremiā inducit xvij. qui ut illi
deseruiat corā simplici uiro, incurtat & abscindit illū, ego ue-
ro eum totū in lucem ponā, ita em̄ habet. Maledictus homo
qui cōfidit in homine, & ponit carnē brachiū suum, & a dño
recedit cor eius. Attēdite uos probi hoc nulla uia sanctorū in-
uocationes reprobasse, sed maledic̄ homo cuius cor a dño
recedit, quod tamē in nobis Christianis non est, qui ob id san-
ctos inuocamus, ut cor nostrū cum deo uniat̄. **U**tra inducit
Matth. iij. Deum tuū adorabis & illi soli seruiēs, ideoq; non
uult ut sanctis seruiamus. Dico dñm doctorē bene scire quas
leibi uerbū habeatur grecū latre ffis scilicet, quod cultū sonat
soli deo debitum, quem a Christo diabolus ipse exposcebat,
quod a sanctis longe absit, non enim ignoramus oēs sanctos
non esse deos, sed dei amicos, ideo & illos inuocamus tanq;
dei

COLLATIO XLII.

Iohan. 12.

dei amicos. **P**ost hæc Iohan. xiiij. Nemo uenit ad patrem nisi per me, uerum est, sed neq; dilecti dei nos aliam ducēt uiam quā ad Christū, iam neq; hoc sanctis aduersum. Ego sum uia ueritas & uita &c. ibi Iohan. xiiij. non xv. Sic etiam Christū esse hostiū, Iohan. x. Male fidunt in sanctos pars aduersa, timentes sanctos nos per aliud hostiū ducturos, quā per Christum. Non, non, probiores enim sunt sancti, plusq; nos diligunt, suntq; deo acceptiores, ut nos per aliud hostiū ducerēt quā per Christū, inducit uerba Christi Iohan. xvi. ut in eius nomine petamus, quasi in nomine Christi non peteremus, quū sanctos inuocamus. Pars aduersa nobis Christianis impingit, quasi omnē spem nostrā in sanctos collocatā habereamus dñm Ihesum uel negligēdo, uel certe in locū quempiam seponendo, scientes se nobis iniuriā irrogare, nouerunt inq; ecclesiæ consuetudinē, qualiter collectas & de sanctis orationes claudit, per dñm nostrū Ihesum Christū. **T**erū uult Christum totum esse & omnia, quod illi non grauatim concedo, si & ipse confiteretur sanctos nobiliora esse Christi membra.

De miraculis.

Megro fert animo sanctoꝝ miracula, dicens nos cognoscere debere uera miracula sola fieri ad dei & fidei honorē. Respon-
deo horꝝ procul dubio multa fuisse facta per sanctos, quāuis hoc uerū non sit, miracula solū eam ob causam fieri, sed deus per suā misericordiā quandoq; multa facit miracula in fideiū consolationē, & gaudiū cordiū desolatoꝝ. Hoc aut licet pro-
bis cognitū sit, sciētes sanctos multis adiutorio fuisse per eorū inuocationē in maximis angustijs constitutis, ex superabundanti tamen & hoc scriptis probabo Act. ix. **Q**uando Christi-
tiani & uiduæ Petrū circumstabant ostēdentes uestes quas illis Dorcas in consolationē fecerat, & in pauperū subleua-
men, resuscitauit illam Petrus per suas orationes ubi bene sci-
endum Christianos non sine medio pro Dorca orauisse, sed per diui Petri inuocationē, quamuis mendicus erat, probus tamen erat & non nequā, sicut doctoris grossum exemplum sonabat

Acto. 9.

CONCLUSIO TERTIA. 93

sonabat. Argumentum meum adhuc (ut petra) stat firmum.
Quum miracula fiunt in sanctorum inuocatione, non potest dicere doctor omnia per daemone uersutiâ & phantasmata fuisse facta, sat ergo mihi est, aliqua uera miracula fuisse facta, quae efficaciter sanctorum ostendunt inuocationem, sicut heri ex Marco probatum est. Alioquin per suam omnipotentiam deus probos Christianos per miracula seduxisset, decepisset, quod a Christiano corde longe sit alienum cogitare. Helisaeum non induxi quasi fuerit inuocatus, sed per hoc potenter obtinetur, si Helisaeus iam mortuus, mortuum suscitauit non rogatus, quanto magis nobis credendum est, etiam & nostros sanctos facere miracula per nos non rogati. Vult doctor contra ordinatorem & usum totius Christianae ecclesiae, quod deus uel sancti non plus in uno loco honorentur quam in alio, sicut fit in heremitorio diuae Mariae & in Loreta &c. Audio quidem eum dicere, sed scripturis probe intellectis nuncquam hoc probabit, hoc opus ex fide uenire negat. Nunc libenter audire, uel unum qui in Aquisgranum peregre proficiscitur, uel ad heremitorium diuae Mariae ad uirginem gloriosam absque fide, si non credit non ibit. Plane uideatur quam Christiani noui ad ecclesias ire contendunt, Gen. 28. Gen. xxviii. miratur Iacob de loco ubi iacuerat dicens. O quam metuendus est locus iste, hic non est aliud quam domus dei & porta caeli. Exo. xxiii. ostendit quod ter in anno celebrandum fuerat festum, Christus met ipse specialiter saepius in templum uenit, contestatus domum esse orationis. Vult ne his temporibus nulla magis haberi differentia inter ecclesiam & tabernaculum, ut non sit locus unus altero praestantior. Apostoli ascenderunt in templum ad horam orationis nonam, & met ipse deus suam omnipotentiam in miraculorum operatione, in uno loco plus ostendit quam in reliquo. Hoc si quis negaturus pergat, necesse futurum ut uniuersus orbis illi mentiat. Dixi peccator ex humilitate ad deum ire non audens sanctos inuocat, hanc humilitatem parui pendit apud nos dominus doctor. Ego uero dico scripturas docere, quod

An sancti sint
COLLATIO XLII. inuocandi.

& diuus Paulus ad Hebræos renouat, deum scilicet esse ignē
cōsumentē, quare nō immerito nobis timemus ab hoc igne,
ideoq; & sanctos ut mediatores inuocamus. **S**terū doctor cō-
cessit sanctos pro nobis orare, & quemadmodū nunc dicit,
quod illud nunq; abnegarit. **L**ibēter igitur audirē / quo nam
modo hoc simplicib; Christianis propositurus esset, sanctos
pro nobis orare, & nos eos inuocare non debemus, nosq; in-
gratiorē sanctos pro eor; intercessione uenerari non debe-
remus. **A**dhuc unum scire cuperē, quū pro nobis sancti orēt,
quare ipse cum suis nouis prædicantibus in Basilea relique-
runt cōmunē Christianæ ecclesiæ ordinationē, & expressiōe
inuulgarunt nouā ordinationē, in qua litaneā abrogarunt,
qua Christiani utuntur, Sancte Petre ora pro nobis, Sancta
Maria ora pro nobis. Illud quomodo se adaptabit dilecti pro-
bic; Christiani, Mariam & diuū Petrum pro nobis orare, &
in ecclesia dicere non deberemus, Sancta Maria ora pro no-
bis deum, hoc præsentibus auditoribus & futuris lectoribus
cognoscendū relinquo. **A**estimā hunc Christianū amorem
non habere, qui proximo diceret, necesse nō habes ad me re-
currere, ut pro te orem, met ipse Christū absq; medio depre-
ceris. Dico & me sic uelle. Si enim potest homo peccator in
terris ex Christiana charitate cum parua gratia pro me orare,
quanto plus dilecti sancti, qui & ipsi membra sunt Christi,
plusq; ad nos fraternā habent charitatē, etiā pro nobis orant,
sicut angelus pro Iudaico populo sibi cōmissio orabat Zach. i.
dicens. **D**ñe exercituū usq; quo tu non misereberis Iherusalē
& urbiū Iuda. Si hoc cōmunis facit angelus pro toto suo po-
pulo, sicut & Daniel ostendit, quare non cuiusq; hominis an-
gelus etiā pro eo deum oraret. Nunc autē angelus beatus est,
quare sancti beati nobis sunt proximiores, fratres etiā pro no-
bis orant, quando eos inuocamus. **S**imilitudinē attulit seruū
hunc suo dño plus fidere, qui met eum rogat, quā ut alium ad
eum mittat. Dico si seruus inimicus esset dñi, reputaret plus
iusto

Zach. i.

*Angeli
p nobis
orant.*

CONCLUSIO TERTIA. 99

iusto audacior & temerarius atq; præsumptuosus, ut merito
dñs dicere posset, nequã quur te audes oculis meis præsentare.
Quare aliquñ bonũ & necessariũ est quærere mediatorem,
dñs em̄ hos petit, & tales mediatores. **Quod** ut uerũ sit scriptu-
ris p̄bo, Ezech. xxij. Et quæsiui de eis uirũ qui interponeret
sepem & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem
eam & non inueni. Hic deus mediatorẽ exoptauit ex populo
& non inuenit eũ p̄pter eorũ iniustitiã. Nos aut̄ quia dilectos
sanctos inuenim⁹ dei amicos, quare eos excluderemus. **Qua-**
liter aut̄ Maria in deo honorat̄, apud hesterna dicta p̄maneo.

Ezech. 22.

Quod aut̄ ueniens Picardico utit̄ argumẽto, q̄a plaricq; men-
dicis dant ob sanctorũ honorẽ, qui illis non essent daturi ob
diuinũ amorẽ. Respondeo nullũ abusum sum ego p̄baturus.
Non tñ credo in uniuerso orbe unum ex Christianis tam esse
stultũ, quũ uel dat uel aliquid facit ob alicuius sancti honorẽ,
eius non esse præcipuã mentẽ uel intentionẽ ad diuinũ hono-
rem illud impẽdissẽ. Qui em̄ ob sancti dat honorẽ, idem hoc
dat ob diuinũ amorẽ & honorẽ, qui dñs est & coronator san-
ctorũ. **Reuoluitq;** se doctor in dicto Machabeorũ, dicens Au-
gustinũ fateri hunc librũ ab ecclesia receptũ, quippe quod in
eodẽ aliquorũ martirũ passionẽ describant. Hic ego causas
non quæro, ob quas liber quisq; receptus sit. Satis mihi est ec-
clesiã hunc librũ acceptasse pro sacris literis, ideoq; & ualere
debet. **Ad** hoc respondere conat̄ somniũ fuisse dicẽs, sed ego
ei respõdeo diuinas reuelatiões ut plurimũ in somnijs factas,
sicut cum Iacob Gen. xxvij. Sicut cum Abimelech Pharaõ
ne &c. cum Ioseph uiro Mariæ &c. Nunc aut̄ textus hic clare
loquit̄ uisionẽ aut somniũ fuisse fide dignũ, si ergo scriptura
fide dignũ recenset. Quare ergo quisq; Christianorũ non cre-
deret. **Utra** dicit etiã si hoc ita esset, fuisset nihilomin⁹ Onias
figura Christi. Dicite ergo dñe doctor cuius figura fuerit Ihe-
remias, supra quem Onias indicauit. **De** ecclesia Petri cre-
dere recusat, historia francoꝝ hoc ita credibiliter recenset,

De libris
machabeorũ.

& adhuc pro uero habet, illic ego manere sino. Optime scit Petru noluiffe deum esse, summus adorationis honor soli est deo exhibendus, sicut & angelus Iohanni dixit Apocal. xix. Sancti tamen adhuc ueneradi sunt, quauis illic attenda Iohannis sanctitate, quodq; tam impense a Christo dilectus fuerat, admittere noluit ut sibi exhiberet honore. **¶** Ultimo ad uerba Iacob. Et nomen meum inuocet super eos &c. adportat ualde peregrinum intellectum, dicens esse conditionem seu naturam Hebraici sermonis. Nunquid haec est pulchra conditio scripturas sacras interpretandi, uerum dilacerandi, quid opus fuerat Iacob orare, ut duo illi pueri sui essent generis, prius enim sui generis erant, erantq; filij sui filij Ioseph. Neq; ullus est in toto orbe Hebraici non expers sermonis, qui eo modo id intelligat sicut doctor. **¶** Quod autem intellectus eius perflare non possit, scripturis probat. Num. vi. ibi de sacerdotibus deus dicit. Nomen meum inuocabunt super filios Israel, & ego benedicam eis. ubi clarum est & lucidum hoc ad orationem pertinere. Sicq; ad orationem & non ad genus tendunt uerba Iher. xiiij. **¶** Quod autem Esa. iij. inuocare aliter accipit, facit subiecta materia, quia ibi neq; de deo sermo est, neq; de oratione. **¶** Sic adhuc stat dictum orationis Moisi, Exo. xxij. firmum Moisen in oratione sua, creaturae non oblitum. **¶** Ex quibus omnibus aestimo manifestum quam efficaciter & potenter inuocatio & sanctorum intercessio, secundum ritum & usum ecclesiae in toto orbe obtenta sit & probata, deo laus & omnibus electis sanctis.

¶ D. OECOLAMPADIVS.

DEUS omnibus nobis concedat ueritatis cognitionem, Amen. Dilecti Christiani hodie audiuitis quam aspernanter sermones meos, & quam iactanter suos D. Eckius induxerit. Jam igitur peto beneuole audire dignemini meam fundamentalem & ueram excusationem. **¶** Principio ei similitudo displicuit, quam aliquam nequam proinuitem rogat. Iuxtaq; mentio facta est, cum nequam uiris nihil probari, qui me audiuerunt bene intellexerunt, neq; me sanctis in uita, neq; in morte iniuriam irrogasse. Nunc in scripturis

Num. 6.

Iesai. 2.

Inuocare.

CONCLUSIO TERTIA. 95

Omnes sumus
peccatores.

scripturis neq; alienū est neq; peregrinū, etiā de malis simili-
tudines inducere. Christus inq; exemplū de falso iudice indu-
xerat Luc. xvij. de usurarijs & res dñicas seu uillicitatis suae
male administrantibus. Reperimus quoq; & alia exempla, si-
cut & apud prophetas inueniunt, nā & sancti dei se met pro
peccatoribus confessi sunt. Non parua res est se uere peccato-
rem nominare, omnes nobiscū orarunt. Dimitte nobis debita
nostra. Peccauimus iniquitatē fecimus cū patribus nostris.
Et Iob ipse inductus dixerat, Omnia opera mea expauesco.
Dauid autē dixit, corā te non iustificabit omnis uiuens. Quā-
obrem & Paulus ad Romanos concludit, uniuersum orbem
peccatis subiectū, ut hinc dei misericordia cognoscat & elu-
ceat. Secundo quod recte docuerimus ad Christū unice refu-
giendū, sufficientes induxi scripturas, quarū neq; D. Eckius
unicā sufficienter enodauit. Deuisset em̄ efficacia dicta unū
uel plura his meis dictis opposuisse, deum nobis praecipisse
mortuos inuocare quod non fecit neq; facere potest, uniuersae
enim scripturae ad Christū dirigūt. Christus finis est legis
unicuiq; credenti ad Romanos. Ad Heb. x. ex Psal. dicit, In
capite libri scriptū est de me. Ipse uero quod aestimat ad sanctos
euntem, etiā ad Christū uenire. Ego autē nos ut fidos mi-
nistros malle (ut tenemur) proximā nos docere uiam, mox
ad Christū ueniendi. Quid hoc esset, si quem ad Basileam dis-
recturus, dicerē ei uade in Bernā, post in Solodora, tandē in
Basileā quāsiturus, quū tamen scripturis absq; ullo formidī-
ne primo ad Christū eum dirigere possum, neq; me docet scri-
ptura ad hunc uel aliū sanctū dirigere, utiq; esset hoc circum-
ducere. Ultra ex me scire postulauit, quare in terra degentes
pro eorū intercessione rogamus, & non eos qui in caelo sunt,
super quo prius respōdi, unū scilicet scripturas iubere, alterū
uero non. Multa de sanctorū ueneratione induxit, & quod
orent, quod illi non fuerat necessariū, sufficiēter enim hoc ei
heri concessum est, potuisset isto totū expedisse, ut sancti suo

79
COLLATIO XLIII.

honore debito uenerarent. Et eo quoque expedisse potuisset, si fundamentales scripturas induxisset defunctos sanctos inuocandos. **A**dportat quidem aliqua dicta sibi tamen non deseruientia, sicut Lucae ij. in Magnificat Maria dixit. Beatam me dicent omnes generationes, interrogans/quomodo hoc adimpleri queat. O uos dilecti Christiani, si Mariam fatebimur puram & uenerabilem dei genitricem, cui plus est gratia data quam angelis uel alijs hominibus, & hanc laudem iugiter exclamauerimus, eam admiramur ut beatam, sicut uniuersa facit Christianitas, ex tunc ego prophetiam aestimo adimpletam. Neminem nos prohibemus, ne aue Maria dicat. **N**ec indigno feret animo, si pater noster orabimus, plus equidem nobis rei in deo reposita est/qua in Maria. **D**ictum Hier. xvij. cap. uult me infideliter exposuisse, uerum est breuitati me studuisse, idemque nihil neglectum est, nam quod addendum fuerat. **Maledictum** scilicet hominem, in hominem fidentem, & carnem ponentem brachium suum, cuius cor recedit a domino, etiam fit/quando non unice in Christum sperat. Iudaei enim eo tempore iuxta sacrificia quae deo offerebant, auxilia a Babilonijs & Aegyptijs quaerebant, sicut iam & iuxta Christum refugia quaeruntur aliorum mediatorum, inditium est hoc imperfectae fidei. Quare & propheta ultra dicit. **Benedictus uir qui confidit in domino, & dominus erit spes eius.** **A**d dictum Matth. iij. quod ex libro Moisi, Deuter. extractum est, ut domino seruiatur, sicut me doctor Eckius direxit ad graeculum uerbum latereffis, sic & ego eum dirigo ad Hebraeum abad. **D**istinctio haec de latria & dulcia duplicium seruitutum in scriptura non est fundata. **U**ltra certus sum apud omnes Christianos optime nos posse contentari, Christum nobis omnia esse cum quo satis agere habemus. Oportet ut exemplum referam toti deseruiens causae. Si sol milesies clarior absque ulla laesione oculorum intuentus esset, & cum magna delectatione essent & multa milia paruorum candelarum, quae lumine a sole reciperent & splendor, & praemagnitudine, claritate

*De Marie
virginis
Laude.*

Hiere. 17.

Matth. 3.

*Latria
Dulcia*

CONCLUSIO TERTIA. 96

ritate, splendore solis huius candelulæ parum resplenderent, essem ego ob id seruus infidelis ad paruas candelulas non recurrens, sed ad lumen om̄m delectabilissimū. Nunc Christus dñs noster ineffabiliter delectabilior sol est, qui fideles uere illuminat, sancti quoq; Dei & si uenerabiles sint, digniq; magno honore, nihilominus Christo comparatæ, ut candelulæ sunt minores, dei enim ad creaturā est non æqua cōparatio. Quicumq; Christianus eum uere cognoscit, de me non multum exposcet rationē. Omnia illi amara & parua reputabuntur, solusq; Christus ei magnus est atq; dulcescet. **D**e miraculis confitetur doctor Eckius met multa ex deo non fieri, quæ aut̄ fiunt in fideiū consolationem, etiam ad diuinū honorem pertinent. Quum enim quisq; fideiū finalem consolationem, aliter quam in deo quærit, eam facit consolationem idoliū miracula, Marci ultimo confirmant uerbi ueritatem & non sanctoꝝ inuocatione. **H**oc etiam de Helisæo dictum sit. **M**ultis uerbis de templis inductū fuit, quasi discretionem non poneremus neq; differentiā inter ecclesiā & tabernas, quod nōstra non est opinio. Ex euangelio namq; Iohan. iij. ubi docemur patrem adorare in spiritu & ueritate, ostenditur & tempus futurū, ubi neq; in Hierusalem, neq; in monte Samarix inuocabit̄ deus, quasi diuinus cultus uel tempori uel loco esset alligatus. Ah deum undiq; misericordē reperimus, eo tamen addito, ut recta fide ad eum deueniat̄, non plus est cum templo in noua lege sicut fuit in antiqua. Satis inq; S. Steffanus nobis recenset in Act. Apostolorū vij. cap. Ideo iam templa habemus ut ibi uerbū dei audiamus, & ut cōmunibus orationibus deo grati simus, eumq; inuocemus, utq; nos per sacramēta in Christiana charitate uniamus. **Q**uod aut̄ deus aliquid quando in uno loco plus suā omnipotentiam ostēdit quā in altero æque extra ecclesiā sit sicut intra. **Q**uæsiuit deniq; & a me doctor Eckius quo nā modo in gratitudinis nos excusare possimus, & q̄re dilectos sanctos tā nobis fauorabiles nō inuocamus.

Dico

De miraculis.

Iohan. 8.

Act. A.

COLLATIO XLIII.

Dico sanctos nos gratos habituros, quando Christo gratifimus, plusq; hoc eis placet, quam si nos cum eis impediremus alioqui deos ex se facturi. **A**liã quoq; induxit quæstionẽ, nostræ litaneie causa, qua apud ægrotos pleriq; nostrũ Basileẽ atimur, uellens omnes tenorẽ illius audisse cõpertũ futurũ, ut neq; Christi, neq; apostolorũ, sed neq; aliorũ sanctorũ honorĩ quicq; fuerit detractũ. Illæ enim ordinationes nostræ in se dei beneficia sanctis exhibita cõplectunt, quibus & nos in fide fortificamur. **C**ertus sum ægrotos ex eo plus ædificari, quam si totũ psalteriũ ab eis non intellectũ illic præsentem im-murmurarint. **N**ecessariũ nobis est nostris eo modo provide-re, ut in extremo die respondere ualeamus. **C**omparent eorũ antiquũ obsequiale, & nostrũ mox cõpertũ futurũ, quod il-lorũ uerbo dei plus congruat, ægrotisq; magis fuerit consola-toriũ, quod utilius est facere debemus atq; docere. **P**ræterea posthac dictũ ad Hebræos induxit, deum esse ignem consu-mentem, quare nos peccatores liberũ non habeamus ad deũ accedendũ aditum, & ob id necessaria sit sanctorũ inuocatio. **W**ellem doctorẽ Eckiũ hoc nobis proposuisse mediũ, quod in epistola habetur, in qua ad Christũ Ihesum dirigimur, per quem liberũ habemus aditũ, quæ nos epistola ad defunctos sanctos non remittit neq; dirigit, neq; pro ulla præsumptiõẽ habemus aliquando nos peccasse, de quo iam doleamus, ut met dñm nostrũ adgrediamur. **P**aterne inq; nos (ut filiũ pro-digum) excipiet. **E**go ob doctoris exemplũ pudeo deũ nos ita excepturũ, quæadmodũ ipse dixit, at si de peccatis nostris non doleamus, neq; per sanctos quicq; impetrabimus. **A**d Ezechielis dictũ respõdeo non extẽdi ad uita defunctos san-ctos. **U**ltra ad librũ Machabæorũ illud ego pro suo ualore te-neo, is em̄ qui scripsit met ipse fateĩ ad libri calcem. Et si quis dem bene & ut historiæ competit, hoc & ipse uelim, si aut̄ mi-nus digne concedendũ est mihi. Hic clare uideĩ hunc librum non inter diuinos & probatos libros habendũ. **U**bi em̄ deus loquit

*Autaveia
basiliensiu.*

*Libro Macha-
beorum.*

In fcti sint
inuocadi.

CONCLUSIO TERTIA. 9A

loquit̄, caussa in nullū dubiū reponi solet, quare hic in proxis
ma responsione statur. Neq; ibi habet̄ quod illic Oniam in
uocant. Ad dictū Gen. xlvij. nīmū mihi D. Eckius impin-
git, me scripturas dilacerare, dixit sermonis cōditionē hoc in
se non habere, iuxtaq; concessit Esaiā iij. capite ita exponi de-
bere. Ego scripturas per scripturas exposui, cuius mihi histo-
ria prebet testimoniū, filios Ioseph in quietā fuisse possessiōe,
in terra promissionis Jacob quoq; illis Sichem addidisse, quo
Jacob dilectiores notī essent, habueruntq; plus cæteris præ-
rogatiuā, quare eo magis cæteris dicti fuerunt esse Jacob. Be-
ne nouit D. Eckius decē tribus filios Jacob Israhel nomina-
tos, & eorū rex ex tribu Effraim. Nunc aut̄ Israhel nomen est
Jacob, aliāq; duæ tribus nomen a Iuda habuerunt. Quod Nu. vi.
inducit nihil ibi habetur de inuocatiōe nominū quorūcunq;
hominū ad deum deseruit, neq; ibi ponitur uerbulū, quod in
Genesis positū est. Sicq; compertū habetur doctorem Eckiū
nullum adhuc dictū induxisse, quo abducere possit dicta in
contrarium adducta. Quod in Hieremia habetur conditio-
nale est scilicet si admitteretur, si ita esset, neq; cōcessum neq;
falsum. Quibus libenter concluderim, & scripturis cōmississe
uoluerim, nisi aliquid noui a me petatur.

D. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Ex hoc prolixo
sermone sæpius ante sic factō, perpendit charitas uestra plæ-
rosq; extra ciuitatē in territorijs ueritati parcere, doctore ad
mihī contradicendū aientes non sufficiēter audiri. In summa
uos rogo fideliter memoriæ mandandū doctore confessum
sanctorū inuocationē, quā Zwinglius, frater Stiffel, & eis si-
miles noui Christiani negant. Simplicī uiro proponit, nihil
me scripturis probasse, oēm q; rem suam iugiter apud scripta
manere. Dico breuiter neminē sibi met bene sententiā dicere
posse, hoc nāq; in isto anno non admittit̄, ut sui met quisq; sit
iudex. Vnum aut̄ faciat doctor mecum, resignet securitatem,

Bb

COLLATIO XLIII.

sinatq; sententiam ferre, quis inter nos efficaciores scripturas pro sua parte habeat, ego ero illi pars aduersa, etiam in poenam ignis. **Q**uod autem doctoris uerba non tanti sint habenda & tenenda, eius me inconstantia mouet, nouiter enim ante annos tres, in quibus neq; puerulus fuerat, in uniuersum orbem expressione disseminauit librum Psephmata Chrysostomi dictum, in quo sanctos in caelo ait in charitate ardere, non cessantes pro nobis orare, quid ergo mali futurum nos haec fieri desiderare, quod deum uelle credimus, quod ergo hodie uel heri malum dixit, ante haec bonum fuerat, uoluitq; hoc deus. **A**d uerba illius deuenio cum grosso nequam uirorum exemplo. In nullis unquam terris audiui, tres captiuos in una turri fures, unum alterum sua intercessione liberaisse. Ipse uero quod sanctos hic in terris adducit, peccatores fuisse, multis uerbis ad causae prolongationem, hic gladius in hanc uaginam non adaptatur nec pertinet. Hunc articulum contra Carolostadium in Liptzig disputauimus, ipse si uelit specialiter eum in manus assumat, non fugiam sed Christiane respondebo, posset inquam simplicem in errorem ducere. **Q**uia uero clamitat festinanter & mox ad Christum. Si quis in Basiliam tendat, necesse non est ut in Bernam siue Solodorum dirigatur, nunquid haec gratiosa est similitudo, quasi aberraret quis qui per sanctos ad Christum tenderet, & sancti extra uiam essent Christi, ubi nam hoc scripturis probat. Dabo illi exemplum aliud. Si quis a me in Basiliam dirigi peteret, ego uero illi Bruck & Rinfelden, ut uera suae uiae media ostenderem, hoc causae plus esset affine. **T**erum adfert sanctos uiuentes, de quo ego apud scripta notario permaneo. Quis enim Christianorum tam esset fide uacuus, qui non crederet intercessionem uenerabilis genitricis dei Mariae apud deum non praestare, quam si hic multa milia pro inuicem rogarent. **C**um prophetia Mariae dicit quidem se non reijcere Aue Maria. Respondeo si sanctorum intercessionem cum dominica oratione, Pater noster noluerit abrogare, ut quid ergo sic induxit.

Nos

An sancti sint
inuocandi.

CONCLUSIO TERTIA.

98

in libro
de uocandi

Nos Christiani a tenera iuuentute simul orare docemur Pa-
ter noster & Aue Maria & Credo &c. orabimusq; auxilians
te nos deo, usq; ad mortem. **A**d Hieremiam xvij. se excusare
tentat, quod ego lectori commendo. **Q**uod uero electos dei
sanctos idolatris Babylonij & Aegyptijs cōparat, mihi non
placet. **L**ongā subinfert glossam ad illud Matth. iij. Et quum
hodie illum ad græcum remisim, ipse me ad hebræū remis-
tit. Deuter. vi. Dico si in hebræo herebit, perdet hoc uerbu-
lum soli, quod in textu non reperitur. Et cum hoc manifestū
est hoc uerbum Abad si ad deum ponitur, specialem dei cul-
tum designare & seruitutē. Exo. xx. de Dulia ad nostrā prin-
cipalem causam non deseruit, esset enim uerbalis controuer-
sia. Quia tamen Christū omnia esse dicit, oportet ut sanctos si-
nat nobiliora membra esse Christi. **C**um exēplo illo prolixo
sux milleplices solis sermonē esse sino, nuda enim illius uerba
nihil probant neq; ualent, scripturæ nos ligabunt. **D**e mira-
culis aliqua esse falsa hoc me scriptura docet. Doctor aut, ga
sanctorū miracula & Mariæ negare nō potest, merito crede-
re debet sanctorū inuocationē, quā deus sua maiestate confir-
mat. **L**ocorū ratiōe, deū scilicet in uno loco (utpote in heremi-
torio diuæ Mariæ & Aquisgrano) gratiosius exaudire in Ma-
riæ peregrina uisitatione, dicit deū in omni loco æque miseri-
cordem esse, hoc si uerū est, quare ergo admittit deum in uno
loco plus facere miracula quā in alio. **N**ihil cōtra nos est dñm
dicere Iohan. iij. quod neq; in monte neq; in Hierusalem ue-
ri adoratores essent adoraturi, sed in spiritu & ueritate, quia
Iudæi uno scilicet deputato loco tenebant offerre, ideoq; &
uniuersi Iudæi iam sacrificio seu oblatione carēt, nullā in tem-
plo habēt sacerdotale operationē &c. **N**os uero Christiani, q
dñm Ihesum adoram⁹ in spiritu & ueritate, nostrū spirituale
habemus sacrificiū, sacro sanctū corpus & p̄tiosum sanguinē
Christi Ihesu in toto orbe. **D**e nostra ingratitude sino ut ho-
die dictū fuerat. **Q**uia tñ D. Oecolampadius suū obsequiale,

Matth. 9.

Deute. 6.

Exodi. 20.

Iohan. 9.

An Sancti sint
imitorandi.

COLLATIO XLIII.

quod una cū suis socijs edidit melius iudicat, quā obsequiale
(librū scilicet de usu sacramentorū) a sancta Christiana eccle-
sia ordinato, huius quoq; certus sit, fortassis e cœlo auicula
quæpiā hoc ei reuelauit, quis illud crederet, quando sic eccle-
siae contumelia & scandalū irrogat, neq; de illo inutili libello
iam disputo. **S**ed ita meū sonat argumentū, quū S. Petrus de-
um pro nobis orat, quare ergo cum suis socijs litaneia ecclesie
abrogauit, sancte Petre ora pro nobis deū, quæ tanto tempo-
re in usu fuit. **P**aulus autē quia deum dixit ignem cōsumentē,
opināt doctor ob hoc eum non timendū, audenterq; ad eun-
dum. Contra quod ego ei respōdeo, quare ergo Exo. xviiij.
præcepit deus non solū ludæos ad se uenire abstinere debere,
quin & ne montem quidē contingerēt. Exo. xx. Expauefa-
ctis ludæis dixerunt Moisi. Tu loquere nobis & audiemus,
non loquat nobis dñs ne moriamur. **A**d epistolā Heb. hodie
responsum est. **A**d Ezechielē dicit quod de uiuis loquat, sæ-
pius auditū est nouos Christianos nullū argumentū induces-
re contra sanctos beatos, quod etiā non militet contra uiuos.

Librū Machabæorū conatur reddere dubiū scriptoris causa.
Dico nihil ad me de scriptore pertinere, sed de ecclesia sancta
quæ hunc librū ut sacras literas acceptauit. In Biblia enim sa-
cras aliquot habemus literas, quorū author est nobis incogni-
tus. **D**e dicto Genesis xlvij. adhuc causam refugit, sed hoc
dictum cum illo Exo. xxxij. applicatum, bene tunc adparet,
qui recte sentit. Sed & in eo loco Rabi Salomon uisus, secun-
dum Hebraici sermonis cōsuetudinem. **Q**uo me credo con-
clusionem meam tertiam, de sanctorū intercessione, ut Chris-
tianam obtinuisse, rogās dominū meum doctorem, ut cum
ecclesia Christiana, Mariam uenerandam dei genitricem &
omnes sanctos inuocet, ut nobis gratiā a domino nostro Ihesu
Christo impetrent & exorent, Amen.

D. OECOLAMPADIVS.

Ego scripturis commendo.

CONCLV

Exodi. 18.
et. 20.

Gen. 28.
Exodi. 32.

CONCLUSIO III.**I** Domini nostri Ihesu Christi & sanctorum imagines delenda non sunt.**De**
imaginibus
tollendis.**S**EXTVS ARGVENS HENRICVS
Linck de Quedio.

Deus omnipotens nobis omnibus hodie & in omni tempore sua misericordiam impartiat, & lumen suae irrefragabilis ueritatis in cordibus nostris accedere dignetur, Amen. Fideles & dilecti amici prohiq; Christiani, in breuibus annis duella seu cōtrouersia exortae sunt inter doctos, praecipue in germanica natione imaginū causa, quae in ecclesijs habent. Aliqui opinantur illas haberi posse easq; uenerari. Alij quod penitus sint delenda, neq; tolleranda a Christiana cōmunitate. Ex qua cōtrouersia in plerisq; locis magni tumultus exsurrexere, quis eius ansam & causam dederit nouit deus, in quo tamen ego neq; aliquem temere iudicabo. **H**oc autē semper ita fuit rem aliquā quū summa conscēdisset fastigia, iterū ad ima declinasse. Nec hic quemq; excusabo, aut eos qui imagines admittunt, uel certe illos qui illicito modo, absq; suorum superiorum mandato, imagines ex ecclesijs eiciunt, & si ad imagines delendas nulla uia me implicuerim siue sollicitus fuerim, quāuis iam in mediū trahor, dicturus quem de imaginibus intellectū habeam, aut quid opinor. Beneuolus praesto sum, hoc ex sacris literis ostendere. **P**rincipio quia dñs noster Ihesus Christus, neq; in hoc neq; in alio opere, nec in desertis ut in specialib⁹ locis uult adorari, sed in spiritu & ueritate. **N**ūc autē quia longis temporib⁹ exactis, maxima & immensa spes ad exteriores imagines est habita, sicq; salus, sanitas, consolatio corporis quaesita est, clare ostēdimus per omnipotentem deum, quod honorari recusat in his exterioribus imaginib⁹, nec iuxta aut circum illas uult quaeri: Sed nobis praecipiendo

COLLATIO XLIII.

interdicat uenerationē, adorationē, poplitū inflectionē, inclinationē &c. sed & prohibuit omnē cōtrafacturā, & suam & sanctorū, sicuti Exo. xx. habetur, **Non habebis deos alienos contra me, Non facies tibi sculptile, neq; omnē similitudinē, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorū quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea neq; coles. Ego sum dominus deus tuus fortis zelotes. Ultra quoq; habemus in præcedenti capitulo, dñm ad Moisen dixisse, Loquere filijs Israhel, uidistis/quod de cœlo loquutus sum uobis. Non facietis me in argenteū siue aureum deum. Habemus quoq; & Leuit. xxvi. ego sum dñs deus uester, Non facietis uobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidē ponetis in terra uestra ut adoretis eum, neq; contrafacturam nec statuam quam honoretis. Ego sum enim dominus deus uester, quasi dicat, mihi soli competit gloria. Habemus & in Deuter. v. libro Moisi vii. capite. Sic facietis gentibus, euerite aras eorū, & confringite statuas eorū, lucosq; succidite, & sculptilia cōburite, quia populus es sanctus domino deo tuo. Hæc iam sunt aliqua dicta ueteris testamenti, quorū adhuc multa sunt huic causæ deseruētia, quæ breuitatis causa nunc demitto. Habemus & dicta noui testamenti, nominatim Iohannis prima capit. v. ubi dicit, filioli custodite uos ab imaginibus, adhuc quoq; & alia quæ iam intermittere uolo. **U**ltra qualiter & deus eis loquitur qui imagines faciūt. Deuter. xxvij. præcepit Moises ex mandato domini leuitis pronuntiabunt leuitæ, dicentq; ad omnes uiros Israhel excelsa uoce. Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile, abominationem domini opus manuum artificū, ponitq; illud in abscondito, & respondebit omnis populus, Amen. Hic etiā & prohibet occultas imagines, quos quilibet in sua domo habere posset. Ex his dictis sufficienter consequit in Christiana congregatione nullas imagines habendas, quum sciat quisq; eiusmodi expensas plus profuturas, meliusq; esse in uiuis huius**

Exodi. 20

Leuit. 26

Deut. 5
c. A.

I. Ioh. 5

Deuto. 27

huius seculi sanctos expendantur/aut conuertantur. At quia eiusmodi expense longis temporibus in imagines fuerunt conuersae, detractaeque a uiuis dei templis, me iudice melius cenleo, aestimoque deo gratius futurum, si in tales uiuas imagines fuissent conuersae, quas post se deus reliquerat, in pauperes uolo, timens nos neque deo neque sanctis in hoc bene complacuisse, sed in iram magis incitasse, quemadmodum & in ueteri testamento tales imagines uenerari saepius prohibuerit. Quanto plus in nos irasci deus ipse posset qui de his nihil nobis praecipit, & si uelle per dei doctrinam, qua nos monet scrutari scripturas doceri, qua sufficenter informamur/qua sit dei uoluntas. Induxissemusque communem Christianorum turmam populi dei per scripturas in ueram cognitionem suae gratiosae uoluntatis, etiam in suorum beneficiorum misericordiae eius, & omnium quae ex diuina gratia nobis obuenerunt, etiam ubi nam eum adorare & quaerere deberemus. Ad instar huius etiam doceri potuissemus, ex sufficenti uerbi annuntiatione/ quod in suis electis deus fuisset operatus, sufficereque nobis quicquid fidei & charitatis Christi illis impendisset.

D. ECKIVS.

In nomine tuo domine Ihesu Christe, Amen. Decidere patiar fidem inutilem causae non deseruentem, ante & post inductam, ad scripturas deueniens, quae bene doctus dominus ex germanicis Zwinglij libellis & colloquijs induxit, quomodo Christus dixerit ueros adoratores in spiritu & ueritate adorare. Opinatur suo paruo intellectu ex hoc imagines non habendas impossibile ratus, si quem imago moneat & facit recordantem, non aequae in spiritu deum adorare posse, quid enim impedit imago. Et domini Henrici argumentum si bonum esset, nullus posset Christianorum orare, omnis enim qui ad deum & ad crucifixum dominum Ihesum orationem facit, ipse in suo corde Christi sibi fingit imaginem, quomodo alioqui Christum adoraret. In scolis docemur intelligentem oportere fantasmata speculari.

Nunc queso audite ad uetus peruenit testamentum Exo. xx.

Si quis

Exodi. 25.

COLLATIO XLIII.

Si quis literas aut dñi sui mandatū falsarit, iniuste ageret, quāto maioris iniuriæ dñs Henricus obnoxius est, qui in tanta uirorum doctorum congregatione, uerbum dei falsificat. Sed noua fides oportet, ut sibi nouas fingat scripturas, ut hinc eius error firmet. Verba de imaginibus sic in germanicū est interpretatus, ante eas ne quis se inclinēt, flectat, ne quis eas honoret, adoret, quod in scripturis nusq̄ cōperiet, Hebraicis, Chaldaicis, Græcis siue Latinis, apud fratrem uero suum in Christo Zwingliū hoc reperiet. **V**t autē breuitati studeam, huic dicto breuiter respōdeo, unicū ibi esse præceptū, in quo se deus uenerari præcipit, adorari, & idolatriā interdici. Ideoq̄ quum imagines interdicit, exponit quare fieri non debeant, in hūc scilicet finem, ne adorent, exhibeaturq̄ illis diuina reuerentia. Hoc autē ut uerū sit in scripturis reperiet, **L**euit. xxvi. quas met ipse dñs Henricus induxit, & identidem falsauit. **N**on facietis uobis idola &c. ut adoretis ea, quis tam uelit esse stultus, ut Iudæos credat nullas habuisse imagines uel fecisse, habuerunt enim propriā monetā, sicut siclos, supra quas imagines urnæ & mannæ cuderant & uirgam Aaronis, sed & monetā habebant peregrinā, super qua dño ostenderant imaginem Cæsaris in Matthæo. **E**x quo clare apparet error Zwinglij, qui duo hic præcepta facere nitit, ne scilicet imagines faciant, & quod non adorent. **Q**uum em̄ ter mille annis non nisi decem præcepta fuerint dei, Moisi tradita, tam est Zwinglius ingenio acuto, ut ex decem undecim faciat. **V**t autē dñs Henricus se errasse uideat, in manus assumat dictū iam allegatum **L**euit. xxvi. ibi nāq̄ præcepit deus ne qua statua aut insignis aliquis lapis erigat, quum tamē unū Iosue sub quercu erexerit, Iosue xxiii. **S**ed & probus Samuel, pri. lib. Reg. vii. cap. lapidē erexit, & hunc nominauit lapidē adiutorij, qui tamen non iniuste egerūt. **H**oc nempe factum non fuerat, ut iuxta idolorum cultū adoraret, imagines pro se ipsis non adoramus. Nullus inq̄ tam est simplex quin lapides, ligna, argentū &c. cognoscat

Exodi. 20.

Leuit. 26.

Iosue 24.
1. Reg. 1.

cognoscat, sed ut ecclesia docet, oratio nostra tendit in id quod
imaginat seu figuratur. **N**unc ultra iterum scripturas falsificat,
Exo xx. Non me facietis, hoc me per Zwinglium est additum,
ubi hic contra domini faciunt preceptum Deut. & Apoc. Nihil ad
detis, hic tamen ipsi uerbum addunt, quod totam sententiam falsifi-
cat, nihil enim sibi aliud interdicit, ne deos sibi faciant argen-
teos siue aureos, sed hi idola sunt. **T**ertio introducit Deute.
vij. quod altaria & imagines gentium destruerent, bene erat &
rectum, idola namque fuerat. Vult igitur dominus Henricus ex se suisque
progenitoribus, ex omnibus denique probis Christianis ferme
mille quingentorum annorum facere idolatras. Tam se doctum res-
putat & eruditum, ut credere ausit tot annis tot doctos, tot san-
ctos Christianos scripturas non bene intellexisse, sed ipse in-
telligat, magna in eo esset presumptio & audentia, a qua me-
rito abstinere deberet. **D**icit quoque multa eiusmodi in uete-
ri testamento esse, uerum dico contra idolorum imagines. At sibi
in omnibus & totis scripturis nusquam reperit uel iota unicum pro-
hibens imagines memoratiuas & monitorias, siue doctrina-
les Christianorum, procul dubio hoc si in scripturis fuisset ueti-
tum, probi Christiani apostolorum tempore & martyres non
fuissent ausi, quam tamen diuus Athanasius scribat imaginem
crucifixi domini, a S. Nicodemo uenerit, quam Iudei transfixerunt,
effluxeritque miraculosus sanguis in ciuitate Beripto undecim
ma die Nouembris. Hic queso norate imagines a sanctis ori-
ginem habuisse, sanctosque illis usi fuisse, a dei omnipotentia ue-
neratas a beatissimo patre Athanasio scriptis perditum, multique
Iudeorum ob hoc ad Christi fidem conuersos, quomodo ergo
quis dicere potest nostrae causae, hoc non deseruire, quam Chri-
sti imago tam efficaciter confirmat. **U**ltra epistolam Iohan. in-
ducit quasi imagines prohibentem, iterum scripturas falsificat,
nam graece & latine idola prohibet, ideoque & falsis scripturis
expugnare non potest ueras dei & sanctorum imagines. **Q**uod
autem neque imagines faciendae sint adducit Deut. xxvij. preceptum.

Exo. 20.

Deut. 7.

Iohan. 5.

Deut. 27.

fuisse leuitis, quod alta uoce pronuntiarent, hunc maledictū esse hominē/qui imagines faceret, & has in locū secretū reponeret. Dico dñe Henrice/quomodo hic deciditis a fratre uestro in Christo Sebastiano curiæ magisterulo, qui in Thuriensi colloquio præsidens admiserat quenq̃ domi secreto habere posse imaginē crucifixi, sed ad textū redeo, iterū ibi de idolis loquif, quod ut uerū sit, textus se specificat, quas prohibeat imagines, quas scilicet faciunt artifices, & abominatio erāt apud deū, alioqui pictores non fuissent, neq̃ xij. leones Salomon ipse fecisset ad thronū suū, Paralip. ix. Neq̃ fuisset ausus aurifaber quisq̃ auiculā ad poculū aliquod fabrefacere neq̃ insignia quæpiā depingere. **A**estimatur se domi prædicare argumentū iudæ, contra Magdalēnā adferens, ut hæc tam præciosa in pauperes expendant. Respondeo/quid iuuat pauperes parrochū in Gās tabulā illam tam nobiliter & sumptuose depictā, flammis exussisse. Tam ne est dñs noster mundo parcus, ut tantæ non superfiat diuitiæ huic orbi, multa sunt olim in diuinū cultū profusa, cum quibus nihilominus & pauperibus est erogatū. Imensas diuitias Salomon in templum prodegit, in quo tamen nihil aliud quam simplex cœlestis fuerat panis, sicut iij. Reg. habet vi. & vij. capitibus. **O**mne em̃ ex auro erat & lignis præciosis, quanto plus neq̃ nos tenaces esse debemus erga deum in templis Christianorū, in quibus uiuus est panis cœlestis, sacro sanctum corpus Christi Ihesu. **V**etus extat prouerbiū, unum facere, & aliud non omittere. **D**ñs uero Henricus si utiq̃ in pauperū subuentionē prædicare uelit, docebo eum/ut homines moneat egentibus erogare, deo nō ob id parcū neq̃ tenaces, sed neq̃ templis, doceat aut̃ ex uestiū superfluitate, uoracitate & gula cibi potusq̃, & eiusmodi pessimis rebus pauperibus subuenire, ex eo dupliciter benefacturi, a malo scilicet abstinentes, & nihilominus quæ dei sunt deo dātes. **N**on est bonū dñm Henricū opinari, quale opus præstet seu melius sit, hoc inq̃ deus nouit. Audite tamē

3. Reg. 6. et A

men

men eius temerariū sermonē, audens dicere deum in nostris imaginibus Christianis nullā habere cōplacentiā, quis hoc ei retulit, sacræ literæ non contradicunt, & profecto (ut reor) nullas e cœlo literas super ea re excepit. Ad unū indicat argumentū deum non præcepisse ut imagines fiant, ideo non sunt faciendæ. Hoc pro cornuto & fortī semper argumēto est habitum apud novos Christianos, usq; ad rebaptisatorū aduentum, ibi illis perspecta est hanc arguendī formā nihil ualere. Quare dñs Henricus hac forma uti nō debet, ubi enim Christus præcepit puerulos seu infantes baptisandos, adhuc tamē baptisantur. Vbi præcepit diem dñicum feriari, & tamen feriatur. Quod autē dominus Henricus Christum inducit Iohan. quinto dicentem, Scrutamini scripturas, nihil ad suū deseruit propositū. Ibi enim Christus ad uetus indicauit testamentum quod de se testimoniū præbeat. Ideoq; dilecte mi domine Henrice, æque potest uerbū dei in ecclesia induci, in qua sunt imagines, ac in uacua inani & in deuota Iudaica ecclesia, in qua tamen plures fuere imagines quam nunc sunt in uorum Christianorum ecclesia.

HENRICVS LINCK.

Primo inducit doctor Eckius, quod plæraq; inducam ad causam nō deseruiētia, sufficiēter induxi, & si putet ipse ea dumtaxat contra idola esse ueteris testamenti. Dico hæc uerba Idolum, Simulachrū posse in germanicum interpretari pro imaginibus. Longo enim tempore uidimus imagines nunc apud nos in magna reuerentia haberi, quippe quod illis inclinatum fuerat, fueruntq; inuocatæ & adoratæ, quasi una imago plus gratiam conferat quam altera, quod iam oculis est cernere, multa bona illic deportata, ubi aliquando miraculum factum est. Ibi enim creditum est, eum sanctū quem illic uenerandū extulerunt, hanc habere uirtutem & gratiā, ut optatis nostris subuenire possit. Quumq; deus omnipotens idolatriam prohibuerit in ueteri lege, etiam & apud nos hūc

recursum, eam spem & consolationem ad sanctos defunctos
 prohibuit. **U**ltra induxit imagines monere nos illic recurrere
 re/ubi imago stat. Dico deum sufficēter nos docuisse, ubi nā
 suae passionis & mortis imago quæri debeat. Scriptura enim
 est/quæ nos ad Christū dirigit dñm nostrū. Ideoq; non osten-
 dit sibi ad honorem externā fieri imaginē, sed neq; alicui san-
 cto hoc fieri præcepit. **U**tsi de serpente æneo legamus quem
 erexit Moyses in deserto, positus enim erat in signū/ut omnes
 qui in eum crederent, salui fierent ab omni re noxia, quod fi-
 gura fuit Christi. Quanq; ad tempus pependerit, quāprimū
 aut cepta est uenerari aliter quam deus præceperat, destruxit
 illam rex Zedechias, ibi manifeste audire deum hoc mādasse,
 mox enim ut aliter illo usi sunt & honorarunt/deleri eum ad-
 missum est. **N**unc de imaginib⁹ nullū dei habemus mandatū
 sed magis eos prohibet uenerari illas & adorare. Quia tamē
 dñs meus doctor Eckius opinat^r/quod haberi possint, ego in
 hoc non aduersor ei/ut quis illas in sua domo depingat, eo ta-
 men addito/ne ueneret/necq; adoret. Quū aut tale haecenus
 factū sit, adhucq; fiat, ut ante imagines procidamus, adora-
 mus, illic auxiliū quæsituri, idolatria censenda est. **S**ecundo
 quum quilibet Christianus sacrarū non expers literarū, nul-
 lam gerit ad externas imagines reputationē, sunt tamē iuxta
 infirmorū & modice fidei tantus numerus ut illic currant, cre-
 dentes se iuari, ubi nulla sunt auxilia, ideoq; præstaret tales
 imagines tolli. **Q**uod uero D. Eckius Salomonem inducit,
 quia exornatū templū ædificarit, illud quoq; decorarit, ex di-
 uino mandato factū est. **I**uxtaq; inducit etiā & gentes, imagi-
 nes in annulos sculpisse, sicut sibi Salomon leones fieri fecit,
 sed illos non adorauit, sicut nunc fit sanctis. **Q**uod etiā auri-
 fabri non ausint ad poculū uolucrem sculperē, cōtra hoc non
 sum, sed sanctos in ecclesia uenerari & adorare prohibitū est.
Ultra inducit me ludæ fecisse argumentū contra Magdalēnā
 ut tam prætiosa in pauperes expendant, dico deum in his ex-
 ternis

CONCLUSIO QVARTA. 103

ternis ornatib⁹ imaginū nullā habere cōplacentiā, sed magis ut hæc uiuis sanctis condiuidant. Ego tamen optime perpendo ubi nos calceus urget, imagines facere habitum est pro re deo placita, ideoq; & nos sic inducti sumus, quasi cū his deo bene seruiamus, quum nobis hæc res bene deseruiat. Quod aut subinfert etiam & pauperes cibari posse, quod deus ipse præcepit, iuxtaq; & pro decore & ornatu imagines haberi ad uenerationē. Respondeo breuiter quū manifestā habeamus prohibitionē per scripturas inductā, ne imagines ad uenerationem & adorationē habeamus, cōcedo quidē ut prius eos haberi posse, ne tamen uenerent, & in ecclesijs adorent, illic publice erectæ cōmunitati auxilia inde petaturi, plus hoc infirmis destructionis quā ædificationis adportaret, tales in eū uerbo dei ad Christū dirigendi sunt & in eius diuinā cognitionem. Sicq; conclusum esse uolo his scripturarū dictis inductis, imagines scilicet tales nec inuocandas, neq; ab eis quicq; impetrari posse, nec in eas sperādas. Melius tamen esset si etiam doctor Eckius opinaretur non adorandas, neq; inclinandum esse illis, neq; flectendū, sicut & merito nō debet, quod omnino & ex toto tollerentur.

¶ D. ECKIUS.

¶ In hoc prolixo uerborū delirio, dñs Henricus totus est scripturarū uacuus, ac totus misericors disputator, præcipuū em̄ responsionis meæ in hoc sitū erat, quod scripturas cōtra imagines inductas falsificarit, qd̄ ne uerbo quidē defendit neq; extersit, sed neq; defendere nouit, hoc em̄ presenti libro eum conuincā. Ipse tamen quia fatef̄ ingenue, se neq; græcū neq; hebraicū nosse, optime ei licuisset apud latinū textū permanere, nullūq; false induxisse. Dicit idolū & simulachrū pro imaginibus germanice interpretari, si græcū sciret, ad Suidā illū dirigerē, ibi namq; reperiet idolū esse imaginē dei falsi, quūq; græcū non nouit, potuisset apud illa manere, quæ puerulus in scholis didicisset, idolum dei falsi imaginem. Quæ aut simul

*Idolum.
Simulachru.*

COLLATIO XLV.

lachra prohibeant, docet; Dauid imagines gentium quae sunt
dæmonia. In hoc se fundat ne imagines uenerent, sciunt ta-
men omnes Christiani Basilij regulā, imaginū uenerationē
eo extendi in id quod imaginat, uel per imaginē significatur.

Valde inclamat in peregrinationes sanctorum pro auxilio su-
per quo heri efficaciter respondēdo obtentū fuit in uno loco,
sicut in heremitorio diuæ Mariæ & c. deum suam omnipoten-
tiam plus manifestare quam in altero, irrogatq; nobis Chris-
tiani in iniuriā, quippe quod sancti uirtute credamus miracu-
lum aliquod fieri, sed diuina uirtute & sancti intercessione, si-
cut de sancto Petro docet, Act. iij. Viri Israhelitæ quid mira-
Act. 5. mini, aut nos quid intuemini, quasi nostra uirtute aut pote-
state fecerimus hunc ambulare. Ideoq; & demitto quae præ-
ter necessitatē inducit de sanctorum intercessione. Prudentem
se aestimat aiens scripturas nos sufficienter monere, & ad deū
ducere, sed quomodo illi eueniet q̄ legere nouit. Qui uis em̄
per campū equitans, si crucifixū uiderit, passionis & mortis
Christi Ihesu monebit, ut scilicet illā unico pater n̄ ueneret;
ubi alioqui si crucem non uiderit, nunq̄ recordaret. **F**rater
necessitatem serpentem inducit, quum sit hoc contra eum. Is
namq; serpens, sicut a Moise admissus fuerat, usq; ad tempo-
ra Ezechiae sexcentis plus annis, donec ex eo Iudaei idolū fe-
cerant. Sicq; merito dñs Henricus nobis imagines sinet, quā-
diū illas pro idolis nō habeamus. Non est enim ferendū eum
omnes nostros maiores & suos, omnesq; Christianos audere
insimulare huius blasphemiae, idolatriā scilicet in imaginib⁹
exercuisse. Ex illo enim consequeret omnes damnatos fuisse,
primū & præcipuū dei mandatū non obseruantes. **A**dmittit
quidem imagines fieri sed non uenerari, quemadmodū de le-
onibus & aurifabro induxi. Respondeo quare ergo ipse spe-
cialiter tandem induxit textū Deute. xxvij. contra imagines
manufactas artificū, quare frater eius in Christo Zwinglius
utrumq; reiecit, & facere imagines & uenerari. **Q**uia uero
Salomon

CONCLUSIO QVARTA. 102

Salomon tam ædificarat templū sumptuose, dicit hoc deum illi præcepisse, ibi permaneat. Si ergo deus præcepit, ergo res bona fuit. Et sicut Paulus dicit, Quæcunq; scripta sunt ad nostram doctrinā scripta sunt & salutem. Quare ex Salomone dñs Henricus bene didicisset ecclesiarū expensas, per diuites factas deo placitas. **A**d argumentū ludæ proditoris, respondet deum in rebus externis nullā habere cōplacentiam, dico nunquid & Magdalenæ ungentū etiā res erat externa, nunquid ecclesiæ sacramenta externæ sunt res, omnis nostra elemosinarū largitio, nunquid externa res erat, uel hæc res deo non placēt. **R**idicule me inducit nos scire, ubi nos calceus urgeat, imagines habere nobis deseruire, me fortasse pro pictorē, uel imaginū artifice intuens, quare mihi imagines deseruiunt, certe uictū ex eis non habeo. Sed in ueritate bene Christianis imagines deseruiunt, ut inde docti moneantur, docēt enim monentq;. **A**d huc in sua perstat temeritate, sine literis dicens deum in imaginibus nullā habere cōplacentiā, eiuscemodī dicti literas nō habēs. **I**n summa scripturas adferat non falsatas neq; dilaceratas, alioquin non respondebo, apud laudabilem ritū totius uniuersalis ecclesiæ permanurus.

SEPTIMVS ARGVENS, IOHANNES HES de Appenzell, cuius argumenta post hanc responsionē Eckij habes.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Iam unius horæ spatio Iohannes Hefs loquutus est cōtra imagines Christi & sanctorū, & quū eum audiui, iā mirari cesso Zwingliū irascentē dñs Heluetijs cōfœderatis, ga ante aliquot annos hos gigantes passi nō sunt disputare. **Q**uod in deū eredit nihil est satis, quod omne bonū ex deo sperat, optime facit, sic equidem in deum est sperandū, quod deus etiā dilectissimos amicos suos sanctos uolo exaudit in eorū intercessiōe. **Q**uia uero Dauid inducit Matthæū, Iacobū, quod deū rogare ac petere debeamus, Dilectē Hefso, quis aliter dixit, illo non debes tempus inutiliter

COLLATIO XLVI.

inutiliter perdere, Christiani sumus, hæc omnia nouimus, sed in uerbis Iacobi intermisisti hæc uerba in fide, qui petit nihil hesitet in fide, iactitat se ueteris testamēti, ubi dicit imagines prohiberi, hodie auditū est omnes textus loqui de idolis. At uerecundet is in corde suo, qui unicus uult esse probus, uniuersam Christianitatē tot annis, tot hominū milia, audet idolatriæ insimulare & condemnare. **V**nicū dictū contra imagines inducit Deut. iij. sed in fine dicti suā habet solutionē, ibi prohiberi imagines idolorū, ubi dicit ne forte errore decepti adores ea, & diuino cultu seruias eis. Si quis a probo Christiano sciscitet, adoras ne imaginem hanc lignēā diuæ Mariæ, procul dubio respondebit imaginē quidem ueneror, nolens ei ullā irreuerentiā fieri, sicut eas imaginū expugnatores exurunt, sicut nec ego paterer, si quis meis imaginib⁹ aut armis uel insignijs dñorū meorū iniuriā & contumeliā inferret, sed lignum ego non adoro, inclino, flecto, non ligni caussa, sed Mariæ, quæ per hanc figurā significat, festoq; probo Christiano homini cum imagine non aliter quā si quis per conspiciat tuetur, uisus enim nō in speculū dirigit, sed penetrat in aliud quod uidere cupit. Sic & probi Christiani mens in imagine Ihesu & sanctorū non hæret, sed in cœlū penetrat, ubi dñs est Ihesus cum suis sanctis, sic cum ecclesia Iohānes Hærs docere debuisset, mansissetq; sic dñs Iohannes Hærs. **V**t autē ipse eum suo sorio discat qualiter scripturæ sint in manus assumendæ, neq; sic crude uorandæ. Inducā contra eum scdm̄ intellectū diuī Damasceni textū, qui uolente deo, suam erroneā mentē euertet, Moises ait. Non uidistis aliquā similitudinē in die in qua locutus est uobis dñs in Oreb, ne forte decepti faciatis uobis imaginē &c. Nunc autē per oppositū sequit ex eo, quū uidimus (hoc est ecclesia uidit) deum nobis loquutū in humana imagine, sicut Paulus ad Philip. ait, Assumpsit formā serui in similitudinē hominū factus, & habitu inuētus ut homo. At nunc si deus in corporali imagine uisus est, quare ergo in
ea effigie

ea effigie non depingeret, quumq; probus aliquis Christianus intueret sui dei creatoris & redemptoris imaginē, quomodo tam esset frigidus & ingratus, quod in imaginis huius representatione, dñi non recordaret, eumq; laudaret. Scio neq; Zwingliū neq; Hessum bono animo laturos si eorū imagines exurerent, sicut Zwinglio est factum, & hoc ipse conquerit. Video em̄ oportere dñm Ihesum his domicellis acturum gratias, quia eius imaginē & uenerandæ uirginis Marię combusserint. **H**onus ille Hessus plenus est literarū, se dicens adhuc plurimas habere scripturas contra imagines, ego non credo, si quas aut̄ habeat, educat, confidēter ei respondebo.

Quinq; causas suæ seductoriæ doctrinæ inducit ad imaginū expugnationē, quod ad hoc rithmice consonat, sicut consonare faciunt in rithmis pueruli ecclesie turrim & balneū siue æstuariū. **P**rimo dicit deum nostrū esse deum, uerū est, ergo propter hoc nullam habebimus imaginē, deus etiā eorū erat deus, quibus facere præcepit imaginē Cherubin in templo, & Iudæi ex diuino præcepto imagines in templo habuere, & hii noui Christiani sine dei præcepto, imagines euertere uolunt. **S**ecūdo inquit deū solū adorandū, sed & hoc nunquid ego facere potero, quum per dei uel crucifixi imaginē ad hoc moneor. **T**ertio deo dicit solo seruiendū: Dico scđm eius intellectū nullū rusticū hercinie syluæ seruū retēturū, deo inq; unico seruiendū est diuino cultu & honore. **Q**uarto ait deū solū uenerandū seu honorandū, quare ergo diuus Paulus ad Ro. xiiij. ait. Reddite ergo omnibus debita, cui tributū tributum, cui uectigal uectigal, cui timorē timorē, cui honorem honorem. **S**ed & ego reor, quū adhuc sacerdos erat Hessus, & ipsum quoq; a subditis terræ suæ, nomine dñi Iohannis salutatū hoc libenter habuisse. **D**ictū Esaiæ allegatū non intelligit, Deus ait honorē meū (hoc est diuinū honorē) alteri nō dabo, neq; hoc ullus facit Christianorū. **Q**uinto deum ait ex operibus cognosci Ro. i. Dico uerū esse, sed quum opera illa

nobis quotidiana sunt atq; cōmunia minus hinc admiratiōnis habemus Christū ex aqua uinum fecisse mirandū erat, & quum (ut Augustinus ait) quottannis ex aqua in uite uinum facit, nemo miratur. Omnes arbores, lapides, ligna, opera sunt dei. Futurū ut Hesso mille pertranseat arbores ut ceteri, neq; dñi Ihesu recordaret, ubi tamen ad crucifixi imaginem peruenerit, eam uidet, oportet ut eius recorder. Ideoq; non Christianū sed Thurcicū est dñi imagines ita auferre & dele-
Rhic se iactitat quomodo post suā falsam doctrinā prædicatam, populū fuerit adhortatus, pro uero intellectu exorare, uerum si id prius fecisset, quæsissetq; uerum intellectū apud deum & ecclesiā, & non in libellis Zwinglij. **M**ulta de alicuius ecclesiæ audiētia interfatus, si quid cum imaginibus præsumperint a spiritu sancto illustrati. Ego uero dico, si non essent hī falsi prædicatores, maneret optime pacatus quiuis de cōmunitate, neq; temerarent tales inuouationes facere in fide. Sed nunquid ita debent hī indocti sacerdotes probis istis hominibus in uillis & ciuitatibus persuadere, se in fide talem habere facultatē, ordinandi, statuendi, destituendi, id si ita fuerit faciendū, tot habebimus fides quot habemus uillulas, sed & omni anno nouā fidem, & profecto citius quod deus auertat, una est ecclesia, etiā & Paulo dicente, unus est deus, una fides, unum baptisma. **A**d hoc quod Hesus imagines se ueneratū fuisse, & per eas orarit, spondet se ultro hoc non facturū. Verū & hoc plæriscq; alijs interdicit, qui libētius uel in Aquisgranū uel Romam peregrinarent. Sed propter deum eum rogo, recorder uniuersalē Christi ecclesiā meliōrē nosse intellectū uerbi dei, plusq; illustret spiritu sancto, quam ipse unica persona. Non se ut lucifer extollat, sed in humilitate desistat a suo errore, teneatq; cum uniuersali & catholica Christi ecclesia, neq; cōtra imagines depugnet, sed suos subditos doceat, qualiter imaginibus utendū sit, caueantq; abusus ut eo in sacerdotali dignitate, quam ad tempus fuit aspernatus, cum eis

sum eis uitam æternam mereatur, Amen.

¶ Sequens argumentatio errore, Eckij
responsioni postposita est.

IOHANNES HESS DE APPENZELL.

Pater cœlestis per Ihesum Christum, nobis omnibus con-
cedat suam diuinã pacem & benedictionẽ, Amen. Quia
exposcor fidei meæ rationẽ reddere & doctrinã. Præcipue
articuli ratione de imaginibus, sum ego, iuuãte me deo, hoc
quam potero, breuissime facturus, posteaq; passurus respon-
sionem dari ab eruditissimo doctore Eckio, nihilominus &
ego mansurus apud scripturas, patiarq; fieri deinde quod ius-
tum est. In nomine dñi primo credo in deum, didicĩq; in deũ
credere, sperare & fidere, eumq; solum adorare, inuocare,
& ab eo omne bonũ præstolari. Per Dauidem deus loquitur ps. 29.
xliv. Psal. Et inuoca me in die tribulationis, erua me, & ho-
norificabis me. Mat. xxi. dicit in epistola sua Iacobus. Si quis
aut̃ uestrũ indiget sapientia, postulet a deo &c. Postulet aut̃
in fide, nihil hesitans. Qui enim hesitat, non æstimet homo
ille quod accipiat aliquid a dño. Mens & opinio mea imagi-
num ratione est, oẽs imagines quæ aliquo modo honorant̃,
ubicũq; sint, tolli debere, ea de causa, quod eiuscemodi deus
claris uerbis, phibeat, plæriscq; in locis ueteris testamẽti. Et in
nouo testamento nullum sit præceptum illas fieri uel haberi,
eo ut supra dictum est modo. Hodie aliqua ueteris testamẽti
dicta allegata fuere, nominatim Exo. xx. Deut. iij. dicit dñs.
Non uidistis aliquã similitudinẽ in die/qua locutus est uobis
dominus in Oreb de medio ignis, ne forte decepti faciatis uo-
bis sculptã similitudinẽ, aut imaginem masculi uel foeminae,
similitudinẽ omniũ iumentorũ quæ sunt supra terrã, uel auisũ
sub cœlo uolantiũ, atq; reptiliũ quæ mouentur in terra, siue
piscium qui sub terra morãtur in aquis, ne forte eleuatis ocu-
lis ad cœlum uideas solem & lunam, & omnia astra cœli, &
errore deceptus, adores ea & colas, quæ creauit dominus.

De imaginibus

COLLATIO XLVI. tollendis.

deus tuus, in ministeriū cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt &c. Dicitū præallegatū Exo. xx. una cum isto iam adducto, cum plerisque alijs, me instruunt, imagines ueneratas tolleras non posse. **O**ccasionē quoque mihi præstant aliqua sacrarū literarū dicta, causas ostendentia, quam ob rem deus imagines interdixerit. Primo quod noster sit deus, ideoque dixit Exo. **P**rimo quod noster sit deus, ideoque dixit Exo. **E**go sum dñs deus tuus, q te duxit ex Aegypto seruitutis domo. **E**st quoque & unicus deus noster, & præter eum non est alius, Esa. xliiij. altera est causa, quippe quod a nobis solus deus adorari uelit & inuocari, uti habemus Deutero. vi. Matth. iij. Tertio, uult deus ut illi soli seruiam. lib. i. Reg. vij. cap. Matth. iij. **Q**uarto uult deus ut omnis ei honor tribuat, Esa. xlii. & xlvij. ubi dicit honorem meum alteri non dabo. **Q**uinto, plus uult ex operibus suis deus cognosci, ex suis creaturis, quā uel ex nostris operibus aut rebus, quæ ipsi facimus, sicut nos Paulus docet ad Ro. i. **E**iuscemodi textus ego aliquñ ut dictū est, populo prædicaui, iuxta tamen nihilominus sæpissime dixi, ut domū abeant, deum fideliter imploraturi pro uero intellectu. **A**d quæ sic ego dico, si qua parochialis audientia, comunitasue, a deo per eius uerbū illuminata, in seipsis experti, cum imaginibus fecisse sese easque ex simplicitate adorasse, inuocasse, consolationē & auxiliū ab eis quæsisse, plus quā hoc diuinū uerbū pati queat. **S**icque omnes cōmuniter concordes auferre eiuscemodi imagines in quibus se lesissent, ut exinceps nulla fragilitate & imaginū præsentia, nō denuo in priores errores incidere, non credo ego tales peccasse. **E**t si iuxta hæc nolim ego quenquē scandalizare, sed unicuique iudicandū permittere suæ consciētiae, quō in corde suo imagines habeat. **I**uius autē me reū dedo, plus me cōsolatiōis & auxiliij ante certa tpa, ex incogitantia apud imagines quæsisse, eisque honorē impedisse quā ex scripturis pbare potuerim, spero tñ me ultro nō facturū. **E**x qb⁹ quē uerbis ego cū scripturis pmano hodie & nūc adportatis, & si q meliores adduci poterūt.

Octauus

CONCLUSIO QVARTA. 101

DOCTAVVS ARGVENS LVDIMA

gister de sancto Gallo, Dominicus Zyli.

Ratia dñi nostri Ihesu Christi cōdiuidat nobis iam & in
omni tempore, Amen. Aliqua scripturarū adducta fue
re, de imaginibus clare sonantia, non tollerandas eas imagi
nes, quæ uenerant & honorant. Quū autē cōsidero dñm me
um D. Eckiū uenerationē hominibus admittere, consentire
non possum/quæ scripturis defendi nequeūt. Clare ante hac
D. Eckius dixit imaginibus esse flectendū, & quod uenerari
debeant. Deus autē dicit. Non facias imagines neq; colas, nec
adores, quod fieri non debeāt, causa est ut Sapien. xiiij. scri
bitur, qm̄ creaturæ in odiū dei factæ sunt, & in temptationē
animæ hominū, & in musculā pedib⁹ insipientiū, sicut heu
nostræ imagines multos simplices deceperunt, adeo ut illas
gratiosas dicant. Et sicut scribit Esaias, ad nihilū ualent. Idolū
ibi scribit quod imaginē oportet significare, q̄a artificē cum
artificio illic describit. Breuitatis causa ad nouū deuenio tes
tamentū, unicū solum dictum adducens. Act. xvij. ibi dicit
Lucas, Paulus quū eos Athenis expectaret, accēdebat in eo
spiritus eius, quando ciuitatē uidebat seruituti imaginū dedi
tam, in cuius feruoris sui testimonio in medio fori stans dice
bat, uiri Athenienses, per omnia quasi superstitiosos uos ui
deo. Præteriens enim & uidens simulachra uestra, inueni &
aram, in qua scriptū erat, ignoto deo. Quod ergo ignorātes
colitis, hoc ego annuncio uobis. Deus qui fecit mundū, &
om̄ia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ cum sit dñs, non in ma
nufactis templis habitat, nec manib⁹ humanis colit, indigens
aliquo quum ipse det om̄ibus uitā & inspirationē & oīa & c̄.
& mox sequit. In ipso enim uiuimus & mouemur & sumus,
sicut quidā uestroz poetarū dixerunt. Ipsius enim & genus
sumus. Genus ergo quum simus dei, non debemus æstimare
auro & argento aut lapidi sculpturæ artis & cogitationis ho
minis. Hæc ergo notent Paulū externū diuinū cultum, hunc

Sapientia 12

Act. 17

COLLATIO XLVII.

dico qui manib⁹ fit hominū, sed & deum nostrū eundē apud Athenienses destituisse. uultq; ut cognoscant, quo ad deus illis uitam præstat & omne, ne sibi manibus seruiant humanis, neq; eum imaginibus adsimilent. **N**unc autē dñs meus doctor has scripturas omnes ad idola uult trahere hoc in loco, sed in primordio nascētis ecclesiæ Christianæ, & æque illic eis Christum prædicabat crucifixū, uult Paulus ne deo altare faciant, neq; ei manibus omniū seruiant, neq; cuiq; adsimilent, quoniam non habitat in templis manu factis, sicut Steffanus ipse testat, sic ego intelligo ut concludā deum lapidea templā corporales oblationes non exposcere, sed animas nostras in templā & misericordiā ad oblationem, & alia id generis / quæ me ad interrogandum mouent, Amen.

CD. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Iudæi magister & euangelicus prædicator, qui primo admissurus erat, monitorias, & memoratorias imagines in unius horæ spacio turpiter peruersus est, & sic effectus melior, ut non solum imagines expugnare nitatur, sed & altaria dilacerare, & ecclesias destruere, se in Thurcorū consiliū adaptans, & si nos Christiani hoc non faciamus. **A**dversatur uenerationi imaginum, quemadmodū nos illas ueneramur, propter eas res, quæ per ipsas imaginantur, seu representantur dictū adducens, Exo. Exod. 20. xx. de quo heri sufficienter dictum est, quod ibi prohibetur imaginum adoratio & ueneratio, scilicet idolorū more, quod neq; nos probi Christiani facimus, sicuti & heri de exemplo conspiciliorū declaratū est. **H**oc autem ut uerum sit, deberet scire Iudæi magister naturam & conditionem tractandī scripturas, quum adeo sit friuolus, ut earū uelit scripturarū lector esse, quas ne quidem didicerit, & si in ecclesia pulsatis campanis surgere ad dei uerbum annunciandum apud nostrates sit prædicare. Hæc autem est scripturarū natura, Augustino docente, ut intellectus sumatur præcedentium & sequentium uerborum

uerborum, hic autem præcedit. Ego sum deus tuus, non habebis deos alienos coram me &c. & ad hæc prohibet imagines adorare, ubi certum & clarum est eum prohibere alienorum idolorum imagines, hæc autem non sunt Christianorum imagines. Quum etiam & Lutherus ipse nouorum Christianorum caput, fatetur Christianorum imagines laudabiles esse & honorabiles, quare ergo eius discipulus audet diuæ Mariæ imaginem in monasterio sancti Galli turpiter uaccam mulcendam appellare. **U**ltra multos dicit homines seductos per imagines: cui ego contradico, potius credens eum cum suo iussu, plus seduxisse homines, quam omnes crucifixi imagines in uniuerso orbe. **V**alde mouetur Christianos ex deuotione aliquas imagines gratiosas appellare. Hoc ne ad Christianum docentem spectat proximum suum male iudicare, sed in meliorem partem interpretari & docere deberet, procul dubio enim probi Christiani hæc dicentes eo non opinantur, gratiam uel in lapide uel in ligno esse, sed quia deus hominibus in eum locum confluentibus plus largiatur gratiarum, quam in alium quempiam locum peregrinantibus. **S**alomon tertio Regum libro, nono capite orauit de templo dei. Domine aperti sint oculi tui super domum hanc die & nocte, ut exaudias orationem serui tui & populi tui Israhel, & quod hoc in loco orauerint exaudias hoc in cælo &c. Hæc Salomon ultra & ultra prosequitur, & noui nostri prophetæ homines dijudicant, qui procul quærunt sancta loca, quemadmodum hesternum die parrochus in Gâs pulchrum facinus induxerat, quia destituisset peregrinationem. Si enim ipse cum cæteris bene & recte Salomonis præceptum intellexissent, ubi ait peregrinus quoque si a remotis uenerit propter nomen tuum, & orabit in loco isto exaudiam eum &c. **I**n hoc ex scripturis docemur, creaturis aliquando in sano & bono intellectu tribui, quod alioqui soli Deo tribuendum esset, Iudicum iij. Suscitauit eis saluatorem Othonielem, & si solus deus omnipotens saluator sit, nihilominus illic

3. Reg. 9.

Iudic. 3.

COLLATIO XLVII.

illuc hominī tribuit in bono intellectu, sic scđm scripturas, & ipse ludi magister facere debuisset, sicq; Christianos non iudicasset, qui dixerunt aliquas imagines esse gratiosas. **I**nducit Esa. xliiij. quod nihil est, clare em̄ ibidē de idolatria loquitur, artifices idoli nihil sunt, sicut clare post sequit̄. Reliquū aut̄ eius deū fecit, & adorat illud & obsecras dicens, libera me quia deus meus es tu. Ideoq; neq; ludi magister expiscare debet uerbulū unū sine recto intellectu cōtra ecclesiā, diuo Augustino dicente, coloratus error sub Christiano titulo exurgere non potest, sed ex scripturis male intellectis. **U**ltimo induxit Act. xvij. ubi primū imagines ex toto reijcit, eos manere non sinens, ut tamen faciunt sortij sui. Magnū est quū doceat Paulus in nomine Ihesu om̄e genu flectendū, & id si ad uocem facimus quā audimus, quare ergo genua nostra non flecteremus ad imadinē Christi quam uidemus. Christus inq; dixit Matth. xxiiij. **T**ūc apparebit signū filij hominis in cōelo, quod fortasse & ipsi imaginū expugnatores auferre tentabunt. At quia Christus externū suum signū in cōelo factururus sit, quare non etiā probi Christiani illud in terris non essent facturi. **N**unc ad Paulū breuiter dico eum ibi de idolis loqui, toti enī mundo cognitū est, quæ & ludi magister a suo præceptore Vadiano audiuit, quā fuerit Athenis multipharia idolatria. Breuibus tamen hic notū faciā, qualiter scripturas dilacerarit. Perpetuo dolendū tenerā & sine culpa iuuentutē famatæ sancti Galli ciuitatis eam falsam doctrinā, hocq; uenenum ita imbibere. Principio germanicæ interpretatus est, Paulū ciuitatē uidisse uenerari imagines, falsificatū est, quod & ipsius Lutherus sic uertit in alemannū, quumq; uidisset ciuitatem sic idolathiticā. Sic & Zwinglius ipse ad simplicium deceptionē ubi in scripturis habet̄ idolū, sicut Corinth. x. prima Iohan. v. uertit, peruertendo imagines posuit, quum ex græco, latino ueteri germanorū, & noua Lutheranorū interpretatione, ubi de idolatria dumtaxat textus loquat̄. Secūdo dilacerauit

Matth.
29.

Iesaię

29.

Act. 17.

dilacerauit scripturas in intellectu, quum Pauli uerba, Dñs non habitat in templis manufactis. Hoc namq; inflectere uoluit cōtra templa, quia notū est deum in omī loco esse per suā omnipotentiā, & diuinā essentiā, sicut per prophetā loquit̃. **C**œlum & terram ego adimpleo. **E**t Dauid cxxxviij. Psal. Si ascendero in cœlum tu illic es & c̃. Ideoq; & intellectus falsus est, neq; Christianus, quem Iudi magister hic extraxit, deum non esse in templis. Sed uerus intellectus deū non esse in templis, & idolorū imaginibus secundū gentiliū opinionē. **T**ertio scripturas dilacerauit, quia Pauli uerba uolentauit cōtra sacrificiū quod manibus fit, forte pedib⁹ ei seruiturus. **S**e met Paulus exponit, quod aliquorū deus egeat, quo dat̃ intelligi quia auferre uoluit falsum gentiliū intellectū, qui suis idolis sacrificabant, quasi his egerent. **N**os aut̃ Christiani ex Esaia, Dauide edocti, scimus deum nō egere sacrificijs nostris, sicut neq; eget orationib⁹ nostris, sed nos eo egem⁹. **S**icut & quarto dilacerat Pauli uerba, ubi gentes instruxerat cōtra eorū falsos deos & idola falsa, deitatē neq; adsimilari argēto neq; auro sculpto neq; incisso uocat̃ Onnion simile. **N**on docet dñm Ihesum non imaginari. **I**deoq; & uos Iudi magister imagines non euertite, & si unus doctis credere recusatis, credite tamē S. Gregorio, quobis procul dubio maioris fuit intellectus, doctis credite græcis, qui in duob⁹ cōcilijs, in Nicea & Constantinopoli imaginū expugnatores, ut hæreticos damnauerent. **L**atinis credite doctis, qui in tribus concilijs Romæ habitis, similiter fecerūt, probis & antiquis credite germanis, qui hanc Felicianorū hæresim in Concilio Franckfordensi damnarunt sub Carolo magno Cæsare. **H**ic Carolus magnus ciuitatis Thuricensis ædificator, qui & contra eandem heresim libros aliquot scripsit, docuitq; qualiter imagines in ecclesia retinendæ sint. **H**is credere debetis, & non ita inniti proprio capiti & fidutiæ propriæ sapiētix, ut docet sapiens, ac ita cum cōmuni Christiana ecclesia imagines in ecclesiamittere,

*Deus est
ubiq;*

perq̄ eas ut signa & memorias deum laudare sanctos quoq̄
uenerari. Hoc uobis animæ corporiq̄ uestris utile erit.

CLVDI MAGISTER S. GALLI.

Loquitur dñs meus doctor aduersus me, primo me admi-
sisse, memorias imaginū haberi posse, breuiter (ut scitur
respondi) ex scripturis non esse tollerādas imagines, quæ uel
adorant̄ uel uenerant̄, quare nihil immutauī, imagines ego
nunq̄ oppugnaui, quod mea nouit superioritas, altaria nunq̄
dilaceraui, sed altare uerū & iustū docui Christū, in quo alta-
ri fidelibus est sacrificandū seu offerendū. **D**e ecclesiæ usu do-
cui ut ea dumtaxat causa congregationis fidelīū teneant̄, ad
ministrandorū sacramentorū ratioē. **A**t qui dñs meus doctor
frivolū me lectorē inculpat, non ego me ingessi, sed rogatus
ad hoc ueni, iuxtaq̄ scripturarū mandatū primæ Cori. xiiij.
Prophetæ aut̄ duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent, quod
si alij reuelatū fuerit sedenti, prior taceat, potestis enim omnes
prophetare, ut omnes discant, & omnes consolationē accipi-
ant. Quia aut̄ ultra scripturas dicit intelligi de alienis dijs solū
esse non potest. Quum Paulus dicat, quod nescientes colitis
hoc ego uobis prædico, clare intelligit̄ Paulū illis prohibere
altaria & imagines ueri dei iamq̄ altare erexerant. **D**icit dñs
meus doctor Lutherū caput esse nostrū, quod non est, solus
enim Christus caput est nostrū, nosq̄ discipuli eius. Pro me
loquor ego, neq̄ me Lutheri, neq̄ Zwinglij, sed Christi li-
bros legere. **D**ilecte dñe doctor, non recte uobis propositū
est, Mariam matrem dñam me uaccā mulcendā appellauisse,
sicut probare uolo. Ego & Iuffle ad Christū duximus, sicut in
nostra cōmunitate partim apparet. Imagines gratiosas dice-
re est imaginibus seruire, cōtra dei uerbū. Ideoq̄ & hæc ido-
latría iudicari potest ut alia carnis opera. **Q**uia aut̄ dñs meus
doctor loca quædam specificat, cum templo Salomonis illud
probans in nouo testamento, solutū est. In Actis de Steffano
scriptū est, prædicasse scilicet eum Ihesum crucifixū, qui leua-
turus

1 Cor. 19.

Act. A.

Ioan. 8. turus erat atq; soluturus Iudæorū & ritū & morem, propter quod & lapidatus fuit. Dñs enim clare loquitur iam esse tempus ubi neq; in monte hoc neq; in Iherusalem adorabitur, sed in spiritu & ueritate. **¶** Etiam dicit dñs meus doctor creaturis tribui, quod soli deo tribuendum est, sermo est neq; sibi confans. Nam si ad solum deum pertinet, creaturis tribui non potest. **¶** Dicitis etiam Esaiæ me scripta dilacerasse, quod uere non est. Dicitis illic scribi artificem non esse utilem, quum ibi stet imaginē non esse utilem, quare ego non falsificauit. **¶** Illud aut quod dicitis, in nomine Ihesu omne genu flectendū, qui contra hoc est non esse Christianū, sed ad imagines genua flectere, prohibitū est. **¶** De signo quod in cœlo uisibile apparebit, ad imagines non deseruit. Neq; nos arguere aut insimulare debetis, quasi illud essemus deposituri. **¶** Ultra qđ doctorem Vadianū allegatis, quia meus fuerit præceptor, legi quidam libros illius, sed in Theologia nusq; ab eo didici. **¶** Ex parte scholarium nihil eos mi dñe doctor, dū Iudi magistrī officio fungebar, informauit quā simplex dei uerbum. **¶** Dicitis quoq; me scripturas falsificasse in uerbo superstitiosos uel idolatras quod non est, nam sicut dñs meus doctor met confessus est, gentes imaginibus deseruierunt, quare & imaginū serui appellantur, ideoq; & ob id simplices non seducuntur, si interpretetur imaginū serui, quare non sic arguedi sumus. **¶** Quod uero Paulus Petrus & Iohānes loquunt, pro nobis est, quia imaginū uenerationē prohibent, & Petrus illud abominabile appellat. **¶** Secundo scripturas falsificasse dicor in uerbis ubi ait, Non habitat in templis hominū manib; factis, ego tamen nudas scripturas legi, neq; adhuc aliter intelligere possum quā cœlū esse sedem eius, & terrā scabellū eius, nominiq; eius magno domū non ædificabimus. Dico itaq; sicut dñs meus doctor, deū esse ubiq; locorū, quis hoc esset negaturus. **¶** Tertio scripturas dilacerasse dicor, in qua dicit deo hominū manib; seruiri nō posse, neq; adhuc aliter intelligere possum, quam

deum corporalia seruitia nolle, & utiq; se Paulus met expo-
nit, quum dicit quasi aliquo eget. Sicut & Psal. ait. carnem
uel manducabo, aut sanguinem bibiturus sum, sicut & cum
nostris candelis, argento, auro, & ueste, quor; omniū non
eget, sed misericordia eget, & iuditij ad proximū. Et utiq; sa-
crificiū manet laudis & orationis, quod indesinenter deo fa-
cere debemus, sicq; deo egemus, ut sine eo nihil simus. **Quar-**
to iterū scripturas dilacero, in eo quod Paulus dicit, æstima-
re non debemus deū simi-lē esse argento & auro, intelligi hoc
oportere de idolis, ut prius dico Paulū de nostro deo loqui,
quum illi iamq; ædificarāt, quemq; illis iam iam prædicabat.
Ideoq; & scriptura adhuc manet firma, prohibetq; nobis ima-
ginum seruitia & dei cultū, altaribus, templis, & imaginibus.
Sed e contrario nos docet dei cultū in ueritate & in spiritu &
in charitate. **Ultimo**, quia me fideliter monetis Gregorio &
concilijs obtemperare, libenter faciam si mihi uerbū dei indi-
cant, nam & ego hæreses abhorreo, neq; proprio capiti fides
re ac credere uolo, sed me subiicere Christianæ ecclesiæ, quæ
a Christo & eius apostolis initiū sumpsit, & adhuc præsentem
scripta est in diuinis scripturis. Rogo uos mi dñe doctor ab il-
la me non segregetis. Scio inq; conscientia meam esse puram
coram deo, tantum dixisse uolo.

D. ECKIUS.

Absq; ullo ordine & disputandi natura ac ritu, ludi magis-
ter suā responsionē implicauit inuoluitq; tandē in calce ma-
nifestā & inauditā dei blasphemiam subintulit, cum hoc sermo-
nem suum manifesto mendatio & falsitate cōclusit. Breuiter
ad causam, dicit se imagines non oppugnasse, quis ergo est
in causā, circū sanctū Gallū (ut audio) imaginū statuar; eua-
cuatæ sunt. Sequēter de templo, ubi se magno circumitu ex-
cusat, quod a suis ad legendū uocatus sit. **Per** Pauli dictū, sci-
re uellem ut se hic lector notū faceret, si uel unus esset ex pro-
phetis, aut q̄a ei deus specialiter apparuit, quor; neutrū ego
credo

CONCLUSIO QVARTA. III

credo. Eius ergo electio procul dubio est facta inusitato more, plus ut Paulus ostendit pri. ad Thim. iij. facta. Venit enim 1-Timo. 2.
tempus, quū sanā doctrinā non sustentabunt, sed coacerua-
Qualis e ipse etia bunt sibi magistros pruriētes auribus. Bene scit/qualiter Lutherus noui & damnati euāgelij caput est. Quia uero probaturum se offert dominā nostrā diuā Mariā abbatīs uaccā mulcendā non appellasse, ad illos remitto, qui hoc de eo loquuti sunt, sed simplex est iurista, q̄a negatiuā probare uult. Quod ipse cum Iuffle ad Christū direxerint duxerintq̄, ego aut̄ dico novos Christianos tantum nos ducere cum eorū fide (quum apud eos fides sufficiat) si eos imitemur, essemus tandē nihil credituri. De Salomonis templo, dicit per Steffanū Act. vij. Abolita esse præcepta legis, uerū est de ceremonialibus, quod aut̄ templū manere debeat, non solū quia illic populus uerbū dei est auditurus, sed quod & illic orandū sit & deo seruiendū, dñs ostēdit Matth. xxi. quādo mercatores eiecit &c. cum Esaia dicens. Domus mea domus orationis uocabitur. 3-Reg-8.
C Noster uero lector deum æstimat nimis esse magnū, ut ei domus ædificari debeat, quod scripturis contrariū est, Deu. xij. Ne putetis per charē lector maiorē nunc esse deū factū, quam illis temporibus. Dauid ad quē loquutus est iij. lib. Reg. viij. cap. Ait dñs ad patrē meū. Quod cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente transiens, illud aut̄ quod deus rectū & bonū dicit, nihil uult esse lector. Ioan. 2.
A d dictū Iohan. iij. dñico die responsum est, sed hic populus oportet ut scripturas dilaceret, nā ista uerba (& nūc est) dñs nō dixit de horane adoret in monte &c. sicut lector proposuit. Iudic. 3.
I pse me docere uult quod sermone contrario, & neq̄ sibi constanti usus sim, ubi dixi in scripturis aliquando, quod ad solū deū pertinet, creaturæ tribui in bono intellectu probauitq̄ illud Iudic. iij. ubi si non quierabit̄, reperiet & hoc ipsum Neemiæ ix. ad quas scripturas nihil respondit. Neemie. 9.
A t bo-
nus ille lector adhuc scripturis uti nescit, in quibus reperiet
Ee iij

COLLATIO XLVIII.

ps. 81.

non solum dei cōditiones creaturis tribui, sed & deum ipsum Dauid dicēte Psal. lxxxī. **Ego dixi dii estis & filij excelsi oēs,** quod dictū dñs Ihesus approbavit Iohan. x. Nunc si hæc uerba tam dure interpretaremur, sicut noui Christiani deuotoꝝ hominū sermones de imaginibus, in peiori ut possunt sensu interpretant, nō posset neq; Christus, neq; Dauid perstare.

Excusare se conatus est, quod scripturas Esaiæ. xliiij. & apud **I**esaiæ 99. Paulū Petrum Iohannem non falsificarit. Ego autē dico, nunquid & archinequitia est, idolum & idolatra quam diu stetit germana tellus in Christi fide semper interpretatū fuisse idolum pro falso deo, & falsi dei cultore, usq; ad tempora oppugnatōꝝ imaginum, qui iam primum in quatuor uel quinque annis id pro imaginibus interpretantur. **Q**uod autē ipse Esaiam dilacerarit, & ego prius ueritatem indicarim, libro probo, in quo hebraice habet iōzre pesel, quod sonat formator idoli, græce gliffendes, qui sunt imaginū sculptores, & latine plaste idoli, formatores idoli, ide oq; & recte induxi, & ex sequentibus uerbis clare ostēdi eum ibi de idolo loqui, quum ad eum dicit tu es deus meus. **A**rgumentū meū quod nos ad nomē Ihesu flectamus, quum hoc uel audimus uel uidemus, & ob id etiam ad eius imaginem nondū solutū est, de quo me ad intelligētes remitto, neq; argumētū de signo in cœlo, ideo breuitatis causa circa illa pmaneo. **Q**uia ad dictū redit Act. Act. 14. xvij. egoq; respondi de idolis eum loqui, iam plane est ostensum, qualiter cum sua noua interpretatione scripturas dilacerint. In principio uero sermonis sui dixit, scripturas non loqui de dijs alienis siue peregrinis, quemadmodum ego proposui, etiam & ipse mea uerba inflexit, de dijs enim alienis induxi ad dictum Exo. xx. per eum inductum, ibi expresse habetur. **S**ed Actuum xvij. Paulus mentionē facit, quod altare uiderit dei ignoti, utiq; de Christo nihil sciebant & uero deo, prout titulus denotabat. Ideoq; & diuus Hieronymus altior rem habuit intellectū nostro lectore, ostēdens diuum Paulū
ex hoc

CONCLUSIO QVARTA.

112

ex hoc titulo ignoti dei caussam & ansam accepisse, Christū
prædicandi, & non est quemadmodū proponit lector, docu-
isse Paulum altaria & imagines Christi delere, quum dicat,
uidens simulachra uestra inueni altare ignoti dei, ex quo nos-
tate Paulum altaria multa idolorū reperisse iuxta ritum gen-
tilium, a quibus eos retrahere uoluit in sequentibus uerbis,
quare hic sermo totus contra idolatriam deseruit, & idolorū
imagines, & non contra Christianorū imagines. **D**icit se nu-
das induxisse scripturas. Ego uero ad hoc dico nō, bonas scri-
pturas falso induxit intellectu. Paulum exponit deum corpo-
ralia nolle sacrificia, quod ibi non dicitur, sed quod horū non
egeat, proq̄ nouo Christianorū more incedens, ait candelis
non egere, uestibus, sacrificiis &c. **V**erum est, quia his non
eget, nec eguit unq̄, habere nihilominus uoluit ut sacrifici-
um Abelis, uestes sacerdotis Aaronis, sacrificiū eorum &c.
O quam ledit eum in oculis candelas ante sacramentū arde-
re cernēs, quum bene doctus doctor Iohannes Oecolampa-
dius in suo nouo obsequiali Basileæ scripserit apud baptismū
duas candelas esse oportere. **H**oc aut̄ scandalosum est, deum
misericordia egere & iudicio, quæ pximo impēdimus quod
nunq̄ comperiet deū scilicet misericordia egere, nos miseri-
cordia egemus dei, deus aut̄ non eget, & si uerū sit misericor-
des erga proximū misericordiā cōsequuturos, hoc firmū per-
seuerat, Dauidē Psal. xv. dicente. Ego dixi dño deus meus es
tu bonorū meorū non eges. **I**n ultimo concilijs tantū est fidei ha-
biturus, quantū scripturis probant Concilia. Gregoriumq̄
ideo induxi, quippe quod ludi magistrū, ut adhuc iuuenem
& dispositum uirum credere oporteat, tot doctos & sanctos
scripturas melius ipso intellexisse. Ipse aut̄ adhuc primus in
toto orbe est, qui suam nouit cōscientiā mundam esse coram
deo, contra sapientem, contraq̄ Paulum & Iohannem. Pau-
lus ad Corinth. inquit. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc
non sum iustificatus. Dauid ait. Ab occultis meis munda me.

Sapiens

COLLATIO XLIX.

Sapiens dicit. Nemo nouit si gratia aut odio dei dignus sit. Io-
hannes dicit. Si dixerimus nos sine peccato esse, nos ipsos se-
ducimus, & ueritas in nobis non est. Rogat me Iudi magister
ne ipsum ab ecclesia separē, ego uero dico seipsum hoc facere
proq; ipso doleo, uelit deus uoluntatē eius inuerti, sineretq;
imagines permanere, quē admodū uniuersalis facit ecclesia,
per uniuersum Christianū orbem. Adhuc rogo ut prius.

D. OECOLAMPADIVS.

Christus nobiscum habitet, Amen. Dilecti Christiani,
quāuis imaginū oppugnatio mihi nunq; placuerit, quū
ipse nollem mihi aut certe alteri ex temeritate aliquid alienari,
& ob id plus alicui cōmunitati, speciali mandato non inter-
ueniente, & si mea persona, gratia dei, neq; imagines nec aliū
ceremonialē usum ab hominibus erroneā inductū, adhuc ta-
men mihi licere non uideo quartæ cōclusioni doctoris Eckij
subscribere. Primo tum quod ipsa sit obscura, & ut sonat in-
certa, si uel de omnibus sanctorū imaginibus extendat, & in
omne tempus, & in omnes conditiones uel non, hoc si appo-
situm esset, magis esset securū respondere. Partim bene mihi
placet, imagines pro laicorū scripturis teneri, si sic res ipsa si-
neret. Certū tamen est potius euangelico libro eos carituros
quā aliqua imagine. Illud etiā, & si se ita haberet, secundo mi-
hi licere non uideo hic subscribere, quū D. Eckius sacris lite-
ris nihil probarit hoc confirmando, præcepta em̄ dei de Cher-
rubin, de æneo serpēte: Salomonis templo nihil probāt hoc
doceri. Nam deus etiā Abrahæ mandauit filiū suum offeren-
dum, mihi tamen propterea non licet hoc docere. De cornu
to dixit argumēto, quum ab eo scriptura exposcat, per quod
ianua aperiret multarū circumstantiū doctrinæ: si illud non
ualeret. Iuxta hoc mentio facta est rebaptisationis dñicæ diei,
nunc aut̄ alia species est in omnibus his cōclusionibus, quarū
dicta habemus contraria, quæ non habēt rebaptisatores. De
die dñica magnum habemus fundamentū pri. Corinth. xvi.

Hic

Hic aut̄ imaginū ratione dicta sunt contradicentia, ut proclama-
mata sunt ab his qui ante me loquuti sunt, qui ut boni patres
familias testimonia adportarunt, uetera & noua de uero Bi-
blia theusauo, quāuis illa parui habita fuerint. **D**ictū Exo. **Exodi. 22.**
xx. correctū est, quasi in duobus locis falso inductū. Primo
quod ex uno præcepto duo facta sint, nunc aut̄ bonus ille dñs
admiserat alterā partē expositioni deseruire, quāuis legebat
illud iuxta naturalē expositionē textus ubi habet̄, non adora-
bis ea, neq; seruias illis, ipse legebat non flectas, uel inclines
coram eis &c. hic uerbū habetur hebræū his tahauē, quod ex
eius originali expositione non mox tendit uel seruit ad uene-
rationē deo debitā, sed significat uenerabilē inclinationem.
Gen. xvij. ubi clare in uno uersu hoc uerbū bis habetur. Item
Esa. ij. eius habet̄ radix. Item i. Paralip. xxi. pri. Reg. xxv.
& in alijs locis. Sed & græci cōmuniter exponunt illud p hoc
uerbum proskinis, quod etiā apud eos & in præsentem diem
in cōmuni lingua proskiner appellat̄, & denotat reuerentiā
exhiberi in inclinatione & flexione, ideoq; & textus in seipso
non infideliter allegatus fuit. **N**unc ultra ostēdendū est eum
ad nostrū propositū deseruire, deus omnipotēs qui misertus
est humano generi, quod in profunda cognitione per casum
Adæ nouit restituendū, uoluitq; illud sui nobilis originis me-
moriā facere, hominē non minus esse cæteris creaturis, no-
luit illū habere decliuū, ut fit per imagines quādo uenerant̄.
Item quod præcedit, non habebis deos alienos, hoc uerbulū
alienos late extendit̄. In quo etiā docemur nihil iuxta deum
collocare, cōmuniter enim ante dij sunt, quādo ad creaturas
potius refugit̄ quam ad deum, & post error ille firmatur per
imaginū erectionem. **N**ecq; illud excusatio est, quum dicitur:
nos bene scire lapides & ligna non esse sanctos, hanc etiam
glossam & Iudæi & Gentes etiam bene nouerunt. Iudæi com-
muniter stellis & angelis attribuerūt, deum per eos operari,
& ob id opinati sunt sese deo honorē impendere, si illis ima-

Rom. 1. gines erigerēt, sed hæc gentiū erat imitatio. Paulus in episto-
lā ad Ro. i. cap. quater ostendit eorꝫ sapiētes cognouisse deū,
sed in imaginū factura peruerterunt ueritatē in mendacia, &
uenerati sunt, seruiertꝫ creaturæ iuxta creatorē. Stat pre-
II Cor. 10. positio para quod iuxta est & non supra deum, quod etiā &
nos ultra cogit. **I**deoqꝫ in nostris prædicationibus non ad ima-
gines dirigimus, sed magis abducimus, uelitꝫ deus & etiam
interiores imagines, per quas a deo retrahimur seu impedi-
Hiere. 9. mur, ex nostris cordibus deciderent, sicut Hieremias ait, La-
ua a malitiā cor tuum, & præcipue iij. capite. Si abstuleris ab-
hominatōnem a facie mea, hoc est ne uideam, non cōmoue-
beris. Esa. ij. Zacha. xij. inuenimus in Christi aduentu solū
Christum exaltandū, & omnis idolorꝫ factura penitus peris-
bit, hoc in nouissimo die completæ perficietur. At nunc qui
uerus Christianus esse uolet, omniū imaginū uerecundabi-
tur, quod non purius suo deo deseruiat. **D**octor Eckius pro-
Ioan. Dam. stemis. posuit ex Damasceno Christo nondum incarnato, imagines
fuisse prohibitas, sed post incarnationē hoc utile sit. Hoc pri-
mo non quadrat, quia & Christus etiā suam naturalem car-
nem in cœlum assumpsit, illo discipulis ostendens, hanc hic
non prodesse. **S**ecundo ueteris testamenti homines grossio-
ris intellectus, nihilominus æque Christi aduentū expecta-
runt, quod scilicet uenturus sit, sicut nos fatemur eum iamqꝫ
uenisse. Nūc autē noluit deus populo cerimonijs grauato ima-
gines concedere, quanto minus his in nouo testamento qui
spirituales appellantur, quos per uerbum suum regere uult
& docere. **Q**uare etiā & illa similitudo nihil ualet de specu-
lo, quum per uerbū clarius uidemus, quam per imagines in
ij. epistola ad Corinth. de Christo sic dicit Paulus. Nos uero
omnes reuelata facie gloriā dñi specularē Deut. vi. Dili-
Deut. 6. genter nobis demandatur contemplatio uerbi dei, ut illud co-
gitemus siue in domo simus, siue in uia, dormiamus siue sur-
gamus, & ut signum in manibus ligemus. **E**x quo respondet
monitioni

monitioni doctoris Eckij factæ, his qui in campo uel ambul-
lant uel equitant, & ad deuotionem monentur per imaginum
intuitum. Hij namq; se met corrigere deberentur Christiani
negligentes, quod locata presententi egent imagine siue signo.
Puer inq; qui parentem uere diligit, patris præcepta tam me-
dicatur profunde in corde suo, ut absq; ullo alio signo pater-
nis præceptis obtemperat. Magna nobis est uerecundia per
creaturarū quottidianum usum nos pertesi, deo sumus ingra-
ti, multo melius deum cognosceremus si orbis totus nō plus ^{nos}
quam imago doceret, sed & imagines pictæ in obliuionē ue-
niunt. **U**ltimo hoc ex Actis inductum, forte est argumentū,
sicut eim in historia reperimus, titulus erat ignotis dijs, quōq;
& noster uerus deus ignotus erat eis, ad quem solum Paulus
dirigere uolebat, scriptura nobis nominat ignoto deo, quasi
prædicare uoluerit, uos gentes utcuq; cum uestris idolis fa-
ciatis, non est utiq; deus quem prædico talis deus, qui eiusce-
modi exteriori cultu uenerari exposcit! Corda namq; quærit
munda. Ideoq; & diuus Iohannes in epistola sua, quando no-
bis uerum deum descriperat, eo concludit. **F**ilioli custodite ^{1. Ioh. 5.}
uos a simulachris, omnis aut imago simulachrū sit, quando
cor alicui imagini impeditur. **V**olunt nos Euangelistæ a cre-
aturis abstrahere, ideoq; & idolum bene est pro imaginibus **I**dolum
interpretatum, sic namq; & Lactantius est interpretatus. Sed **S**imulachru
& Origenes contra Celsum, qui dicunt simulachrum a simi- **I**ncigo.
litudine nomen habere, & nō mox id sit quod designet, deus
aut ueritatis, amat ueritatem. Illū ergo meū intellectū ex scri-
pturis uolo esse notum & manifestatū de hoc ultra non dispu-
taturus, sic itaq; conclusum sit & scripturis cōmendatum.

D. ECKIUS.

In nomine tuo domine Ihesu Christe, Amen. **G**ratiosi, fa-
uorabiles & preceptores dñi. **Q**uum multis sermonū circum-
sitibus tempus inane conteris, & uos procul dubio alijs nego-
tjs onerati estis, & iam plus centum horis extitit disputatum,

De imaginibus
COLLATIO XLIX. tollendis.

ex quibus dominationes uestræ plane accipere & intelligere possunt, quis suam doctrinam diuino uerbo defendit ac manu tenuit, & quis non. Ex quibus & uestris subditis bene nouistis/quid illis bonum ac salutare sperandū. Nunc protestor exinceps ad nihil aliud me responsurū, nisi necessitas hoc exposit, & causam tangat, alios uero circumitus uitabo, scolasticum enim est singula persequi tendicula. Breuius igitur nunc respondeo doctori Oecolampadio cum mea conclusione manens apud sanctā ecclesiam, sanctaq; concilia. Quod Abrahamæ præceptū est offerre filium suum, personale fuit, sed imagines Cherubin & ænei serpētis uniuersam Iudeorū concernebat congregationem. Exo. xx. Vtiq; dñs Linck secundum Zwinglianam conditionem textum falsificauit, quum quatuor uerbis usus sit, flectere, inclinare, uenerari, adorare, & omnis textus duo dumtaxat habeat. Quia uero doctor eum excusare nititur, quia schaha hebraice flectere & inclinare ad ea significet uerum est si in kal ponatur, sed in hispahel uti est solitū pro adorare, sicut hīc de quo me ad Conpluentensem remitto, aliosq; linguæ hebraicæ peritos. Et sic exposuit Chaldaicus græcus & latinus textus, sed & Lutherus ipse in suo germano dicēs, non adorabis ea. Dicit se scire hoc uerbum proskineo cōmuniter apud græcos pro adorare accipi, ideoq; & per eum dño Linck nihil adiutū est. Quia uero Iudæos & gentes excusare nititur, eos æque sciuisse, lapides & ligna deum non esse, nihil ad nos. Scimus enim eos ueri dei oblitos, adorasseq; alienos deos, qui communiter dæmones fuere in gentiū imaginibus absconditi. Et si igitur pleriq; docti oppositū nouerunt, permanserūt nihilominus in cōmuni errore ac idolatria ob idq; correcti sunt ad Ro. i. Esa. ij. ca. dicit expresse de idolis. Tremēdū doctor sermonem protulit nos Christianos imaginū pudefieri debere, nos aut alterius sum^o opinionis. Iudæus quispiā pudefiat sui glauci circuli, uestib^o suis affixi. Nos uero Christiani gloriabimur, honorem æstima^o
mandes

Ro. i.
Esa. ij.

CONCLUSIO QVARTA. 115

mantes, quod ante oculos intueamur, signa Ihesu crucifixi
quorū etiā diuus Paulus gloriatur se in suo corpore portare,
sicut ad Galat. vi. ait. Verecundiā siue scandalū ex imaginib⁹
facere satagit, quasi signa sint imperfectiōnis, quod eorū ege-
amus. Nunc autē ego nō credo Christianos nouos ex toto an-
gelos esse, ita quod signorū exteriorū nō egeāt. Nos dicimus
dñe imperfectū nostrū uiderunt oculi tui, nostrā recognosci-
mus debilitatem hic in terris. Compatitur nobis pauperibus
hominibus omnipotens deus, ideoq; & sacramenta in exter-
na specie ecclesiæ dereliquit. Si hoc uerum esse deberet, pu-
dorem & uerecundiā nobis Christianis esse, externis nos uti
signis, oporteret & uerecundiam esse uti sacramentis. **A**rgu-
mentum Damasceni cum dicto Deute. iij. ualidum iam fuit
mille annis, manebit adhuc longiore tempore, scripturis cō-
mitto. **E**xemplum meum de cōspicilijs uult annihilare, ea de
caussa, quippe quod uerbū clari⁹ picturis, uerum aio iuxta
intellectū cuiusquam. Nam homo simplex illud melius per
picturas percipit & intelligit. Ad hæc uerbū exterius expres-
sum signū est transiens, quum imago maneat. Crucifixi em̄
imago multis annis pertranseuntes, monet Christi passionis,
ubi non semper quis astans moneret dominicæ passionis re-
cordari. **A**dportat Lactantium simulachrum imaginem ap-
pellari sit ita. Idolium autem falsum deum significat, cuius dei
Idolium templum appellatur. **A**ctuum xvij. sufficienter est
enumeratum, quod Atheniēses expresse nominat idolatras.

Inductioq; doctoris de ignoto deo nihil contra nos facit.

Quum enim illis Christum notum facere cupiebat, ne-
cessarium ei fuit prius eradicare cultum idolorum

de quo me ad hodierna scripta remitto, cum

adiuncta petitione mea sicut in alijs ar-

ticulis factum est.

Ff iij

An sit ignis
purgatorius

COLLATIO L.

CONCLUSIO V.

Post hanc uitam esse purgatorium.

MATTHIAS KESSLER PARROCHVS
in Gâsis Cantonis Appenzell, Nonus arguens.

PAx & gratia a deo nostro patre cœlesti nobis omni tem-
pore concedant, Amen. Articuli caussa purgatoriũ con-
cernentis quid me mouit post hanc uitam, illud non esse fate-
ri, paucis uerbis explicabo, post hoc manere sinens ultra non
disputabo, quia caussæ ineptus sum, sed scripturis cõmittam.
Illa quicq̃d poterit cum ea manebo, sicut obediens & c̃ **Chri-**
stus Ihesus omniũ nostrũ magister scholæ, nobis ostēdit Mar-
ci ult. cap. Qui crediderit & baptisatus fuerit saluus erit, qui
uero non crediderit condemnabitur. Ultra Christus ait Ioh.
iij. Qui in filiũ credit habet uitam æternam, qui uero in eum
non crediderit uitã non uidebit, sed ira dei manet super eum.
Ultra dicit Iohan. v. Amen amen dico uobis, qui uerbũ meũ
audit, & ei credit qui me misit, habet uitam æternam, & in iu-
dicium non uenit, sed transit a morte in uitam. Iterum ait vi.
Amen amen dico uobis, qui in me credit, habet uitam æter-
nam. Adhuc unum dictum ad Galath. ij. cap. Sciētes autem
quod non iustificatur homo ex operibus legis, neq̃ fit pro-
bis nisi per fidem Ihesu Christi. Hæc dicta cum plerisq̃ alijs,
breuitatis caussa intermissis, me mouent uel hominem cum
per fidem in Ihesum Christũ credit, quod eius sit redemptor,
opinari saluum fieri, eum uero damnari qui id nō credit post
huius mundi discessum. Eius uero opinionis me esse fidem
quem nos Christus docuit, sine ullis operibus nudã hoc nun-
quam didici, fides enim uera sua conditione se ostendit, sicut
sol cum suo radio. Ideoq̃ & iam caussam demitto, uolens eo
meã & caussam & doctrinã (ut simplex) nota fecisse, & post
hæc non ultra disputare, sed scripturis cõmendare, Amen.

D. Eckius

Marci ult.

Iohan. ij.

Iohan. v.

Iohan. vi.

Galat. ij.

CONCLUSIO QUINTA. 115

ID. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Miserandū est tales indoctos sacerdotes (qui met ipsi suā simplicitatē fatentur & ineptiā) tentare atq; conari, terras hominesq; seducere & abstrahere a Christiana ordinatiōe, ducereq; in aternā damnationem. Quatuor induxit textus causſæ nihil deseruiētes. Nectam est aptus ut iuxta naturā disputationis illos ordinasset contra purgatorium. Breuiter quicquid fidei in scripturis tam excellenter tribuitur, intelligi debet, ut dicit Paulus ad Galath. v. de fide per charitatem operante. Tamq; notum est hunc parrochum nescire quid sit fides, quum opera dicit fidei esse conditiones sicut radij solis, falsum est & seductorium. Estq; contra Paulum prima ad Corinth. xiiij. cap. Et uos noui Christiani multos seducitis simplicium, quia fidei tribuitis quod charitati tribuendum esset, charitas enim ipsa est operum diues. Paulus dicit, Si fidem habuero ita ut mōtes transferam, si charitatē non habuero, nihil sum. Ultra quum quis in fide moritur, cum charitate finaliter saluus erit, sed cum hoc bene stat aliquem in diuina charitate mori, & adhuc pro aliquibus peccatis non satisfecisse, quod diuina iustitia exposcit, hic per ignem saluus erit, inquit Paulus pri. ad Corinth. iij. Ideoq; uos domicelle adportate meliores scripturas, aut discedite ab hac picardica hæresi, teneteq; cū uniuersali Christiana ecclesia.

IOHANNES HESS.

I Decimus arguens.

Ratia & pax per Ihesum Christum nobis omnibus concedant, Amen. Quū Adam primus noster parens, præuaricatus est dei mādātū, ex quo uniuersum genus hōim perpetuæ dānationi fuit obnoxiiū, misertus est nobis cœlestis pater ex mera gratia & misericōdia, moxq; post Adæ casum, semen promisit quod serpenti caput suum esset contriturū Gen. iij.

Hoc

COLLATIO LI.

Hoc semen Christus est, quid me mouit huius articuli ratio-
ne credere iamq; duo aut tria dicta allegata sunt. Ultra habe-
Iesaię 25. mus Esa. xliij. cap. ibi deus per prophetā inq̄t. Ego sum, ego
sum ipse qui deleo iniquitates propter me, & peccatorū tuorū
nō recordabor. Habemusq; nos in nostra sancta Christiana
fide decimū articulū sic sonantem. Carnis resurrectionē & ui-
Matth. 6. tam æternam. Rogamusq; in sancto pater noster pro dimissi-
one debitorū, & Matth. vi. ait Christus. Si dimiseritis homi-
nibus peccata sua, dimittet & uobis pater cœlestis peccata ue-
stra. Nunc proximo ostendi, quum rogare uolumus, dubita-
re nō debemus, sed in fide petere & fiet nobis quod petimus.
Gratiosi dilecti dñi eiusmodi lucidis & clavis dictis & uer-
bis dei adhibeo ego simplex fidem, sciēs quæ deus promittit,
quía illa faciet. Et quum in scripturis nullū expressum & cla-
rum dictū inuenio nos post hanc uitā primū pœnitere, satis-
facere pro peccatis nostris &c. mihi licere non uideo (& si ali-
qua dicta apparentia sint & obscura) cum illis clara uerba &
dicta dei obtenebrare. Ideoq; & simpliciter maneo apud cla-
rissimum uerbum, in nomine domini, semper petens doceri
& dirigi, ineptias enim meas bene cognosco.

D. ECKIVS.

Hessus ostendere deberet quo fundamento nixus tam friv-
uole Christianū usum & ordinationem dereliquisset, & pur-
gatoriū negasset, quum eum totū scripturis uacū auditis &
indoctū, duo enim dicta adportat Pater noster, & credo de
peccatorū remissione. Num & hæc stultitia est & intolleran-
da temeritas in sacerdote tam indisposito, qualem se met ipse
fatei tota ecclesia credit peccatorū remissionē. Nam si pecca-
torū non esset remissio, neq; esset purgatoriū. Ideoq; & dicta
illa pro purgatorio sunt & non contra, si scolas uisitasset dili-
gentius, in peccato duo esse didicisset, unum culpa quā tollit
pœnitentia, alterū pœna quæ tollit per sacramentū satisfacti-
onis, satisfassionis hic uel in purgatorio. Et hoc ut ita sit, lege
ij. Reg.

ij. Reg. xij. Quum enim Dauid peccauerat, remissa quidem 2. Reg. 12.
fuit culpa, nihilominus tamen propheta dicebat, deus peccata tua in alios transtulit, translatio non est in culpa, sicut deus per Ezechielem ait, Filius non portabit iniquitatē patris &c. Ideoq; & peccatorū translatio intelligi debet in pœnam, sicut peccati ratione oportuit mori filiū Dauid. Bonus ille dominus cellus iactanter inducit dicta illa esse clara, uerum dico clara esse de peccatorū remissione, sed ex toto nihil cōtra purgatorium deseruiunt. 1. Cor. 5. & oportet malā esse obstinatiā in Hesse, quia dicit nullū esse clarū dictū de purgatorio, legat ipse pri. ad Corinth. iij. Si cuius opus arserit, detrimentū patiet, ipse aut saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Nunc aut nemo saluus erit per ignem infernalem. Ideoq; & hæc clara uerba intelligi oportet de purgatorio. Aliud clarum dictū ipse crebro legit quādo sacerdos adhuc erat ij. lib. Mach. iij. cap. 2. Mach. 5. Quādo Machabæus offerri fecit Hierosolymis pro illis qui in bello ceciderant, & sequit. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis soluant, eos qui apud inferos sunt non iuuat, hij uero qui in cœlo sunt non egent. Ideoq; & hoc dictum clarum, lucidū & pregnans pro purgatorio, quare & merito Hesus hanc picardicā hæresim decidere pateretur, quum met ipse Lutherus eam primo damnarit, se scire dicens purgatorium esse. Et quum Luthero tantum tribuatis ubi est contra ecclesiam, quare & in hoc ei non creditis, hoc solum uestra mala uoluntas efficit, quia nihil boni acceptatis, & malum undiq; colligitis.

BENEDICTVS BVRGOVVER PAR
rochus ad sanctum Gallum. Vndecimus arguēs.

EGO quum sancto Paulo opto ut nobis aperiat hostiū uerborū suorū, ad nunciandū misterium Christi, & nobis loquentibus spiritū dei, sicut ipse Philippū eunucho adduxit, & apperiat nobis scripturas in uero intellectu, Amen. Sicut quinta cōclusio eruditi & docti dñi mei doctoris Eckij sonat.

Post hanc uitam esse purgatorium. Quamuis ego in propria persona nihil in specie contra hoc depugnaui, neq; prædicaui, sed iuxta hoc duas ostendi uias mortis & uitæ, quas nos oēs expectare futuras oportet. At ex Christiano animo hoc perturbatissimo tempore, & contrariæ doctrinæ, secundum ordinem meor; gratiosor; dominor; laudandi fœderis Heluetior; ad ueritatis inuestigationē secundū ueram opinionē & intellectū scripturarū. **I**ntelligo ego primo hoc uerbū purgatoriu denotat & importat per hominem posse consequi & deseruiri siue mereri perpetuam fœlicitatem. Quia aut diuus Paulus ad Galath. iij. nos omnes filios dei appellat per fidem quæ est in Christo Ihesu. Post hæc pri. ad Corinth. iij. Omnia nostra sunt siue Paulus, siue Apollo, siue Zephas, mundus, uita, siue mors, præsentia siue futura, nihilominus omnia nostra sunt, nos aut Christi, Christus autem dei, testatur itaq; diuus Paulus, quum omnes nos sub peccato conclusit, ut filius dei nobis iustitiam tribuat, salutem & redemptionē, quia propheta Esaias eum nominat ix. ca. nobis natū esse, nobisq; datum, sicut & angeli testati sunt Luc. ij. Gaudiū magnū erit omni populo, quia natus est nobis hodie saluator, quum igit nobis euangeliū uirtus sit dei in salutē omni credēti, & longe ante alios gratia plenus. **P**aulus ad Philip. iij. tam ditissime testatur se in lege sine quærela conuersatū scdm iustitiā, non secundū iustitiā quæ ex lege erat, sed scdm illam quæ ex fide est Ihesu Christi ad cognoscendū illū, & uirtutem resurrectionis eius, & societate passionis illius &c. Sed & ad Ro. iij. inquit, Iustitia aut dei per fidem Ihesu Christi in omnes & super omnes qui credūt in eum. **Q**uia igit Paulus lucide & clare ibi ostendit hominē iustificari probumq; fieri per fidem absq; operib; legis, iuxtaq; bene sciat hanc per charitatē operari secumq; fructū adferre, in ij. Pet. i. Ideoq; de nulla uel mortua uel diabolica fide mentionem fecisse uolo. Quia ergo scriptura sola opera carnis & his damnationē & opera spiritus & his uitam æternam

Purgatoriu

Galat. 3.

1. Cor. 3.

Luc. 2.

Philip. 3.

Rom. 3.

2. pet. 1.

An sit uis
purgatorij
rui

CONCLUSIO QVINTA. 118

æternam promittit, & inter uitam æternā & damnationē nul-
lum medium ponit, quia scriptura Matth. vii. arborem aut
bonam aut malam appellat, morimur ergo aut in fide in deū,
quæ nihil aliud est quam Christi cognitio, cum subiectione
& recognitione nostræ peccatricis uitæ ad redemptionem &
misericordiā Christi. Quia ergo deus suo unico filio non pe-
percit, sed pro nobis omnibus maledictū eum fecit, quo per-
petua maledictio a nobis auferretur ad Gal. iij. cap. Quum
igitur ad salutem omnes uocati simus, & hoc non ex nobis,
quia donum dei est, & non ex nostris operibus, ne quis inde
gloriaretur, ad Ephe. ij. luxtaq; nos in bonis operibus, quæ
deus parauit, ambulare debemus. Quum ergo dominus nos
monet Matth. xxv. in parabola quinq; prudentiū, & quinq;
fatuarum uirginum, quæ oleum a se mutuo emere uolebant,
neq; met ardentis faculas in manibus portare, dominumq;
uigilantes & orantes præstolari, nos dominus monet iam his
diebus gratiæ & huius tēporis operari, & non mandauit pro
defunctis nos sollicitos esse debere, aut certe turbari prim. ad
Thes. iij. Necessariū non est nisi alia scripturarū ratio indicet
& habeatur, purgatoriū ponere tantum pro hac uice.

Thesa. 2.

C D. E C K I V S.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Multas induxit
scripturas dñs Benedictus S. Galli parrochus de fide, & qd
nobis suam misericordiā deus impartitus sit per filium suum,
quæ hic ad causam nihil deseruiunt, omnes namq; nos hoc
credimus. Voluit ergo bonus ille dominus uideri, se folia in
libris uoluerit nosse. luxta meam hesternā protestationē de-
mitto huiuscemodi circumitus. Post medium sermōis sui de
duabus uijs loquitur, una uitæ æternæ, alia æternæ damnati-
onis. Dilecte dñe parroche has scriptura non appellat uias,
hospitia sunt uiatorū, quod aut uia in cœlū præcipue obliqua
non per purgatorium pergat, hoc uobis probandū restat. Ca-
su hic utimini in scolis petitio principij appellato.

De arbore
Gg ij

**An sit ignis^o
purgatorius^o.**

COLLATIO LII.

Matth. vij. **B**reuius dico dilectas animas in purgatorio bonā esse arborē, amicos dei, & de numero electorū, ideoq; & hoc dictū nobis non est contrariū. **I**d quod dicitis qui in fide moritur, in diuina charitate eum esse de numero electorū, & nos fatemur, si autē supra se habet quottidiana peccata, aut poenā peccatorū illa stare possunt cum diuina charitate, tunc sua felicitas aliquo tempore retardat. **D**icitis scripturā aīre nos nō rogare pro mortuis, cuius contrariū ego duobus testimonijs ostendi scripturarū, & cum hoc illud firmat ritus & usus totius uniuersalis ecclesiæ. **S**anctus quoq; Augustinus hoc obtinuit ante annos mille & centū, hunc usum pro animab^o orandum. Et S. Ambrosius in uno sermone exequiarum Cæsaris Theodosij causas ostendit, quare in ecclesia celebrent, primus, septimus, & tricesimus defunctorū, & hoc sacris probat literis. **I**deoq; & ueritati parcunt, qui hoc papam dicūt excoꝑitate. Sed & Monicæ matris Augustini exequiæ adhuc supra terrā existentis celebratæ sunt, sicut met ipse testat lib. ix. suarū confessionū. **O**pinat dñs Benedictus nos pro mortuis orare non debere, ne nobis contingat quod fatuis uirginib^o. Dico autē ego bonū dñm meum parrochū fortasse ignorare quid per oleū Christus significarit. **A**pud Gregorium, Augustinum, Chrysostomū reperisset, significare oleum diuinæ charitatis, & non orationes nostras, tunc enim consequerēt scđm suā expositionē horribilis & inauditus error, neq; nos uiuos pro inuicem orare debere, uirgines enim illius parabolæ uiuæ sunt, quæ suum oleum alijs conuideri nolebāt, simplici uiro ante oculos depingere uellet, quasi pro mortuis dicitus Paulus orare nobis interdixisset, illudq; ut obtineat, partim scripturas subticuit, in quibus caput est & cardo ueri intellectus. **N**on enim absolute Paulus dicit, **N**olite super mortuis tristarī, hoc enim uerbū esset durum, crudele, inhumanū & lupinū, aliquē non tristarī siue turbarī super parentū morte fratrum, filiorū, essetq; cōtra scripturas de Abraham Iacob Ioseph

CONCLUSIO QVINTA. 119

Ioseph & c̄, sicut & domino Ihesu mulieres alijq; cōpassi sunt. Hęc aut̄ uerba sunt Pauli integra. Nolumus uos ignorare de dormientibus, ut non cōtristemini sicut ceteri qui spem non habent, quę autem illa sit spes post exponit, resurrectio sc̄i licet, ideoq; Paulum uelle constat, ut pro mortuis nō ut gentes contristemur, qui corporis resurrectionem non credunt. Non prohibet pro mortuis exorare.

PARROCHVS S. GALLI.

Venerabilis dñs meus doctor dicit scripturas per me inductas ostēdere dumtaxat Christi misericordiā & nihil penitus causę deseruire, quumq; totius noui testamenti scripturę nos tam abunde ad Christū ducūt, ultra nihil egemus. Sicut nāq; ad Ro. v. ostensum, habemus quid nobis sit Christus, & ad quid nobis datus & natus sit, nominatim ita dicēs.

Cōmendat aut̄ charitatē suā & manifestat deus nobis, quādo adhuc peccatores eramus sc̄dm tempus. Christus pro nobis mortuus est, multo igit̄ magis nūc iustificati in sanguine ipsius salui erimus ab ira per ipsum.

Pręterea ad Galath. ij. Si ex

operibus legis iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. **V**ltra dicit dñs meus doctor me duas dumtaxat uias nominare, quum hospitia appellare deberē, uerbalis est contentio. Sed **L**ucę xvi. Illud nobis dñs in parabola diuitis in inferno sepul-
Lu. 16. ti, ac Lazari in sinu Abrahę ostēdit. **Q**uod aut̄ prius obliqua uia purgatorij ad deum duci debemus, probatū non audiui.

De arbore Matth. vii. ante hoc satis ostensum est. **Q**uia uero dñs meus doctor ostendit ibi quotidiana peccata purgari debere ex scripturis nō est clarū, quum enim maiora delicta ut sunt mortalia cōdonant̄, non multa est ratio super minorib⁹

habenda. **P**aulus aut̄ ad Ro. ij. nobis ostēdit bonitatē dei, secundū eius longanimitatē nostrā conuersionē expectans, & quoniā arbor fructus non generat sc̄dm diuinā uoluntatem, abscindit̄ & in ignem proijcit̄, **L**uc. xiiij. **D**ixi pro mortuis nō orandum, de quo me ad priora scripta remitto. **A**t de usu seu

211 COLLATIO LIII.

ritu intercessionis per uniuersalem Christianā ecclesiam, hoc ego intactū sino, gratiosorū namq; dñorū meorū mandatū sonat scripturas scrutandas, si post hāc uitam sit purgatorium.

Quod autē aliqui dicunt Pontificē Maximū hoc adinuenisse, hos sic loquentes respondere permitto. Ad quas uero abusiones purgatorio fuerint usi in plarīsq; peccatoribus bene claret, qui in uita male agētes purgatorio, fidunt atq; consolant.

Dictū illud oleū concernens fatuarū & prudentū uirginū, secundum literā & spiritū omni legenti clarum est. **D**ñs meus D. Eckius me inducit quasi tristari prohibuerim pro mortuis seu dormientibus apud mea adducta uerba permaneo. **N**os uero Christiani qui dicimus Pater noster qui es in cœlis, quo usq; quotidiē oramus, fiat uolūtas tua, quādo nostri ab hoc seculo auocantur, non debemus ut gentes tristari. Nam sicut Christus resurgens primitiæ dormientiū resurrexit, dedit nobis deus uictoriā mortis per Christum. **E**x quibus omnibus doctoris mei inductis uerbis post hanc uitā purgatoriū esse, non clare ostensum est, ibi autē tristari non est prohibitū, quū & Dauid ipse pro suo filio Absolone tristatus est.

D. ECKIUS.

Non necessarios sermones demitto. Iuxta tenorem protestationis meæ, unicū dumtaxat dictū contra purgatoriū adfert secundū Zwinglianā conditionē Lucæ xvi. At uos note te quam sapienter hoc animo tractatū sit, quum enim in similitudine duo dumtaxat loca, infernus & Abrahæ sinus inducuntur. Consequit̄ ex eo iuxta eorū formosam logicam nullū esse purgatoriū, quia eius ibi nulla fit mentio. Nunquid hij sunt scripturarū gigantes, neq; cœlum esse oporteret quippe quod in ea parabola de cœlo, ibi nulla fit mentio. **U**ltra dicit me debere scripturas p purgatorio adportare, duas adduxi, ad quas nec uerbō quidem responsum est. **D**e mortali peccato breuiter ut parrochus uideat se nō intelligere. Dico etiam probum hominē in omni bono quotidiano opere quotidiē peccare

CONCLUSIO QVINTA. 120

peccare posse, quemadmodum Bernhardus enumerat. Ipse quottidianū peccatū leue quid aestimat, quasi de illis nō esset reddēda ratio. **A**lter nos docuit dñs Ihesus Matt. xij. Quod de omni etiā uerbo otioso rationem sumus reddituri, adhuc illud quottidianū peccatū est ex genere. **C**uriosum tamen est audire dominū meum parrochum purgatorio tribuere abusum, quippe quod propter illud homines licentius peccent. **D**ilecti dñi, uos ipsos per nasum trahite, quis plus peccandi præstat occasionem. **H**ij qui dicunt tempore mortis hominē per fidem & fidutiam in Christum liberari a peccatis, & ab ea hora ad cælum pergere ut docet pars aduersa, aut qui in pœnitentia ita moritur ut illi dicatur, quod pro peccatis præteritis in purgatorio satis pati debeat, ut dicit sancta ecclesia. **M**anifestum est hunc plus ad peccandū in uita occasionem præstare qui nullam pœnam ad hoc ponit, quam in fine fidem & contritionem illo qui magnam futurā pœnam ponit. Ideoq; & uos purgatorij oppugnatores, in ecclesia nullam adfertis utilitatem sicut proponitis, quum pœnam peccatorum nominatim in purgatorio leuatis. **I**deoq; dilecte domine parroche dona dei uobis gratiose concessa recognoscite, illis contra ecclesiam catholicam non utendo. **H**umiliate uos credendo tot iam doctos uiros ab annis circiter mille quingētis scripturas melius uobis intellexisse. **Q**uumq; sic ad ecclesiam diuertetis apud uestros subditos, prout tenemini, multa bona effitietis, & uitam æternam promerebitis, **F**iat.

PARROCHVS S. GALLI.

Protestor quod in meis inductis sermonibus nihil ptinaciter optem tenere contra dei uerbū, & Christianū intellectu scripturarū, sed ut obediens in omni tpe ueritati non reluctabor.

D. ECKIVS.

Ipse & si hoc ore loquat, hodiernas & præteritas scripturas cōtestor re ipsa & opibus suæ uerbali ptestationi contrauenit.

Wolfgangus

COLLATIO LIII.

VVOLFFGANGVS VVETTER IVFFLI
dictus, coadiutor ad S. Gallū, duodecimus arguens.

EMnipotens deus nobis suam gratiā cōcedat per filium
suum Ihesum Christū saluatorē nostrū, Amen. Hīj qui
ante me illic steterāt gratiosi dñi multos scripturarū locos ad-
duxerūt, quæ dñs meus doctor causæ nō deseruire aestimat.
At illorū dictorū finis talis est per Christū Ihesum & eius san-
guinem, peccata siue magna siue parua, fidelib⁹ remitti, sicut
propheta Dauid Psal. xxxi. Beati quorū remissa sunt peccata
& quorū tecta est iniustitia. Nūc autē dñs meus D. Eck loquit⁹
clare peccata esse soluenda seu luenda, nominatim a fidelib⁹,
sed clare scriptū est peccata remitti aut per ignem, tunc gratia
amplius non est gratia, ad Ro. xi. tunc enim promerita sunt.
At hoc in æternū manet, quacūq; hora peccator sua recogno-
scit peccata, eorū ultra non recordabor dicit deus, de quo ex-
emplū habemus latronis in cruce Lucæ xxiiij. Hæc autē totius
Euangelij summa est, & si dñs meus doctor dicat peccata esse
exoluenda, quare ergo apostoli predicauerunt remissionem
peccatorū per Christū, ideoq; peccata nō soluunt, sed ex gra-
tia remittunt, sicut prius est dictū. Dicit dñs meus doctor ad
peccandū occasionē præstari, cum clare scriptura dicat. Agi-
te pœnitentiā, quia dñs non indulget, quum omēs homines
salui fiūt. Hic igitur clare notandū est per pœnitentiā cogi ad
fidem, ut peccata remitterētur, & hoc si non, ueniretq; pater
familias nocte ut fur, neglectū est, & non per ignem soluit,
ut saluus quis fiat, sed per fidem, & probari non potest solui
posse peccata, fiducia in Christū soluit peccata, & post sequit⁹
Christiana uita. Qui autē peccata sua nō recognoscit per Chri-
stum sibi remitti, hic in peccatis manet, infidelis est, & nunq̄
soluere potest, sed mortem suscipiet stipendiū peccati. Nunc
ubi mors est, ibi uita non adpropinquabit. **D**uas scripturas
dominus meus doctor induxit, primam pri. ad Corinth. iij.
cap. de qua nondū sum informatus ad purgatoriū probandū
sonare.

2 Machabæonare. Altera ij. Machabæorū doctori meo admitto, qualiter ille liber secundū sanctas scripturas habendus sit.

CD. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Quācūq; Iussly hūc suū sermonē bene meditatū ex schedula legerit, intelligit nihilominus quilibet rationis capax/quam scripturarū uacui & uani hij sunt, & absq; omni disputandi forma, Quum equidē disputare debeat aduersus purgatoriū, hodie uerbulū expiscauit, peccata scilicet soluere, & cōtra hoc inducit quicquid in omnibus Lutheranis & textrinis libellis legit fundamentū non intelligentes, peccatū culpæ suæ caussa, & perpetuæ poenæ, non remittitur nisi per gratiā dei, & per merita dñi nostri Ihesu Christi, & si quis huiuscemodī meriti se quis participē faciat, sicut Iussly iuxta Christi merita inducit apostolos prædicare. Agite pœnitentiā in remissionem peccatorū &c. sicq; debent ad S. Gallū probos homines eiuscemodī dicta docuisse sicut in Ezechiele &c. & illa dicta non sic dilacerare, sicut iam absq; ulla uerecundia corā tot doctis hominib; facere audeat. Secundo dixi quod peccato cōpetat temporalis poena & hanc oportet exoluere, quod Iussly in Neckers Eck nondum didicit. At ego illi ostēdi hodie in ij. lib. Reg. xij. cap. cui iam addo scđm librū Regū xxiiij. cap. ubi Dauid petit a se auferri numerū peccatorū. Deuisset & Iussly scripturarū tam excellentis gigas a Daniele dicisse iij. capit. peccata tua aut soluere aut elemosinis redime. Qualis mihi hic est prædicator, quam consolationē perturbatis dat cordibus quum multas patiunt aduersitates, & si illis denegaret quod in patiētia illorū in merito Christi non satisfacerent pro suis peccatis. Frustra inducit de gratia, nam & nos hic de gratiosa loquimur poena, id est ubi quis ad perpetuā astringit poenā hic temporaliter patitur, siue in purgatorio. Et ideo temporalis poena uult satisfactionē pro temporali imposta satisfactiōe. Excusare se uellet doctrinam suam cōtra purgatoriū non maiores nequam

criminosos facere quā ecclesiæ doctrinā, & absq; omni fun-
damento garrulat, quo nam modo peccator in dñi aduentu
nocte & improuise ac agitanter inuadat. Nunquid & nobis
iustū est dicere, quicunq; peccator sic in suis peccatis depres-
hendit & morit, ut Iussly narrat, neq; huic tam prospere suc-
cedet ut in purgatoriū deueniat. Quāobrē per eoz nouā ses-
ductorā doctrinā homines nihil meliorant / quum nullā sint
pœnā expectaturi. Ad mea duo scripturarū dicta ad illd' Co- 1. Cor. 5.
rint, dicit ipse, nō ei illic probatū Paulū de purgatorio loqui,
neq; ex toto aliqd adportat, de quo igne loquat, & ego sicut
induxi, ita uerba Pauli intellexerunt diui Ambrosius, Hiero-
nymus, Augustinus, qui fere tā fuerūt docti ut est ipse Iussly.

1. Ioan. 5.

Quantū uero illū angat liber Machabæoz inductus ex toto
sinit intactū, sed illud dictū potēs est & apud Christianū fide-
lem sufficiens, etiā sicut Lutherus ipse dicit. **A**d huc unicā scri-
pturā Iussly dabo i. Iohan. v. Qui seit fratrem suū peccare, non
ad mortē petat & dabitur ei uita peccati non ad mortem. Est
peccatū ad mortē, non pro illo dico ut roget quis. Hic iam au-
ditur scdm Iohannē dicere intercedendū & rogandū (& non)
pro alio, hoc pro uiuis nō fit, quā diu enim uiuit homo de eo
finaliter desperari non debemus. Ideoq; de mortuis est dictū:
ubi non pro illis oratur / qui in perpetua sunt morte, sed ora-
tur pro illis in purgatorio. At nunc audēter Iussly adportate scri-
pturas, neq; dilaceretis eas dicēdo non esse purgatoriū, sicut
tu ad sanctum Gallum longo tempore clamasti.

Q I V F F L Y.

Ita concludere uolo. Sicut dñs meus doctor multos sermo-
nes induxit, & tñ dicta ex euāgelistis Iohanne & Paulo ad-
huc nō ex toto euersa sunt. Ex propheta Ezechiele notū mihi
est, similiter ex alijs pphetis deū sæpe peccata corrigere, sicut
& crebro hoc tempore fecit. Sed purgatorij pœnæ ratioe ad-
huc nullū audiui intellectū. Item quia dñs meus doctor quin-
tum caput canonice Iohannis inducit, loquitur Iohannes de
peccato

CONCLUSIO QUINTA. 122

peccato hic temporaliter perpetrato, sic iugiter pro inuicem orare debemus, sicut nos Christus docuit Matthæi vi. Sicq; ego me ad scripturas remitto. **L**ibrum autem Machabeorum relinquo scripturarum doctis.

CD. ECKIVS.

Dicit quatuor dicta nondum euerfa, auertat a me deus, quod ipse uelim dei uerbum euertere, sed falsus intellectus cum quo Iuffly simplices seducit, hunc ego cum scripturis oppositis de peccatorum correctione sine poena euertere. Ipse confitetur deum post poenitentiam correxisse, nunc autem deus iniustus non est, ideoq; & ille correctione dignus erat. Et si aduersæ partis doctrina uera esset, haberet lucrum malus suæ malitiæ, qui mane poenitentiam ageret sicut Dauid, ipse punitur. Et qui in morte sua poenitentiam ageret, absq; ulla correctione, sine purgatorio ueniret in cœlestia gaudia, quod non est possibile secundum communem iustitiæ uiam. **A**d dictum meum Iohannis nihil dicere nouit, quam ut pro inuicem oremus, hoc nihil est dictum, oportet ut ostendat, sicut Iohannes dicit, quare pro uno orandū est, & pro altero non, hoc non fit hic in uita. **D**e libro Machabeorum in calamum loqui non uult, nihilominus eius est opinionis cuius suus frater in Christo Zwinglius, qui hunc pro fabellarum libro tenet. Ego dico Augustinum hunc librum sacras literas non fecisse, sicut Iuffly somniat, sed testatus est Augustinus ecclesiam illum acceptasse librum in numerum sacrarum literarum & hoc idem testatur diuus Hieronymus. Ideoq; qui hunc non acceptat librum sicut & alias sacras literas ecclesiæ non est uerus filius, sed illegittimus Christianæ ecclesiæ. Neq; dicit Hieronymus hunc librum non esse sacras literas, sicut Iuffly proponit, sed quod apud sinagogam Iudæorum non fuerit in canone. Cum his Iuffly precor ut a suo errore desistat, sicut alijs supplicauit.

COLLATIO LVI.
D. OECOLAMPADIUS.

An sit uirgō
purgatorius

De libris
machabe-
orum.

1. Cor. 3.

Bonos probos
verosq; chri-
stianos. //

Christus cum manifestatione suæ ueritatis nobis cohabit-
ter, Amen. **P**rimo deducam quod ratione librorū a do-
ctore Eckio ultimo inductū est, uerū esse fateor ecclesiā lege-
re etiā & illos libros ad populī ædificationē, sicut proxime di-
ctum est ob martyrū exempla, ideoq; illos non simpliciter re-
futauī, sed quid de illis tenendū sit scribit Hieronymus in pro-
logo super libros Salomonis, dicens ecclesiā eos legere, non
ut per eos confirmet ecclesiæ doctrina. **Q**uia ergo doctoris
Eckij conclusio in dubiū statuta est, tunc neq; sibi neq; alteri
hij libri deseruiēt. **S**ecundo æstimauit ex prima epistola ad
Corinth. iij. cap. adiutoriū reperire ubi iterū falsū. Neq; cur-
ramus iamq; aliquos doctores scdm̄ eius mentem sic exposu-
isse, namq; & aliqui non scdm̄ eius mentem exponunt, oportet
magis considerare quis naturalis sit intellectus & mens
Pauli, quā quid alij de hoc dicant, ob id ego mentem meam
super alios non extollo, & si ueritatē fateri debeā. **H**ic Paulus
se conformat consuetudini scripturarū, temporales aduersi-
tates & impugnationes seu tentationes ignem nominat, qui
filios dei probat sicut habet Zacha. xiiij. ubi dicit. **E**t ducā ter-
tiam partem per ignē, & uram eos sicut urit argentū, & pro-
babo eos sicut probat aurū quod de presenti uita dicit. **N**unc
autē Paulus loqui uult contra falsos doctores, & cōtra eos qui
causam suā æstimant bonā, ut manifestet quum incipiet ten-
tatio, homines enim opus nominat, quod ædificat super fun-
damentū Christi. **B**oni probi ueriq; Christiani nominat ar-
gentū aurū gemmas, ex quibus ciuitas dei construit. **A**t fal-
sos Christianos nominat stuppam scenum lignum. **N**unc autē
clare dicit, quale uniuscuiusq; opus sit ignis probabit. Iā itaq;
non reor D. Eckiū dicere omnes dilectos & sanctos martyres
in purgatoriū ingredi oportere ut probentur. **H**ij namq; hic
probati sunt uel fiunt in multiplici persecutiōe, quāuis adhuc
perstent supra petrā quæ Christus est, quum falsi Christiani
propter

Sachar.

CONCLUSIO QUINTA. 123

propter temporales persecutiones, seu propter mundi gaudia desciscant. Et adhuc illud clarius exponit, quando post subiungit si cuius opus manserit quod super ædificauit mercedē accipiet, cuius autē opus arserit, damnū patiet. Hoc in prædicantes siue apostolos dictū est, qui merito gaudent ubi populum uiderint per eorū eruditionē cōstantē manere in Christo, & ubi populus descisceret, ut magnū damnū merito lamentarent & conquærent, quāuis apostolis salutem denegarint. Utracq; dicit, sed ipse saluus erit, sicut tamen quasi per ignem, hoc est dictū, si ueritatē recte fatebit, etiā & ipse probabit per temptationes. **1 Cor. 9.** Quod autē ego opus recte expono, in eadē epistola Paulus ait ix. cap. **Nonne uos opus meū estis in dño, & in præallegato loco coadiutores dei sumus, uos dei estis agricultura, & dei ædificatio.** Sic igitur neq; hoc dictū ei deseruit scdm uerū intellectū. **1 Ioan. 5.** Tertio de dicto Iohan. v. cap. Qui scit fratrem suū peccare non ad mortē, petat & dabit ei uita peccanti non ad mortē. Est peccatū ad mortē, non pro illo dico ut roget quis, hic nullius purgatorij fit mentio, quare D. Eckius nō tam audax esse deberet aliā scripturā ad hoc inducere. Talem habet intellectū, quia Iohānes nos prius docet cum gaudio orare, & iuxta dei uoluntatē, nunc autē graue peccatū est, peccatū in spiritū sanctū, quod ab exteriori cognoscit, a contradictione ueritatis, quando prius precesserunt monitiōes, neq; quicq; profuerint, sed eo plus insanit & persequit doctores, ibi nos non iubet orare, quia non cum gaudio. Sicut & deus xi. cap. Hieremiæ prohibuit, **Non ores pro populo.** Et Esaias dicit, ne dimittas illis, sic D. Eckius adhuc nihil adportauit. **Item** quia abducere uult dicta sacrarū literarū induta per hanc solutionē, deum bene quidē peccata dimittere, sed pœnā reseruare, illicitū est de diuina misericordia sic loq. **Erīt utiq; homo ad misericordiā pronior, si pro aliquo multa impēderit, neq; reperio unū sine alio eum remittere personæ causa in modo corrigēdi.** Bñ quidē uerū est sicut de Dauide

Hh ij

1 Cor. 9.

1 Ioan. 5.

Actm in
spūm:

Hiere. 9
Isaig.

COLLATIO LVI.

induxit quod post dimissum delictū subsequuta sit pœna per mortem filij sui, sed ibi debuit notari, peccatū ibi fuisse publicū, ideoq; & deus ad populi emendationē sibi hāc pœnam inflixit, sic enim textus habet. **V**eruntamen quia blasphemare fecisti inimicos nomen dñi filius q natus est tibi, morte mo-

Num. 20.

ricē. Simile exemplū habemus etiā Nu. xx. ubi peccata Moïsen remurmerabant, uel filij Israel & in facie populi punitus fuit, ne terrā promissionis ingrediē, textus ita habet, quia nō credidistis mihi ut me sanctificaretis corā filijs Israel, hoc est q̄a malū exemplū dederat, non inducetis populū istū &c. Hoc etiā in alijs locis dici potest. Aliquādo etiā deus suos punit ex mera gratia, q̄ humiliores fiant, & in posterū providentius agat, sic itaq; undequaq; magnā reperimus grātiā. **S**at in purgatorio illæ duæ causæ cessant, homo in q̄ a corpore liberatus, hac non eget humiliatiōe, & quum nesciamus quō se res in purgatorio habeat, nobis non deseruit ad emēdationē.

Neq; in hoc diuinæ derogat iustitiæ, deus enim infideles siue falsos fideles non sinet impunitos. Nos uero si recte formatā habemus fidē, ut & deus iustus esset proprio non peccit filio, sed pro nobis oībus tradidit illū, sicut habet Esa. liij. **V**ere languores nostros ipse tulit, & dolores nros ipse portauit. **V**ulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus &c. Ego nos reputo chare emptos, estq; Christus nostra iustitia. **N**eq; miret quis tam esse efficax meritum passionis Ihesu Christi, scimus em̄ & in baptismo illud nobis promitti in remissionē peccatorū & debitorū, quid ergo impedimenti adferret in diuinā iustitia, quū & a nobis per eandem fidē in mortis articulis pœna & debitū auferant, quādo fidē habuerimus latronis, ad quē dñs dixerat, Hodie mecum eris in paradiso, & nō erit deus psonarū acceptator. **V**tiq; speciale est sicut D. Eckius de latrone dixit. Ideoq; & nemo negligens aut tardus esse debet per conuersionē ad deū, sed positus

Iesaię 53.

CONCLUSIO QUINTA. 139

fitus est nobis in signum misericordie dei. **A**dportabo & ego
D. Eckio unū argumentū, quāuis non fuerit necesse. Interro-
go ergo ab eo, si hīj qui purgatorio sunt obnoxij, Christo in-
corporati sint nec ne? Si Christo non sunt incorporati per re-
cte formatā fidem, tunc perpetuæ dānationis rei sunt, & non
in purgatoriū damnati. Si uero Christo incorporati fuerint, *Rom. 8.*
tunc ad Ro. viij. cap sic legimus. **N**ihil ergo nunc dānationis
est his qui sunt in Christo Ihesu, qui non scdm carnē, sed spi-
ritu ambulant, talē implantationē habemus oēs nos Christia-
ni, quod carnalitē ambulare non debemus quæ nos docemus
Rom. 6. ad Ro. vi. quū simul implātati fuimus. **N**e uero æstimeſ hoc
uerbulū dānationis ad perpetuā dānationē pertinere, sicut &
dicta Iohan. iij. & v. uiolentat̄ præallegato loco viij. cap. ha-
bemus. **Q**uos aut̄ prædestinauit, hos & uocauit, quos aut̄ uo-
cavit, hos & iustificauit, quos aut̄ iustificauit, illos & magni-
ficauit, uana tūc esset glorificatio tempore purgatorij donec
ad gloriā euocarent̄. **U**ltra consolanter sequit̄. **Q**uid ergo di-
cemus ad hæc. **S**i deus pro nobis, quis cōtra nos, qui etiā pro-
prio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnib⁹ tradidit illū.
Quomodo non etiā cum illo omnia nobis donauit. **C**erta
spes, quod etiā pœnā eorū qui in fide moriunt̄, non ulturus
est. Sed ultra sequit̄. **D**eus qui iustificat, q̄s est qui cōdemnet,
Christus Ihesus qui mortuus est, imo & q̄resurrexit, q̄ est ad
dexterā dei, q̄ etiā interpellat̄ p nobis. Sic ueri fideles sine for-
midine & timore sunt purgatorij, falsi fideles huc nō ptinent.

D. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Anteaq̄ ad obie-
cta deuenio, nebulas matutinas excutiā. Male habet doctorē
Oecolampadiū qd̄ hesternō die fratres suos durit̄ tractarim,
qd̄ arduis ex causis factū est. **Q**uū em̄ iuxta Lutheranas con-
ditiones, & eorū noui euāgelij naturā in eorū cancellis omēs
religiosos siue clericos immense irriferint, cōtempserint, ridi-
cula nomina imposuerint, & (ut solent nebulones placētarij)
in oēs

COLLATIO LVI.

*Libri ma
chabeorn.*

in omnes exclamarint, iuxtaq; maxime doctrinæ se iactitarint ubi nulla est, optuit me hoc notū facere. **N**unc autē ad causam ratione librorū Macha. adfert doctor phemiū Hieronymi &c. Respondeo eum sibi met contradicere, ecclesia enim (ut ipse dicit) acceptauit ad fidelīū ædificationē. **N**ungd hæc pulchra esset plebis ædificatio, si error in eis contineret, ut ipse putat.

Ad Hieronymū dico in prologo non esse, sed in una epistola, nūc uero neq; Hieronymus neq; Augustinus potuerunt quemcunq; librū sacras facere literas. Et quum Augustinus dicat ecclesiā eos acceptasse, & Hieronymus quod non acceptarit, unū illoꝝ esse oportet, aut Hieronymū loqui de orientali ecclesia, aut quando eam epistolā conscripserat adhuc illi non cōsteterat ecclesiā eos acceptasse. Hoc inq; certū est nos ignorare quæ scripturæ aut quod euāgelīū sit sacrū nisi ex ecclesie traditione, sicut ab initio multa fuerunt euangelia quæ per ecclesiā reiecta sunt, sicut Paulus ait ad Timoth. Ecclesia dei uiui columna est & fundamentū ueritatis. Neq; ullus mihi ostendet libros sacrarū literarū per ecclesiā acceptos, inter quos hī Machabæoꝝ libri non etiā enumerent. **A**d clarum meum de purgatorio dictum, dicit Oecolampadius me falli, uultq; iudex meus esse, quum nullū ipse pati uelit in uniuerso orbe, quomodo cum his nouis Christianis rem terminare poterimus. Ipsi omnes iudicant, uetera delent, noua institunt, & nolunt iudicem pati, sine scripturis credere nolunt, & quum aduersus rebaptisatores scripturis carent, adhuc oportet ut illis credatur. Si uero nos illis scripturas allegauerimus nihil ualere dicunt easdē, nisi scdm caput eoꝝ euersum, & si nistrū exponant. Si autē ipsi scripturas adportant, oportet ut eundē illū intellectū acceptemus quem ipsi uolunt, si autē ita faciendū fuerit, nullū ipsi ludū essent amissuri. **Q**uamuis autē ecclesia in possessione sit conclusionis meæ, & ego iuxta eoꝝ cornutū argumentū nō obligarer scripturas adferre, sed ipse doctor potius cum scripturis obligat purgatoriū extinguere: nullas

nullas attulit. Nunc aut̄ intellectus meus Pauli uerbor̄ con- 1. Cor. 3.
formis est ecclesie / Augustino, Ambrosio &c. & licet alij eū
trahere possunt in aliū intellectū, ut mos est doctor̄, nullus
tamen eor̄ dicit de purgatorio non intelligi. Quod aut̄ ipse
cum Zwinglio aliū induxerunt intellectū, magna circumlo-
quutione uerba mihi obtenebrādo, ego nō accepto, nisi meū
intellectū scripturis euertat. Nam & in Liptzig ipse Luther⁹
etiā nouū intellectū attulit, Paulū loqui de igne extremi iu-
diciij, adeo non norunt hī noui Christiani concordare inter
se intellectus ratiōe, quum interim sese quilibet eor̄ iactitet
quod spiritus sanctus in eum insufflarit. Si ego sic Paulū in-
terpretarer, quod ibi de pseudo doctoribus loquāret̄ & hæ-
reticis quod per ignem essent purgandi, profecto me incla-
mitarent falsos doctores non exurendos. Vnico solo uerbo
meū intellectū attigit, martyres scilicet &c. dicit ipse quod in
purgatoriū non perueniant &c. Dico bonū siue malū quod
eor̄ operū hic ædificarūt, dies dñi (qui in morte est uniuscu-
iusq; hominis) declarabit in igne iudiciij. Nam iudicium ignis
appellat̄ in scripturis, probat hic Hieronymus, & quū in illo
iudicio aliquid puniendū repertū fuerit, ille damnū patitur in
dilatione salutis suæ, sed nihilominus p̄ purgatoriū fit saluus.
Capere nō possum, neq; æstimo aliquē crediturū hoc, quod
ipse dicit falsos doctores per ignē saluari, & damnari siue cre-
mari simplices per eos seductos, potius ego oppositū credo.
1. Ioan. 5.
Ad dictū Iohannis dicit me non audacē, posset reperiri quis-
piam qui me diceret & sibi & totijs suis nimis audacē. Trahit
dictū in peccatū in spiritū sanctū, pro illo non sit orandū, non
aut̄ soluit, quodcunq; peccatū fecerit homo, quam diu uiuit
supra terram, peruenire eum posse ad pœnitentiā. Intercedit
quoq; & orat ecclesia in die parasceues pro hæreticis, & tamē
etiā ibi peccatū est in spiritū sanctū. Monuit me dicti Matth. Matth. 12.
xij. Qui aut̄ dixerit cōtra spiritū sanctū, non remittē ei, neq;
in hoc seculo neq; in futuro, ultimum non est gratis positum.

An sit ignis purgatorius.

COLLATIO LVI.

Ex quo notate etiā in alio seculo peccata remitti, hoc neq; in
cœlo neq; in inferno fit, ergo fit in purgatorio, sicut diui Gre-
gorius & Bernardus bene ponderāt. **D**ixi in pœnitentiā des-
bitū & pœnā peccatorū non mox ex toto remitti, cui contra-
dicit dicens illicitū de diuina misericordia id loqui, uerum as-
sentior iuxta cuiusq; æstimationē. Possent pleriq; illicitū æsti-
mare deum pro temporali peccato hominē perpetuo damna-
re, sed prout hoc ibi diuina exposcit iustitia, sic & expostulat
temporalem pœnam, sicut ego scripturis probaui. At doctor
Oecolampadius illas soluere tentat, de Dauide dicens post
pœnitentiā ideo punitū, quippe quod eius peccatū publicū
fuerit, hoc est dilacerare textū ubi clare ad eum in dei nomine
propheta dicit, tu occulte fecisti, ego aut faciā coram uniuersis
Israhele &c. **P**robare nititur in peccatorū remissione nullā
ibi manere pœnā per cōmunes Lutheranos locos, Christus
pro nobis satis fecit, dolores nostros ipse pertulit, chare nos
emit &c. ideo & non est peccatorū pœna. Ego Christum dis-
cosatis fecisse pro peccato totius mundi, nihilominus tamen
Iudas, Iudæi, Tartari damnātur. **S**ustulit & peccatū origina-
le, sed nihilominus oportet baptisari puerulū, omnes infirmi-
tates & dolores tulit, adhuc tamen infirmamur, & cum hoc
mortem nos pati oportet. Ideoq; & hæc misericorditer sustu-
lit in forma & modo, ut suæ nihil derogaretur iustitiæ. In alijs
scripturis clarum est Iohelis ij. dicit deus. Cōuertimini ad me
in toto corde uestro, in ieiunio & fletu & planctu, & scindite
corda uestra &c. Non est clarum in pœnitentiā aliquid pœ-
nale oportere concurrere pœnam siue correctionem pecca-
torum deponendo. **V**ltimo duo facit argumenta unum in ba-
ptismo remittitur pœna & culpa, ideoq; sic est & in pœniten-
tiā ubi hoc scripturis probat. Ego illius præbeo differentiam
quia baptismus est regeneratio sicut Christus ostendit Iohan-
nis tertio, & Paulus ad Titum tertio, ideoq; nouum oportet
esse hominem, sed pœnitentiā in qua se homo emendat & a
peccatis

peccatis diuertit) adhuc satisfactionem exquirat diuinæ iustitiæ, quare enim alioqui sancti martyres tam duriter satisfactionem expetissent. De latrone fatetur specialem fuisse gratiā.

Ad ultimū incorporationis argumentū, dico eos qui in purgatorio sunt per diuinā charitatē incorporatos esse Christo Ihesu. Et quum Paulum adportat ad Ro. viij. cap. Nihil damnationis esse his qui sunt in Christo Ihesu. Dico his qui in purgatorio sunt nihil damnationis esse, sed ibi aliquid est pœnale ad purgandū. Quoniā aut cum his magno induxit tedio, prædestinatos a deo magnificatos, nūc aut in purgatorio esse magnificatū non sit. Dico ego neq; Petrū in cruce fuisse magnificatū, neq; Laurentiū in craticula &c. Ideoq; & hæc magnificatio intelligēda est in perpetua beatitudine, quā & hī qui in purgatorio sunt quum beati erunt cōsequēt, nam & ipsi magnificabunt. Compose exclamauit quō deus cum Christo omnia nobis donauit, ad Ro. viij. ex quo etiā expiscauit peccatorū donationē, sed scripturis nihil pbat hāc cōsequentiā suæ expositionis. Sic & nobis donaret infirmitates & mortem &c. quod non est. Ideoq; & ibi Paulus solū loquit de his rebus gratiæ & donorū, quæ ad uitam promouent æternam. Doctor Iohānes scripturas adferre ad purgatoriū tollēdum.

D. OECOLAMPADIVS.

Gratiā dei sit nobiscum, Amen. Fratrum ratione qui in religioſos siue clericos inuecti sunt, non aliter respondeo ei, quam sicut de me ipso. Nam & ego religioſos corrigo in meis contionibus, qui sub religionis nomine carnaliter uiuunt, alios ego laudo. Ad libros Machabæorū confitentur ambo & Hieronymus & Augustinus, neq; ego illud negaui quod eis ecclesia utat, sed tamē uterq; dicit quomodo utat illis. Quia tñ D. Eckius iuxta induxit sententiā ecclesiæ de scripturis non æstimo eum ecclesiā uerbo præferre, quia inducit aliqua falsa euāgelia ab ecclesia fuisse reiecta hoc adhuc hodie fit ubi scriptura aliqua legit, ubi ex claris dei uerbis ad honorē

Libri Machabæorum.

patris trahentibus, quæ nos charitatē docent & fidem, bene cognoscitur quā grauis quæq; sit moneta, sicut & cum libris Machabæorū est factū. At ibi est aduertendū ne sub ecclesiæ nomine nobis aliqui libri ad propriā utilitatē & priuatū commodū conducentes, substituant. Dicitū Pauli ad Timoth. talem habet intellectū. Demādat enim episcopo Timotheo ut se bene habeat in sua congregatione, quā domū dei appellat, quæ tum temporis tam pura Pauli doctrina fuerat instructa & erudita, quod appellari potuerit columna & fundamentū ueritatis, ita ut qui ueritatis cupidus erat, apud illā ueritatem potuerit inuenire. Vbi iam aliqua ecclesia ita apud uerbū dei permanet, absq; ulla peregrinarū doctrinarū immixtiōe, merito ibi quærit ueritas. Etiam apud dictū Corinth. me insummare tentat, quasi nullū iudicē ego acceptū habeam, & quod mihi soli credi debeat, quum tamen ego iuditiū uere spirituum (quorū perpauci sunt) nunq; contempserim. Sed nihil adhuc consultū non habeo, ut me illorū iudicio subiciā ratione doctrinæ, qui in scripturis nondū experti sunt, & plus secundū carnē, ac longā consuetudinē, aut iuxta humanas traditiones, quā iuxta dei uerbū ambulant. In summa hanc ego doctrinā acceptā fero, per quā deū plus honorari cognosco. Intellectui meo nihil adieci, quum aut in scripturis habui notum quicq; ex dei gratia ingratus esse nō debeo. Dicitum ad Corinth. optime expositū est, etiā si aliqui aliter exponerent, quia ad præcedentia uerba quadrat & certum est, sicut argumentū epistolæ probat Paulū in epistola contra aliquos in seculari doctrina seu sapientia pompaticos tractare, qui si post supra fundamentū quod Christus est in igne tentationū permanserint, adhuc salutē expectabant, & reliqui simplices male ædificati supra petrā Christū etiam permanerent, neq; sibi tēptatio obfuisset, quod neq; hic se adaptabit, doctorē Eckiū in uno loco uerbū unum duplici uia exponere debere, semel pro iudicio dei, & mox post pro purgatorio.

Apud dictū lo-
hannis

CONCLUSIO QVINTA. 12A

hannis doctorē Eckiū audacē non appellauī, apud scripturas de peccato in spiritū sanctū textus ibi ostendit, Iohannē neq̄ **1. Ioan. 5.** dixisse neq̄ præcepisse, ut oremus pro contradictoribus ueritatis, ibi nāq̄ neq̄ gaudiū, neq̄ magnā fidutiā habere possumus in eorū conuersione. Ecclesiā aut̄ pro hereticis orare mihi bene placet, quia non omēs in spiritū sanctū peccāt, quum partim non melius sentiant, & ob id ex ignorantia peccant, ideoq̄ peccatū eorū nondū est ad mortem. **Ad nouum dictū** ex euangelista Matth. xij. cap. ubi D. Eckius sic arguat peccatum in spiritū sanctū neq̄ in hoc neq̄ in alio seculo remittitur, ideoq̄ oportet purgatoriū esse, sicq̄ & in alio mundo remissionē, dico non consequi. **Matth. 12.** Ibi enim uult dicere dñs magna dumtaxat peccata nuncq̄ remitti. Ac si quis dicat, neq̄ corpore neq̄ anima sanus sum, non ex eo consequit̄ aliā me iuxta sanitatē habere. **Marcus** ita exponit iij. cap. Qui aut̄ blasphemauerit in spiritū sanctū, non habebit remissionē in æternū.

Ultra quum dicit̄ deū quādoq̄ pœnā non remittere cum culpa, & quia ego dixi hoc nō licere diuinæ misericordiæ ait ipse scđm meā mentē loqui, sed norunt scripturarū experti diuinam misericordiā excellere iuditiū, & ex toto non est assimilanda humanæ misericordiæ, ut habetur Psal. cij. **Quoniā secundū altitudinē cœli a terra corroborauit misericordiā suā super timentes se.** Longe alia mens est cum perpetuo damnatis hominib⁹ ex diuina iustitia, sine lesione suæ misericordiæ, quam cum fidelibus. Scriptura fidelib⁹ misericordiā promittit, at infidelib⁹ iram cōminat, & merito peccatū enim, & ad peccandū uoluntas semper apud infideles est & damnatos, sed apud fideles ultra non est uoluntas ad peccandū. **Culpam** **2. Reg. 12.** mihi impingit quod textū dilacerē in ij. lib. Reg. xij. ca. qui p̄pe quod ibi habeat, quia occulte peccarit quod ipse non negauit sed nihilominus iuxta stat aliud uerbū, quod blasphema re fecerit nomen dñi, quæ fiūt in peccati manifestatiōe. Sepe enim fit, quum quis aliquid malī occulte facere prætendit,

quemadmodū & Dauid fecit, quod nihilominus ad lucē uenit. **U**ltra forte hoc argumentū de Christi satisfactione, ipse nihil facit, quasi causā non deseruiat, ad quod concludit se qui peccata impunita mansura, sicq; & Iudæi & gentes non damnarent. Iterum meorū uerborū unum intermisit seu omisit eiusmodi fructū uere fidelibus porrigi. At Iudæi & gentes cæteri q; magni peccatores qui ad peccandū adhuc retinēt uoluntatē, ueram non habent fidem, ideoq; & in eis Christi passio perditā est & inefficax. **Q**uia autē ultra inducit ad dictū Esaię, Christum nostras infirmitates pertulisse, ideoq; & nos infirmos fieri siue mori non oportere. Non est hæc mens prophetę seruos meliores futuros dño suo, conformes enim hic fieri debemus imaginī Christi Ihesu. Et quia Christus absq; culpa passus est, ideoq; & nos id merito etiam sufferimus patienter. At non reor doctorē Eckiū dicturū Christū in purgatorij p nobis passum. Ad hoc sunt nobis infirmitates & corporalis mors ualde utilia, sicut in ij. epistola ad Corinth. iij. habetur. Sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamē is qui intus est renouat de die in diem. Id enim quod in præsentī est momentaneū & leue tribulationis nostrę, supra modū in sublimitate æternū glorię pondus operat in nobis, cum quibus hic non delect uera poenitētia, quæ est in domando & opprimendo ueterē hominē. Vere enim qui uerā habet fidem otiosus non erit. **S**ic & dictū Iohelis ij. ab eo inductū in se habet corda scindi debere, & sequi non uestimenta uestra in quo internā docet renouationē. **U**ltra de baptismo & poenitentia talem dat differentiā, quod baptismus regeneret, qd neq; poenitentia abnegare deberet, anteaq; enim quis poenitentia agit mortuus est peccatorū ratione, super quibus poenitentia agit. **S**icut Ezechiel inquit xxxij. cap. Nolo mortem peccatoris, dicit dñs, sed ut magis conuertat & uiuat, poenitentibus enim etiā iterū dat per spiritū sanctū fides & uita, & sicut prius in baptismo spiritus sanctus operationē dedit ho-
mini

Iohel. 2.

Ezech. 33.

CONCLUSIO QVINTA. 128

mini ad bonū, ita etiā & facit in pœnitentiæ operatione. **U**lti-
mo sicut respondit de meo argumēto incorporationis/dicens
eos in purgatorio Christo incorporari per charitatē, hic non
est scripturarū modus sic loqui, per fidē em̄ deo despōsamur,
ut habet Osee ij. cap. Et ego te mihi in fide despōsabo, secūq;
adfert natura fidei, ne quid pœnarū de nostro sponso cōfida-
mus. **I**tem hoc uerbulū peccatorū ultra non recordabor apud
prophetā Esaiā sæpe inductū. Et Hiere. xxxi. in purgatorio
non cōplet. Nunq̄ peccatorū magis recordat̄ quā in pœna.
Nam implebit̄ hoc uerbulū gratis, sicut ad Ro. habet̄ iij. cap.
Iustificati gratis per gratiā ipsius, per redemptionē quæ est in
Christo Ihesu. Nec̄ implebit̄ quod Psal. I. dicit̄. Lauabis me
& super niuem dealbabor, qui iam purus esse debet, quo-
modo super niuē dealbat̄. Quod aut̄ & pœnā nobis deus do-
nauit cum traditione filij sui in exēplo filij prodigi bene adpa-
ret quō cū gaudio exceptus fuerit, his respondisse uolui.

T D. E C K I V S.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Libris uti, & in
ecclesia legere suā habet uiam. Sed librū Machabæorū ostens-
di esse in canone, sicut & comperto habetur in Concilio Af-
fricano & Innocentiū papæ, cum hoc rem ita demitto. Nec̄
ulla hic necessitas urget disputare, utrum præcellat scriptura
uel ecclesia, hoc autem certum est, Christū nullum scripsisse
librum, nec ullum librum scribere iussit, ecclesia antiquior
est scripturis noui testamenti. Scriptores quales sunt Iohan-
nes Paulus &c. membra fuere ecclesiæ. Hic ad causam suffi-
cit ecclesiam per spiritum sanctum cognoscere potuisse, qui
scriptorum uerbum dei tractarit, quod ad lectoris censuram
remitto. **D**omini mei doctoris datum intellectum super Pau-
li uerba ad Thimothæum in suo ualore dimitto. **A**d dictum
Corinthios ad suum intellectum firmandum, dicit quidem,
quia se subiiciat iudicio spiritalium, quum tamen nolit uel
eos de parte aduersa acceptare. Iudicium equidem egregiorū
episcoporū

Osee. 2.

Rom. 3.

ps. 50.

De libris
Machabæorū:
item de
scripturis.

3-1
COLLATIO LVII.

episcoporum, uniuersitarū, & de uenerabili sacramēto non patietur iuditiū Lutheri, Ruggeri, Brentzj. **N**unc autē ego doctorem tantæ æstimationis æstimo, quod & Augustinum & Vulgarū & c. etiā spirituales censeat, quorū iuditiū (iuxta suā met exhibitionē) acceptare deberet. **I**nducit aduersus me unū argumentū, quod præter scripturarū morē hoc uerbulū ignis immutē, respondeo uerborū conditionē hoc efficere, primus inq̄ ignis iuditiū dñi ostēdit, ubi dies eius declarat, & in igne manifestabit, & post aliū cōminiscit ignē/per quem saluabit, & hic est scripturarū mos, uerbulū unum uaria significare, sicut Iohannis iij. ubi dñs noster Christus dicit, messis uenit, p̄ messe corporali accipit, & mox in altera linea regiones iam albæ sunt ad messem, de spiritali loquit̄ messe. **D**ictū Iohan. v. ad cognitionē remitto lectoris. **Q**uod autē dñs me⁹ doctor ait ecclesiā ipso die parasceues pro hæreticis orare, quia non omnes in spiritū sanctū peccent, ut sunt hij qui ex ignorantia in fide aberrant, ego uero dico oēm hereticū peccare in spiritum sanctū, si enim quis ex impeccabili ignorantia in fide erraret, is quidē errat sed non erit hæreticus censendus. **A**d dictum Matth. xij. respondit ex simili sermone, ac si quis dicat, neq̄ corpore nec anima sanus sum, hoc est nullā habeo sanitatem. Hoc exemplū est contra dñm meū doctorē, ex hoc enim sermone intelligitur duplicē esse sanitatē, unam corporis alteram animæ, quarū nullam habet. Ideoq̄ & simile hic est ubi Christus dicit ideo non remitti, neq̄ in hoc, neq̄ in futuro seculo, ubi de duabus remissionibus fit mentio, quarū una hic est, altera post mortem, quæ sola fit in purgatorio, quarū hic nullā habet de qua Christus loquit̄. **D**e poena & culpa peccatorū dñs meus doctor induxit dicta de magna dei misericordia, quā ego confiteor, proculq̄ dubio si non tam foret misericors Hælloni cæterisq̄ ue nerabile sacramētū officiiq̄ misæ tam misere tractantibus non pepercisset, misericors quidem est deus sed tamen iustus, **D**auide Psal. lxxxiiij. dicente.

Misericor

Iohan. 2.

inimicabili

Ignis.

Matth. 12.

ps. 89.

Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax oscu-
latae sunt. In summa in omnibus operibus dei iustitia est & mi-
sericordia. **R**atione peccati Dauid, quod occultū dixi, clara
habeo uerba textus. Quia uero aestimat doctor publicū fuisse
peccatū eo quod inimici blasphemarint nomē dei. Dico hoc
ad mortem extendi praestantis uiri Vriæ, qui a gentibus occi-
sus est, ob quod deum suū Israhelis blasphemarūt, sed & hoc
ad scripturas remitto. **P**raeterea obiectionē meā ad ea uerba,
quomodo pro nobis Christus satisfecerit, Esaiā cap. liij. glo-
sat de fidelibus. Dico quando peccata originalia in baptismo
remittunt, manent nihilominus ibi eorū poena & correctio,
quæ sunt nostrū exiliū & mors, siue q̄s credat siue non. Quū
autē a ctuale peccatū maius sit originali, quare post eius remis-
sionē etiā nō maneret poena siue correctio. **D**e huius mundi
tribulatione, quō nobis sit multis uijs utilis, doctores schola-
rum bene declararunt. **D**ñs meus doctor adhuc de me tantū
confidit, me non dicturū Christū in purgatorio passum, nec
hodie dico. At frater eius in Christo Iacobus Stapulensis, hic
quidem dicit Christū iam primū in inferno crucifixū, sed hoc
nos ambo non tāgit, ut spero. **I**n caussa baptismi permaneo in
hodierna opinione, ianua ecclesiae est baptismus, ianua est sa-
cramentorū, per baptismū erimus filij dei & ecclesiae, & ideo
nimirū poenā actualis peccati tolli, ne ultra eius deus recorde-
tur post poenitentia, sicut Hieremias & Ezechiel dicunt, uer-
um hoc est ratione culpæ, ratione tamen poenæ aliter est, no-
tum est ex scripturis, ut supra. **C**ontradicēdo inquit incorpo-
rationē fieri per fidē. Verū dico, quum operat̄ fides per chari-
tatem, ut Paulus ad Galath. ait, tunc ita est. Nam & Hiere. ij. **H**iere. 2.
capite ita recenset, charitas desponsationis alioqui fides sine
operib⁹ mortua est & inutilis, ut dicit Iacobus, diuina uolun-
tas gratis iustificat hominē, sed quod ob id eum non tempo-
raliter punire debeat, ego non accepto, quod ad sententiam
remitto. Sicq; ut Dauid dicit, poenitētem super niuem deal-
s

An sit ignis

COLLATIO LVIII. purgatoris

bari, etiam de diuina charitate dictum est contra peccatorum culpam & non poenam. Sic & de filio prodigo, nihil contra poenam probat, quum illa ex alijs scripturæ locis reperiatur, sed & hoc sententiæ commendo &c.

CONCLUSIO.

Ad hæc rogatum habere uolo dominum meum doctorem Iohannem Oecolampadium, cui deus gratiam contulit præ cæteris tractandi scripturas, intellectum linguarum, diligentiam easdem legendi, uelutq; mente reuoluere, tot milia sanctorum martyrum, tot milia proborum sanctorum doctorum omnesq; Christo fideles, qui per omnia Christianorum regna, iam ferme annis mille quingentis absq; reprehensione uixerunt, beati obierunt. Mente cogitet æternum & misericordem deum, dominum nostrum Iesum Christum (cuius hodie misericordiam summe laudauit) sponsam suam & coniugem tot annis in errore non dereliquisse. **R**ecordetur in uerbo dei turbida hæc errorum tempora non esse supra antiquam ecclesiam prophetata, sed supra iam appropinquantia tempora nouissima, prout in plerisque locis experimur, & palam cernit. Nam omni procul dubio doctor Iohannes, ubi apud catholicam maneret ecclesiam, per suam dispositionem & scientiam multa bona efficeret. Et personæ meæ ratione rogo eum iam habitam disputationem non egre ferre, quum ipse non nesciam per scripturas & picturas Lutheranorum, me non temporales honores, sed contemptum consequuturum. **P**acatus & quietius in christo mihi obtigisset, minusq; periculi immineret, ubi domi lectioni meæ operam impendissem & laborem, quam sic equitando uagari. **S**imiliter & propter deum cæteros hic presentes rogo sacerdotes, ut se doctis & senioribus catholicæ ecclesiæ obediens præbeant, nullasq; in sancta fide inuentiones inducant, quia sanguis animarum per eos seductarum, deus alioqui de ipsorum manibus requireret. **D**oceamus in unitate fidei mundo, carni, & diabolo reluctari, ut una simul æternam

nam

CONCLUSIO QUINTA. 130

nam salutem consequamur. Hoc rogo facias dñe Ihesu Chris-
ste, Amen.

D. OECOLAMPADIVS.

CSicut rogat doctor Eckius, ut eius dicendi uehementiam,
& seueritatem ei ignoscam, ex corde sum ego hoc libenter fa-
cturus, neq; ad meam personam aliter confidat, innocentia
mea deo est cognita. Quia tamen ad hoc petit, ne me segre-
gem a Christiana ecclesia, bene quidem mihi notum est, eam
ex dei uerbo ædificatam, & licet multi homines in errore cir-
cumeant, ob id tamen a Christo non est derelicta, adhuc uer-
ritas apud eam est, & quanto singula ecclesiæ membra sunt
Christianiora, tanto plus ueritatem agnoscunt, quod & ego
ei promitto cum adiutorio dei, pro quanto mihi ueritas erit
cognita, illam me non derelicturum. Sed ignoscat queso mi-
hi, quod ex suis uerbis & doctrina quinque conclusionum ad-
huc aliter non inuenio, quam quod in uerbo dei non sint fun-
data. At si se casus offerret, quod non cōfido, siue breui siue
longo post tempore, ex eius doctrina uel certe aliorum clarā
ueritatem inuenirem quam ipse docuissim, ueritati sum ho-
norem daturus, & medio tempore per charitatem mea nemi-
ne segregabo, ad quod me deus iuuat, Amen.

D. ECKIVS.

Domine doctor quia adhuc ex propria presumptione cer-
nere non uultis conclusiones meas in sacris literis fun-
datas esse, hoc ego deo commendo. Sed tamen ad-
huc rogo humiliare uos uelit, & catholicæ
Christianæ ecclesiæ credere, sicut in scri-
pturarum intellectu, ut supra. ❧

Vinis actorum D. Eckij.

SVBSCRIPTIONES.

Sciendū est in ueritate finita disputatiōe, & omniū actorū missos nuncios consulū nostrorū Helueticorū confederatorū in disputatiōe congregatos, qui & præsentes fuerunt disputatiōi, quatuor libros per notarios publicos cōscriptos dederunt officiali præfecto Badensi ad fidas manus custodiendos, & summe cōmissos, nulli dandos, sed neq; ostendendos &c. Sed & Iohanni Hüber scribe substituto Lucernensi, cuius opera ante hæc in alijs quoq; causis & negotijs, & etiā in hac causa usi sumus, in eum plurimū confidimus, qui & in hac disputatiōe ex nostro mandato cū quatuor notarijs omnia acta conscripsit. Librū hunc quem ipse conscripserat, dedimus & mandauimus iuste, clare, & ad mundū describendum, & ad hoc faciendū eum iuramento ad egimus &c. Quē librū ipse fideliter descripsit, & post uisum librū, exequutūq; mandatū nostrum eum in Baden secū tulit, qui suus liber descriptus cum quatuor libris a notarijs cōscriptis, de uerbo ad uerbū est collatus, perlectus, collationatus, & cum quatuor notariorū libris inuentus est in oībus concordare. In præsentia adiutorio & auxilio subscriptorū præsidētis & cuiusq; partis unū notarij, aliorūq; p nos uocatorū & ad hoc ordinatorū: qui se postea in librum scribæ ipsius Hüber proprijs & manu & nominibus subscripserunt in testimoniū ueritatis, de uerbo ad uerbū ut sequitur.

Hoc registrū ducentis & triginta folijs conscriptū, in præsentia & cum adiutorio præsidētis notariorū & aliorū pprijs & nominibus & manu subscriptorū, est ad acta per quatuor notarios p̄sentis disputatiōis iuramēto ad actos cōscriptū diligenter reuisum, lectū, collacionatū, correctū, & illis in oīb; concors inuentū, qd ego Iohannes Hüber scribe Lucernens. utpote qui ex mādato gratiosorū dñorū meorū nunciosorū consulum confederatorū hoc conscripsi, testor propria manu.

Ego Iohannes Honecker magister antiquus Scultetus in Bremgarten, & huius disputatiōis ordinat⁹ p̄sidēs, cōfiteor
hac mea

hac mea manu propria hoc ante me & cum meo adiutorio sic actum
& gestum esse.

¶ Eiuscemodi consonantiam repertam esse ut supra dicitur, confiteor ego Leonhardus Altweger Pontificia & imperatoria auctoritatibus publicis, & in officio uicariatus episcopalis curiae Constantien. iuratus collateralis notarius, hac mea propria manu.

¶ Talem consonantiam repertam ut supra, fateor ego Egmundus Risyfen de Byllicano Coloniensis episcopatus, & imperatoria autoritate publicus scriba & notarius, testimonio huius meae propriae manus.

¶ Eiuscemodi pariformitatem repertam ut supra, fateor ego Bernhartus Brumer, huius temporis subofficialis in Baden in Ergow, pontificia & imperatoria autoritate publicus & iuratus notarius hac mea manu propria.

¶ Talem concordiam ut supra repertam, fateor ego Caspar Bodmer filius scribae ciuitatis Badensis in Ergow, testimonio propriae manus meae.

¶ Inuita ero & completa disputatione, nuncij consulum uniuersae Heluetiorum confederatorum in Badensi disputatione, congregati coram omnibus publice, eruditos, doctos & scripturarum intelligentes, extraneos & intraneos utriusque partis sibi praesentes rogarunt, serio & cum omni diligentia eis supplicarunt, ut omnes & singuli ad laudem omnipotentis dei, nostrae sanctae Christianae fidei, ad utilitatem & profectum salutis animarum & Christianae unionis, seipsos declararent atque confiterentur, si conclusiones doctoris Iohannis Eckij disputatas Christianas, & sacris scripturis consonas, & in eis fundatas censeant ac fateantur. Aut certe si uel contradicentem Iohannem Oecolampadii cum suis adiunctis meliorem, iustitiam, & in sacris literis fundamentum aestiment, ut quilibet se ipsum subscriberet, cui parti adherere uellet.

¶ Ad haec subscriptae personae & docti uiri ad solius ueritatis & nostrae sanctae Christianae fidei promotionem, suas conscientias manifestando & exonerando beneuole confessi sunt,

& seipfos declararunt. **C**onclusiones a doctore Eckio affixas
& in hac præsentî disputatione per sacras literas probatas, &
clare defensas atq; obtentas Christianas esse, & sacræ scripturæ
consonas, in eisq; fundatas cõmuni & longi temporis usu
Christianæ ecclesiæ firmatas, etiam ab initio ecclesiæ per dile
ctos sanctos martyres & doctores continuatas, & usq; ad no
stros pgenitores & nos laudabiliter & Christiane deductas
atq; deriuatas. In cuius rei uera testimõia sic se doctore Eckio
suisq; conclusionibus subscripserunt, ut sequitur.

Primo ex parte Illustris. Principis & Reuerendissimi dñi
dñi Hugonis episcopi Cõstantiën. &c. missi docti uiri
in nomine suæ principalis gratiæ, sed & per seipfos.

Nominatim uenerabiles & eruditi domini. Dominus Mel
chior suffraganeus Constantiensis.

Dominus Iohannes Schlupff parrochus in Vberlingen.

Dominus Gallus Müller parrochus & ordinarius lector the
ologix in uniuersitate Tübingen.

Dominus Balthasar. N. parrochus in Eslingen.

Dñs Othmarus Luscin⁹ canonic⁹ ad S. Mauritiũ Augustæ.

Dominus Albertus Krus, præpositus in Wolffneck, sacræ
Theologiæ licentiatus.

Pater Anthonius Pyrata, prædicās cathedralis ecclesiæ Con
stantiensis ordinis prædicatorum.

Reuerēdissimi & uenerabilis principis & dñi dñi
Christophori episcopi Basiliën. missi in suæ
principalis gratiæ nomine, & per seipfos.

Dominus Augustinus suffraganeus Frisingensis, prædicans
in ecclesia cathedrali Basiliensi doctor sacræ Theologiæ.

Dñs doctor Iacobus Lemp ordinarius theol. in Thubingen.

Dominus doctor Balthasar ordinarius, & prædicans Theo
logiæ in Thubingen.

Magister Iacobus Zimmerman decanus Columbariën.

Dñs Iohannes Silberberg doctor medicinæ & iuris ciuilibs.

Reueren

132.
Reuerendissimi & uenerabilis principis dñi Sebastiani episcopi Lausaneñ. missi in suæ principalis gratiæ nomine, & per seipsos.

Dominus Conradus Treger sacre Theologiæ doctor, provincialis ordinis sancti Augustini.

Dominus Ludouicus Löblin, decanus Bernensis.

Reuerendissimi & uenerabilis principis domini Episcopi Curienfis missi nomine suæ principalis gratiæ, & per seipsos.

Dominus Petrus Spiser, utriusq; iuris doctor.

Dominus Theobaldus Altmanshuser, canonicus Curienf.

Dominus Ulrichus Sachser, canonicus Curienf.

Ex parte gratiosi dñi nostri Abbatis S. Galli.

Dominus doctor Wendelinus prædicans in monasterio sancti Galli ordinis prædicatorum.

Quatuor præsidentes disputationis.

Dominus Barnabas Abbas monesterij montis Angelor.

Dominus Ludouicus Bâr sacre theologiæ doctor Parisiensis, & præpositus ad sanctum Petrum in Basilea.

Dominus Iodocus Stapffer eques auratus magister curiæ ad sanctum Gallum.

Dñs Iodocus Honegger magister Scultetus in Bremgarten.

Sequuntur alij eruditi & docti uiri, qui & ipsi disputationi interfuerunt, & se D. Eckio subscripserunt.

Serenissimi principis ducis Austriae &c. uir a secretis doctor Iohannes Fabri.

Magister Caspar Turrerius græcus.

Dominus Matthias Kretz sacre Theologiæ doctor, prædicator ecclesiæ cathedralis Augustensis.

Dominus Iacobus Ionas Hebræus.

Magister Matthias Stör.

Dominus Iohannes Kislin prædicans in Mengen.

Magister Sebastianus Käfer, parrochus in Fürstenberg.

Dominus Christofferus Golter, parrochus in Morfperg.

Magister Iohannes Medler parrochus in Ratolffzell.
Magister Iohannes Fiener parrochus in Kisleck.
Dominus Iodocus Koller, cappellanus in Eslingen.
Magister Bernhardus Käfer, parrochus in Herrenberg.
Dominus Balthasar Stör, parrochus in Rüttholtz.
Dominus Ieorgius Hertzog, parrochus in Eichstetten.
Magister Andreas Schlies, & magister Iohannes Lickinger
missi a dño Abbate de Rockenburg, ex episcopatu Aug.
Dominus Martinus Rooblin in Klufftern.
Dominus Iodocus Schetlin, parrochus in Berckheim.
Dñs Ieorgius Schurlin ordinis theuthonicorū in Althusen.
¶ Ex Heluetijs confederatis.
Dominus Thomas Murner ordinis minorū, diuinarū literarū
& utriusq; iuris doctor, lector & concionator minorū.
Dominus Iohannes Scherer, decanus capituli Lucernensis,
parrochus in Malters.
Magister Petrus Winman, Canonicus Lucernensis.
Dominus Iodocus Schinbein Canonicus Lucernensis.
Dominus Daniel Kenel, parrochus in Ruswil.
Frater Nicolaus de Vry heremita, qui unica tunicula conten-
tus, nudipes, discooperto capite iam longis annis deo in alpi-
bus famulat. Hic a nuntijs consulū publice interrogatus per
Vreriorū nuntiū cui se subscriberet, huic inq; doctori Eckiū
indicās & subdidit, hic em̄ mentē sequit̄ & fidē sanctæ matris
ecclesiæ. Mandāt nūtij cōsulū ut sedo interroget̄ quor se nō
subscriberet Oecola, ait uir sanctus. O nō, q̄a longe aberrat.
Dominus Henricus Bömly, parrochus in Schwytz.
Dominus Iohannes Gewyler de Basilea, doctor sacræ The.
Dominus Leonhardus prædicans ad S. Petrum in Basilea.
Dominus Theobaldus Hüter, parrochus in Appenzell.
Dominus Balthasar, parrochus in Vrneshen.
Dominus Laurentius Fäsler, cappellanus in Appenzell.
Dominus Laurentius Mer, parrochus in Baden in Ergow,
sacræ Theologiæ doctor.

Dominus

155.

Dominus Vrichus Müller, parrochus in Schneiffingen.
Dominus Marcus Brummer, parrochus in Wurchenlos.
Dominus Ludouicus Scherer, parrochus in Diettiken.
Dominus Iohannes Breitschnid, parrochus in Lengunow.
Dominus Iohannes Mafeler, parrochus in Kilchdorff.
Dominus Iohannes Schlininger, parrochus in Birmestorff.
Dominus. N. coadiutor in Dietigken.

Cappellani in Baden.

Dominus Vrichus Adler,
Dominus Iohannes Schach.
Magister Iohannes Schürpff.
Dominus Iohannes Falck.
Dominus Iohannes Steinburger.
Dominus Iohannes Lässer.
Dominus Iohannes Marti in Schorneck.
Dominus Iohannes Erhart.
Dominus Iohannes Druckfäs.
Dominus Hieronymus Anfels.
Dominus Iodocus Gebhart.
Dominus Zimpertus Camerarius.
Dominus Leonhardus eius in stad Capellanus.
Dominus Alexius Camerarius, coadiutor in Baden.
Dominus Iohannes Burckardi ordinis prædicatorum sacre
Theologiæ doctor, prædicans in Bremgarten.
Magister Iohannes Schatt Cappellanus.
Dominus Daniel Schatt Conuentualis in Muri.
Dominus Thomas Lörchyn, Camerarius in Muri.
Dominus Vrichus Fuchsly, Cappellanus in Bremgarten.
Dominus Nicolaus Bürcher Cappellanus.
Dominus Iohannes Löchly Cappellanus.
Dominus Matthias Brettman Cappellanus.
Dominus Henricus Offringer cantor in Zurzach.
Dominus Othmarus Deck Canonieus in Zurzach.
Dñs Andreas Abbas & totus conuentus in Wettingen.

¶ Ex Oecolampadij turma.

Notandū numerū apud nomina conscriptū conclusiones significare, in quib⁹ se subscriperunt Oecolampadio uel non. Subscripti igit^r ut Oecolampadij conijuncti & coadiutores se suæ opinioni subscriperunt contra D. Eckiū, ut sequitur.

¶ De Basilæa.

Frater Iohannes Luthart, ordinis minorum de obseruantia, prædicator apud eosdem. i. ij. iij. iiij. v.

Dominus Wolfgangus Wissenburg, plebanus in hospitali in Basilæa. i. ij. iij. iiij. v.

Magister Iacobus Imeli, plebanus ad sanctum Vlrichum in Basilæa. i. ij. iij. iiij. v.

Dominus Marcus. N. plebanus ad sanctum Leonhardum in Basilæa. i. ij. iij. iiij. v.

Frater Thomas prædicans ad Augustinenses. i. ij. iij. iiij. v.

¶ De Schaffhusen.

Magister Ludouicus Ochslly. i. ij. iij. v. sed in quarta conclusione, ratione imaginū maneat apud doctorem Eckiū, iuxta libellum eius Enchiridion dictum.

Dominus Henricus Linck. i. ij. iij. iiij. v.

Dominus Conradus Werly, Cappellanus in Schaffhusen, hic sibi reseruauit se hoc libet^r crediturū quicq^d dñi sui fecis^s

¶ De Appenzell.

(sent.

Dominus Matthias Kestler, parrochus in Gås iij. iiij. v. sed in prima & secunda conclusione teneat cum D. Eckio.

Dñs Iohannes Hefs, cappellanus in Appenzell. i. ij. iij. iiij. v.

Dominus Pelagius am stein prædicans in Trogen in Appenzell. i. ij. iij. iiij. v.

Item fridolinus Bruñer prædicans in Glaris, & Ludouicus Rôsch cappellanus in Schwanden, hij duo nolabant disputa^re, sed nec cuiq³ parti subscribere, sed confessi sunt quicquid per sacras literas probabitur, & quicquid eorum domini de Glaris decreuerint, ordinauerint uel fecerint, huic se obedituros, nec contradicturos.

Item

Item Iohannes Schudler parrochus in Wefen, & eius Iohannes Arner parrochus in Schönis, hī ambo disputare noluerunt, sed nec alteri parti subscribere, sed publice confessi sunt quicquid scripturæ elucidabunt, & quod eorum domini & superiores de Schwitz & Glaris ordinabūt & iubebūt, huic obedient, non contradīcturi.

Item prædicans Bernensis disputauit contra secundam conclusionem, alias in prima conclusione se notæ non præbuit. Doctor Eckius igitur & si in disputatione eum interrogarit, quid in prima cōclusionē teneat siue credat, ad hoc ei respondere noluit, neq; confiteri quid de altaris sacramento teneat uel credat, post hæc absq; ulteriori disputatione abscedēs, nemini se subscripsit.

Item Petrus Conzenus de Schöntal pariformem se fecit prædicanti Bernensi.

Item Iodocus Burckhart de Solodoro.

Item Iohannes Glotherus parrochus in Müllhusen ij. iij. iij. v. in prima conclusione doctōri Eckio se subscripsit.

Item Augustinus Kromer de Müllhusen ij. iij. iij. v. in prima conclusione se doctōri Eckio subscripsit.

Benedictus Burgouwer parrochus in sancto Gallo ij. iij. iij. v. non est contra primam conclusionem.

Wolfgangus Iuffle coadiutor sancti Galli i. ij. iij. v.

Jacobus Riner cappellanus i. ij. iij. v.

Sed hī tres in quarta conclusione sic protestati sunt, quod in imagines admittant, sic tamen ut non adorentur neq; uenerentur, ne quis illis abutatur in ceremonijs, aut certe in illas nullam fidutiam locet.

Dominicus Zyly Ludi magister ad sanctum Gallum. i. ij. iij. v. contra quartam conclusionem disputauit.

Sed & hic sciēdum est neq; tacendū, quia se apud dilectos nobis cōfederatos Basilienses tenet atq; moratur / Eruditus & uere doctus uir Erasmus Roterodamus in proxima elapsa diēta, in qua eiusmodi disputatione habenda consultū uisum fuerat

fuera. Coquutu est cum d' . . . . . nobis confœderatoꝝ Bas
siliensium nuntio cõsulum misso & eidem supplicatũ ut eun
dem doctum uirum Erasmum ad hãc disputationem uisitã
dam hortaretur & enixe rogaret, quum ex utraq; parte uiri
docti eum maximi faciant & obseruãt, quod per dilectos no
stros Basiliẽses confœderatos factum est. Ipse uero Erasmus
uniuersoꝝ Heluetioꝝ confœderatoꝝ nuntijs consulũ claus
sas & obsignatas literas sua ppria manu subscriptas misit ante
disputationis exordia, per nuncium consulũ nobis dilectoꝝ
confœderatoꝝ Basiliẽn. quæ literæ quũ huic disputatiõĩ plu
rimũ inseruiãt, & fructũ nõ modicũ adferãt, positæ sunt hic.

M A G N I F I C I S
D O M I N I S H E L V E T I I S
E R A S . R O T E R O . S . D .

Quoniam mihi non deest animus unice perpensus, ac prom
ptus ad id quo me cum uestra omniũ uoluntas, quibus
ex animo bene uolo, præsertim eodem non minus
amanter quam instanter uocante inclito huius urbis senatu,
cui nihil nõ debeo, tamen ipsius negotij pietas inuitabat. Do
mini & amici obseruandi, tamen ut nihil aliud fuisset hæc ua
letudo plus quam uitrea, & ad quamuis leuem occasionẽ pe
riclitans iustiore quam ipse uellem præbuit excusationem,
quo minus isti cetui uestro liceret interesse. Quamquã absq;
me spiritus Ihesu suggeret cordibus uestris salutifera consilia:
ut omnes sitis unanimes in sana doctrina ecclesiæ catholicæ.
Vnum tamen erat de quo pietatem uestram per literas admo
nere uisum est, uidelicet quod ea res non minus uestra omni
um referat quã mea. Sparsus est ante paucos dies libellus cui
titulus Erasmi & Lutheri opinio de cœna domini, de quo dif
ficile sit pronunciare, utrum plus habeat stultitiæ an malitiæ.
Quum in singulis paginis iteretur nomen Erasmi, ipse qui
scripsit

135
scripsit nusquam ausus est apponere nomen suum, nisi quod
in calce subiecit nomen fictitiū, quod ipsum statim argumen-
tum est malæ conscientie. Deinde uehit me magnificis lau-
dibus, hoc est afficit honorifica contumelia, sic laudās pruden-
tiam & eruditionem meam, ut persuadere conetur, me con-
sentire dignitati, quod iam olim damnatum est ab ecclesia ca-
tholica, quasi societās erroris ualeat aduersus ueritatem. At
plane stultissimis argumētis conatur persuadere me aliud ce-
lare in corde, quam uelim profiteri, cuius rei causam uult ui-
deri timiditatem. Præterea colligit e libris meis loca quedam
impudentissime deprauata & ad suspicionē detecta. Sed hu-
ius scriptoris stultam insaniam breui libello edito depingam
fortassis intra sex dies. Nunc ne quem in ruinam trahat nomi-
nis mei sumus quē artifex iste conatus est oculis simplicium of-
fundere illud modo uobis. Egregij domini testatū esse uolo
me nō recusare/quo minus habear oīm hæreticorū princeps,
si in meis lucubrationib⁹ quas scripsi plurimas uel unus locus
inueniri queat, qui de eucharistia secus sentiat/quā hæctenus
nobis præscripsit ex auctoritate diuinarū scripturarū ecclesia
catholica, aut si quisquā mortaliū audiuit me probantem opi-
nionem Wycleuitarū quam nunc renouāt quidam. Hoc mi-
hi satis est apud homines. Testor autē deū/qui solus nouit cor-
da hominū, atq; hunc mihi precor iratū si unquē desedit in ani-
mo meo sentētia que pugnat ad ea quæ hæctenus magno con-
sensu defendit ecclesia catholica. Quid alijs reuelatū sit ipsi ui-
derint. Mihi nullæ rationes hæctenus persuadere potuerunt
ut discederem a præscripto ecclesie. Nec hic metus est huma-
nus, religio est, ac metus iræ diuinæ. Isti impudenter obijciūt
timiditatem, quum ipsi non audeāt suis libellis nomen suum
adscribere, & fortes sibi uidentur, quod famosis ac furiosis li-
bellis ac subinde nouis opinionibus miscent orbem dissidijs.
Si dissentit, inquit, quur non scribit contra, quasi consen-
tiat quisquis non scribit in aduersum, aut quasi desint qui scri-
ptis repugnent. Sunt isthic in concilio/qui uiderunt quod ex-

orsus eram scribere aduersus opinionem Carolostadij, noue-
runt causam, quam obrem quod ceperam intermiserim, nec
is ignorat causam, qui huius libelli fuit uel author uel instiga-
tor. Qui tales emittunt libellos plus quā famosos, sine loci ty-
pographi, authorisq; uero titulo. Nec famosos tm̄, uerū etiā
dissidiōz & heresum disseminatores, etiā apud ethnicos pu-
niebant capitis supplicio. Et quod apud illos erat capitale fa-
cinus/nunc quorundā ludus est, qui sibi uident euāgelicā do-
ctrinā propugnatores. Habetis magnifici dñi animi mei sen-
tentia bona fide declaratā. Proinde si quis ob sceleratū illū li-
bellum impegerit/mihi nō poterit imputare, meo sum officio
functus. Cæterū uestræ iustitiæ fuerit curare, ne leuibus ac fa-
tuis impune sit ad istū modum ludere, cum periculo tum uitæ
tum famæ alienæ non sine pernitie reip. Precor/ut dñs Ihesus
bene fortunet qd' agitis dñi mei semper amplectēdi. Datum
Basileæ xvi. Kalēn. Iulij. Anno. M. D. XXVI.

Vestræ amplitudinis deditissimus
Eras. Roter. manu mea subscripsi. ✠

Posteaq; D. Eckius suam disputationem consumauerat,
atq; concluderat, iussu & admissione quatuor præsiden-
tum, surrexit D. Iohannes Fabri, multa in genere enumerās
contradictionum falsitatum doctrinæ Zwinglij, quæ par-
tim illic legebat manifeste, animoq; fuisset atq; proposito hæc
cum Ulricho Zwinglio coram & in facie conferendi, dispu-
tandi, quia uero non comparuisset, resignauit, & ad manus
dedit duodecim nuntijs consulū Heluetioz librum scriptum
tres in partes ordinatū, in quibus quidem se ostensurū puta-
bat errores & falsitates Zwinglianæ doctrinæ, quem librum
ut sic præsentatū, præsidentes acceperunt, iuxtaq; certa polli-
citatione se exhibuit, quo primū posset hæc sua in Zwingliū
scripta, publica expressione disseminare, & hñs sic peractis,
in causā cōclulit de Zwinglij profugio, serio multa conque-
stus, quippe quod ex certa sacrarum literarum uictoria ob tē-
mida

136
mida atq; formidolosa aiffugia Zwíngli retroactus esset, & suo frustratus proposito.

Tertio ex quatuor præsentium cõcessione surrexit doctor Thomas Murner, allegans quid eum permoueret Vlrichum Zwíngliũ non solum in fide, sed & in fama inuadendi, quare nihil illic non scriptum tractare uellet, in sexternione publice ac manifeste legens suas conclusiones, quas contra Vlrichum Zwínglium ad ualuas ecclesiæ Badensis affixerat cum securitatis resignatione, nam ut dicebat neq; nosset neq; uellet cum quopiam in causa famæ cum securitate depugnare, & si Vlricho Zwínglio fatebatur se fauere uti sua securitate præstita, utq; illi esset & auxilio & adiutorio. Idemq; doctor Murnerus corpus suum & uitam, famam, honores & bona in iudicialem sententiã & censurã nuntijs consulũ duodecim cantonũ Heluetiorũ se obtulit & exhibuit. Ibi Vlrichũ Zwínglium manifeste quadragesies famosum siue infamem exclamauit, ex quibusdã ibi allegatis causis, in quadraginta conclusiones contractis, iuxta earundem tenorẽ quas in sexternione præsentibus ad manus præsentauit.

Post quæ præsentibus supplicauit Vlrichum Zwíngliũ uocari, quod & strenuus ac ualidus dominus Iacobus Stapfer eques auratus fecit, non solum Zwínglium uocans, sed & si quis suo afforet nomine, aut certe quis alter quicũq; qui eiusmodi doctoris Murneri conclusionibus contradicere uellet &c. Quumq; contra eum nemo exsurrexisset neq; respondisset, ad hæc præfatus doctor Murnerus cõclufit in suo negotio, sexternionem lectum præsentibus presentans, diligentĩ supplicatione, ubi in futurum necessarium ei esset, & exposcere testimoniũ a nuntijs consulũ duodecim cantonum præsentis comparitionis & totius negotij &c. Hijs se nuntijs consulũ cõmendans in suo negotio cõclufit. Sed supreme conquestus Zwíngli profugam absentiam pluribus uerbis &c.

CONCLUSIO.

Qum igitur Zwinglius causa & capitaneus principalis huius falsae ac seductoriae doctrinae apud Heluetios confederatos, non attentis omnibus exhibitione, promissione, & nimium sufficienti securitate nostris, etiam & contra suam met priorem exhibitionem comparere noluit, suae fidei causam redditurus & rationem, & cum hoc quia caeteri praedicantes inter confederatos & Zwinglius qui hanc seductoriae doctrinam praedicauerunt, iussuque secularium superiorum comparantes in disputatione, se non sunt passi doceri, neque ab errore assumpto destiterunt, quantumcumque etiam amice moniti fuerint, & manifeste deuicti sint ut sufficiens testimonium qui praesentes fuerunt praebere possunt & praebent, sed & quilibet fidelis & humilis Christianus ex actis certificari potest, & a multis centenariis annis a communi Christianitate conclusum sit & ordinatum, ut quicumque moliantur antiquos damnatos errores iterum resuscitare & defendere, sicut Zwinglius & sui complices non solum Wicleffi & Hussionis, sed & aliorum antiquorum hereticorum haereses in omnibus eorum libris extrahunt & defendunt, debeant absque ulteriori declaratione in excommunicationem grauem incidisse ab communi ecclesia extrahi esse & pro segregatis haberi, ut a communi Christiana ecclesia damnati.

Adhaec quod contra Martini Lutheri peruersam doctrinam nouissime per foelicis recordationis Leonem papam in publica bulla animaduersum sit, ac postea per illustrissimum ac inuictissimum atque gratiosissimum dominum nostrum Carolum quintum sacri Romani imperii Caesarem semper Augustum, perque uniuersitates Parisiensem, Louaniensem, Coloniensem, & plerasque alias, qui omnes eam doctrinam ut erroneam, non Christianam reiecerunt atque damnauerunt.

Quia igitur nostra sacrosancta fides in qua multis annorum centenariis nostri progenitores sancte uixerunt, atque uita defuncti sunt, sic ab apostolis plantati, & eorum praedicatione ad nostras

131.
stras man⁹ est tradita, in qua & nati & educati sumus, quāq;
ante pauculos annos (antea quā hęc falsa doctrina est exor-
ta) cum omni germana natione unanimiter professi sumus,
in qua & multa martyrū milia sanguinē suū pro Christo fude-
runt, ad omnipotentis dei, matrisq; eius & omniū sanctorū,
& totius cœlestis exercitus honorē & laudem nobis, nostro-
rumq; subditorū & confœderatorū animabus, sequentibus
Christianis articulis prouidimus, atq; unanimiter conclusi-
mus & concordati sumus.

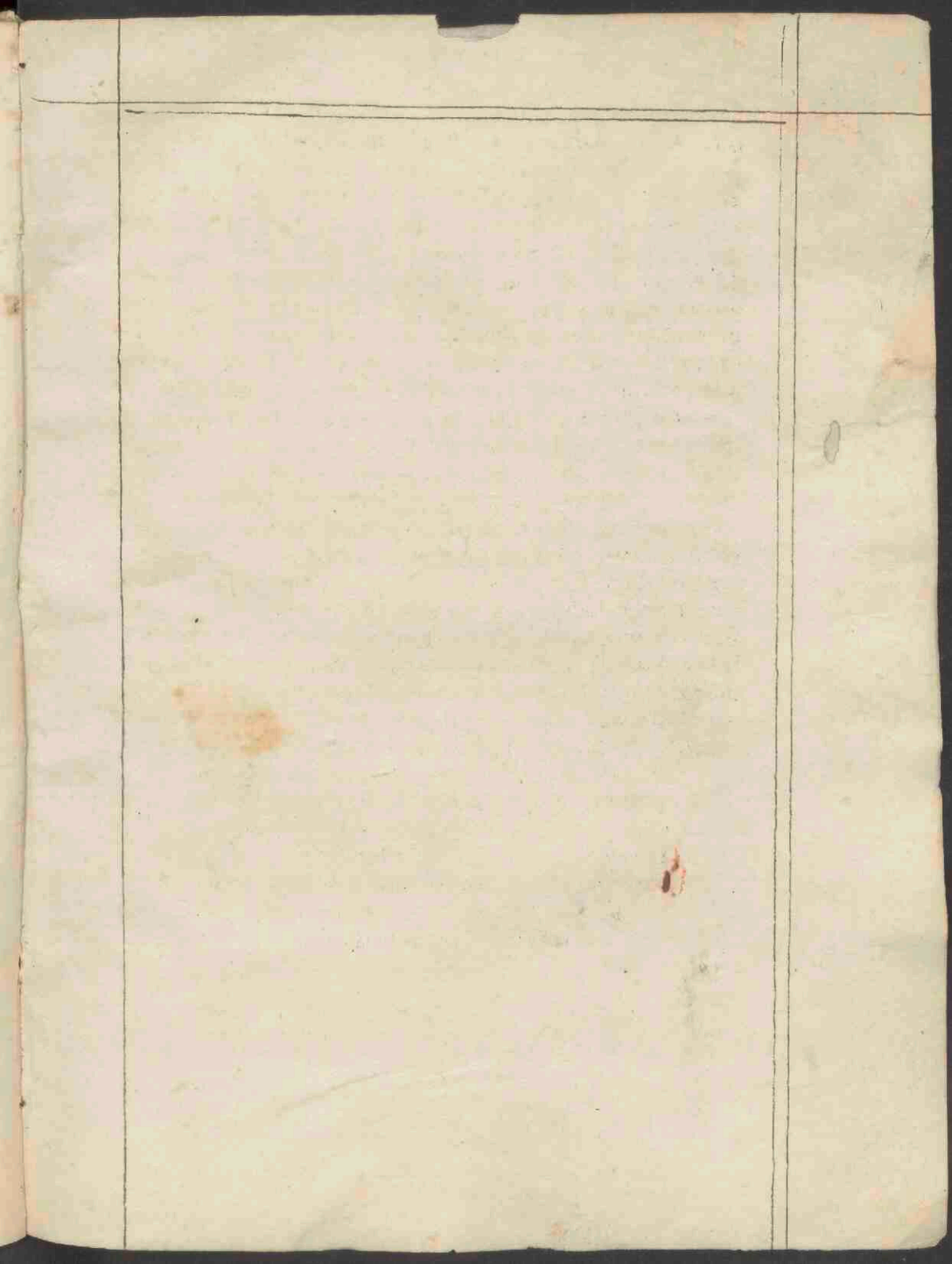
Nominatim ut sacrū euangeliū, cæteraq; diuinæ literæ, se-
cundū cōmunē Christianū intellectu, prout sancti doctores
ab ecclesia recepti elucidarunt exponant & prædicent, qui
suam doctrinā bonis moribus, sancta uita, sanguinis effusio-
ne, miraculisq; exornauere, quæ singula ab eis/ut præfertur
exposita acceptamus nullatenus passuri, ut in his quisq; con-
traueniat, aut ue prædicet. Quod si quis blasphemare tenta-
uerit nomen domini nostri seruatoris Christi Ihesu, & de in-
temerata uirgine Maria, ac cæteris omnibus sanctis irreue-
renter & scandalose fuerit loquutus, hunc nulla habita mise-
ricordiæ ratione puniemus. **U**tq; scđm hęc omnia prædicet
ad pacem & ad religionis unitatē, cum nostris gratiosissimis
dominis & patribus episcopis curabimus, ne quis nisi exani-
matus & sufficiens repertus, prædicationis officio fungat ad
plebem. Sed & ultro cōclusimus, nos firmiter obseruatuos,
& obseruari curatuos, ne quid de sacra missa, sacramentorū
administratione, & cæteris Christianis ordinationib⁹ & usi-
bus, ieiuniorū, orationū, confessionū, feriarū, oblationū, in-
tercessionū pro defunctis animabus, nihil alteret neq; inter-
mittat, sed omnia obseruent/ut a sanctis est patribus ordinatū,
& a nostris progenitoriu⁹ usq; ad nostra tempora obseruatū.
Ideoq; & omnes laicas personas seuerè puniemus, qui ad sa-
cro sanctum corpus & sanguinis domini sacramentū, absq;
præcedenti confessione accesserint, aut sub utraq; specie con-
tra ritum sanctæ matris ecclesiæ sumpserint.

Quoniam antiquus usus in carniū esu, & alijs cibis prohibitis, in quadragesima ceterisque diebus statutis ex rationabilibus & Christianis causis, per sanctos patres ad nos usque peruenit, omne scandalū ex horū præuacatione exortū siue exoriturū e nostris terris expellimus, neque fieri ullatenus permittemus, sed transgressores acriter puniemus.

Quia igitur hæcenus famosi libelli, & hæc seductoria doctrina per calcographos maxime disseminata est, nolumus ultro quicquid in nostris terris & ditionibus exprimi siue depingi, nisi id quidem prius per nostros ad hoc ordinatos examinatum fuerit & admissum, si quis autē huic contrauenerit, punietur absque ulla misericordia. Nemo quoque audeat siue Lutheri siue Zwinglij, aut certe suorum complicū libros prohibitos famosa scripta in nostris terris & ditionibus emere, uendere uel disseminare, super quo uigilanter & attente providebimus, transgressores iuxta eorum merita puniemus.

Ut autē hac nostra Christiana concordia firmior procedat, certos in nostris terris & ditionibus ordinabimus, qui una cum nostris officialibus diligenter huic causæ inuigilent, & præuacatores atque transgressores denunciēt, cuiuscunque etiam status fuerint, locorum superioritatibus, qui denunciatos fideliter nobis custodiant, a nobis iuxta merita puniendos, nec ulli parcemus. Quicumque autē in uno cantone reus fuerit inuentus, ab omnibus nostris terris ac cantonibus extorris esse censetur, profugos autē poenarum causa nemo teneat, sed ad iudicium & ordinatoꝝ inuocationem poenæ subiacebit Ad laudem dei, Amen.

Expressum Lucernæ Heluetioꝝ orthodoxa & catholica ciuitate. Anno seruatoris nostri Iesu Christi M. D. XXVIII.
uigesima quinta Augusti.

MPV

Am eum il
iudebant
dixer. aut
vix iudeor
Et erpue
vel in ei
Aoccupit
harudu
em et poi
dehnt a
pit eius.

trouem. qm
p scopio ac si
interit. S. uis
A uacabim

habet qm
coetnea. d.
q' erit nob
de re hqu
metas ab
palam. p.
h. pad. e.
q' hebet i
ultra. et
methe em
praecula
nisi. cor
har. iungas.
p. corom
bunt. q
faciat q
7. Gene q
delebent
cor. p
q. deum
cu. d. am
tut. q.

manu v
cap ei
m. nisi
confrade
pa ul'
nt trium
cuent a
p. temp
p. salu
de coetn
b. oi. p
am corom
s. l. r. d.
o. d. d.
p. u. q.
comant.
am gre
b. m. i
illi adoz
p. erunt
eruent u
tam figu
cu. cep.
De portu

D **De portu**
S. factum
Stofa
S. factum
G. factum
De qm
S. factum

CF

**hominem
cruentem
verementem
obviam
noie
onem
h
s
ang
riauerit
ut tollet
crucem
Et uen
runt
milo
cruentem
qui**

s. & pasc

pompam priorem.
tunc pascuas
des recepit
quibus
statum
ta curant
area
um
omg et
de
quo
ludunt
reng
mich
gclite
ut
ut
sel
s
able
no
pieri
temple
ne
tm
et
de

simi
sunt
ipsum
pescum
simo
ut
a
rem
tm
d
n
ut
ut
o
q
a
no
na
vic
let
g
dei
eth
qui
relig

107

7-8

